300 5

Olga Scheinpflugová

CARANTINA

Olga Scheinpflugová (1902—1967), soţia scriitorului ceh Karel Čapek, a fost nu numai o distinsă actriţă, cu o personalitate proeminentă şi originală pe scena pragheză, dar şi o remarcabilă scriitoare ce a dat dovadă de mult talent în investigarea psihicului uman.

Din cele mai cunoscute lucrări ale scriitoarei cităm: Povestiri multicolore (1924), Madla de la ţiglărie (1925), Dragostea nu-i totul (1929), Romanul ceh (1946), Ultimul capitol (1958), Uşa albă (1962).

Romanul Carantina a apărut postum în anul 1972, fiind o încercare de analiză şi autoanaliză întreprinsă de scriitoare pentru revelarea psihologiei feminine.

GLOBUS

EDITURA UNIVERS

Lei 9,50

Carantina OLGA SCHEINPFLUGOVÁ

1978

OLGA SCHEINPFLUGOVÁ

Carantina

Colecţia GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica de Viorel Popescu; Ilustrația de Mircea Muntenescu

Olga Scheinpflugová
KARANTÉNA
Melantrich, Praga, 1972

GLOBUS

Olga
Scheinpflugová

Carantina

Traducere de
Ada Orleanu
și
Maria Ionescu-Nișcov

EDITURA UNIVERS
București

1978

LUMINA BECULUI, care ardea în stradă, o împiedeca pe Zuzana să adoarmă ; avea un ochi bandajat, iar celălalt clipea neîncetat în noapte să o liniştească eventual, că privirea nu-i fusese vătămată de accidentul petrecut. Vedea — vedea într-adevăr limpede masa de colo, dulapul, tăblia patului... Dreptunghiul de lumină de pe tavan îl asemui cu un afiş de teatru, pe care gîndul ei notă cu majuscule : Shaw — Milionara ; Euripide — Medeea... cu Zuzana Zlatá în rolul principal... Zuzana Zlatá... Zuzana. Numele îi păru atît de impersonal, încît se îndoi că ar fi al ei. Oboseala şi insomnia îi vlăguise mintea — mintea care vreme de atîtea zile nu-şi îngăduise sieşi şi nici trupului o uşurare, o izbăvire trecătoare prin somn, pentru că tulburarea nervilor îl alungase.

Ar fi trebuit oare să lase storurile ? Zuzana nu era convinsă că i-ar ajuta cu ceva. Nu se ridică, rămase locului, ca nu cumva cei cîţiva paşi pînă la fereastră să trezească pacienta din patul alăturat — femeia gemea la intervale dese şi respira greu ; dormea profund, un somn bolnav, ca dusă de pe lume, cu o nepăsare totală, ca şi cum s-ar fi aflat singură în încăpere.

Zuzana îi asculta răsuflarea, la fel de grea ca şi somnul, pe care suferinda îl ademenea cu bănuţii albi ai somniferelor.

„Aveţi aici două tablete. A doua e de rezervă în cazul că numai una nu-şi face efectul“, îi recomandase sora în după amiaza aceea. Zuzana primise şi ea o doză asemănătoare — pe o farfurie mică de sticlă, ca o jucărie de copii — dar nu luase niciuna. Folosise prea multe hipnotice cînd o asaltaseră durerile acelea insuportabile.

„Aşa-i că acum nu ne mai doare?“ o întrebase sora, abordînd un surîs profesional. Politicoasă, Zuzana se mulţumise să încuviinţeze uşor din cap. Ţesutul feţei, distrus şi lipsit de vreo simţire, începea să se vindece, se cicatriza urît; în schimb, spiritul Zuzanei, imobilizat pînă atunci din cauza şocului, se trezea la suferinţă; spiritul ei, ce pînă de curînd se supunea vrerii trupului ca o slugă umilă, se mişca de-acum slobod, se agita nebuneşte, înţesat de gînduri. O să aibă de furcă cu el! mai mult decît cu epiderma-i arsă. Chiar dacă Zuzana continua să rămînă o taină de nepătruns pentru ea însăşi, îşi cunoştea totuşi slăbiciunea de a se zbuciuma pentru orice fleac: cînd va afla, bunăoară, ce se spune sau se scrie despre ea; cînd nu va reuşi să găsească tonuri şi nuanţe noi pentru rolul încredinţat, cînd orice gram adăugat greutăţii trupului ei va ameninţa chipul şi făptura personajelor întruchipate...

„Spectatorii au nevoie de iluzii“, o avertizase primul ei regizor, întîlnind-o într-o zi pe stradă cu părul răvăşit. Zuzana îi rămăsese recunoscătoare pentru observaţia făcută, care a însemnat totodată şi un bun îndemn. Dar ce-ar povăţui-o el acum, dacă i-ar vedea faţa pustiită? Ce anume să facă?...

Ce anume să facă?! Liniştea atmosferei de spital era ca o tăcere pură, pură ca o apă distilată; aerul, aşternutul, pereţii se contopeau într-o desăvîrşită uniune cu acurateţea — iar tăcerea altceva nu putea murmura în afară de resemnare. Zuzana savura ambianţa plină de siguranţă odihnitoare a acestui refugiu vremelnic. Oricare alt individ lovit de o nenorocire, şi-ar suporta mai uşor soarta — s-ar ascunde în bîrlogul lui şi ori ar supravieţui ori s-ar stinge. L-ar deplînge, evident, numai cei apropiaţi — familia, prietenii — dar puţini ar fi cei care ar răsuci capul după el pe stradă să-i cerceteze, să zicem, piciorul schilodit, sau să privească plini de compătimire spinarea-i încovoiată...

Solitudine! Fiinţa care respira alături n-o incomoda. Era ca şi ea un naufragiat trecător, o femeie care se agăţa de speranţă şi de mîinile binevoitoare ale personalului înveştmîntat în alb. „Tare aş vrea să ştiu ce-i cu mine, domnule doctor!“

Era cu cîţiva ani mai în vîrstă decît Zuzana, iar mîinile grele, ce se odihneau pe cearşaf, dezvăluiau că nu fusese o răsfăţată a soartei. Părul ei des răspîndea un miros uşor de grăsime, dar Zuzanei nu-i displăcea, era obişnuită cu izul perucilor, şi-apoi, ea însăşi nu-şi spălase părul de trei săptămîni. Mîine am să fac o frecţie cu colonie, îşi notă Zuzana un nou

punct în program pe dreptunghiul alb de lumină din tavan, și am s-o conving pe vecina mea de pat să facă la fel. Poftim niște apă de colonie, o să te învioreze. Totodată o să ne usuce puțin părul, îi va vorbi prietenoasă. Doamnă...

Surorile îi ziceau pacientei de alături „doamna Jilková", iar pe tăblița de deasupra capului sta scris atît numele de botez — Maria — cît și vîrsta — patruzeci și cinci de ani — amănunte citite de Zuzana imediat ce fusese transportată aici, din altă cameră, ca să știe în ce fel să i se adreseze. Dar cum abia în dimineața aceea o mutaseră, schimbaseră împreună prea puține cuvinte. În camera douăzeci, unde zăcuse pînă atunci, se aflau încă două paturi ocupate, dar Zuzana nu știa cum le cheamă și nici de ce boală suferă, era preocupată de durerea și nenorocirea ei.

Ultimul cuvînt stărui implacabil în mintea ei, o înspăimîntă — nu cuteza să-l repete, dar el se impunea totuși, persista îndemnului lăuntric de a recunoaște adevărul ; inima îl simți ca pe un spasm, iar privirea îl scrise iute pe dreptunghiul din tavan : *nenorocire*. Cuvîntul acesta răsărea ca un uriaș din mulțimea cuvintelor rostite vreodată pe scenă ori în afara acesteia ; mai adînc decît întreaga ei existență — un cuvînt în care încăpea tot universul.

Ar fi înțelept să rămîi așa, întinsă pe pat, impunîndu-ți să visezi doar lucruri plăcute ! să crezi cu tărie că ai să te vindeci și cît mai curînd posibil ! să alungi orice grijă! sau și mai nimerit ar fi să nu te preocupe decît perna

moale pe care-ți reazemi capul și pielea obrazului tău împietrită sub pansament ! În felul acesta se dojenise Zuzana după ce, în sfîrșit, se cumințise, scăpată de durerile nesuferite. Și continuase : să nu-ți îngădui vreun alt simțămînt în afara senzației de trăire calmă, nepăsătoare, în afara repaosului trupului lungit pe pat, de căldura plăcută ce-ți pătrunde în carne și de liniștea mîinilor care se odihnesc deasupra păturii.

Fii rezonabilă ! privește mai degrabă încremenirea dulapului de colo ori albul sclipitor al pereților ! sau ascultă căderea ritmică a picăturilor în chiuvetă, prelingerea lor la intervale chinuitor de regulate, ca și cum s-ar urni după un instrument de precizie ! Nu lăsa frîu liber unor gînduri nimicitoare, ce abia așteaptă să răscolească personalitatea complexă a actriței Zuzana Zlatá ! o să-și piardă mințile cînd va fi deplin conștientă de ceea ce i s-a întîmplat ; de ceea ce se petrecuse cu Zuzana, ființa cu simțire aleasă, plină de sensibilitate și de imaginație, înzestrată cu o inexplicabilă forță artistică ; ființa aceea ciudată, care trăia fragmentar, risipită în existența atîtor oameni, ca o consecință a faptului de a fi întruchipat mereu și mereu viața și destinele lor.

Dar ce-ți pasă ție de ea ? Glasul lăuntric îi păru străin. Ești prea istovită să mai poți întruchipa trăirile unei alte ființe. Te-a copleșit într-atît propria-ți soartă — te-a încercat atît de amarnic — încît n-ar avea sens să te preocupe destinele altora !

Cum zăcea în patul ei de bolnavă, percepînd alinarea pe care ţi-o dă lipsa durerii fizice, un fir neastîmpărat din ghemul gîndurilor se rătăci de celelalte şi încercă să persiste în jurul dramei ei de femeie şi de artistă ; nu izbuti să stăruie îndelung asupra acestui trist subiect, deoarece imaginile stîrnite ricoşau ca atinse de un fir electric. Poate o să aibă cîndva bravura şi tăria necesare, deocamdată e nevoită să-şi concentreze interesul doar la dimensiunile încăperii acesteia, dotată cu mijloace de confort atît de reduse : patul, noptiera, mica despărţitură a dulapului, îmbrăcămintea, halatul, rufăria, cărţile... destul !...

Starea de epuizarea a Zuzanei nu-i permitea să aspire deocamdată la mai mult — în afara ambianţei prezente. Dacă traiul ei va fi şi mai tîrziu tot atît de puţin pretenţios, n-ar avea vreun motiv de teamă, Zuzana ştia însă că viaţa o să-i ceară insistent şi imperios mai mult decît un spaţiu de şaisprezece metri, un cuier pentru halat şi atitudinea smerită, de acum, a unei fiinţe bolnave. Viaţa, nemiloasă, o s-o lase pradă miilor de priviri, la discreţia întrebărilor încărcate de compătimire ale curioşilor, fie rostite fie disimulate — şi-i va înfăţişa în mod ritos exigenţele ; pretenţii intransigente, ce reclamă de la un artist mai întîi de toate un trup sănătos şi o minte ageră.

Îndepărtă această obsesie şi constrînse gîndul să alerge spre limanul optimismului, deşi, întotdeauna bravă, respinsese atitudinea aceasta ca pe o slăbiciune jenantă — poate şi pentru motivul că tatăl ei o obligase prin purtarea lui

să-i pară ridicolă. Cînd se îmbăta criţă, printre bolboroseli scăpa şi promisiunea că pe mai departe totul va fi minunat, chiar de a doua zi va purcede la o viaţă nouă... etc. pentru ca în dimineaţa următoare să fie la fel de mahmur, de deprimat, şi cu buzunarele goale... În clipa de faţă însă, Zuzana era dispusă să se anine şi de cea mai slabă consolare. Căuta să găsească nişte puncte de sprijin care s-o ocrotească în viitor — la urma urmei viaţa nu se poate termina la treizeci şi nouă de ani, din cauza unui petec de arsură pe faţă ! Îşi aminti cuvintele de îmbărbătare ale medicului curant : „Putea să fie şi mai rău, aţi avut noroc, ochii dumneavoastră au scăpat neatinşi".

I le adresase cu o săptămînă mai înainte, în timp ce Zuzana se afla la pansat. Doctorul îi ţinea o mînă, nu cumva să se apropie de oglindă, pe cînd sora îi ungea arsura cu o alifie răcoritoare. Zuzana încercase să-i surîdă doctorului cu amabilitatea proprie artistelor, dar abia izbutise, ca şi cum în perioada aceea petrecută la spital muşchii feţei i-ar fi înţepenit. Cîtă înţelepciune în cuvintele doctorului ! Cu adevărat, ce s-ar fi întîmplat azi cu ea, cînd s-ar fi trezit în beznă, oarbă, neputincioasă ?

Nici în prezent nu ştii în ce chip ai să te descurci şi ce vei întîmpina pe mai departe ! o asaltă glasul raţiunii sănătoase. Te-ai jucat de ajuns de-a baba oarba ! Eşti în stare să afirmi ce vei face cînd te vei înapoia acasă ? Cugetă şi răspunde ! stărui glasul. Călăuzită de radarul instinctului de autoconservare, Zuzana refuză să-i mai dea ascultare. Era epuizată tru-

peşte, nu mai suporta zbuciumul, dorea un singur lucru : să se odihnească după atîta chin prin care trecuse — odihnă ce o va ajuta să întîmpine suferinţa ce va urma. Îşi concentră atenţia mai întîi asupra respiraţiei pacientei din patul alăturat, apoi admiră încremenirea hibernală a străzii pierdute în noapte ; îşi dete seama cît de uşor străbătea sora de noapte coridorul ca să vegheze liniştea bolnavilor ori să aline durerile vreunui pacient ; auzul ei percepea fiece scîrţîit de uşă, picuratul robinetului în chiuvetă.

Zuzana jinduia după somn în speranţa că şi trupul ei îşi va pierde conştiinţa, aidoma celui inert din patul vecin, al Mariei Jilková ; s-ar refugia astfel pentru un scurt răgaz în pîcla visurilor — dar spiritul ei, în tensiune nervoasă, respingea orice apel la cuminţenie, îngrămădind de-a valma imagini torturante fie referitoare la soţul său, fie la teatru — sau la filmul rămas în suspensie... Alungă cu mînie imaginile, cu mînie şi cu laşitate, împotrivindu-se propriului îndemn, din dorinţa de a se păstra lucidă numai pentru un mic univers, circumscris la poziţia orizontală în care se găsea şi la perspectiva oferită de dreptunghiul luminos din tavan. Doar pentru trăirea în acest univers restrîns îi mai rămăsese tărie.

Dincolo de ferestrele spitalului, viaţa îşi urma fluxul în felul curentului electric ce trece prin contor ca să i se măsoare energia, stabilind astfel cota de plată a fiecărui consumator. Destinul stabilise tributul suferinţei şi pentru Zuzana, smulgînd-o din ghearele morţii şi

aducînd-o aici vătămată, neputincioasă. Din fericire, zidurile solide ale spitalului o izolau de viaţa din afara lor. Străzile brăzdau oraşul aşa cum numeroase linii străbat podul palmei ; în casele lor, locuitorii îşi duceau traiul siguri de ei, veseli — se iubeau sau lucrau, poate chiar dormeau la ceasul acesta — fără să le treacă prin minte că nenorocirea poate surveni în orice clipă, aşa cum i se întîmplase ei.

Se afla aici de douăzeci de zile, ascunsă de sine însăşi în bandajele moi care dădeau capului ei înfăţişarea unei sfere albe. Ceea ce acopereau pînza de „americă" şi tifonul străveziu ţinea de un alt episod, în clipa de faţă învăluit în trecut ; de aceea, prin pierderea înfăţişării actuale, devenită impersonală, reînvia chipul ştiut anterior, din contactul zilnic cu oglinda din cabina ei de teatru. Îl evoca mai ales demachiat : deşi obosit, avea mereu un aer uşor feciorelnic. Fardată, faţa ei se schimba într-atît, încît o surprindea cu aerul ei străin — aşa cum arăta şi în fotografiile de la teatru sau de pe pînza cinematografului. Nu-şi recunoştea decît fruntea, cu uşoare fire de riduri ; primele ; riduri ce stăruiau imperios să se statornicească pe epiderma ei, ca nişte colonişti harnici şi dîrzi. O să îmbătrînesc curînd, îşi spunea, deşi se străduia prin orice mijloc să-şi menţină atît tinereţea trupului cît şi a feţei.

Temperamentul ei de tragediană îi stimula teama — era înclinată mereu spre abisul angoasei. Spaime inexplicabile, de naturi diferite. Mîine însemna pentru ea alte douăzeci şi patru de ore de temeri în contul zilei ce va urma.

Sistemul nervos, devenit un instrument de tortură, îl considera marele său inamic. Temerile şi supărările se contopeau, provocîndu-i o senzaţie fizică nesuferită — ca o gheară în inimă — atunci i se revela sentimentul dezonorant al laşităţii ; laşitate în faţa greutăţilor vieţii. De altminteri, de tînără o chinuise teama aceasta ciudată. Prevedea că într-o zi o să pună stăpînire pe ea plictisul, atunci va înceta şi stimulul creaţiei ; prestigul artistic cîştigat se va risipi. Ani grei, de mizerie, vor urma... fără prieteni, fără dragoste... „Mă tem pentru ceea ce posed. Am cucerit cu atîta trudă totul !" i se destăinuise lui Jiří — singura persoană în faţa căreia îşi descărca sufletul. Dar la urma urmei, ce poseda ea ? Întruchipări episodice de personaje... următorul rol supravieţuia celui interpretat ; personaje pe care timpul trecut — acest gropar al artei actoriceşti — le înhuma...

Pe dreptunghiul de lumină din tavan, chipul Zuzanei se proiecta în diferitele ipostaze ale personajelor interpretate cîndva de ea : sub peruca de culoarea bronzului, a Desdemonei, ori cea roşcată şi cu plete, a Julietei ; iată-l grozav de palid, înfăţişînd-o pe Antigona... sau sub nişte cîrlionţi răvăşiţi, în rolul unei partizane sovietice din filmul rămas neterminat. Cum va decide direcţia studiourilor Barandov ? Va introduce, oare, o scenă în care să apară aşa, cu obrazul desfigurat, numai ca să realizeze filmul ? Da de unde ! ea n-are să mai joace în acest film, îşi spuse abătută, în timp ce bătăile inimii i se acceleraseră. Dar un optimism forţat mistui zbuciumul acesta. De ce să nu mai joace ? Astăzi, chirurgia estetică săvîrşeşte adevărate miracole ; cicatricele de pe obrazul ei nu vor fi chiar atît de neplăcute...

Amăgirea aceasta iscă o unduire caldă, binefăcătoare a sîngelui. Zuzana savura acum, din nou calmă, pacea adîncă a unei nopţi petrecute în spital. Înainte de accident, cînd repeta zilnic vreun rol sau juca în vreo piesă, îşi dorise liniştea desăvîrşită a unei camere de spital, o cameră cu perdele albe... să stea acolo, izolată, măcar zece zile, lungită pe pat, fără griji, fără să schimbe o vorbă cu cineva, să se sature de somn, să-şi potolească nervii... Să se concentreze în sfîrşit, aşa nemişcată, doar asupra unui singur lucru : *să fie ea însăşi !* Să-şi întîlnească, cumva, eul, pe diferitele paralele ale timpului. Din anii copilăriei nu mai izbutise acest lucru. Niciodată nu se afla singură, pretutindeni alături de ea păşea mulţimea personajelor create sau ale căror roluri avea să le joace. Pîndeau la fiece răspîntie a amintirilor să-i vorbească despre modul cum fuseseră interpretate şi în ce fel ar fi trebuit s-o facă — o atacau pe neaşteptate şi, fie că-i înfrumuseţau sau îi stricau relaţiile cu lumea înconjurătoare, se vedea constrînsă să-şi schimbe concepţiile şi caracterul. Nu era sigură niciodată dacă îşi datora ei însăşi simţămintele care o animau şi nu acelor personaje...

Respiraţia femeii din patul vecin era mai uşoară, dar se iuţise. Bolnava se trezi imediat. Pipăia cu mişcări nesigure măsuţa de noapte. După ce dibui cana, bău din ceaiul acela sear-

băd, de spital. Sorbea pe îndelete, ca omul care își închipuie că nu e auzit de nimeni. Zuzana mişcă braţele şi căscă zgomotos, să înţeleagă vecina că ea era trează. Chiar rosti cu jumătate de glas : „Noaptea asta pare fără sfîrşit".

Trezită de-a binelea, bolnava puse cana pe măsuţă cu un gest însufleţit. „Cum, n-aţi adormit încă, doamnă Zlatá ?"

Pe Zuzana n-o miră faptul că vecina îi rostise numele, îl auzise, desigur, din gura surorilor, cînd o mutaseră aici. „Nu, n-am închis un ochi !" Rîse, adăugînd ceva mai tare : „Acum cel puţin ştiu de ce expresia aceasta se foloseşte la singular ! Celălalt ochi al meu se află sub bandaj, în întuneric."

Maria Jílková rămase nemişcată, şi din nou i se încetini respiraţia. „Ar trebui să luaţi nişte prafuri de dormit, rosti ea pe un ton grav. Fără somn, n-aş putea rezista. Suport pînă şi durerile, dar insomnia nu."

„E oribil, încuviinţă Zuzana. Cînd stai aşa, de veghe, grijile fac din tine ce vor. Îţi trec prin minte cele mai ciudate gînduri..."

„Vă înfricoşează ?" o întrebă Maria Jílková, mai puţin somnoroasă.

„Oricine se teme, cred eu, mai ales cînd e bolnav sau... — privi arătătoarele fosforescente ale ceasului său — bine ar fi să-ţi poţi stăpîni gîndurile ! Dacă nu izbuteşti să faci asta, îţi năpădesc mintea zi şi noapte". Cuvintele Zuzanei treziră interesul bolnavei, al cărei glas păru mai întremat. „Mi se perindă şi mie prin minte mereu cîte toate şi mai cu seamă ceea ce mi s-a întîmplat ; răstălmăcesc, frămînt întruna

totul şi, drept să spun, găsesc că-i tare curios asta, să m-apuc aşa, nitam-nisam, să desfir tot trecutul vieţii mele ! Degeaba îmi spun : Fii bucuroasă c-ai scăpat ! Mereu mă poartă mintea înapoi şi, de fiecare dată privesc întîmplările altminteri. Jílková tălmăcea, de fapt, în nişte cuvinte simple, gîndurile complicate ale Zuzanei — dar se pare că bolnavii judecă la fel în anumite împrejurări.

O undă plăcută de somnolenţă părea s-o cuprindă pe Zuzana, dar se pierdu îndată. „Culcă-te, te rog !" i se adresă ea vecinei de pat cu superioritatea cuiva care a vegheat îndelung. „Dacă vorbim, n-ai să mai adormi !"

Cealaltă încuviinţă cu un „Noapte bună !" şi se răsuci pe-o parte. După o clipă, încăperea se însufleţi de şuierul uşor al respiraţiei sale.

Cuvintele femeii răsunau şi acum ca o deviză ce se potrivea de minune pe dreptunghiul alb de pe tavan : Să scrutezi propria-ţi viaţă, s-o judeci aşadar în cele mai ascunse taine ! Oare avea ea, Zuzana, curajul să înceapă această dură investigaţie ? Însemna să evoce sub pleoapele închise toate întîmplările, să se oprească îndelung asupra acelor clipe considerate fericite sau solemne, pe care goana după mîine o împiedecase să le analizeze. Bine, bine, dar cum să statornicească, în ce fel, ce a însemnat izbîndă în viaţa ei şi ce a fost înfrîngere ? Ar însemna să cîntărească, bunăoară, între nişte fapte care i-au îmbogăţit spiritul şi între cele care i-au provocat dezamăgire. În clipele de somnolenţă dorea totdeauna să facă acest lucru, dar amîna pentru mai tîrziu orice

visare — va avea destul răgaz la bătrînețe să scormonească în trecut ; poate că atunci va reuși să adune în jurul persoanei ei acest trecut atît cu marile lui contururi, cît și cu cele mai mărunte întîmplări. Atunci va veni, desigur, și rîndul mamei sale să fie judecată... bineînțeles, dacă la bătrînețe va mai fi în stare să evoce niște simțăminte trecute — sau pierdute —, pe care le primise ca om și le dăruise ca actriță.

Se hotărî să facă acest drum înapoi, spre primele începuturi, acum — impunîndu-și să introspecteze totul detașat, fără emoție, ca și cum ar fi fost depărtate și s-ar fi aflat sub o apă străvezie, încremenite. Din multe relații nu va mai descoperi nimic ; altele le va zări răcite în valea timpului ca pe o lavă ce a împietrit ; iar întîmplări chinuitoare i se vor revela lipsite de importanță — nici tăria amărăciunii, nici zbuciumul nesiguranței !

Zuzana își dete seama abia în clipa aceasta că nu-și introspectase niciodată trecutul și un sentiment de adîncă mîhnire o năpădi. Nici unul din momentele de intensă trăire n-o apărase de parazitismul întruchipărilor ei actoricești ; personajele se bucurau sau sufereau odată cu ea — dacă nu pîndeau sau iscodeau cu ce se pot alege din amărăciunile și emoțiile artistei. Aceste intruse se insinuau pînă și în meditațiile ei, în glasul ei — adeseori îi schimbau expresiile, intențiile : devenise o jucărie mecanică în mîna lor. Suferea și iubea pentru a îmbogăți experiența lor ; le alinta sau le afurisea după împrejurări și, astfel, cu sau fără

voia actriței, dialoga cu ele ca într-un spectacol de teatru. Dăruită tuturor oamenilor, Zuzana izbutea totdeauna să realizeze artistic și unitar pînă și personajul cel mai complex, cu fiecare piesă nouă în care juca ; numai pe sine nu reușise niciodată să se întregească. Nu-și apăra personalitatea ei și nici nu și-o impunea, încît zecile, sutele sale euri rătăceau risipite. Stingea intenționat lumina după fiecare ieri, ca să se năpustească degajată înainte, trecînd la un alt rol. Pentru ea timpul însemna doar mîine, iar trecutul era o pîclă prin care n-avea cînd să-și croiască drum — poate nici nu dorea o mai bună vizibilitate, chiar dacă i-ar fi fost ușurată calea întoarsă. Socotea important mai ales ceea ce putea descoperi în sufletul ei.

Pentru ea, ființele cele mai apropiate, oamenii, îi mijloceau trăirea, sorbindu-i cu nesaț simțirile ; ceilalți, mai îndepărtați, erau cei care contribuiau indirect la arta ei, deoarece îi slujeau ca subiect de studiu — sau își experimenta pe ei posibilitățile actoricești. Suferea împreună cu ei — cu toți și pentru toți— ca și cum ar fi avut același sistem nervos și aceeași scoarță cerebrală ; capacitatea ei de a se transpune în orice ființă umană o făcuse să cadă în robia suferinței.

Zuzana conchise : boala este, așadar, o haltă a singurătății, în care ai fost aruncat și care îți oferă destul timp ca să meditezi — să te gîndești la tine, dar să scrutezi și întîmplările și oamenii în toată goliciunea lor. O meditație însă ce te hipersensibilizează ; rănile cicatrizate se deschid chiar dacă ai uitat de ele, încep să

sîngereze din nou. Viața curge iarăși de îndată ce, din neatenție, înlături narcoza binefăcătoare ; te apuci să evoci toate acele lucruri de care ai scăpat fugind departe, în viitor. Cu adevărat, abia aici, în spital, se simțea ea însăși, ca și cum și-ar fi revenit după mulți ani de hipnoză la o conștiință limpede.

Mai prost era că nu reușea în nici un chip să adoarmă ; pluteau pentru o clipă în juru-i văluri de ațipiri, dar se destrămau iute ; starea de veghe reliefa un lucru sau altul, apoi contururile se estompau iarăși. Cu uimire privea înapoi șirul imaginilor din trecut. Nu se mai temea să dea piept cu viața ; numai că deocamdată lăsă gîndurile să alunece doar spre acele trăiri pentru care nu era chemată să răspundă, ci dimpotrivă viața îi rămăsese și datoare.

Se înțelege că evocarea aceasta cuprindea vremea copilăriei : acea prismă colorată a marilor impresii, din care fiecare om soarbe cîte ceva toată viața, împărtășind și pe alții. Zuzana ocoli prevăzătoare aceste prime licăriri de viață, bogate în elanuri nesigure, în transformări impetuoase ; înainta șovăitoare, dar nu trecu mult și se repezi spre ele cu inima palpitînd de emoție. Memoria ei proiectă totul învălmășit, ca în desfășurarea unui film vechi, stricat ; era nevoie să pună în ordine scenele și, mai ales, să le sporească luminozitatea ; să se oprească mai întîi asupra celor mai îndepărtate locuri din trecut. Bunăoară, asupra acelora care-l evocau pe tatăl ei, un bărbat plin de patos.

Mama îl poreclise „oratorul", în timp ce vecinii lor îi ziceau „guralivul". Zugrav într-un mic oraș de provincie, tatăl își cunoștea bine meseria, și ar fi putut trăi omenește, dacă n-ar fi băut tot cîștigul în cîrciuma de-i zicea „La coroana verde" — unde se împreunau mirosurile de gulaș și bere cu cel venit dinspre closet. Mama, o femeie nu numai arătoasă dar și descurcăreață — ea întreținea familia — prevăzuse ce viitor sumbru le rezerva tatăl și se angajase vînzătoare la un negustor de cărbuni, pentru ca ei, Zuzkăi, să nu-i lipsească nimic din ale gurii, să aibă o copilărie cît de cît bună. Cînd se întorcea tata acasă, găsea soba rece, iar cratițele din dulap, goale, păreau să-i surîdă batjocoritor ; nu-i rămînea decît s-aștepte pocăit pînă ce se întorcea mama de la lucru. Se apuca de treburile gospodărești energică și pricepută. „Sînt gata imediat, fetițo !" i se adresa într-adins Zuzanei, ignorîndu-l pe el, în vreme ce gătea sau cocea cîte ceva ; alteori deretica toată casa sau se apuca să coasă — toate le făcea cu repeziciune, din lipsă de timp. „Sînt gata imediat !" Cuvintele acestea se întipăriseră în mintea distrată a Zuzanei în chip de cheie, ce-i va servi mai tîrziu să deschidă lacătul care o va face să înțeleagă de cîtă dragoste și de cît sacrificiu fusese capabilă mama ei. Ea se mulțumea să-i privească îndelung chipul, linia gingașă a sprîncenelor mai ales, dorind mult să-i semene.

Cu toate acestea, moștenise talentul de la taică-său. La început se înfiripase doar o bănuială, cu timpul însă presupunerea devenise

certitudine. Cine era mai dibaci în simulări ca el ? să-l facă pe visătorul, să plîngă la nevoie sau să se prefacă zdrobit de remuşcări ? Acesta era nestatornicul şi pasionatul ei tată ! Cînd se nimerea să fie treaz, citea unele cărţulii. Alteori recita — bunăoară, ţine minte poezia aceea a lui Neruda * : *Tot înainte*. Emoţia şi avîntul de care era însufleţit atunci nu se potrivea cu meseria lui de zugrav. Versurile îi răsunau şi acum fals Zuzanei, dar cu cîtă înflăcărare şi sentiment le rostea el ! Le citea, la amîndouă, şi din poeziile lui Bezruč. În acele clipe, el, František Zlatý, visa să devină ceva mai mult decît un biet spoitor de pereţi care mai era şi alcoolic pe deasupra. Prin ce miracol şi-ar fi putut realiza visul acesta habar n-avea, dar simţea nevoia să creadă cu tărie în ceva, ca să scape de viciul beţiei. Mama nu mai încerca să-l oprească, o părăsise puterea de a lupta, i se stinsese orice sentiment. Îl pierduse din pricina mustrărilor ; ca orice om slab, nici tatăl ei nu suporta să i se tot spună adevărul. Mama devenise mereu mai aspră, iar munca aceea brută, la depozitul de cărbuni, îi îmbîcsise întreaga fiinţă. Cînd se prăpădise tatăl, de ciroză, nu vărsase o lacrimă. Dereticase toată casa, schimbase locul mobilei să arate totul altfel — poate şi cu intenţia să-i dea Zuzanei a înţelege că un beţivan nu merită să fie jelit. Îngrijea mormîntul bărbatului ei la fel cum îşi dichisea gospodăria, fetei nu-i vorbea însă

* Jan Neruda — poet şi scriitor clasic ceh.

prea des despre cel dispărut. „Nu te mai gîndi la moarte ! De cimitire să se ocupe babele bigote", îi spunea Zuzanei cu glasul ei de om practic. Faţă de străini, însă, rostea cu ostentaţie ori de cîte ori avea prilejul : „La una ca asta, soţul meu ar fi..." sau : „Răposatul meu bărbat pretindea că..."

De aceea Zuzana n-o prea înţelegea pe maică-sa ; deşi nutrea ea însăşi faţă de tată sentimente la fel de deosebite — uneori o apuca jalea după el, alteori amintirea lui îi displăcea. „Tăticu", un diminutiv simpatic, naiv şi drăgăstos, îl reprezenta pe bărbatul care o cuprindea adeseori, de parcă s-ar fi temut să n-o piardă. Faţă de mama se purta curtenitor şi solemn, uneori sfios. De ea, de fiică-sa, se ruşina totdeauna cînd se trezea din beţie. Îşi da seama de jugul viciului său, jura să se lepede de alcool, dorea cu adevărat să se îndrepte. Cădea însă din nou învins, cu toată strădania bunelor intenţii — nu fusese decît starea de flecăreală a unui beţivan notoriu. În micul oraş de provincie circulau aceste vorbe : „Zlatý are un înger păzitor" — pentru că se căţăra pe scara lui ameţit de băutură şi nu căzuse niciodată. Poate că îl susţineau acele calităţi rămase neatinse : mîndria lui de bun meşteşugar şi elanul de a se şti un recitator de faimă. Mama a învăţat de la el să cureţe tapete şi o zugrăveală învechită, încît după moartea lui, părăsise depozitul de cărbuni şi se mutase împreună cu Zuzana la Praga.

„Asta e oraşul oraşelor, nu-i aşa, mamă ?"

„Ba chiar aşa, Zuzana !"

Zuzana și-a dorit atunci cu ardoare să devină o personalitate cu renume în acest oraș, fără să știe însă cum va proceda. Nu i-a împărtășit mamei acest gînd năstrușnic, ar fi fost o nerozie.

Din cînd în cînd, în căutare de lucru, mama își oferea printr-un anunț la ziare priceperea de a curăța pereții murdari ai locuințelor. După ce și-a asigurat primii clienți, aceștia au recomandat-o mai departe. Se găseau în acea vreme la Praga destule case cu tapet — fiind război, tapetele nu se mai fabricau și cetățenii erau nevoiți să cheme pe cineva să le curețe trandafirii aceia afumați din gingașele modele franțuzești, încremeniți de mai mulți ani fie pe pereții dormitoarelor, fie pe ai saloanelor cuprinse de tăcere. Nu întreba nimeni dacă Emilia Zlatá posedă sau nu un certificat de meseriaș sau o autorizație de lucru, încît umbla în voie din casă în casă, purtînd cu ea substanța de curățat, și un surîs tare plăcut pe buze. Pînă ce se va afla că mama lucra fără vreo autorizație — o muncă cu adevărat istovitoare ! — Zuzana va crește mare.

Cum războiul se tărăgăna, nimeni nu mai pleca urechea la glume, cei mai mulți nu mai credeau în vreo scăpare, așa că pe cine să mai intereseze niște pete sau chiar prăfuiala pereților din niște odăi neîncălzite ? În această situație, obosită de atîtea căutări, descurajată, se căsători pentru a doua oară. Tatăl vitreg al Zuzanei era vînzător la o drogherie. De la el cumpăra mama prafurile ei de curățat. Văduvi amîndoi, tăifăsuiau adeseori împreună — mai

cu seamă cînd prăvălia se deșerta de mușterii. Pe neașteptate, mama renunță la munca ei istovitoare, căutînd adăpost în brațele ocrotitoare ale droghistului. În schimb, făgăduia să-l ajute în treburile prăvăliei.

Zuzana reconstitui în minte chipul lui Bedřich Jinaček, cu uitătura bărbatului care înțelege viața, chiar dacă ochii lui începuseră să-și piardă strălucirea ; totuși, știuseră să deslușească pe chipul mamei, în făptura ei, destule urme din frumusețea de altădată. La vremea aceea, Zuzana intuise ce fel de simțăminte nutrea el față de maică-sa — i-o spunea gelozia care începuse s-o roadă. Și acum mai simte o oarecare silă față de Bedřich Jinaček, care schimbase numele atît de frumos al mamei sale într-unul comic ; și pentru faptul că se culcau împreună, într-o cameră cu două paturi, într-un mod atît de firesc, ca și cum Zuzanei i-ar fi păsat prea puțin de aceste schimbări. Cum avea să împlinească curînd treisprezece ani, pricepea că acolo, în dosul acelei uși încuiate, droghistul punea stăpînire pe mama ei mai tiranic decît o făcea cînd se afla ea de față. Necruțătoare, îl evoca așa cum arăta : roșcat la chip, cu un pîntece moale și niște mîini neliniștite, care trebăluiau necontenit sau căutau ceva. Omul acesta se bucura de viață în chip zgomotos, se hrănea înfulecînd cu nesaț tot felul de prăjituri proaspete, făcute din aluat crescut. Mama pregătea zilnic fie gogoși, fie colaci cu mac sau turtă dulce, de parcă o luase de nevastă numai pentru treaba asta. Deși Emilia ghicise sila fetei și împotrivirea ei față de

noua căsnicie, înălțase din umeri — nu încercase să se scuze nici măcar printr-o privire, ca și cum i-ar fi răspuns că viața are mai multe drepturi asupra ei decît ea, copila ei. „Am tras destule cu răposatul taică-tău", izbucnise odată, cu un oftat în glas în loc de orice altă explicație. Și asta numai pentru că rămăsese singură cu Zuzana, în fața lui Jinaček nu-l vorbea niciodată de rău pe fostul ei bărbat — el trebuia să rămînă cu impresia că un soț mai minunat decît fusese primul ei mire nu mai exista.

Chiar după atîția ani reînvie în inima Zuzanei emoția de atunci. Se văzu stînd la pîndă și urmărind fiecare cuvînt pe care și-l adresau cei doi — mama și Bedřich — cu glas mai scăzut ca de obicei și nu așa cum vorbeau altădată. Cît de neplăcut roșea ea, cînd îl surprindea pe Jinaček că-i apucă mîna mamei, ceva mai sus de cot și cum își înăbușea plînsul, de cîte ori plecau la cinema, dîndu-i să înțeleagă, cu destulă bunăvoință, că era acum destul de mare și independentă ca să rămînă acasă singură. Atunci au început să încolțească în mintea ei închipuiri și senzații de care nu-și dădea seama ce anume prevesteau ; luau proporții fantastice ; sau o striveau cu propria ei compătimire, cu sentimentul însingurării. În clipele acelea de singurătate, Zuzana se surprindea rostind cu glas tare cuvinte aspre, supărătoare — se transpunea în locul mamei, își lua aere de matroană, împrumutînd sentimentele ei și chinuindu-se să le înțeleagă. Se înfiripau niște

monoloage interioare ciudate : le asculta și le trăia ca și cum ar fi fost rostite de altcineva.

Deseori izbucnea în hohote de plîns, ca după o durere sfîșietoare ca în clipa următoare să înlemnească de uimire : cum a fost în stare să se dea într-un asemenea spectacol ? O parodia pe mama, deși îi purta mare respect ! se maimuțărea, căutînd să placă, așa cum proceda mama cînd dorea să-i stîrnească lui Jinaček o anume sticlire în privirea-i de bărbat. Zuzana se purta așa, pentru că însușirea ei de a imita și a intui o altă ființă era prea puternică, îi depășea voința. Dacă ar fi fost inzestrată cu un alt talent, la desen bunăoară, desigur că ar fi schițat figuri și siluete de oameni... pe cînd așa, se mulțumea să le imite gesturile, să intre în pielea lor.

Tot atît de scrutător, de minuțios se introspecta și pe sine. Cele ce i se revelau, i se fixau în memorie ca niște peceți. I se întîmplă așa numai celui care se teme de ceva, îl roade ceva, a ajuns în starea aceea din pricina unor supărări continue. Dar necazurile, mînia urîțesc, îți strîmbă gura... Și cît de felurite sînt durerile care te doboară ! Zuzana își pierduse copilăria deoarece trăise într-un mod nefiresc pentru vîrsta ei. La atitudinea ei, mama se mulțumea să înalțe ușor din arcul gingaș al sprîncenelor, pe cînd Jinaček o dojenea — o dojenea într-un fel nechibzuit, atrăgîndu-i atenția că nu se purta înțelept.

Dar, oricum, traiul lor era mai prosper decît pe vremea tatălui. Droghistul, deși nu poseda vreo bogăție, se pricepea să facă rost de orice.

Vindea clienţilor săi, pe sub mînă, alcool pentru lichiorurile lor de casă ; mai economisea cîte ceva şi din raţia de săpun a drogheriei, încît din acele cîştiguri îşi putea permite să cumpere la negru, în timp de război, alimente la preţuri ridicate. Aşadar, nu neîndestularea era pricina necazurilor Zuzanei ; ea tînjea după tandreţe, simţea lipsa iubirii, se zbuciuma neştiind unde ar putea-o găsi acum cînd mama se lepădase de ea. Evident că exagera într-adins starea aceea de însingurare. O trăia intens, cu voluptatea autoflagelării, asemenea tuturor copiilor invadaţi de tristeţe din lipsa iubirii materne.

Evocînd epoca imediat următoare, Zuzana avu acelaşi fior de atunci — o epocă în care nu mai contase nici viaţa ei în noul cămin, cu acele probleme complexe, de teamă, de supunere vizavi de poveţele părinteşti, nici războiul, nici dragostea... ci i se revelase pasiunea — aproape cutremurătoare — pentru teatru, pentru actorie. Nu de la bun început înţelesese această înclinaţie, trecuse un timp pînă să-şi dea seama ce temperament are, ce însemnătate aveau frămîntările ei, surplusul de fantezie, lipsa de stăpînire — ţîşneau din ea ca un pîrîu de munte, izvorît de undeva din străfundul pămîntului, încercînd să-şi croiască drum spre lumină, ca să devină, mai apoi, o albie largă de rîu.

Stînd lungită pe patul ei de spital, Zuzana evoca cu un surîs îngăduitor anii de demult, cînd se străduia să înţeleagă, să clasifice, să perceapă, să exprime, să repete tot ce văzuse

— cu alte cuvinte, să trăiască profund multiplele feţe ale necunoscutului. Tot ceea ce era în afara acestei preocupări, devenea secundar, lipsit de orice însemnătate. Începuse să joace teatru exact în perioada cînd războiul se apropia de sfîrşit — cînd oamenii se pregăteau să schimbe lumea. Republica, proaspăt reînviată, avea nevoie de talente tinere. Din mulţimea celor care băteau la porţile artei acorda întîietate concurenţilor talentaţi. Zuzana obţinu atît de curînd succes în rolurile jucate, încît publicul şi lumea teatrului rămaseră tot atît de uimiţi ca şi interpreta.

Îşi amintea chiar şi ce s-a scris atunci despre ea — asemenea lucruri se şterg greu din memoria unui actor — de altminteri, ca şi evenimentele pe care le trăise : *„talentul ei e însoţit de o inteligenţă creatoare înnăscută, ca şi de dorinţa impetuoasă de a trăi intens rolul încredinţat, dorinţă de a trăi caracteristică perioadei de după război..."* Învinsese, deoarece avea un fel personal de a gîndi ; nu ţinea deloc să imite ceea ce fusese considerat mai înainte drept cel mai izbutit rol interpretat vreodată. Era convinsă că noul înseamnă progres, originalitate, şi în jocul ei scenic urmărea să dăruiască tot ce are mai bun. Presa de specialitate scotea în relief felul impunător cum juca, şi puritatea exprimării. Zuzana crea un personaj cu mijloace noi, un rezultat al meditaţiei, al iscodirii... — se transpunea în viaţa lui afectivă, simţind ce simţea el, dînd expresie vie celor mai imperceptibile nuanţe, trăind în locul său...

Poate că ceea ce scria presa în articolele critice despre jocul ei nu era rezultatul unui proces atît de complicat. Ea descoperea în sine, fără să vrea — și în mod permanent — euri nenumărate, care aveau fiecare în parte ceva de împărtășit lumii, ceva de mărturisit sau de recunoscut. Zuzana considera aceste euri mai presus de ea, le dăruia orice preocupare, le sacrifica viața ei particulară — mereu se transpunea în personalitatea acestor personaje ce pînă atunci nu avuseseră nimic comun cu ea ; iar acum o sileau să-și schimbe firea, îi impuneau fie un spirit de sacrificiu, fie povara de a se înrobi — sau o inițiau în arta de a se conduce singură. Cînd se surprindea că face parte dintre aleși, se înfricoșa, cunoscînd ce îndatoriri atrage după sine acest fapt. Studia psihologia așa cum un chirurg cercetează în prealabil anatomia ; să se poată introspecta, să facă deosebire între ce e fals, între fățărnicie și sinceritate, între minciună și adevărul adevărat... Un artist mare trebuie să cunoască profund toate acestea — mai mult, să se încline în fața a tot ce e veridic, și să repudieze falsitatea.

Pe dreptunghiul luminos din tavan, se conturară din nou cuvintele elogioase dintr-un articol scris după interpretarea primelor roluri : *„Artista aceasta se străduiește să nu-și dezamăgească spectatorii, refuzînd să joace tipuri de adolescente încîntătoare, ce abundau în piesele de dinainte de război, sau să apară pe scenă în rolul unei naive cu privirea în transă — o prințesă vrăjită — personaje care nici n-au existat vreodată. Ea a gonit din teatru și acel*

tip de fetiță parfumată ; la fel spiridușii din atîtea comedii jucate pînă nu demult, spiriduși care întrețineau idile ridicole între bătrîni și matroane din secolul trecut. Pe de altă parte, nu încearcă să scuture praful de pe culorile convențiilor trecute, din vitrine. A adus pe scenă, cu îndrăzneală, mersul pe tocuri joase, nu prea grațios, al unor fete reale, fără glas dulceag, iar în noile comedii de dragoste arată și cum luptă femeia cu toate greutățile vieții — evident fără cochetării și cu nelipsita batistă de dantelă... fără degetul arătător lipit de buze, fără fățărnicii și minciuni. Iată de ce obține un atît de mare succes !“ Zuzana cunoștea pe de rost articolul, la fel cum recita o poezie în anii de școală.

Dar de ce evoca ea un trecut atît de îndepărtat ? Crede cumva că în curînd își va încheia socotelile ? Totul se petrecuse atît de demult ! Ar fi mai înțelept să se preocupe de altceva... Cîți ani să fi avut, oare, cînd i-au naționalizat drogheria lui Jináček ? Douăzeci și patru ?! O vreme, Zuzana a fost nevoită să-l ajute, pînă cînd mama s-a angajat vînzătoare într-o lăptărie. Desigur că era amărîtă de pierderea drogheriei ; cît privește celebritatea Zuzanei, i se părea un lucru firesc. Puține sînt mamele care să nu-și închipuie că au adus pe lume niște copii excepționali.

Zuzana întrerupse pe neașteptate aceste evocări de la începutul carierei sale, ca să-și arunce halatul pe umeri și să se strecoare pe coridor, în vîrful picioarelor, deși mai era întuneric. Papucii ei moi îi dădeau siguranța că nu va fi

auzită de cineva. Coridorul se întindea între două ferestre ca un tunel cu ieşiri la ambele capete ; peste zi, dalele pardoselii îndurau cu resemnare paşii înceţi ai pacienţilor. În dosul fiecărei uşi, bolnavii dormeau — societatea îi luase sub ocrotire din ghearele naturii vitrege. Dincolo de ziduri, Praga era luminată în noapte — în acelaşi fel cum o cunoştea Zuzana din întoarcerile ei tîrzii, spre casă, de la spectacole ; nopţi intime cum numai Praga avea ! Iar dincolo de ferestrele întunecate ale caselor se odihneau cetăţenii oraşului, care o văzuseră adesea pe ecranele cinematografelor ori pe scenă ; îi şi zîmbiseră pe stradă sau în magazine, ca unei vechi cunoştinţe. Nici unuia dintre ei nu-i trecea prin minte că făcea parte din mulţimea acelora care o încurajaseră să biruie greutăţile, trecînd extenuată de la o performanţă la alta, de la un trac la altul, mereu obosită dar fără să se dea bătută.

Stătea acum la fereastra spitalului ca un ostaş rănit, golită de sentimentul datoriei, o persoană neînsemnată. Dar cît o să mai stea aşa, fără să facă nimic ? O speranţă mută, discretă o încredinţa că desfigurarea va fi vremelnică. Nădejdea aceasta pieri şi, undeva, în ea, se deschise o prăpastie ; se înălţa din străfund o adiere încinsă, respingătoare — resemnarea ! Avu sentimentul că s-a sfîrşit cu teatrul. Era insuportabilă senzaţia morţii personajelor pe care le trăise — sute de personaje ! Avea egal doar cu propria-i durere ce cu greu izbutise s-o înfrîngă cu o săptămînă în urmă. Ar fi dorit să fie undeva departe — dar unde anume ?

La cine să se acuieze ? — poate că numai de gînduri voia ea să scape... În mica încăpere din spatele ei va găsi întuneric, singurătate şi o străină, pe Maria Jílková.

Se strecură din nou în patul ei, lungindu-se sub dreptunghiul luminos — o aştepta un trecut risipit, fără înnegurări. Poate ar fi adormit, dacă ar fi fost cu adevărat întuneric, un întuneric total. Ce e cu mine ? se întrebă neliniştită. De ce n-am lăsat storurile ? Nu mai ştiu ce fac ! Să mă scol acum iarăşi din pat ? Să mă duc la fereastră ? S-o trezesc pe vecină şi să începem o discuţie buimacă, despre nimic ? Mai bine rămîn de veghe !

Somnul nu se lăsă nicidecum ademenit ; orice mişcare o trezea pe Zuzana la viaţă, îi ascuţea percepţiile, amplifica ecourile. Nişte paşi pe coridor îi risipiră cu totul toropeala. Dacă nu o fură somnul pînă în zori, se vor îngrămădi peste ea toate grijile, o vor asalta iarăşi personajele-fantomă şi toate întîmplările atinse de antenele timide ale gîndurilor — se va zbate ca sub nişte troiene, incapabilă să se elibereze. Femeia de lîngă ea avea o respiraţie normală. Zuzana ar fi vrut să-i aspire răsuflarea ca şi cum bolnava şi-ar fi revărsat viaţa în plămînii ei. Gîndul acesta o silnici, dar nu cuteză să se ridice din pat şi să deschidă ventilatorul. În cele din urmă, se răsuci pe o parte şi se lăsă pradă temerilor care o aţinteau din toate părţile.

...Nici el nu mai era învăluit în ceaţă acum, el, Eda....

În a doua săptămînă, nu mai fuseseră îngăduite vizitele în spital, din cauza carantinei de gripă ; infirmiera îi transmitea salutări din partea lui, a lui Eda, şi întrebări de sănătate, pe care Zuzana, sub povara durerilor abia le lua în seamă.

Portarul îi trimitea în cameră florile pe care i le aducea. Pe noptieră se aflau şi acum scrisorile sale din primele zile, citite de ea în fugă. Am să le citesc din nou mai tîrziu, cînd mă voi putea concentra, amîna Zuzana, fără să se atingă de ele. Ce-ar fi să le savureze acum, una după alta ? Şovăi, o clipă, apoi aprinse veioza. Maria Jílková dormea somn adînc.

O scrisoare deschisă mai tîrziu, după ce ai primit-o, îşi pierde parcă din prospeţimea ei originală, nu mai impresionează la fel de puternic ca după o lectură imediată, îi piere cumva acea radiaţie afectivă — sau cam aşa ceva... Pe Zuzana nu o mai impresiona nici un cuvînt, deşi aştepta cu oarecare încordare să fie consolată. Respingea mila — mai ales din partea lui Eda. Frazele fuseseră scrise cu sfiala cuiva care e desigur într-o situaţie mai fericită, adică în felul cum de obicei scrii unei persoane lovite de o năpastă. O cuprindea dezgustul la gîndul că va citi un şir de reproşuri inutile : cum ai putut să aprinzi boilerul cînd curgea apa din plin ? Ba, mai mult, să intri în cadă chiar lîngă flacără, sărăcuţa de tine, eşti nemaipomenit de împrăştiată !... Dar nu, scrisorile lui Eda nu conţineau asemenea inepţii, îşi dădea seama evident că ar fi necruţător cu ea şi pe deasupra ar fi de prisos. Zuzana

reflectă cu scepticism : cînd omul lupta împotriva naturii sălbatice doar cu mîinile goale, era într-o situaţie desperată, dar uite că şi invenţile moderne, maşinile, îi pricinuiesc uneori rău...

Pe coridor se auziră paşi. Zuzana stinse veioza. Prin uşa întredeschisă uşor, o fîşie de lumină săgetă amîndouă paturile.

„Dumneavoastră nu dormiţi ? i se adresă sora de noapte în şoaptă. Poate vă supără lumina din stradă, am să las storurile..."

„Fiţi amabilă ! Şi vă rog să lăsaţi fereastra de aerisire întredeschisă."

Camera primi în fine o porţie de aer proaspăt şi rămase în întuneric ! Numai că nu-i aduse nici o uşurare Zuzanei. Curînd, veghea îi întoarse gîndurile din nou înspre trecut, i-l evocă pe soţ, îndemnînd-o să-şi dea un răspuns : ce ar înspăimînta-o mai mult, perspectiva de a nu mai juca niciodată sau aceea de a-l pierde pe el ? Îi cunoştea lui Eda şi cele mai intime ascunzişuri ale sufletului, cel mai tăinuit gînd ; cumpănindu-i calităţile şi defectele, ştia de acum în cel fel ar reacţiona, dacă obrazul ei, acoperit de bandaj, i-ar apărea desfigurat. De altminteri, Eda nu ascundea faptul că dorea să fie fericit cu orice preţ. Pe cei care nu erau capabili să-şi dirijeze viaţa îi dispreţuia profund. Ca să ajungă la ea, la Zuzana, divorţase — ca şi ea, de altfel —, îşi părăsise soţia — o pianistă — şi pe fetiţa lor de şase ani, Edita, despre care pretindea că o iubeşte enorm. Existenţa acestei copile neliniştise oarecum conştiinţa Zuzanei, dar rochiţele şi cărţile trimise prin Eda îi dădeau senzaţia că se purta

totuşi omeneşte. După un timp, Eda încetase să-şi mai vadă fetiţa, apoi îi pomenise din ce în ce mai rar de ea ; îl obliga pensia alimentară să-şi amintească de Edita cînd şi cînd. Drept e, că mama copilei se recăsătorise între timp, şi în afară de neplăcerile celor două divorţuri nu intervenise altceva. Legătura afectivă dintre Zuzana şi Eda merita acest sacrificiu — era o dragoste adevărată, mare, o stimula în creaţia artistică, dar care a durat pînă cînd...

Gîndurile Zuzanei se opriră îndelung asupra întîmplărilor din ultimii doi ani, ca să analizeze cu sînge rece fiecare detaliu al infidelităţii lui conjugale — într-o imobilitate atît fizică cît şi sufletească. Constată, uimită, că nu resimţea nici un fel de durere. Poate că fiecare om ar trebui să se odihnească un timp într-un spital spre a-şi putea da seama, de la o depărtare liniştitoare, de confuzia sentimentelor sale. Acasă, Zuzana amplifica uneori, pentru o clipă, umilinţa, nu-şi putea domoli setea de noi senzaţii, încît trăia într-o stare de încordare — apoi toate se înceţoşau şi accepta totul ca şi cum întîmplările aparţineau altei persoane şi nu ei. Probabil că gîndurile produc şi ele un fel de otravă, pentru care sufletul posedă o substanţă imunologică, altfel omul nici n-ar putea trăi, conchise Zuzana ca după o lungă observaţie. Şi se simţi pe neaşteptate biruitoare. Ca actriţă trăise sumedenie de sentimente, lipsise însă unul, şi pe acela i-l oferise experienţa : sentimentul triumfului moral. Zuzana se lăsa purtată de el, se îmbăta savurînd

acest sentiment, ce ţinea de „poza“ unei eroine grozav de mîndre.

Într-adevăr, ea rezistase tentaţiei, deşi Hanyk o iubea şi, totodată, o tulbura. De ce-ar tăgădui acest lucru, cînd şi acum fiecare nerv îi amintea de starea aceea ? De cîte ori îl avea partener într-o piesă, intra în scenă surescitată, se îmbujora, îi trebuia multă tărie să se stăpînească şi să nu încurce desfăşurarea acţiunii ; cînd o săruta, strîngea buzele, simulînd că se fereşte să nu-i şteargă fardul. Nu-l privea niciodată în ochi, de teamă să nu-i surprindă simţirea intimă ; urmărea să-i dea impresia că actriţa e mai severă decît femeia. Atitudinea lui o măgulea, iar în reţeaua simţurilor ei se petrecea ceva plăcut. Cînd Hanyk i-a şoptit odată : „Te iubesc, Zuzana, pricepe că te iubesc mult !“ ea nici nu clipise măcar — şi totuşi el intuise că vorbele lui nu numai că fuseseră auzite, dar se întipăriseră în conştiinţa ei. Eludase orice aluzie, orice gest, nici măcar printr-o respiraţie mai precipitată nu-i dăduse să înţeleagă că-i acceptă sentimentul. Deşi Hanyk era conştient că place femeilor şi e un remarcabil actor, trebuia să ţină seama de faptul că Zuzana e căsătorită ; de aceea, în afara scenei, nu îndrăznea s-o privească prea insistent. Nu lua nici o iniţiativă, aştepta ca ea să facă primul gest — fie fără ştirea lui Eda, în ascuns, fie să-i dezvăluie acestuia situaţia. Zuzana îl ţinea însă în şah, constatînd că acest flirt o înviora oarecum.

A sosit ziua aceea fatală ! Era într-o miercuri. Aşezată în faţa infidelului ei soţ, pu-

tea să-i arate întreg dispreţul ei : „Îţi închipui cumva că numai ţie ţi se oferă prilejul unei noi iubiri ?" Îi vorbise cu un aer de superioritate, de la înălţimea ei morală ; ea era creditorul, pe cînd el datornicul care nu-şi va putea plăti toată viaţa datoria ! Îl aţintea îmbufnată, dar cu conştiinţa limpede ; totodată, lividă de gelozie şi ofensată, dîndu-şi silinţa să pară calmă, rece, ca orice persoană care are toate atuurile în mînă. Halal de aşa atuuri ! cînd ştia bine că legătura dintre Eda şi Regina dura de aproape un an... Informatorul, lipsit de orice scrupul, n-o cruţase, îi dăduse toate amănuntele : unde se întîlneau îndrăgostiţii, cadourile cumpărate de el Reginei, o fată săracă... ce se vorbea în societate despre această legătură... Totdeauna se găseşte un binevoitor care să-ţi spună, ca şi informatorul ei, că pe bună dreptate nu poate suporta să vadă „cum se necinsteşte numele unei artiste atît de preţuite"... Şi printr-un astfel de serviciu îţi otrăveşte viaţa.

Eda nu se aştepta la o asemenea scenă. O lăsase să dezvăluie tot ce aflase despre eroina ei — se transformase într-o femeie oarecare, pornită să adune dovezi împotriva lui ; pe măsură ce acestea creşteau, ea se chinuia tot mai mult ; relatările despre femeia aceea neînsemnată, meschină, o copleşeau, nu se mai putea concentra la repetiţii, pe scenă... Studia rolurile cu mintea aiurea, apatică şi cu o teamă ascunsă. Singurul sentiment care predomina tiranic era gelozia, o gelozie feroce. Interpretase de atîtea ori rolul unei femei geloase, dar în realitate sentimentul acesta era oribil. Cînd

vanitatea ofensată luă locul geloziei, depăşise marea criză. Plătesc prin suferinţa de acum nedreptatea făcută soţiei lui şi micuţei Edita, îşi spunea Zuzana în setea ei după dreptate ; şi avea senzaţia că şi-a răscumpărat în felul acesta conştiinţa încărcată — de care nu prea ţinuse seama în clipele fericite.

Eda îi servea de mai multă vreme palavre, uneori cu neîndemînarea unui şcolar, şi ea se întreba mirată ce rost aveau, fără să mediteze asupra atitudinii lui. Ca să-l înfrunte, trebuia să-l ştie vinovat cu ceva. Simţea totuşi că primul val de fericire conjugală se sfîrşise ; de ce se sfîrşise, aflase de la informator... care nu putea suporta să fie ponegrit numele unei asemenea artiste... Zuzana ascultase cu un zîmbet sarcastic relatarea plină de amănunte despre trădarea lui Eda ; mulţumise informatorului pentru solicitudinea ce o purta bunului său renume, pe buze cu o grimasă de umilinţă — şi, după cum era firesc, curînd începu să urască gestul binevoitor. Nu se ruşina de faptul că nu descoperise singură legătura lui Eda cu Regina. Nici n-ar fi fost posibil. Pe de o parte muncea intens, în strădania de a găsi cele mai nimerite nuanţe de interpretare ale unui rol, care-i răpeau tot timpul, pe de alta ar fi dezgustat-o faptul de a-şi suspecta soţul. O altă Zuzană însă, una de rînd, era gata să facă un asemenea lucru — curînd, nimic n-o mai reţinuse să strîngă dovezi după dovezi — ţinea să-i prezinte bărbatului ei tot atîtea probe cîte pretexte şi braşoave îi turnase el ; îi era cu neputinţă să priceapă de ce făcea acest lucru de-

gradant, o uimea importanța pe care o da unui capitol din viața ei particulară, cînd condiția fericirii ei fusese totdeauna teatrul.

Regina era manechin chiar la casa de mode de unde își procura Zuzana toaletele, încît e lesne de înțeles că tot personalul era informat de legătura dintre Eda și Regina și comenta această aventură în spatele ei. Amintindu-și cum se strecurase soțul ei acolo, la ultima paradă a modei — pretextînd că venise s-o sfătuiască ce anume să aleagă — Zuzana se îmbujoră. În realitate, el se așezase pe un scaun din spate, ca s-o privească în voie pe blonda lui înaltă — care traversa sala cu un mers elegant — sorbind-o din ochi la fiecare apariție. Cît de ireverențios se purtase el față de soție! Dar pasiunea nu e mărinimoasă cu cei înfrînți. Regina trecea pe lîngă ea, plutind frumoasă și dichisită pînă la ultimul fir de păr din coafura ei complicată, gîndind poate : Cu toată faima dumitale, privește doamnă cu cine te-a înlocuit ! Sînt săracă și muncesc mult, dar nu te poți compara cu mine în frumusețe. Te-am învins !

Zuzana suferea nu atît pentru desconsiderația față de ea ca femeie, cît pentru ofensa adusă prestigiului ei artistic. La început, șocul o îmbolnăvise, apoi se simțise jignită, iar mai tîrziu încercase zadarnic să înțeleagă esența acestei trădări. Faptul că Eda fusese capabil s-o înlocuiască pe ea cu Regina, o fată oarecare atunci cînd se sfîrșeau paradele modei, o uluia. Ce se alesese de accesele lui de entuziasm, de mîndria de a fi soțul ei ? Îi

recitise scrisorile pline de admirație. Recapitulase tot zbuciumul lui Eda de a o cîștiga pe ea și a se elibera de prima lui nevastă. Umilitor rezultat ! La fel se chinuia el acum și pentru fata aceea, pentru Regina.

Așadar, era într-o miercuri cînd s-a dezlănțuit drama. Zuzana îl aștepta să se întoarcă acasă, înarmată cu tot felul de dovezi, calmă în aparență, dar cu o încordare lăuntrică aproape epuizantă. Eda înțelegea de obicei în ce dispoziție se află, după expresia chipului ei, dar cu o artistă nu poți fi sigur niciodată ; de aceea nu se neliniștise cînd Zuzana îl ațintise într-un fel neobișnuit ; totuși își dăduse seama că ascunde ceva, îi rezervă o surpriză.

„Bună seara !" o salutase cu amabilitatea-i știută, fără să mai adauge nici un cuvînt — altfel ar fi dat semne de vinovăție — și nici n-o sărutase, deși ar fi dorit.

„Bine-ai venit !" îi ură ea ca unui străin, și glasul venea ca din depărtare. Părea căzută din lună, pregătindu-se să povestească ce a văzut acolo. Trebuie că avea atunci o privire grozav de ciudată ! cum de nu s-a speriat Eda ?

„Ai cinat ?" întrebase cu un glas încordat, prelung ca o trîmbă de pînză întinsă.

„Am fost la Savarin", mărturisise Eda. Nimic nu-i prevestea deocamdată ce va urma.

„Credeam că dorești să mănînci ceva rece, ca de obicei, continuase pe același ton. E bine că te poți abține, nu e sănătos să mănînci prea mult seara."

Rareori îi făcea vreo observaţie şi asta numai în glumă, încît Eda nu sesizase ceva deosebit în cuvintele ei şi nu pregătise vreun argument. „Nu prea mănînc cine ştie ce. Şi, de fapt, trebuia să cinăm astă seară împreună, acasă, dar am uitat că azi nu joci", îi vorbise liniştit. În calendarul de pe birou, Eda notase toate spectacolele ei din săptămîna aceea, dar Zuzana nu ţinuse să-l dezmintă.

„Cred că Regina nu-ţi îngăduie să serveşti seara nişte mese copioase, din moment ce şi ea se abţine să mănînce, ca orice manechin", rostise pe un ton grijuliu al unui părinte care nu mai ştie cum să se poarte cu propriul său copil. Şedea în faţa lui, în mod aparent nu dădea semne de tulburare. Calmul ei se mistui însă, cedă ca o pojghiţă subţire de gheaţă. Luînd o poză de actriţă, îl pironi pe Eda cu ochii mari şi plini de cruzime ai Electrei. Ca un regizor de culise îşi poruncea să intre în scenă şi să joace dialogul istovitor ce urma.

Dar Eda îşi revenise, între timp, după primul şoc îl liniştise poate glasul ei calm sau disimula cu mai multă artă decît ea? „Ce s-a întîmplat?" întrebase cu cel mai obişnuit ton, în timp ce expresia figurii lui era gata să respingă cu dezgust orice învinuire sau scenă din partea ei.

„De fapt nimic!" recunoscuse ea cu o uşoară tărăgăneală în rostirea acestor cuvinte, pentru ca imediat să adauge cu sinceritatea femeii copleşită de remuşcare: „Obişnuita pedeapsă! Plătesc atît pentru soţia ta, cît şi pentru Jiři Totuşi trebuia să ştiu şi eu, nu-i

aşa, că tu umbli de aproape un an cu Regina".

„Da de unde!" Cu îngăimarea aceasta Eda voise să cîştige timp, jenat să dezmintă totul. Îi purta totuşi stimă şi nu dorea să apară în ochii ei ca un puştan fricos. Pe de altă parte, era doar soţia lui, ba şi mai mult decît atît, ea era Zuzana Zlatá. După ce îi cercetase faţa cu o oarecare îndrăzneală, îşi dăduse seama, după expresia de încordare, că spumega de mînie. Avea, aşadar, nevoie de puţină mîngîiere, zadarnic căuta să-şi liniştească tremurul degetelor şi Eda ar fi vrut s-o calmeze fie şi cu preţul înjosirii.

„Ia te uită! Cine ţi-a îndrugat asemenea baliverne, draga mea?" se mirase pe un ton aproape impertinent, pe care Zuzana cu greu îl suportase. În relaţiile lui cu colegii putea să-l folosească, nu însă şi faţă de ea.

Nu-i răspunsese imediat, îşi stăpînea revolta ca să nu izbucnească şi să sfarme tot ceea ce premeditase. Trebuia să pregătească fiece frază, să corecteze ce nu-i convenea, să şlefuiască toate cuvintele, de parcă trebuia să dicteze cuiva la maşină un discurs protocolar. „E inutil să te eschivezi, Edo, răbufnise pînă la urmă. Fii bun şi nu întina cu mistificări onoarea amîndurora. Nu mă erijez în judecătorul tău, dar nici nu mă considera o naivă, încît hotărăşte-te să-mi destăinuieşti totul."

„De ce nu şi-or fi văzînd unii oameni de treburile lor şi să-i lase pe ceilalţi în pace?" silabisise Eda, ca şi cum ar fi fost indignat că i se răpise Zuzanei liniştea prin acele bîr-

feli. Ea îl sili însă cu o privire necruţătoare să rostească numele femeii! Căzu între ei greu — duşman al căsniciei lor! Numele fu apoi cînd învinuit de ea, cînd apărat de el.

„Află că în realitate Regina e o fată cuminte şi cumsecade, rostise el pe un ton agresiv. Munceşte mult, însă nu-i ajung banii nici pentru o pereche de ciorapi. E drept, vine cîteodată în cercul nostru. Asta-i tot. Ar vrea să facă film, iar eu o ajut pe cît pot."

„Aşadar e artistă?" în glasul Zuzanei uimirea se amesteca cu batjocura.

„Deocamdată nu, dar ar putea să fie. Pentru film se cer alte condiţii decît pentru teatru."

„Asta era pe vremuri", replicase ea sec.

Bucuros că abordase alt subiect, Eda căutase să-l menţină cu orice preţ. „Hm! cînd o fată e frumoasă, cît de cît inteligentă şi, pe deasupra, ştie să-şi legene şi trupul..."

„Şi asta a fost cîndva, se împotrivise Zuzana cu superioritatea cuiva care are dreptul să hotărască. Astăzi, dragul meu, nu se cere să ai numai o formă exterioară atrăgătoare, ci şi talent, inteligenţă artistică."

„Ia stai! o întrerupsese el cu un aer victorios — citise mai înainte, în ziarul *Divadélní noviny,* o afirmaţie care îi *venea* acum în ajutor. Antonioni pretinde că actorul nu trebuie să gîndească, e de ajuns să asculte indicaţiile regizorului."

„Dă-mi voie să nu fiu de acord cu el şi să ne întoarcem la chestiunile noastre, îi replicase Zuzana. Ţi-am spus că nu are rost să te

eschivezi, ar fi o copilărie şi n-ar servi nimănui, nici nouă, nici Reginei. Probleme ca aceasta trebuie soluţionate imediat, altfel te macină pur şi simplu ca o tumoare canceroasă. Nu mă erijez în rolul unei matroane înţelepte — din fericire nu sînt aşa ceva — şi-ţi declar în mod sincer că nu mă amuză deloc acest subiect. Doresc să-mi spui un singur lucru: vreţi să vă căsătoriţi?"

Întrebarea aceasta se prăvălise peste el ca o avalanşă — se observa cîtă osteneală îşi da să iasă de sub mormanul gîndurilor stîrnite de fraza aceea simplă. Era prea laş să-şi fi pus singur o asemenea întrebare — ţîşnise pe neaşteptate din gura Zuzanei. Cu toate că o înşela, Eda apărase pînă atunci reputaţia căsniciei lor. „Ai... ai înnebunit, probabil! rostise nesigur. Pentru cîteva întîlniri? Nu bănuiam să fii atît de răutăcioasă".

„Şi de modă veche, nu-i aşa? adăugase ea. Eram însă modernă atunci cînd îl înşelam pe Jiří cu tine." Sîngera, dar el nu trebuia să bănuie, n-ar fi suportat să asculte nişte dulcegării care se şoptesc copiilor cînd sînt bolnavi. În clipa aceea Zuzana îşi recăpătase încrederea în ea însăşi. Căutase să-şi îndrepte ţinuta, cum obişnuia pe scenă, şi îşi trecuse o mînă prin păr, cu un aer degajat. Grozav ar fi vrut să-l zgîlţîie pe Eda şi să-i smulgă întreg adevărul, nimicitor, desigur, care pe el să-l umilească, iar ei să-i dea satisfacţie! În loc să facă asta, se mulţumise să-l fulgere cu privirea, apoi, cu un surîs îngăduitor, rostise:

„Tot așa trebuie să fi arătat și în ochii soției tale, cînd am apărut eu între voi. Din nefericire, sînt informată perfect despre relațiile voastre, așa cum află și nevasta ta despre noi. Știu de cînd durează legătura și de cînd vă întîlniți. Să nu-ți închipui că v-am urmărit. Pentru asemenea treburi e nevoie de timp și curaj. Praga însă e mică și..." Se oprise să tragă aer în piept, ca înaintea unui mare monolog, și ar fi dorit să fie cît mai demnă, dar iritarea înăbușită pînă atunci o descumpănea ; pierduse controlul asupra ei, nu mai era capabilă să judece dacă se mai afla ori nu sub imperiul zbuciumului sufletesc sau alungase starea aceasta, așa cum dorea — pentru că scene de felul acesteia sînt memorabile în istoria oricărei iubiri. Mai tîrziu, ele par ridicole, răsună patetic, zbuciumul convulsiv le denaturează ; numai sinceritatea rămîne neschimbată, așadar triumfă chiar și asupra trecutului. Pînă la urmă, Zuzana cedase îndemnului de a fi sinceră.

„Ce gîsculiță am fost, Eda, că nu te-am păzit ! Că m-am bizuit pe dragostea ta, altădată atît de pătimașă... Eram convinsă că te va ține legat de mine".

Zuzana îl întărîtase. Eda dorea acum s-o facă să sufere într-un fel. Înălțase din sprîncene uimit :

„Ce vrei să spui cu asta ?"

„Poate că teatrul înseamnă mai mult decît niște coapse înguste și priceperea de a prezenta niște modele."

„În dragoste lucrul acesta n-ar fi hotărîtor", replicase Eda. Era corect din partea lui că, luînd apărarea Reginei împotriva soției, vorbea la modul condițional. Fiecare își începe cariera în felul său și nu e necesar să fie neapărat excepțional pentru a avea o valoare umană proprie. De altminteri, Regina e tînără, are în fața ei multe posibilități". Eda dezvăluia convingerea lui că fata aceea era capabilă să arate ce poate.

S-au tot învîrtit în jurul acestui subiect ca și cum ar fi fost o vatră cu jeratic — fie că el nega, fie că se da de gol la fiecare pas — încît după atîtea insistențe și ocoluri au obosit, erau gata și unul și celălalt să cedeze.

„Ce ai de gînd, Eda ? Renunți la ea sau ne despărțim ?" îl întrebase Zuzana cu glasul ceva mai puțin sigur. Și pentru că era preocupată să se stăpînească, pe moment nu știa ce anume ar fi dorit să răspundă el.

Eda o privise lung, calm, dar Zuzana intuia perfect ce se petrece în sufletul lui. Nu era pregătit să ia decizii hotărîtoare asupra relațiilor lui sentimentale. Regina nu insista, desigur, ca el să divorțeze ; își îndrepta frumusețea spre lumină probabil ca o floare a soarelui, mulțumită doar că a fost încălzită de astru. Evident, frămînta în mintea lui idei care, în ultima vreme, nu i se dezvăluiau prea limpezi : Zuzana Zlatá, femeia pentru care cetățenii săreau de pe locurile lor în tramvaie sau se ridicau de la mese în restaurante ; Zuzana Zlatá, cunoscută în toată republica, era soția lui ! Părăsise pentru ea pe prima lui

soție și pe Edita, fetița care îi mai apărea și acum în somn, cu niște ochi încărcați de reproș ! În acele clipe, Eda retrăise pesemne un șir de sentimente : senzația penibilă că trădase pînă și mîndria lui de proprietar al personalității Zuzanei, mîndrie pe care n-o negase niciodată, și în fața nimănui, nici a lui însuși — iar acum totul se afla în pragul destrămării. Se cunoștea bine, un bărbat talentat și ambițios, dar prea împrăștiat, n-avea tăria să așeze muzica — arta lui — mai presus de orice. În clipele acelea i se revelase faptul că, lipsit de Zuzana, n-ar mai fi fost decît un muzician interesat doar de cîștig, cu o reputație socială diminuată enorm. Merita oare Regina un asemenea sacrificiu ? Se ridicase de pe locul lui și se plimbase într-un spațiu resstrîns, ca într-o celulă de închisoare. Se răsucise pe neașteptate, cu un surîs grozav de atrăgător. „Nu crezi că toate acestea sînt o neghiobie ?" rostise apropiindu-se de Zuzana. Pe cînd îi mîngîia părul, o undă de fățărnicie se strecurase în expresia chipului său. Zuzana înțelesese cu darul ei de a intui, în starea de neliniște în care se găsea, că el se hotărîse să joace un rol dublu : să rămînă lîngă ea, dar să păstreze și legătura cu Regina — în taină, evident.

Un atare lucru nu putea accepta, s-ar fi compromis în fața lui. Izbucnise mînioasă : „Chibzuiește înțelept, Eda ! Admit să mă părăsești, dar în nici un caz să mă înșeli ! Tu însuți m-ai urî, dacă aș accepta acest lucru. Ce-ai vrea ? să mă fac ridicolă în fața lumii

și a mea ? Să mă umilesc ? Prin aceste cuvinte îi dăduse să înțeleagă că ea se zbătea pentru propria-i salvare și nicidecum pentru a lui. Totodată însă, percepea țiuitul unor sirene de alarmă, care o avizau că sentimentele nu sînt consecvente și nu au nimic comun cu rațiunea. Cum să procedeze ca să-l readucă întreg în căminul ei ? Să se răzbune ? Adică să încerce să se consoleze cuibărindu-se în brațele atrăgătoare ale lui Hanyk ? Își va lecui oare mîndria jignită, în îmbrățișarea lor ? În momentul acela în care pierdea, n-avea încă forța să cîștige. Deși Hanyk îi apăru cu faima lui de actor și bărbat demn să-l înlocuiască pe Eda, n-avea rost să dezvăluie faptul că și ea a avut prilejul să-și bată joc de iubirea lui Eda. Știa și el, de altminteri, că ar fi putut să-l înșele nu o dată — dar numai un partener slab recurge la un asemenea șantaj — lipsit cu totul de gust.

Sentimentele îi schimbară unghiul de vedere. Acum nu mai era așezată în fața lui în chip de judecător, ci de medic — un medic binevoitor, care caută să ghicească starea pacientului său. Eda avea nevoie de o schimbare, întrucît prea îl stăpîneau des neliniștile... pe urmă, nici nu putea susține că era un bărbat rău... nu, nu era, de vreme ce regreta totdeauna cînd repezea pe cineva și nu mai reușea să și-l apropie. După cum și față de ea, Zuzana nu putea renunța la chinuitoarea-i sinceritate, își dădea seama perfect că nu-l putea judeca pe Eda cu măsura unei femei simple — și de aceeași vîrstă cu el — în care caz nu

l-ar fi putut păstra ; dar ea însemna altceva : reprezenta o valoare — avînd în vedere marile succese din teatru, iar nivelul social la care ajunsese îi făcuse și lui viața mai plăcută. Aceste gînduri o umileau și alungau din mintea ei pe toate celelalte mai bune. Strînsese genele, ca el să nu-și dea seama că a depus armele. Își trăia umilința necontrolată de rațiune, cînd orice sentiment trădat cade pentru o clipă îngenuncheat. Dacă m-ai părăsi — gîndea Zuzana — m-aș prăbuși, suferința m-ar îmbătrîni... Chiar dacă aș fi înconjurată de o nouă afecțiune sau dragoste. Nu sînt obișnuită să pierd. Poate e un spasm care o să cedeze și de care mă voi rușina pînă am să închid ochii. Nu ești un om de valoare, însă te-am plătit cu Jiří. Din cauza ta l-am pierdut pe Jiří — o fi suferit cu totul altfel, dar de umilit a fost ca și mine acum. Jiří se ivise în mintea ei la timp. Evocînd purtarea lui și mai ales calmul din perioada despărțirii, Zuzana se mai dezmeticise. „Gîndește-te bine ce faci !“ reînnoise ea rugămintea cu un glas de sticlă transparentă, în timp ce scotea pudriera și rujul din buzunar să se fardeze după ritualul cunoscut, ca el să vadă că nu-i mai tremură mîna — pudriera era un dar al lui Eda — poate îi cumpărase și Reginei una la fel. În această confuzie de idei se liniștise și se regăsise pe sine, avea convingerea că din acest conflict sentimental Zuzana Zlatá, artista, va triumfa. Eda fiind un tip calculat și pe deasupra snob. Pentru moment nu dorea mai mult.

Se ridicase și se dusese în bucătărie să prepare un compot, deși știa că nici unul dintre ei nu se va atinge de el.

Eda ședea pe scaunul lui ca țintuit. O lăsase să iasă din cameră fără să protesteze cu vreun cuvînt — ea era palidă, iar capotul de culoarea stînjeneilor, foșnitor cînd mergea, o îmbătrînea mult. Abia cînd se găsise singură, în bucătărie, își dăduse seama cît e de epuizată și, mai ales, în ce stare de deprimare se afla. Avea chiar senzația că trupul ei s-a chircit, că a devenit mai mică și va rămîne așa. Se sprijinise de masă, nu cumva să cadă din pricina slăbiciunii ; în gură stăruia un gust rău, coclit. Fiind convinsă că Eda nu va veni după ea, în bucătărie — el se lupta acum cu gîndurile lui — își îngăduise să plîngă, să se ușureze ; plîngea pentru situația ei — poate și pentru el —, întrebîndu-se cu teamă ce va hotărî Eda. Și totuși el trebuie să caute ceva ca ei doi să iasă din impas. Demnitatea ei, minată de temeri și neliniști explodă se împrăștie în fărîme. Nu mai rămase decît o biată femeie obsedată de teama că soțul o va părăsi — nu ea pe el — și fără Eda viața nu mai avea nici un sens. În realitate, nu dragostea pentru el o făcea să sufere, cît obsesia dragostei trezită în simțurile ei, de vanitate. Lacrimile care picurau pe tăblia mesei, îi aminteau de copilărie — nu mai plînsese, de atunci cu atîta desperare și atît de dezlănțuit. Se luptase să se elibereze de povara durerii. Pentru ce bocesc ? se întrebase indignată. Plătesc pentru Jiří ? O dreptate compensatoare ? El se purtase atunci

demn, dar poate că în sinea lui se frămîntase ca și ea acum. Fusese înțelept: răbdase, se resemnase. Glasul lui, străbătut de temeri și o caldă grijă părintească, o implorase: „Nu-l lua, Zuzana, căsnicia cu el n-o să dureze! Tu nu te poți dedica numai căminului, ca alte femei, ai teatrul, și teatrul nu numai că-ți ocupă tot timpul, dar cere din partea artistului o dăruire totală — ceea ce îți rămîne nu e de ajuns să poți stăpîni un asemenea bărbat! Nu-l lua!"

Deși Zuzana avea o încredere totală în judecata lui Jiří, nu-i ascultase sfatul, se căsătorise cu Eda. Iubea la el acele trăsături care îi lipseau lui Jiří: neastîmpărul, imprudența, gustul pentru risipă — și mai ales faptul că o prețuia și o admira. Pe de altă parte, activitatea lui artistică, în domeniul muzicii, avea afinități cu teatrul incontestabil mai multe decît medicina lui Jiří — deși mai înainte i se părea exact pe dos: că teatrul ca și medicina urmărea să lecuiască oamenii de suferințele lor. Înainte de a se îndrăgosti unul de altul, Jiří îi urmărise jocul în cîteva roluri mari. Discutînd mai tîrziu despre interpretarea ei, făcuse observații și dăduse noi sugestii, noi sensuri jocului scenic, decît pusese ea în acele roluri. Zuzana era convinsă că are nevoie de competența lui Jiří, dacă dorea să se ridice. „Artistul trebuie să-și înnoiască mereu jocul, imobilitatea înseamnă moarte!" ținuse ea să-i explice răbdătorului Jiří, de parcă nu din cultura lui personală s-ar fi înfruptat cu ceea ce era esențial pentru arta ei actoricească. Apoi

adăugase: „E greu să nu ai pe lîngă tine un sfetnic încercat și talentat. Eda e un muzician tînăr, știe cît de dificil se crează o valoare — știe mai ales cîtă platitudine se strecoară în munca fiecăruia dintre artiști. E istovitor să lupți singur, fără vreun ajutor. Fără cineva care să-ți arate ce e minor în creația ta, atunci cînd luminile amăgitoare ale fanteziei te îndreaptă pe o cale greșită."

Cuvintele ei îl ofensaseră pe Jiří, deși nu recunoscuse acest lucru. Pentru Zuzana fuseseră un fel de scuză și totodată un mijloc de exaltare. Se căsătorise cu Eda fără nici un scrupul. Patima aceasta nouă o înflorise, iar în ce privește teatrul se ridicase pînă la o desăvîrșire artistică — nu numai pentru faptul că urmărise în mod conștient să atingă această treaptă a maturității actoricești, dar și pentru că dorise să-i stîrnească lui admirație și respect. Prin căsătoria lor, sacrificau însă trei ființe: Eda își părăsea soția și fetița, iar ea îl părăsea pe Jiří.

Atunci, în bucătărie, avusese destul timp să reflecteze asupra motivelor sale — Eda rămăsese în camera alăturată, nu încercase să vină nici s-o întărîte, dar nici s-o liniștească. Zuzana evocase cu insistență toate amănuntele, să se asigure că nu scăpase nimic din ce ar fi putut-o ajuta să renunțe la căsnicia cu Eda — chiar dacă îi consacrase prea puțin timp și o considerase mai puțin însemnată decît teatrul.

Deși planurile pe care soțul ei le făcea, nu se realizau decît în mică parte, Eda nu se descuraja. Așezat la pian — cel puțin așa îl sur-

prindea ea, de cele mai multe ori, cînd se întorcea de la teatru — înceta să mai cînte, plin de atenție, ca Zuzana să lucreze în liniște. Plănuise să compună o operă, așa îi promisese și ei, cu toate că o alta, scrisă cu cinci ani în urmă, nu se bucurase de un prea mare succes. Dar n-avea nici un motiv să se grăbească, doar Zuzana nu-l sîcîia, cît despre bani artista îi oferea condițiile cele mai bune ca să se concentreze asupra creației sale. Nu începuse să compună opera, vorbea însă mereu despre ea. Deocamdată compunea muzică pentru filme — lucru ce nu cerea un prea mare efort și care în afară de bani îi procura o oarecare satisfacție a omului care a încetat să se mai zbată pentru ceva ce întrece priceperea sa. Zuzana căuta să-i netezească drumul. Cu o ușoară dezamăgire, îi lăuda compozițiile muzicale, iar după prezentarea fiecărui film, la care colaborase el, nu uita să-l asigure că filmul nu era azi decît o formă mult mai modernă de artă, decît opera muzicală, atît de perimată ! Recunoscător pentru acest stimul, Eda continua să se joace de-a baba oarba cu talentul său.

În primul an de căsnicie o neliniștea încă profeția lui Jiří, încît ar fi făcut orice ca el să nu fi avut dreptate. Grija primului ei soț o întovărășea pînă și atunci cînd o îmbrățișa Eda. „Dacă ai să fii nefericită, te rog să te întorci la mine“, îi repetase el la despărțire. Zuzana fusese obligată să recunoască pînă la urmă că Jiří îi jertfise, de fapt, totul ; fiind medic, și-ar fi dorit copii, dar se împăcase cu

gîndul că nu putea cere de la o ființă atît de nervoasă, de hăituită ca ea, să-i facă copii. De aceea, poate, se purta cu îngăduință și avea sentimente adeseori paterne față de ea. Într-adevăr, avea o atitudine delicată, îndatoritoare chiar și în timpul divorțului. La ultima înfățișare venise îmbrăcat în costumul lui negru, pe care-l punea de obicei cînd lua parte la incinerarea vreunui prieten sau a vreunui pacient. Rămăsese toată vremea tăcut și demn, aidoma unui tată care asistă la cununia fiicei sale.

Zuzana se sprijini la un moment dat de perna de sub cap. Culcată, i se părea că respiră greu. Îi priise acel salt în amintire, măcar și pentru o clipă, de la Eda la Jiří. Suporta gîndurile acestea mai ușor.

Ultima lor seară ! Apartamentul fusese aproape golit — numai cîteva piese din mobila comună așteptau nedumerite să afle ce se va întîmpla cu ele. Ornicul de pe bufet, vechi, poleit cu aur, bătuse în timpul căsniciei lor atît orele cît și jumătățile ; acum stătea părăsit pe o măsuță, și tic-tacul lui dezorientat îngreuna mai mult atmosfera. Jiří se dominase admirabil, dovedind că era un mai bun actor decît ea. Ținea, evident, să cîștige și această ultimă clipă pe care o trăiau împreună : o servea pe Zuzana la fel ca în ziua cînd o invitase prima oară să cineze împreună. O comportare atît de calmă e mai degrabă vecină cu isteria, reflectase Zuzana atunci, ca o bună cunoscătoare, înăbușindu-și emoția. „Ești

cel mai minunat om! rostise ea fără noimă, dînd la o parte paharul pe care i-l umpluse cu vin. Nu mă mai înțeleg! Crezi că nu mă mai recunosc?“

Jiří tăcuse. Era copleșit de sentimentele lui. Pe de altă parte, o luase cîndva sub ocrotirea lui. O îndrumase, îi formase un caracter ferm, îi insuflase încredere în relațiile sociale. Deși natura o înzestrase cu talent — așa cum subsolul e uneori dăruit cu bogate zăcăminte petrolifere, pe care trebuie să le scoți la lumină —, Zuzana nu se pricepea atunci să se slujească de el. Dar cîte nu învățase de la el! Să fie precautā, să cîntărească just o situație; să se poarte civilizat cu semenii; o determinase să renunțe la îmbrățișările afectuoase față de oaspeții care-i erau indiferenți — și la sporovăiala stearpă din vestibulul casei. Jiří fusese regizorul vieții ei particulare. De aceea, poate, o privea ca pe o elevă a sa. Mama ei nu avusese timp să se ocupe de ea, pe cînd a lui îi dăduse o educație aleasă. El îi insuflase și dragostea pentru cămin, îndepărtînd-o de viața boemă, fapt pentru care îi era recunoscătoare și în prezent.

Îi impunea Zuzanei mai ales tactul lui echilibrat, glasul potolit al medicului, obișnuit să descoasă pe un ton firesc, care liniștea, pe pacienții lui bolnavi de nervi. De cîte ori își pierdea cumpătul, Jiří reușea s-o calmeze mai repede decît o bulină. Cît de stăpîn era el pe propria-i făptură! Trupul lui înalt avea siguranța fiecărei mișcări, nici o șovăială niciodată, fiece pas părea gîndit, era armonios —

ceea ce impresiona desigur și pe cel care nu-l agrea din alte motive. Zuzana crezuse la început că e o atitudine prefăcută, cu vremea însă constatase că felul lui de a fi însemna un simț al ordinei și al disciplinei. Imaginea lui de om desăvîrșit se spulbera doar atunci cînd era vorba de bani. Lui Jiří nu-i plăcea să dea bani. O făcea cu zgîrcenie. De cîte ori deschidea portmoneul, privirea lui căpăta o strălucire curioasă.

Fiu al unei văduve prin divorț, studiase greu, cu mijloace puține. Maică-sa îi oferise doar posibilitatea unei bune creșteri. Ea însăși se menținuse la nivelul unei doamne, deși de multe ori nu avuseseră la masă decît o farfurie de cartofi. Jiří învățase să prețuiască o bancnotă, din vremea aceea, și nu se mai schimbase. Trecuse prin cele două reforme monetare fără să-și fi modificat hotărîrea de a economisi. I se părea că omul e la voia întîmplării, la cheremul surprizelor, dacă nu-și asigură o economie de bani.

„Sper că ai să-mi dai de veste cum o duci“, rostise Zuzana la ultima lor cină, cînd era pe sfîrșite. O istovise încordarea, nu putea să-și stăpînească nervii. De obicei se răfuia crunt cu oricine sau folosea ironia, față de Jiří însă se da bătută, nu izbutea să-i reziste, se lăsa antrenată de voința lui. Zuzana observase cum oameni neînsemnați, joacă în marile momente ale vieții lor cu pompă, uneori mai bine chiar decît un artist de meserie. Probabil că fiecare om are o înclinație către teatru și, din acu-

mulările continue, în clipa hotărîtoare atitudinea lor rămîne de neuitat !

„Îţi urez să fii fericită !" — repetase el, atunci, de cîteva ori, ca şi cum în raport cu înfrîngerea lui sentimentală cel mai important lucru pentru el acesta ar fi fost.

Cuvintele lui o impresionaseră pe Zuzana, deşi din cauza noii ei iubiri rămînea la fel de neînduplecată. „Nu-mi duce grija, am să fiu fericită. Acum însă mă gîndesc numai la tine. Trebuie să te recăsătoreşti, ca să ai, în fine, copii, îndrugase stingherită. De fapt, este un noroc pentru tine, Jiří, că mai poţi să... că te-ai păstrat tînăr..."

„Nu-ţi face gînduri, Zuzanko !"

Sau despărţit atunci ca nişte buni prieteni, dar era limpede pentru amîndoi acest lucru esenţial : sub masca vorbelor începuse să se destrame acel sentiment delicat care-i legase. Ea nu avea pentru el decît milă, iar el, cu toată afecţiunea ce i-o arăta, o condamna în sinea lui. Zuzana intuia ce se petrece în sufletul bărbatului şi totuşi continua să-l ofenseze involuntar, ca un psiholog neîndemînatic. Pe de o parte îl consola, dovedindu-i cît îl preţuieşte, iar pe de alta stăruia ca el să-şi caute o tovarăşă de viaţă — de parcă el n-ar fi făcut asta fără încuviinţarea ei ! „Jiří, nimeni nu are nevoie mai mult ca tine de o viaţă de familie, încît te sfătuiesc să nu rămîi singur !" Acele cuvinte, cît şi sentimentul de compătimire, îl determinase pe Jiři ca, începînd din seara aceea, să nu mai vadă în Zuzana o femeie. „Amîndoi avem nevoie de li-

nişte", rostise el cu un zîmbet pe care-l răscumpăra cu efort.

„Eşti un bărbat admirabil ! Cred că puţini soţi se despart cu atîta eleganţă", îi spuse ea.

Jiří nu-i răspunsese. Regreta că Zuzana îl părăseşte cu conştiinţa încărcată. Divorţul e mai grav decît moartea, îşi zicea Zuzana, în timp ce cobora scara, grăbind pasul să ajungă cît mai repede la Eda.

Lungită acum pe patul ei de spital, avea vreme să stăruie îndelung asupra cuvintelor rostite de Jiří, să le scormonească înţelesul — vorbelor, dar şi al privirilor — să ştie ce a rămas valabil pentru ea din ceea ce se petrecuse. În orice caz, era mai înţelept să se preocupe de Jiří, decît de ceea ce se întîmplă sub bandajul ce acoperea caritabil jumătatea feţei vătămate. Pe noptieră se mai afla pachetul trimis de Jiří odată cu florile — aflase din ziare de nenorocirea ei. Conţinea volumele apărute din *Saga neamului Herries* de Hugh Walpole. În primul volum găsise şi o scrisoare de la el — o ştia pe dinafară : „Fii te rog răbdătoare ! şi nu-ţi pierde speranţa că ai să te faci bine ! Bucură-te totodată că nu s-a întîmplat ceva şi mai grav ! Cunoştea tomurile. Alcătuiau o carte frumoasă, care făcea parte altădată din biblioteca lor comună. Jiří, un bun gospodar şi deloc cheltuitor, nu-i cumpărase ceva nou — aşadar, nu-i adusese tomurile în dar, ci sub formă de împrumut. „Cu siguranţă că o vei reciti cu plăcere", îi scrisese el.

Fără să vrea, îşi aminti de disputa lor în clipa cînd îşi împărţeau cărţile şi lenjeria d-

pat. Jiří alesese toată literatura de beletristică, iar ea piesele de teatru şi toate cărţile care se ocupau de acest domeniu. „Cred c-o să am nevoie şi de volumele de poezie, spusese Zuzana privind cele trei rafturi ale bibliotecii pe care se aflau cărţile de versuri. Adeseori recit pe undeva şi ar însemna să umblu să mi le procur. În ce priveşte romanele, am să mi le cumpăr pe cele moderne. Oricum, loc pentru tot ce se publică nu poţi avea. Dar cum mie îmi plac modernii, pe cînd ţie ceilalţi, să-i iei tu pe clasici !“ Crezuse atunci că era generoasă — în realitate fusese calculată şi neomenoasă. „Am s-o recitesc cînd voi avea liniştea necesară“, rostise ea cîndva, relativ la *Saga neamului Herries* — pesemne Jiří nu uitase acest lucru.

Se învîrtise în ziua aceea în preajma bibliotecii buimac. Nu realiza ce se petrece cu adevărat, încît accepta tot ce-i repartiza Zuzana, în chip de proprietate a lui. Uneori se retrăgea într-un ungher, cu buzele strînse — obiceiul lui cînd se gîndea intens la ceva — şi ea ghicea ce se petrece în sufletul lui... Înainte de a se căsători, Jiří îi mărturisise că făcea acest pas deoarece ea, pe lîngă talent — care nu prea ţine seama de probitate —, era femeie inteligentă, o garanţie deci sigură pentru convieţuirea lor. O supraapreciase, deşi o cunoştea cum nimeni altul n-o să mai reuşească vreodată. De altminteri, ea îi dezvăluia tot ce o preocupă — nu se pricepea să învăluie în mister — îi spunea ce gîndeşte, ce simte, care îi sînt sentimentele chiar şi slăbiciunile,

gelozia, temerile, gesturile nepotrivite... Faţă de Eda nu-şi îngăduia o asemenea atitudine. Relaţiile cu el erau diferite, mai rafinate, dar şi mai puţin oneste — un joc oarecum sulemenit generat de dorinţa de a plăcea. Sta mereu la pîndă, se purta în chip făţarnic, temîndu-se să nu se trădeze cu ceva care să-i diminueze prestigiul. Ţinea să pară în ochii lui o femeie excepţională. Lupta aceasta obositoare fusese de prisos. Lipsa de sinceritate îi îndepărtase unul de celălalt. Jiří se despărţise de ea în mod demn deşi suferea cumplit, pentru că ştia că se bucură din partea ei de o încredere totală ; Eda în schimb o cunoştea ceva mai mult decît un spectator ce vine în chip obişnuit la piesele de mare succes. Alături de Jiří simţea că sînt prezente în cămin două fiinţe, pe cînd lîngă Eda era singură — singură cu gîndurile ei intime, disimulînd oboseala şi teama de ea însăşi, ferindu-se a face o analiză a calităţii jocului ei... Cînd cugeţi mai adînc —îşi dezvăluia Zuzana adeseori — omul se teme veşnic de ceva : de viaţă, dar mai ales de moarte ; în plus, actorul trăieşte mereu cu nesiguranţa că într-o zi îşi va pierde faima ; tremură de cîte ori i se încredinţează un nou rol. Jiří înţelegea lucrurile acestea — pe Eda îl amuzau.

Începu să-i compare pe amîndoi fără cruţare : pe Jiří cu Eda. Dacă pînă la urmă rămase statornică iubirii, cel dat la o parte ieşi învingător. Gîndurile ei stăruiau asupra lui Jiří, el fiind omul căruia nu trebuia să-i ascundă sentimentele — fie şi umilinţa sau ne-

încrederea în sine. Lui Jiří i-ar destăinui, bunăoară, acum, fără nici o reţinere : ştii, am rămas desfigurată — la fel de simplu cum ar afirma : am pierdut tot ! De cîte ori apărea vreo cronică defavorabilă cu privire la jocul ei, faţă de Jiří recunoştea cît suferă din cauza aceasta pentru că îşi va pierde siguranţa în posibilităţile ei de creaţie. Într-o împrejurare identică, faţă de Eda eluda printr-o expresie de dispreţ adevăratele ei sentimente ; sau flutura dintr-o mînă a nepăsare ; alteori rostea : „Nu-mi fac nici o problemă din inepţiile scrise aici ! şi surîdea, disimulînd în continuare : Cine e dumnealui, mă rog ? Ce anume a creat el, ca să aibă priceperea necesară să-şi permită să dea calificative pentru actorie ? Eu redau ceea ce simt că trebuie redat, iar nu ceea ce presupune el ! Dar în intimul ei suferea, deşi refuza să admită asta.

Zuzana era convinsă că îşi va menţine poziţia de mare artistă, numai atît timp cît arta ei va fi desăvîrşită. În căsnicia cu primul soţ, avea cui să se confeseze. „Mă tem Jiří, că nu voi fi în stare să creez ceva nou, că am să mă repet, şi asta ar însemna sfîrşitul carierei mele. De fiecare dată trebuie să renunţi la ceea ce ai realizat, considerînd că aparţine deacum trecutului, e depăşit, şi să cauţi ceva original, nou... pentru că numai în felul acesta poţi capta publicul. Jiří, crezi tu, cu adevărat, că o să fiu în stare să creez ceva nou ?"

„Sînt convins. Evită plafonarea ! să nu rămîi, cum se spune, *bună în grad*", adăugase el calm şi totodată cu o privire caldă care o

asigura că ar iubi-o oricum, chiar dacă ar înceta să mai joace. Jiří o preţuia mai ales pentru îndoelile acestea ale ei. După premiere, îi mărturisea cu o sinceritate deconcertantă, ca după o mare suferinţă : „Am impresia că pe alocuri jocul meu a fost destul de confuz. M-a epuizat repetiţia generală, încît nu m-a mai preocupat decît tehnica rolului".

În acele clipe el o privea cu un respect deosebit. La fel cînd Zuzana, ajutată de el, căuta acel ceva, nuanţa care s-o facă să depăşească ceea ce realizase, să evite greşelile de interpretare. „Cît timp ai să fi sinceră şi onestă cu tine însăţi, n-ai de ce să te temi !" îi vorbise cu toată seriozitatea.

Ruptă cum era acum din tumultul vieţii, Zuzana îşi dădea seama şi mai limpede, decît înainte, că bărbatul de care ar fi avut nevoie era Jiří — mai mult chiar decît de o nouă dragoste. El cunoştea şi cele mai ascunse cute ale sufletului omenesc, întrucît ca medic psihiatru avusese prilejul să primească zilnic confesiunea pacienţilor săi. În clinica de neurologie unde lucra, ce alta studia el dacă nu misteriosul păienjeniş al nervilor ? Încît nu avea nici o dificultate în a observa cum se comportă complicatul sistem nervos al actriţei Zuzana Zlatá !

Cînd observase că s-a îndrăgostit de Eda, căutase bunul de el s-o vindece, dar pentru dragoste nu există nici un fel de terapie. Îi explicase că nebunia aceasta va trece — îi vorbea ca unei fiinţe rătăcite, nu izbutise însă s-o convingă, aşa că nu-i mai rămăsese alt-

ceva de făcut decît s-o însoțească, curtenitor, pînă la țărmul celălalt. Cum nu era o fire nepăsătoare și dacă și-ar fi dat seama atunci că el se prefăcea că n-ar fi vulnerabil, poate că i s-ar fi temperat avîntul de a se azvîrli într-o viață nouă. Se credea un specialist în cunoașterea sufletului omenesc, datorită faptului că era artistă, și se mîndrea cu această calitate — de aceea, își îngăduia față de Jiří să fie total sinceră; nu avusese nici o reticență în momentul despărțirii, ca și cum ar fi fost un fapt perfect normal. De parcă onestitatea mărturisirii o izbăvea de oricare alt sentiment, fie de regret, milă sau mustrare de conștiință. Presupunea că i se cade mai mult decît unei femei obișnuite, care nu are nevoie de o hrană nouă sufletească, cum avea ea pentru artă. „Te iubesc, Jiří, dar ceva puternic a survenit..." Cît de lipsite de orice sensibilitate i se păreau acum surîsurile ei din clipa despărțirii! „Jiří, am găsit un apartament", îi comunicase ea exact atunci cînd el nădăjduia că greutatea de a găsi o nouă locuință va întîrzia despărțirea lor. „Pentru mine două camere și bucătărie, iar pentru tine o garsonieră. Nu ai dreptul, din păcate, la mai mult, fiind celibatar." Adăugase mai apoi cu oarecare șovăială: „Cînd ai să te recăsătorești, poți face schimb de locuință...."

Ce jenat se simțea Jiří! de felul cum își dezgolea ea intențiile în fața lui, desigur! „Bine, bine, nu te mai preocupa de mine", încuviințase, ținînd mîinile în buzunare, ca să pară indiferent. Și ea se voia convinsă că el

acceptă situația deoarece era un bărbat cumpănit.

Numai că nu era. Dacă s-ar petrece totul atît de simplu cum ne-ar place nouă!... Fusese de ajuns să privească scrumiera: fumase mai mult decît obișnuia. Rostise pe un ton de indignare: „Nu crezi că fumezi cam mult, Jiří?" Din privirea lui înțelesese că se stăpînea greu — se afla la limita acelui calm rece cu care își deprinsese pacienții și pe ea însăși.

„Toate astea nu-mi sînt indiferente", rostise întristat, fapt ce întunecase întrucîtva orizontul perspectivelor ei lipsit total de vreo mustrare.

O impresie penibilă o scosese din nepăsare. I se părea că e o hoață prefăcută, care-l jefuiește pe Jiří de toate bunurile. I se adresase surescitată: „Jiří, te-ar stingheri, dacă aș rămîne la tine încă o lună? Știi bine ce însemni pentru mine. M-am îndrăgostit fără voia mea. Spune-mi ce să fac? Există vreun leac? Te rog să mi-l dai, dacă ai vreunul!"

Crezuse că prin cuvintele acestea e absolvită de orice vină și, mai ales, că s-a depășit pe ea însăși. Deși firea ei era sobră, uneori gravă, față de Eda se transforma subit. Lui nu-i precupețea niciodată vreo drăgălășenie, nici zîmbetele. I se schimba glasul pînă și la telefon — farmecul ei se amplifica, privirea căpăta o expresie în dezacord cu gîndurile ei. „În ziua cînd voi obosi, am să mă trădez, își prevestea Zuzana. Și cum Eda e un ușuratic în dragoste, își va pierde iluziile, va fi un dezamăgit, iar eu o dezolată." Căsnicia ei cu

Jiří fusese o adevărată tihnă, pe care o pierduse pentru totdeauna.

Eda se preocupa în special de tot ce se potrivea cu personalitatea ei : începînd cu repertoriul și terminînd cu nuanța șamponului pentru păr. Un rol de mai mică importanță îl speria — îi reproșa de asemenea culoarea prea sobră a rujului de buze.

Și sfaturile lui : „Nu mînca asta, Zuzana, c-ai să te îngrași !... nu mai pierde nopțile, că faci cearcăne... !“ Cît de limpede era pentru Zuzana înțelesul acestor scene ! Exact cum descoperi sub pasta unui tablou ce trebuie restaurat culoarea originală !

Tăcerea de pe coridoarele spitalului nu-i distrăgea atenția ; dimpotrivă, căutarea adevărului în întîmplările trecute îi ațîța mereu curiozitatea.

Prima ei căsătorie se terminase întocmai ca o piesă jucată de prea multe ori și scoasă din repertoriu pentru că nu mai atrăgea publicul. Altă piesă se monta acum. Recuzita nu mai era folosită, se schimba și partenerul — mobila folosea la un alt spectacol. Nu era capabilă să-și explice liniștea imperturbabilă care o domina, zîmbetul degajat în fața unor situații evident jenante, luciditatea-i ireverențioasă și, mai cu seamă, convingerea insolentă că are dreptul să-și trăiască viața așa cum dorea. Pînă la urmă, găsise cauza în pasiunea ei nebunească pentru Eda. Nu mai era ea însăși, nu se mai putea aduna, simțea că înrîuriri străine au schimbat-o.

Prin felul de a se purta și preocupările lui de medic, Jiří reușise să-i impună un sentiment de respect. Zuzana aceea fusese însă detronată din demnitatea ei și umilită de cealaltă Zuzană, cea pătimașă, doritoare să-și trăiască viața intens, și care avea nevoie de îmbrățișările lui Eda. Aceeași Zuzană îi șoptea : inspirația ta artistică va trage foloase, dacă-l preferi pe Eda. Fusese convinsă că așa va fi, pentru că în mod obișnuit orice om nu înșală pe nimeni în măsura în care se înșală cu atîta plăcere pe sine. În realitate, creațiile ei artistice cele mai izbutite le realizase în timpul primei căsnicii — căsnicie împotriva căreia conspirau simțurile rivale acesteia. Își căuta elanurile artistice în dragoste, deși știa că nu fericirea face un mare artist. Pînă apăruse Eda în viața ei, crezuse că a juca bine înseamnă mai mult decît a fi fericit.

De primii doi ani ai căsniciei cu Eda își amintea cu respirația tăiată. Îi asemăna cu o vacanță îndelungată, un chef vesel și o captivantă aventură de dragoste — dăruiți cu zile însuflețite, luminoase, de parcă soarele ar fi strălucit în toate cele douăzeci și patru de ore ! Ea juca atunci pe scenă fără vreo incertitudine și, îmbătată de succes, risipea în juru-i ceea ce i se dăruia, înveselea și pe ceilalți. Nici pentru o clipă nu-i trecuseră pragul vreo temere, fie pentru ea, fie pentru actriță — își măsura cu fericirea prezentă justețea hotărîrii luate. Jiří dispăruse fără să-i dea prilejul a-l compătimi, fiind prea demn ca să accepte asta.

În acel timp, regizorii nu știau cum să mai stăvilească revărsarea pasionată a talentului ei. Zuzana plătea mereu tribut din opulența lui sau spre a da satisfacție principiului de moderație cerut de regizor. După discuțiile cu ei, regreta că revenită acasă nu e și Jiří de față, nu numai Eda, să-i spună cine avea dreptate.

La premiera piesei *Trei surori*, îl zărise în rîndul al doilea, spre margine, locul lui de totdeauna cînd era soțul ei. Prezența lui Jiří în sală o răscolise oarecum — mai precis, o măgulise să constate că nu-i devenise indiferentă, că îl interesa arta ei. Interpretase personajul Mașa cu pasiune, cu o dăruire totală, dar regizorul Rychta n-o răsplătise decît cu o privire politicoasă și atît. „Sînteți cuceritoare, îi spusese el după penultimul act. Dacă însă m-ați fi ascultat, ați fi fost mai puțin captivantă dar mai desăvîrșită !“ După spectacol, în timp ce se demachia, fusese nevoită să se gîndească la Jiří — și, de astă dată, în calitatea lui de priceput spectator. Ar fi analizat împreună munca ei ; ar fi investigat toate posibilitățile de interpretare, concepția lui Cehov din piesă. Ar fi fost și el de părerea lui Rychta ? Alături de Eda, Zuzana studia de una singură. Îl uimeau progresele ei ; cît despre incertitudini sau căutări îl ținea departe, deși își dădea seama că el, ca artist, i-ar fi fost de folos. Poate se va întîmpla într-o zi și asta, cînd Eda se va maturiza artistic. Ziua aceea însă nu mai venise.

După doi ani de căsnicie se priveau de parcă atunci se înapoiaseră dintr-o lungă călătorie

de nuntă și nu se pricepeau cu ce să înceapă mai întîi traiul cotidian. Pasiunea lor obosise — în bezna extazului se furișa licărul sîcîitor al lucidității. Sta între ei mereu acea neînduplecată rațiune, care cîntărește cu justețe orice relație dintre oameni. O zi banală de lucru nu mai însemna pentru ea încredere și siguranță, ca pe vremea lui Jiří ; de cele mai multe ori trebuia să facă apel la sentimentul ei de dragoste ca s-o ferească de dezamăgire. În locuința lor se strecura, cu fiece oaspete adus de Eda, și o viață boemă, pe care ea n-o agrea. Pe de altă parte, era nevoită să ducă o luptă obositoare ca să mențină treaz interesul lui Eda (sau admirația) pentru ea. El se complăcea numai într-o lume veselă, care se da în vînt după dans și cîntece ; cinematografia era ca un fel de rezervație destinată femeilor frumoase — și cu farmecul lui personal atrăgea mai mult decît înfățișarea exterioară... Eda își reprezenta viața ca o luncă verde din care, fără să țină seama de ceilalți, culegea tot ce se afla acolo mai bun. Zuzana ar fi trebuit să-l supravegheze continuu, însă teatrul îi absorbea și energia și atenția.

Se formase ca artistă în anii de după război, încît n-avea de ce să regrete stările dinainte și nici gloria de atunci a stelelor de teatru ; o amuzau povestirile artistelor mai vîrstnice despre condițiile actorilor, despre seducția lor și răsfățul publicului, dar mai ales capriciile pe care și le îngăduiau altădată în scopul de a se face populari. Traiul modest din copilărie o pregătise pentru viață ca pe oricare altă

femeie, în sensul că deși era ocupată mai toată ziua, nu se eschiva totuși de la treburile căminului. Moștenise din familie, de la înaintașe, îndemînarea în îndeletnicirile gospodărești. Evoca uneori fantoma bunicii care, cocîrjată de reumatisme, tot își mai tîrșea pașii cu o cîrpă în mînă să șteargă fie dușumeaua, fie geamurile ; spăla cartofii și zarzavaturile în cîte cinci ape ! Nepoata ei, cu toate că ajunsese mare artistă, nu se putuse debarasa de moștenirea aceasta ; ba, mai mult, devenise maniacă, se preocupa de toate nimicurile gospodăriei, deși cîștiga deajuns ca să-și permită să angajeze o femeie ; se obosea cu frecatul argintăriei sau călcatul meticulos al bluzelor. Avea obsesia convingerii că numai ce face ea personal e bine făcut pentru ca după aceea să se vaite că se simte epuizată și că nu-i rămîne niciodată timp să viziteze o expoziție sau să citească ceva.

Eda aducea acasă prieteni și seara tîrziu, ceea ce însemna nu numai că trebuia ca ea să-i servească cu tot ce avea mai bun, dar să fie surîzătoare și amabilă ca o gazdă neobosită și ospitalieră, să nu lase impresia că ar fi preferat să se culce sau să-și studieze rolul în care juca atunci. Drept e că Eda se oferea să-i ajute la aranjarea ceștilor și farfurioarelor, dar Zuzanei însă îi displăcea să vadă un bărbat făcînd o treabă ce socotea că nu cade în atribuția lui.

Doi ani jucase cu efect în fața lui Eda rolul unei păsări a paradisului — pînă cînd o surprinsese în mînă cu mașina de călcat sau cu coada măturii. Observase dezamăgirea lui ; imaginea grațioasă pe care o avea despre actriță era în primejdie. „Nu vreau să te văd în postura aceasta, i se adresase Eda. Ai putea găsi pe cineva, să se ocupe de gospodărie". Pînă la urmă angajase o femeie de serviciu — ea fusese persoana care o salvase să nu ardă de vie, azvîrlindu-i cîteva prosoape pe cap cînd îi luase părul foc... dar la clipa aceasta nu mai vroia să se gîndească.

Eda n-o mai văzuse, așadar, dereticînd. Cînd sosea el, o găsea totdeauna aranjată, dichisită. Și, spre deosebire de alte femei care seara, înainte de culcare, își șterg fardul de pe obraji și rujul de pe buze, ea dimpotrivă avea grijă, după ce-și întindea un strat subțire de cremă, să dea cu puțin ruj. Orice confort comportă riscuri, gîndea ea ori de cîte ori își dorea un pic de odihnă. Mai cu seamă de cînd Eda se întorsese odată acasă de la cîrciuma unde pretindea că avusese o întîlnire de lucru și-i vorbise cît de frumoasă era soția unui regizor mai vîrstnic — adăugînd că ar fi luat și ea parte la o consfătuire a cineaștilor. Zuzana își sporise de atunci vigilența. El îi descrisese fizicul acelei femei cu atîta pricepere, că rămăsese uimită. Eda nici nu-și dăduse seama că în clipa următoare o privise cu o nuanță de compătimire : „Dar ce e cu tine, de arăți azi atît de obosită ?!"

„Am început să mă urîțesc, nu-i așa ?" întrebase cu un rîs plin de cutezanță, convinsă fiind că nu era așa.

„Nu, asta nu, însă ai niște umbre sub ochi de parcă ai fi chefuit“.

„De asta te-ai îngrijit tu“. I se stinsese rîsul pe buze — spusele ei semănau a dojană. Într-adevăr am chefuit : la repetiții, făcînd film, apărînd la televiziune, jucînd teatru...“

„Va trebui să renunți la ceva.“ Rostise o mare nerozie. Ca și cum frumusețea ei ar fi fost mai importantă decît munca pe care o făcea. Exista o nepotrivire între cuvintele de acum și vorbele de altădată : „Să nu precupețești nimic ! Un artist trebuie să profite de scurta șansă ce i se oferă“. Eda dorea în același timp ca ea să iasă cu el în lume — asta pînă nu apăruse Regina — își exprima o asemenea pretenție de obicei după o premieră în care obținuse mare succes sau cînd rula pe vreunul din ecranele din Praga un nou film în care juca. Ținea să se afișeze cu ea și ei îi făcea plăcere acest lucru.

Pe neașteptate, totul luase o altă întorsătură — Dumnezeu știe cum — și cele mai multe situații anterioare țineau acum de legendă. Pînă să afle ce s-a întîmplat, Zuzana dibuise la întîmplare. Adevărul o zguduise ! După momentul de consternare, încercase să pună ordine în gîndurile și sentimentele ei aidoma celui care supraviețuiește unui cutremur și caută printre ruine resturi din căminul său.

Se revoltau în sufletul ei toate personajele care o alcătuiau. Nu era capabilă să înțeleagă de ce suferă atît după ce a descoperit că Eda o înșală ? Din vanitate sau amărăciune ? Ceva

mai tîrziu pricepuse că acestea două se conjugau împreună. Puterea instinctului de proprietate o copleșise ! Cu ideea aceasta nu se putea ea împăca : că tot ce posedase în bărbatul ei fermecător fusese o posesie vremelnică și că, acum, era nevoită să-l cedeze altei femei. În gîndul acesta se furișa și teama pentru cei patruzeci de ani care se apropiau ; nesiguranța de a înlocui sentimentul dragostei pentru el, cu simțăminte noi, pentru unul ca Hanyk sau pentru alți bărbați. Din ideea de singurătate se desprindea același iz încins ca și din gîndul morții.

Cînd își revenea și era ea însăși, se silea să-i arate lui Eda cît de demnă poate să fie, abținîndu-se de la orice reproș. Îl privea cu un aer de superioritate, eludînd faptul că o înșelase. Înainte de orice, ea era actriță, încît un accident în viața particulară nu putea s-o înfrîngă. Închisă în cameră, singură, citea cu glas tare textul, deși altădată își studia rolul pe tăcute. Proceda așa, ca Eda să știe că fericirea ei se hotăra pe scenă, iar el era doar o completare a destinului. Disimulau amîndoi : el se silea s-o convingă că a terminat cu Regina, iar Zuzana să-i dovedească în chip demonstrativ că ea suferă mai puțin din cauza dragostei, decît ar suferi o fetișcană cu trup și chip atrăgător, desăvîrșit, dar care n-a arătat deocamdată că se pricepe la ceva mai mult decît să se îmbrace în niște rochii cusute frumos.

Numai că în realitate lucrurile se petreceau pe dos : se zbuciuma mai mult pentru trădarea

lui Eda decît pentru rolurile interpretate de ea — personaje clasice sau contemporane — n-avea nici un elan pentru meditație, asupra libertății de a iubi sau asupra tinereții victorioase, care pretinde că poate suplini chiar și o valoare umană. Zuzana se revolta împotriva legilor biologice. Aceasta fusese epoca umilinței ei !

Își întinse brațele lung peste pătură, să poată respira în voie ; gîndul la zbuciumul acela tiranic, care durase doi ani, o deprima. Își amintea cu un surîs compătimitor de toate rochiile scumpe pe care irosise o groază de bani cîștigați printr-o muncă epuizantă, dar mai ales de cabrioleta aceea frumoasă, cu două locuri — Eda trebuia să înțeleagă că Regina n-avea ce căuta între ei... I se perindară imagini din zilele ei prea încărcate : douăsprezece ore de muncă încordată fie pe scenă sau în studiourile de cinema, fie la televiziune sub dogoarea reflectoarelor ; o încordare teribilă a nervilor, plus tracul, agitația, epuizarea după lucrul asupra textului ; pe deasupra tuturor, fantoma îndoielii : va fi sau nu în stare să susțină rolul chiar a doua zi ? Aidoma unui arc se încorda, să țintească drept în inima publicului dar și în a criticilor de teatru, pentru că își dădea seama că numai succesul îi va reda încrederea în ea, o încredere atît de tulburată, și-i va păstra bărbatul. În clipele de epuizare totală, Zuzana se întreba de ce luptă cu atîta înverșunare să-l rețină pe Eda lîngă ea ? Pentru ce atîta lașitate ? Nu găsește ea

oare rezerve de tărie în sine ? Să poată rezista singură în fața vieții ?

Nu avea nici un îndemn pentru o înnoire în stilul ei de muncă ; ca orice dezamăgit din cauza dragostei, țintea înainte de orice să-și salveze căsnicia zdruncinată. Medita asupra puterii de atracție a celeilalte — atunci dar și în clipa de față — căutînd să se preocupe mai degrabă de tot ceea ce se întîmplase, decît de adevărata înfățișare a obrazului ei acoperit de bandaj. Evoca adesea chipul Reginei, frumos dar crispat de efortul de a nu-și încreți pielea — și nu pricepea de ce îi provoca atîta suferință frumusețea aceasta dichisită ; mai cu seamă cînd și-o închipuia pe Regina în stăpînirea îmbrățișărilor lui Eda ! Devenea totuși puternică, neînduplecată, cu dorința să se răzbune pentru că fusese înșelată. O oprea însă amărăciunea — atunci era incapabilă de vreun gest.

În primăvara tinereții ei, avusese cîteva aventuri. În realitate, în concepția de astăzi, le putea considera niște episoade lipsite de importanță, ce nici nu meritau să și le amintească, nemaipotrivindu-se cu aceea pe care o crease ea : Zuzana Zlată. Îi conferise acesteia o altă dimensiune socială ; o reușită ce-i permitea să-și ofere circumstanțe atenuante ; cele două existențe — cea din trecut și cea de astăzi — nu le contopea niciodată într-o singură ființă. Curiozitatea, tentațiile din tinerețe desfigurează multe portrete umane frumoase.

Revoltată împotriva lipsei ei de franchețe, apelă la toate ascunzișurile memoriei. Egalita-

tea în drepturi a femeii cu bărbatul față de muncă, ar trebui să-i ofere aceeași egalitate și în ce privește cerințele trupului. De altfel, o femeie la patruzeci de ani, chiar dacă are un trecut complicat, e astăzi ca o călugăriță în comparație cu experiența sexuală a multor fetișcane de șaisprezece ani. Zuzana aluneca acum pentru prima oară pe făgașul începuturilor ei sentimentale, fără melancolie, dar nici cu prea mare tragere de inimă ; era decisă totuși să fie perfect sinceră cu ea însăși. Îi răsări în minte imaginea unui coleg de școală : avea ochi catifelați, apărați de niște gene ce puteau fi pizmuite pînă și de o stea de cinema. Îl chema Stefan și recita mereu din Cyrano, fie cînd se plimbau pe undeva, fie cînd îl însoțea în garsoniera unui prieten — mai mult din convingerea că odată și odată tot va accepta acest lucru, decît mînată de vreo dorință imperioasă. Faptul în sine nu-i spunea nimic. Dezamăgirea o făcuse, de altminteri, să-și dea seama cît de prost recita el versurile — și că urechea ei de artistă se înșelase. El, deznădăjduit, insista, dar nu mai reușise s-o prindă în brațele lui grăbite și nici s-o oblige să-l asculte recitînd înaripatele versuri alexandrine. Era un pofticios pisălog, care-i înveninase, cu amărăciunea lui, ultimul an de conservator, încît preferase să-l părăsească înainte de vreme.

Cît despre Vinikar, nici pînă azi nu poate afirma dacă l-a iubit sau măcar l-a plăcut ; umbla cu el pentru că se purta cu ea drăguț și era generos : mai păstrează și acum, într-un sertar, două genți de crocodil de la el, pe care nu le-a purtat, demodate deja ; o pudrieră de argint incomodă — de cîte ori o deschidea, sărea pudra pe rochii — și o brățară — n-o purtase, deoarece agăța firele din pulovere și ciorapi, trebuia s-o scoată de fiecare dată cînd se schimba. De evocările acestea se lega și amintirea primei chirii plătite pentru un apartament propriu, deși pe vremea aceea mama nu dispunea de bani și nici nu încuviințase ca ea să plece de-acasă. Relațiile cu Vinikar le rupsese imediat ce începuse să cîștige mai mulți bani ; îi displăcea să se vorbească prin vecini că e o întreținută. Nu-și acorda circumstanțe atenuante, neavînd pe cine să învinuiască ; cauza era inclusă în puterea autoritară pe care ți-o dau banii. Vinikar fusese evident mai simpatic decît toți băieții aceia cu trupurile lor transpirate și ochii arzători de nerăbdare, care după ce aveau relații cu o fată, o părăseau cu conștiința împăcată că nu puneau în practică decît drepturile animalice ale tinereții lor.

Pe vremea bunicelor, morala femeilor nu era apreciată la justa ei valoare. A primi, atunci, din partea iubitului, un dar — o poșetă sau chiar niște bani ca să-ți plătești chiria — însemna că ești o întreținută. În schimb, cîți bărbați nu se vindeau în mod public — și totul părea firesc — pentru viața toată, contractînd căsătorii cu femei pentru care nu aveau nici un fel de afecțiune iar fetele primeau dote mari, pregătite de socri în același scop — un comerț social !... Zuzana cunoștea destule fete frumoase și inteligente, care rămă-

seseră nemăritate pentru că pretendenții fuseseră dezamăgiți de perspectiva financiară pe care contaseră la început — învăluite apoi de reputația că ar fi sărace, nefericitele fete fuseseră obligate să se resemneze și să suporte tristețea amară de a deveni fecioare bătrîne. Un bărbat care se căsătorea din dragoste cu o fată săracă era considerat un erou, dacă nu cumva era socotit de cei din jur un ciudat exemplu de apostolat moral.

Zuzana scruta și fațeta adevărată, istovită, a prezentului, un prezent în care relațiile afective ce existau acum în societate erau zdruncinate: nu vedea decît tineri subjugați de pofte satisfăcute într-o completă libertate; niște copii care aduceau pe lume copii; căsătorii din obligație; divorțuri puse la cale în mod deliberat; fete de șaisprezece ani făcînd avorturi netăinuite — toate acestea o îngrozeau în aceeași măsură ca și trecutul. Compătimea perechile acelea de pe băncile parcurilor, cu priviri indiferente, care nu-și șopteau desigur declarații romantice de dragoste, ci puneau la cale în toată goliciunea și cu luciditate, întîlniri intime, convinse fiind că voluptatea avea menirea să completeze ultimele șlagăre ascultate la magnetofon sau la tranzistor. Cuplurile acelea știau înainte de a-și da primul sărut că vor urma îmbrățișările trupești, care ori îi va satisface ori îi va dezamăgi — fără ca să se jeneze în vreun fel de părinți sau de profesori. Sfiala, pudoarea, poezia au fost alungate din relațiile amoroase ale tinerilor. Pentru ei versurile nu mai aveau rimă,

încît greu le-ar mai putea memora ca pe un citat oarecare. Recuzita sensibilității lor se destrămase de prea deasa întrebuințare în niște piese vechi, pe care dragostea modernă refuză să le mai includă în repertoriu; numerele din programe, tehnica și jazul au înăbușit, după război, cu zgomotul lor, tăria cuvintelor; tinerii nu-și mai iau zborul împreună cu ele spre Dumnezeu, ci spre univers. Noțiunea lor „spre stele" e calculată de știință, iar nu țesută din negurile poeziei. Sînt foarte săraci cu duhul, în schimb au deplină libertate să hotărască asupra trupurilor lor, a relațiilor și a sentimentelor; nu sînt obligați să plătească tribut fățărniciei, conștiinței, defăimării...

Împăcată cu aceste cugetări, Zuzana reveni la evocarea primelor ei experiențe sentimentale. În cercul prietenilor săi, se afla un bărbat în genul lui Eda, însurat și ușuratic, decis să înfrunte pentru ea chinul și hărțuiala divorțului. Zuzana era pe atunci tot atît de îngăduitoare pe cît e Regina astăzi. O lega de el un sentiment atît de superficial, încît nu-l copleșea cu vreo insistență, ca nu cumva să-și alarmeze soția. O vreme s-au simțit bine împreună, numai că legătura lor sentimentală nu era prea lămurită, ea socotind-o ceva trecător, iar el drept o complicație ce deocamdată nu cere să fie rezolvată.

S-au despărțit înainte ca soția lui să-i atragă Zuzanei atenția că exista și ea în acel triunghi. Acum nu-și amintea cu plăcere nici de glasul și nici de chipul acestui om, iar memoria ei îi tăgăduia pînă și numele. Pe vremea aceea, ea

poseda, e drept, un apartament, dar mobila era foarte ieftină... şi, Dumnezeu ştie de ce, în imagine îi apare numai o vază mare, din porţelan gălbui, aşezată pe comoda aceea scrijelită, pe care o suporta în mica ei odaie din respect faţă de mătuşa bătrînă de la care o primise în dar şi de pe urma căreia nu mai rămăsese altceva pe lume — şi nici în restul familiei — ce ar fi putut dovedi că trăise cu adevărat cîndva. Vaza galbenă o primise tot în dar, ca să-i amintească mereu de succesul celei dintîi premiere — cum se exprimase bietul Vinikar; numai că acel „mereu" durase pînă în ziua cînd, ştergînd praful de pe mobilă, o atinsese şi se prefăcuse în cioburi. Timpul nu mistuise însă legătura dintre porţelanul galben şi aventura aceea neînsemnată.

Zuzana răsuci atentă capul ei bandajat. Chiar dacă durerea nu-i mai chinuia obrazul, trebuia să se mişte cu băgare de seamă. Spre ce amintiri să-şi îndrepte gîndurile, dacă tot nu poate adormi? Alungă imaginea teatrului, considerîndu-l un subiect primejdios şi mult prea dificil de abordat. Atunci ce evocări să mai treacă prin acest purgatoriu al adevărului, susţinut de insomnie?

Cum să folosească atît timpul cît şi curajul de a privi înapoi?

De pierderea mamei se consolase. Boala care o răpusese era oribilă: pe de o parte nu te lăsa să întrevezi nici o speranţă, iar pe de alta ştiinţa medicală nu ştia cu certitudine dacă e sau nu ereditară. Victimă a unei tumori ucigătoare, biata ei mamă fusese

conştientă, evident, în agonia din ultimele zile, de sfîrşitul care se apropia. Buimacă din cauza morfinei, îşi plimba privirea peste Jináček ca şi cum ar fi fost un străin pe care-l întîlnise cîndva, pentru scurt timp, ca s-o pironească pe ea, pe Zuzana, cu pupilele-i încremenite. Cînd îşi revenea, în loc să-i dea sfaturi sau să se confeseze, se mulţumea să-i strîngă mîna; „Cît eşti de frumoasă!" şoptise în cîteva rînduri, iar peste faţa ei suptă de suferinţă trecuse o unduire ca o străfulgerare, ceva asemănător cu sentimentul de mîndrie şi bucurie că adusese pe lume o făptură înzestrată cu o înfăţişare de actriţă. Numai de nu i-ar fi transmis şi acea tară ce tulbura acum ordinea interioară a celulelor trupului său întocmai ca un cariu nefast! Ştia de ce boală suferă, dar nu-i rostea niciodată numele — pînă şi medicii păstrează o tăcere absolută, de vreme ce nu pot birui maladia aceasta. Ea stătea în picioare lîngă patul mamei, cuprinsă de sentimentul neputinţei. Cu prilejul fiecărei vizite chinuitoare la spital, ţinea s-o îmbărbăteze: „Cînd te faci bine, plecăm la Marianské Lázně". În timp ce rostea cuvintele acestea, privirea ei ocolea ochii mamei, atingînd doar fruntea bolnavei. Minciuna aceea jalnică umilea mintea lucidă a mamei.

Jináček mergea la spital cu înfăţişarea unui om sfîrşit. El o şi înmormîntase; dar agonia ei lungă, fără nici o speranţă, mai avea nevoie de multe fiole şi de multe cuvinte de prisos; el ar fi dorit să-i vorbească, dar nu-i venea nimic în minte, iar tăcerea lui nu făcea decît

s-o convingă pe biata femeie de sfîrşitul apropiat. Niciodată nu se apropiase Zuzana, ca atunci, de tatăl său vitreg, cînd stăteau lîngă patul de moarte al mamei sale ; ori de cîte ori se întîlneau acolo, plecau spre casă împreună — teama îi îndemna uneori chiar să se ţină de mînă. „E îngrozitor ! oftase Jináček şi-i tremura bărbia. A fost o femeie de treabă. Asta-i adevărul : cumsecade şi foarte muncitoare !“ Zuzana se simţea prost că el vorbea la timpul trecut, totuşi îi strîngea mîna pentru traiul oferit mamei sale.

După înmormîntare, îl căutase doar o singură dată. După aceea, se vedeau cam de două ori pe an... În locuinţa lui acum pustie, duhnea a supe preparate de un bărbat văduv şi a cafea. Perdelele murdare, descusute şi cu marginile destrămate, o îndurerau. De fiecare dată cînd venea la el avea sentimentul vinovăţiei. Poate trebuia să-l ajute, doar cele mai bune zile mama le petrecuse lîngă el. Îşi potolise mustrările de conştiinţă, trimiţîndu-i în dar două cămăşi noi, o jumătate de kilogram de cafea şi un bilet pentru noua ei premieră...

Nici despre aceste lucruri nu e bine să-ţi aminteşti ! Ce rost are să te amărăşti ?

Cînd o vedea întoarsă pe dos de vreo nemulţumire, Jiří o sfătuia adeseori : „Nu mai lua totul în tragic ! Omul nu trebuie să se teamă de nimic. Cine prevede o nenorocire, suferă de două ori. Poate să nici nu vină pe capul său, iar dacă vine, el capătă şi tăria să iasă cu bine din ea“.

Iată că nenorocirea a şi venit ! Medicii nu-i permiteau deocamdată să vadă cum arată obrazul ei acoperit de bandaj — orice emoţie, pretind ei, i-ar îngreuna însănătoşirea. Neîndoios că avea un aspect urît, însă chiar de-ar fi să-şi piardă echilibrul sufletesc, tot n-ar modifica nimic. „Ce s-a întîmplat, nu mai poate fi înlăturat !“ Zuzana cunoştea fraza aceasta mai profund decît spectatorii. Nici faptul că l-a părăsit pe Jiří, pentru Eda, şi că Eda umbla cu Regina, nu mai poate fi schimbat ; cu atît mai mult gestul de a fi aprins boilerul, sustrasă de învălmăşeala gîndurilor, pe cînd se afla în cadă, lîngă el, în timp ce apa curgea. Putea fi schilodită şi într-un accident de automobil — un om nu e atît de important încît să i se pregătească dinainte soarta, totul e numai întîmplare !

Un fior de nemulţumire o străbătu : insomnia o s-o ţină iarăşi trează pînă în zori, starea de nervozitate o să i se accentueze, şi parcă-l aude pe medicul şef spunînd : „Ar fi bine să mai rămîneţi cîtva timp la noi, aveţi nevoie de odihnă !“

Bolnava de lîngă ea se prăbuşise în prăpastia adîncă a somnului provocat de narcoză. Narcoticele atacă memoria, îşi zise Zuzana chinuită de veghea îndelungată, iată de ce evit eu să iau narcotice. Trebuie să joc din nou, oricum aş arăta ! Întinzînd mîinile pe pătură, izgoni trecutul ca pe o muscă supărătoare. Mai bine să fie atentă la respiraţia Mariei Jílková ! Se pare că luptă cu moartea ca să rămînă în viaţă.

Spitalul era cufundat în întuneric. Numai în camerele surorilor de servici se zărea lumină. Unii bolnavi visau poate la ora aceasta că se vor însănătoşi ; alţii, cei care nu dormeau, erau apăsaţi desigur de coşmarul temerilor în legătură cu boala : ce le va aduce ziua de mîine ? Aşteptau totuşi, ca şi Zuzana, o zi nouă, desprinşi de întîmplările din trecut.

„Nu fiţi atît de curioasă !" îi spuse asistentul, cu un glas voit sever, a doua zi de dimineaţă, la pansat. „Cu timpul, chipul dumneavoastră va arăta cu totul altfel."

Văzînd că nu i se permite să se apropie de chiuvetă, deasupra căreia strălucea o oglindă în ramă albă, Zuzana întinse mîna după poşetă, să scoată pudriera. Asistentul o ţinu însă de încheietura mîinii, în timp ce sora întindea alifia răcoritoare pe vată ; după aceea, el îi bandajă capul cu îndemînare în faşa de tifon „Puteţi să fiţi mulţumită, se vindecă normal !" rosti satisfăcut. Avea însă acea duioşie în privire, părintească, premergătoare unei revelări dureroase.

Plictisită de atitudinea lor nesinceră, Zuzana împinse mîna asistentului şi se repezi spre chiuvetă. Cînd îşi smulse bandajul, se încredinţă — mută şi încremenită — că era pierdută. Obrazul stîng, teafăr, neatins, scotea şi mai înspăimîntător în relief pe celălalt, ars în jurul tîmplei, cu adîncituri roşii, de ţesuturi arse — cicatrici zgrunţuroase pe crusta ţesutului conjunctiv. Persoana aceea din cîmpul vesel al oglinzii era o făptură nefericită. Aşa mutilată, putea îngrozi desigur pe orice

trecător de pe stradă, sau să trezească mila şi curiozitatea unor priviri indiscrete !...

Inima ei bătea alarmant de iute, asemenea unui tam-tam sălbatic ; o slăbiciune neaşteptată îi muiară picioarele, capul i se aplecă peste chiuvetă cu faţa inundată de lacrimi grele, spontane. Picurau şi peste partea sluţită a feţei ; doar printre zbîrciturile cicatricilor, de parcă ar fi vrut să ocolească rănile.

În infirmerie se lăsase tăcere grea. La niciunul dintre cei de faţă — cei doi medici sau sora de serviciu — nu le veni pe buze vreun cuvînt de consolare. N-aveau decît milă pentru suferinţa ei, fiind conştienţi de sentimentul de renunţare al Zuzanei în clipa aceea. Se împleticea peste chiuvetă ca ameţită de vreo băutură. În momentul acela, un gînd devastator pusese stăpînire pe ea : dorinţa de a muri. O umilea cumplit starea ei jalnică, dezvăluită faţă de ea însăşi, dar mai ales faţă de medici şi surori — nu-i venea însă în minte nici un alt gînd, decît dorinţa de a dispare cît mai repede cu putinţă. Veşnicia clipei acesteia era de neîndurat ! Apa scursă din robinet se amesteca în chiuvetă cu lacrimile ei ; încleştase dinţii, se temea să răsucească gîtul. Tăcerea consemna destinul unei fiinţe !

Asistentul se dezmetici cel dintîi. „Vedeţi ? Şi doar v-am prevenit să nu fiţi curioasă !..." Vorbea nesigur. Cuvintele următoare le rosti mai hotărît : „În prezent, obrazul arată prost, dar să ştiţi că mai tîrziu pielea se va albi puţin. După aceea o să vedem ce poate să facă

chirurgia plastică. Bineînțeles, va fi o operație meticuloasă", adăugă el surîzător.

Minte! Minte... își spunea Zuzana deprimată, lăsîndu-se în mîinile surorii pentru a-i șterge cu o vată lacrimile de pe obrazul desfigurat. Se smulse din fața chiuvetei, clătinîndu-se, și veni să se așeze pe canapea ; din nou picioarele i se muiară, deveniră inerte ; plînsul o podidi împotriva voinței — ca s-o umilească și mai mult — dar nu izbuti să și-l stăpînească. Sora îi bandajă capul în tifon. „Liniștiți-vă, zbuciumul ăsta nu vă ajută la nimic!" rosti ea, obișnuită cu asemenea scene.

Aplecată deasupra Zuzanei, tînără și frumoasă, cu un ten ca de fildeș, se înălța prin tinerețea și profesionalitatea ei deasupra durerii și a deznădejdii. „Pentru o actriță cum sînteți dumneavoastră e într-adevăr o nefericire — recunoscu ea — dar cu siguranță că se va putea îndrepta mult, așa cum v-a asigurat și domnul asistent".

Ce știi tu? se revoltă Zuzana în gînd. Faci parte dintr-o generație care nu cunoaște suferința — n-are nici un motiv să sufere, dar absolut niciunul, în afară poate de faptul că pe unii tineri îi sîcîie o durere de dinți. Pe cînd noi, noi, vîrstnicii, purtăm fiecare înlăuntrul nostru cîte o cameră de tortură.

Zuzana închise ochii și întinse placidă fața să i se aplice din nou tratamentul, înghițindu-și cu greu umilința, cu unghiile înfipte în podul palmelor. O, dacă ar fi Jiří aici, își repeta ea ca un copil. Ar pune capul pe pieptul lui și ar plînge dezlănțuit, pînă la istovire! Se

compara cu un copac a cărui coroană a fost arsă de fulger — nu știa ce să facă cu rămășița eului ei. Scutură capul de cîteva ori, dintr-o deznădăjduită incapacitate de a înțelege ceva ; nu mai sesiza ce se petrece în jurul ei : nu-i vedea pe oamenii în halate albe și nici n-auzea ce vorbesc — atît de singură se simțea! Cei care nu erau loviți de o nenorocire asemănătoare nu puteau să-i fie apropiați.

Asistentul o ajută să se ridice, ținînd-o strîns de subsuori. O privi în ochi atît de aproape, încît Zuzana fu obligată să ia cunoștință de prezența lui. „O să vă conducă sora în camera dumneavoastră — îi vorbi pe un ton molatic. Cu o clipă în urmă, v-ați cam împleticit".

„N-am nimic, îngăimă ea cu mîndria tristă a celui învins. O să fiu nevoită, probabil, să merg așa, bandajată, nu numai pînă la pat..."

Împinse la o parte mîinile care încercau s-o ajute și plecă fără să salute. Abia ajunsă la ușă își dădu seama că personalul medical n-avea nici o vină. „Mulțumesc pentru tot ce-ați făcut!" șopti cu mîna pe clanță. Coborî treptele ținîndu-se de balustradă. Să sar pe fereastră, să sar pe fereastră, își spunea în ritmul pașilor. Să urce un etaj mai sus și să sară! N-ar zări-o zburînd decît cei care-i dăduseră ultimele îngrijiri... Instinctul de conservare o conduse însă umil pînă la camera numărul șase.

Cînd deschise ușa, Maria Jílková aținti asupra ei privirea-i grea de febră și-i surîse cu acel sentiment de solidaritate pe care-l au toți bolnavii.

„Ei, cum a mers? V-a durut cînd v-a schimbat pansamentul?"

„Nu mai doare!" Zuzana se așeză anevoie pe pat, de parcă ar fi fost mai înalt decît înainte. „Mai bine zis, doare, dar altfel!"

Bolnava o privi fără să priceapă. Cum s-o înțeleagă, dacă nu văzuse ceea ce i se dezvăluise ei în oglindă, puțin mai înainte? „O să treacă, aveți răbdare!" rosti în timp ce căsca. „Nici nu-și dă seama omul cît poate să îndure!"

O, Doamne, mai bine ar tăcea și ar lăsa-o cu gîndurile ei! Totodată. bine-ar fi dacă i-ar pieri neînduplecata ei fantezie, să n-o mai chinuie disperarea! „Desigur, desigur", încuviință din cap apatică, neavînd putere nici să-și urce picioarele în pat. Stătea așa, cu spinarea încovoiată, ținîndu-și capul acoperit cu turbanul acela de tifon alb între palme. „V-a adus micul dejun?" întrebă Zuzana împotriva voinței ei, pentru că orice evadare o dezgusta.

„Da!"

„Ce ne-a adus?"

„Lapte. Încă nu s-a răcit. Cana e pe măsuță."

Zuzana nu întinse mîna după ea. Nu avea poftă de mîncare. În schimb, voia acum să vorbească despre alte lucruri. O anumită conveniență ajută omul să înăbușe primul val de groază într-o împrejurare nefericită; după aceea, celelalte asalturi de durere sau de spaimă nu mai sînt așa de puternice; cînd năvălesc asupra organismului, acesta e pregătit să se apere. Nu putea să se lase pradă durerii

acum, în plină zi, cînd vin medicii — o să aibă destul timp la noapte, mîine, toată viața. Gîndul acesta o împăcă cu ideea de a înlătura gestul sinuciderii. Se ridică din pat. În ajutor îi sărise disciplina, care o învățase mai demult cum să se poarte într-o astfel de împrejurare. Cu ochiul rămas liber o privi pe vecina sa, apoi se duse să-și agațe halatul în dulap. Să rămîn aici, să rămîn pentru totdeauna aici, rîvnea ea prostește.

„Mai sînt pe culoar anunțurile acelea despre interzicerea vizitelor?" întrebă Jílková numai așa, ca să spună ceva.

„Da, nu le-au ridicat, carantina mai durează. Gripa circulă cu furie și produce complicații — cel puțin așa pretindea sora."

„Noi, cei din spital, habar n-avem, adăugă Jílková pe un ton indiferent. Numai că nu lasă pe nimeni să pătrundă înăuntru."

Zuzana se opri în fața patului vecinei, și pentru prima oară o privi cu toată atenția. Chipul slab, frumos, nu fusese răpus încă de boala ascunsă, care îi zugrăvise partea dreaptă a feței cu o spuzeală roșie; din cauza febrei, ochii ei străluceau. Își zîmbiră ca și cum atunci s-ar fi cunoscut. Deși Zuzana era într-o gravă tensiune nervoasă, reuși să se domine — trupul ei deveni drept, glasul ferm. „Dumneata de ce boală suferi, doamnă Jílková? Ce tratament faci aici?"

„Erythematodes!" Pronunță cuvîntul acesta străin, dificil, fără greutate. Îl auzise — și îl rostise ea singură — de nenumărate ori. „E o boală afurisită! La mine fiind în legătură

cu rinichii, mă vor trimite iarăşi la boli interne."

„La boli interne!" Zuzana continuă în gînd: de ce oare mai întreb? Mi-e deajuns propria mea suferinţă! Şi totuşi continuă să se intereseze politicoasă: „Sînteţi bolnavă de mult?"

„Mă aflu la secţia asta pentru a doua oară. La boli interne de asemenea. Prima dată m-am făcut bine, dar boala a revenit şi medicii nu ştiu ce s-a petrecut." Jílková coborî din pat, vîrînd tălpile ei groase, cu monturile mărite, în papuci. „Cu cît zaci aici mai mult, cu atît te simţi mai fără puteri," căscă ea obosită — şi, cu toată epuizarea, se tîrî pînă la chiuvetă unde, încet, gîfîind, îşi potrivi părul despletit. O clipă rămase nemişcată, zărind în oglindă fluturele acela roşu de pe obraz, pe care-l examină cu ură, de parcă ar fi fost un duşman cu care trebuia să se ia la trîntă.

Zuzana îşi spuse că poate boala Jílkovei era ceva grav, nu numai o piele invadată de eczemă. Ce-ar fi să iasă pe culoar, ca femeia să plîngă în voie, să se uşureze? Simţi că nu-şi mai găsea locul în această mică încăpere! Ar fi vrut să scape şi de iadul dinlăuntrul ei, dar oboseala impusă de ambianţa de spital îi paraliza mişcările. Se strădui să vorbească despre nişte lucruri care nu mai aveau acum nici o importanţă. Jílková păstră tăcere o vreme îndelungată. „Ar fi bine să-ţi poţi spăla părul, nu-i aşa?" rosti Zuzana ca s-o oblige să plece din faţa oglinzii.

Jílková reveni la pat, pironind lung faţa cunoscutei artiste, mulţumită că poate să abată vorba de la nefericirea ei la a celeilalte. „Ştiţi, cînd v-au adus aici s-a aflat imediat. Vestea a circulat în tot spitalul. Fiecare povestea altfel întîmplarea, dar toţi vă căinau, pentru că, să ştiţi, toată lumea vă iubeşte. Şi eu!" adăugă ea cu oarecare sfială. „Prin cîte nu trece omul în viaţă, fără să stea să cugete la cele ce i s-au întîmplat! În schimb, cînd citeşte despre o asemenea întîmplare sau cînd o vede desfăşurată pe scenă, se tulbură. Jocul dumneavoastră mi-a mers totdeauna la inimă!"

Zuzana nu răspunse, îşi spuse numai: Acum am încheiat socotelile cu publicul! Privirea ei mai strălucea umedă de plîns şi, cum probabil, Maria Jílková observase asta, amuţise jenată de îndrăzneala ei. Stăteau alături aidoma unor naufragiate pe un petic de ţărm. „A început vizita!" rosti Zuzana, făcînd un mare efort să-şi stăpînească desperarea ce simţea că o s-o fărîmiţeze. „Vor fi la noi, aici, peste o clipă. Eu am scăpat de control. Mi s-a schimbat pansamentul în prezenţa asistentului, însă dumneavoastră..."

Zuzana se întinse pe pat, lipind spatele de tăblie. Un val liniştitor stinse răzvrătirea nervilor. Aceasta e lumea mea, alta nu mai am, îşi zise. Dincolo de pereţii aceştia albi nu mai există pentru mine decît suferinţă, nimic altceva. Gîndurile i se învălmăşeau — nu le putea impune făgaşul, rătăceau...

..Ajunseră la Sfînta Ioana, rolul ei preferat, în care se realizase deplin — un succes răsu-

nător! Un sentiment de uimire o cuprindea ori de cîte ori juca rolul Ioanei. De unde găsea ea atîta forță creatoare? O întrebare ca aceasta asaltează un actor numai de cîteva ori în viață, ca și cum ar urmări să-l asigure că merită într-adevăr să joace teatru. Cunoștea masca pe care o purta în penultimul tablou pînă la ultimul fir de păr din peruca scurtă de paj; fiecare trăsătură adumbrită și, mai ales, ochii de martiră... Cît iubea ea chipul acela însuflețit de eroism și de puritatea-i naivă — care nu ține de această lume! Acum și-l reprezenta mutilat de arsură — o pată mare, adîncă, de culoare roșu-vinețiu — cum îl zărise ceva mai înainte în infirmerie.

Eroinele interpretate de ea se iviră rînd pe rînd cu obrazul drept sluțit: defilară cu perucă roșie, cu perucă aurie, cu coroană regală pe creștet, cu basma țărănească legată sub bărbie.... De ce n-a avut curajul să-și smulgă pansamentul mai devreme? Presupunea că rana arată prost, dar ca pielea să fie atît de distrusă nu se aștepta! Trupul ei tremura ca și cum ar fi avut frisoane. Alungă gîndurile acestea dureroase, dar reveneau cu obstinație, stăruind asupra personajelor interpretate de ea, desfigurîndu-le chipurile cu cicatricea arsurii văzute în oglindă. Chipul feciorelnic al Julietei, cel frumos al Mariei Antoineta; arsura se așeza ca un paing hidos peste expresia pasionată a crudei Medeea — da, stăruiau neînduplecate, arsura apărînd de sub fardul măștilor ca o pată pe oglindă; nici unul din chipurile știute nu scăpa neatins.

Clipa fatală, cînd îi luase părul foc, a însemnat pentru ea sfîrșitul. Pe cînd alerga în flăcări, pe scara blocului, numai în halatul de baie, pe care femeia din casă îl aruncase peste ea, în clipa nenorocirii, își manifestase durerea față de locatari prin țipete desperate. De ce fugise din apartament? Pesemne spațiul locuinței se dovedea prea strîmt pentru groaza ce o anima, deși flăcările fuseseră stinse. Țipa nădăjduind că locatarii puteau s-o scape cumva de arsuri?

Evocînd imaginea apartamentului său, se întrebă ce s-a petrecut acolo după ce fusese ridicată de Salvare? Desigur că femeia din casă, Kofranková, povestise, dîndu-și importanță, cum prin prezența ei de spirit îi salvase viața. În momentul cînd o urcau în mașina Salvării, aproape își pierduse cunoștința din pricina groazei prin care trecuse și a durerilor provocate de arsuri — totuși înregistrase vag roirea lumii în jurul ei, ieșită din bloc, de parcă întărîtase cineva un stup de albine! Apartamentul rămăsese vraiște, cu ușa deschisă; glasuri multe parveneau de pe scară pînă la ea; frînturi de vorbe neînțelese. Cînd cade o nenorocire pe capul cuiva, devine pentru scurtă vreme preocuparea principală a unei colectivități — într-un fel, e un sentiment egoist, o reflectare a fricii, care ține pînă în clipa cînd omul își dă seama că el e teafăr, în afara pericolului.

„Cu siguranță că a vrut să spele ceva cu tetraclor“, susținuse unul dintre bărbați. „Da de unde! De vină e boilerul, flacăra lui i-a

atins părul... se afla sub boiler, biata de ea !" îi lămurise doamna Syčková, s-o dezvinovățească de orice altă presupunere. „Nu știu să se mai fi întîmplat vreodată așa ceva, aud acum pentru prima oară." „Ar trebui să se deschidă o fereastră dinspre scară, miroase a ars de la prosoapele aprinse". Negreșit că doamna Syčková tremura în clipa aceea cuprinsă de milă, mai ales că nutrea pentru Zuzana o mare simpatie. S-o fi retras poate încet, după aceea, tîrșindu-și picioarele grele, reumatice, tînguindu-se de nenorocirea căzută pe capul actriței.

Ieșise pe una din uși și un copil, care plîngea. Portăreasa blocului repeta și ea cu glas răgușit : „Ce nenorocire, ce nenorocire ! Tocmai ei să i se-ntîmple una ca asta, unei actrițe, care trebuie să fie mereu frumoasă. Cînd zic eu că soarta-i totul !... Ce bine o ducea, și deodată... De soartă nu poți scăpa !"

Pe Zuzana o umileau acum toate scenele acestea : țipetele ei, compătimirea de moment a locatarilor, nesăbuința ei de a alerga pe scară, copleșită de panică, cu atît mai mult cu cît accidentul se consumase. Sub pleoapele strînse puternic se iviră și scene închipuite de imaginația ei, reconstituite, pe care i le stîrnise întrebarea : Oare ce-au zis surorile medicale cînd a fost adusă aici ? „Ei, cum arată ?" se interesau, cunoscînd-o pe actriță. „Destul de rău ! Acum s-a mai liniștit, dar domnul asistent prevede un șoc întîrziat, așa că ar trebui să fie dusă la interne". „O să se vindece ?" „Greu. Arsurile sînt de gradul doi, o să-i rămînă cicatrici mari. Are epiderma arsă". „Tot a avut noroc că n-a luat foc cu totul. E o femeie sfîrșită !" „Iar ca artistă ce să mai vorbim !"

După somniferele luate, Maria Jílková dormea adînc, resemnată. Vizita medicilor se împotmolise probabil pe undeva ; gîndurile Zuzanei stăruiau acum asupra unor presupuneri mai puțin chinuitoare. Poate că Eda se despărțise de Regina sau se hotărîse să termine cît de curînd cu ea... Îl amuza, în prezent, Ivana. Zuzana presimțise ceva, dar refuzase să afle adevărul. Ivana era informată de legătura dintre Eda și Regina — de o verișoară a ei, care aflase cea dintîi acest lucru — și se indignase : „Stați de vorbă cu el ! o sfătuise pe Zuzana. Asta vă trebuie ? Își dă seama oare soțul dumneavoastră cine sînteți ?" Și acum ea însăși se încurca în ițele dezvăluite. Zuzana nu știa încă în ce măsură îi făcuse avansuri lui Eda, erau însă deseori împreună și, de cîte ori îi surprindea, păreau vinovați, se apucau să trăncănească cu înfrigurare despre tot soiul de nimicuri. Pînă atunci, Ivana simulase că nutrea mare admirație pentru jocul de scenă al Zuzanei — după ultima paradă a modei, chiar se întrecuse printr-o comunicativitate debordantă, din care ghiceai triumful : „Regina e la pămînt ! A prezentat modelele atît de încovoiată, de parcă i-ar fi răsărit o cocoașă ! Fără un zîmbet... arăta ca o femeie de patruzeci de ani ! Ce mai încoace și încolo, e limpede că s-a terminat cu ea !"

Epuizată de atîta zbucium, știind ce știa, Zuzana își spusese în sinea ei, privind chipul Ivanei, fără ca zîmbetul s-o trădeze: duceți-vă, tu și cu Eda, unde poftiți, nu mai suport atîta agitație, mă împiedică să lucrez și nici nu mai vreau să trăiesc într-un asemenea porumbar! Nu se întîmplase încă nimic ireparabil, totuși exista între ei un flirt, care tindea să devină o legătură serioasă. „Am să mă despart de Eda, rostise liniștită. Mi-aș distruge alături de el nu numai nervii, dar și demnitatea!“ Apoi își propusese: trebuie să-l las acum, cîtă vreme îl am la îndemînă pe Hanyk. Va fi calea spre o dragoste glorioasă. În seara aceea, cînd Hanyk o condusese la rampă, în fața cortinei, ca să mulțumească publicului, Zuzana îi strînsese mîna intenționat.

De s-ar deschide odată ușa, să intre cortegiul oamenilor în alb, ca să nu mă mai chinuie și gîndul acesta! Așa cum arăt acum, desfigurată, n-o să mai pot concura cu nici o femeie, recunoștea Zuzana. Poate n-o făcea să sufere atît Eda, cît Ivanka, deoarece ea, Zuzana, o descoperise și o introdusese în societate; o luase la ea în cabină, îi împrumutase reviste de modă, o învățase cum să se pieptene și să se poarte cu lumea... datorită ei intrase la cinematografie ca secretară — gesturi pentru care ar fi trebuit să-i fie recunoscătoare. Sări de pe pat, fără să vrea, cu o respirație sacadată, și aprinse lumina, nepricepînd nici ea de ce.

„După cum vedeți, am adormit din nou, rosti Jílková, ca și cum ar fi vrut să se dezvinovățească, deși nimeni nu-i imputase ceva — obosită de parcă ar fi străbătut douăzeci de kilometri. Aici, omul se lenevește tot stînd culcat, nu mai e bun de nimic! Nu-mi închipui că aș fi în stare să fac ceva acum.“

„Sînteți de mult internată?“ întrebă Zuzana, fără prea mare interes.

„De o lună. După ce-și umezi buzele uscate, Jílková o întrebă cu franchețea celor loviți de aceeași nenorocire: Dar cu fața dumneavoastră ce mai este? Nu mi-ați spus cum arată rana.“

„Deocamdată nu-mi permit medicii să mă privesc într-o oglindă, spun că mai tîrziu, cînd o să se vindece arsura complet“. Cu tot îndemnul lăuntric de a spune adevărul — fii sinceră față de toată lumea, renunță la jocul de-a bravura, ai să-ți ușurezi sufletul pînă la urmă! Mîndria o împiedeca. Am să văd mai tîrziu ce am să fac, își propuse ea, acceptînd fără să vrea ajutorul instinctului de conservare. „Ce să fac? Mai am multe de îndurat! Mă așteaptă și operația estetică... poate vor fi mai multe...“

„Ați fost frumoasă! rosti Jílková, cu brutalitatea persoanelor prea sincere, fără să-și dea seama că vorbise la timpul trecut. De cîte ori vă vedeam la televiziune sau în vreun film, așa le spuneam celor din întreprinderea noastră, despre dumneavoastră.“

În care film ? ar fi vrut să întrebe Zuzana. În loc de asta, rosti alte cuvinte : „Care întreprindere ?"

„Gospodăria horticolă de la noi din Libeň. Lucrez acolo de cîţiva ani. Înainte de asta, am fost cîtva timp cantonieră la căile ferate, cantonul era însă cam departe de casă."

Se fac transplanturi de piele, de pe coapse pe obraz, după cîte am auzit — îşi zise Zuzana, fără să ia în seamă cuvintele Jílkovei. Doctorii doar ştiu că eu sînt actriţă... iar medicina de azi face pentru om tot ce-i stă în putinţă... Vor rămîne, desigur, cicatricele, dar pot fi acoperite cu fard ; să nu apar în faţa camerei, fiind perfidă, pe scenă însă...

Maria Jílková îşi turnă apă minerală în pahar ; golise de ieri două sticle.

„Aveţi febră ?" o întrebă Zuzana.

„Nu ştiu, dar de ce credeţi că aş putea avea ?"

„Beţi atîta apă ! Cînd m-au adus aici, mă chinuia şi pe mine setea."

În fine, cortegiul oamenilor în halate albe pătrunse în camera lor mică, în chip solemn, ca întotdeauna. Medicii şi surorile erau conştienţi de faptul că vizita lor le provoca pacienţilor un moment de aşteptare încordată — avînd ocazia să afle cum evoluează boala lor. Faţa Mariei Jílková arăta rumenă, în timp ce Zuzana îi privea cu un singur ochi pe toţi : pe profesor, pe asistenţi şi pe surorile medicale. Puterea ei de observaţie n-o părăsise nici acum. Constata că nici chiar un actor, care joacă rolul unui rege, nu-şi poate impune o linişte atît de suverană şi solemnă cum afişează de obicei profesorii medici. Chiar dacă fac efortul să le vorbească pacienţilor pe un ton prietenesc, dacă izbutesc să fie amabili şi prevenitori, sînt totuşi pentru bolnavi nişte persoane investite cu cea mai înaltă demnitate, deoarece sînt singurii care luptă împotriva morţii — şi ei sînt conştienţi de acest lucru. Academicianul Pleška se înclină deasupra patului Zuzanei cu cel mai uman surîs — i se comunicase totul, încît nu mai era nevoie să cerceteze arsura.

„Deci, cînd am fost astăzi la pansat, ne-am cam speriat ? glumi el părinteşte. Mi se spune însă că rana se vindecă bine. După un asemenea accident, pacientul are nevoie de un lucru întreit : răbdare, răbdare şi iar răbdare !"

După aceea, grupul în alb al oamenilor de ştiinţă trecu la patul Mariei Jílková. Acolo întîrziară mai mult, academicianul ceru să vadă analizele şi curbele de temperatură, discută cu asistentul despre noua medicaţie.

După durata timpului petrecut de grupul medicilor lîngă patul Jílkovei, Zuzana deduse că starea ei de sănătate nu mai prezenta temeri ! Aşadar, se sfîrşise cu ea ? Nenorocirea o stigmatizase pentru totdeauna şi lor nu le mai dădea în nici un fel de lucru ? Boala ei comporta alt fel de moarte decît cea clinică ? Se îngrozi. Îşi pipăi pulsul. Inima ei bătea agitat, respiraţia-i devenise intermitentă, încît se temea să nu fie percepută de profesor. Aşadar, se sfîrşise cu ea ! Avea ne-

voie doar de un petic de piele vie, și dacă nu reușesc... atunci ? Trebuie, trebuie să reușească ! Cum să rămînă așa, nenorocită, un fel de sperietoare pentru copiii de pe stradă ? Doar era actriță și... Zuzana gemu împotriva voinței — urechea fină a profesorului surprinse suspinul ei.

„Ce s-a întîmplat ?" întrebă calm. Reveni la patul ei și, aplecat deasupra capului, i se adresă din nou : „Vă doare ceva, doamnă Zuzana ?"

Deodată se simți mică, neputincioasă ca un copil — îi pierise orice stăpînire de sine. „Arăt îngrozitor ! îngăimă printre sughițuri, înfigînd dinții în tivul pernei, să-și potolească năvala lacrimilor. M-am văzut în oglindă... în dimineața aceasta !"

„Se mai poate îndrepta ceva, nu trebuie să desperați, emoțiile nu vă ajută, zise el rezonabil. Ce s-a întîmplat, s-a întîmplat ! Sînteți o persoană inteligentă, înțelegeți că putea fi și mai grav..."

Zuzana nu pricepu. „Cum mai rău ?"

„Ochii, ochii, doamnă Zlata."

„Se spune : *scumpă* doamnă" [1], îl corectă ea cu o glumă neizbutită, fiind capabilă, iarăși, să-și înfrîngă slăbiciunea. Zuzana nu-și lua privirea de pe chipul lui : Mila, disimulată de obligația profesiunii, inundase întreaga lui ființă ; includea și compătimirea bărbatului,

[1] În cehă, *Zlatá* înseamnă și scumpă — joc de cuvinte.

dar și a medicului și a spectatorului. Se examinau unul pe altul de parcă se găseau sub niște raze Röntgen, înțelegînd reciproc care erau îndatoririle unor mari personalități. Zuzana își reveni. Pe profesor îl însoțeau numeroși medici și surori. Ar putea povesti acasă : „Am văzut-o pe Zuzana Zlatá bandajată ca Lazăr din Biblie. Sub tifonul acela fața ei arată însă cumplit ! Vă dați seama ce nevricale o apucă !" Încît, are îndatorirea să păstreze intact portretul ei, să-l lase acolo sus, atîrnat unde au vrut spectatorii, să nu-l coboare...

Profesorul dictă surorii medicamentele necesare celor două paciente. Zuzanei îi prescrise doar niște vitamine. „Și ceva pentru nervi ? întrebă el surîzător. Aveți nervii zdruncinați ? Dormiți ?"

„Nu, nu prea dorm, dar dacă găsiți că trebuie neapărat... Eu n-aș vrea să-mi năucesc mintea — de aceea nu iau prafuri de dormit..." Zuzana tăcu surprinsă de ceea ce afirmase. Se gîndise la actrița care fusese. Dar va mai avea ea, nefericita, de-acum înainte, vreun rol de învățat ?

După ce ieși grupul medicilor din cameră, Zuzana rămase așa, lungită pe pat, așteptînd ca Maria Jílková să înceapă o discuție care s-o distragă ; dar vecina ei, după ce-și bău laptele, căzu iarăși în somnul ei apatic, sub efectul somniferelor, încît se resemnă să stea singură... singură cu gîndurile ei... Teatrul și Eda ! Cît timp nu va arăta ceva mai bine, se va abține să meargă la teatru și să dea ochii

cu regizorii și colegele — mai ales cu Rychta — avusese cîteva ciocniri violente cu el — sau cu Hanyk — o, în nici un caz! Zuzana se tulbură; încordarea dintre ei însemna un fel de dragoste, sentiment pe care nu voia să-l vadă ucis de compătimirea lui. Profund nefericită și într-o singurătate deplină, constata că toate legăturile începeau să se amestece și să se schimbe: cele importante i se păreau acum secundare și viceversa. Hanyk era oglinda vanității ei de femeie — în ochii lui citea și cît de irezistibilă putea fi ca actriță. Zuzana nu știa cum se comporta el în afara teatrului; împotriva oricărei curiozități se apăra prin tăcere. Era mut în cabină, mut și la ședințe; înălța ușor sprîncenele deasupra ochilor adînci, în care strălucea duhul inteligenței, concentrîndu-se asupra celor două universuri lăuntrice — al creației și celălalt tăinuit, pe care îl purta cu sine într-un ascunziș inexpugnabil. Se povesteau multe despre Hanyk numai că nimeni nu putea pretinde că știe cu adevărat și ce fel de om e.

Venise la Praga de la Brno, lăsînd acolo multe succese; căsnicia lui fusese distrusă în camerele de gazare de la Auschwitz. Hanyk intrase în noul ansamblu debutînd într-o piesă în premieră — în care i se repartizase unul din rolurile principale. Deși se purta politicos și atent cu fiecare membru al colectivului, nu era agreat pentru lipsa lui de comunicativitate. Luase cuvîntul doar de cîteva ori la conferințele ce se organizau ca să se dezbată unele probleme artistice; iar altădată se remarcase printr-o inteligență scăpărătoare cu prilejul unei premiere ce fusese analizată confuz de antevorbitori. Zuzana zîmbise atunci orgolioasă, ca și cum Hanyk i-ar fi aparținut.

Cît timp Hanyk măsura magistral diapazonul emoției, era un bun „interpret", cum consideră actorii pe cei care sînt în stare de așa ceva; cînd însă rațiunea lui ceda în anumite clipe, alungîndu-i sfiala și permițînd sentimentelor să se dezlănțuie vifornic, stîrnea aplauzele publicului. În rolul lui Othello, Zuzana care juca cu el simțea cum se macină personajul în furtuna geloziei sale. Îi dorea mult succes; totodată, din vremea aceea, Zuzana n-o mai admirase pe Desdemona, părîndu-i apatică și indiferentă. Avusese succes alături de el în Katia, din *Învierea*, în care Hanyk interpretase admirabil rolul prințului Nehliudov. Succesul fusese al amîndurora, e drept numai că în ce o privește pe ea publicul găsise firesc acest lucru, pe cînd jocul lui constituise o surpriză.

Admirația lui față de ea, Zuzana o considera un alt adevărat succes; în prezența ei renunța la inaccesibilitate și firea lui nu se mai păstra zăvorîtă. În clipa de față, după atîta timp, îi e greu să înțeleagă de ce îl respinsese, cînd Eda nu merita deloc fidelitate din partea ei.

Așadar, în teatru nu va călca, pînă cînd chirurgii nu vor reuși să înlăture sluțenia obrazului; iar în fața lui Eda va sta mereu înfășurată. Oare ce-ar spune Jiří despre nefericirea ei? El, care a fost pentru ea totdeauna

un refugiu? Cu Jiří nu era niciodată şi în nici o împrejurare singură. Fu nevoită să-şi amintească cum l-a făcut odată să-şi piardă încrederea în cuminţenia ei. Se întorsese acasă tîrziu — sărbătoriseră împreună cu autorul, care se cam ameţise, o sută de reprezentaţii. Fără să scoată o vorbă, Jiří îi arătase o mică vînătaie, pe care ea încercase zadarnic s-o ascundă cu gulerul pijamalei. „E un semn lăsat de un sărut sau te-a strîns cineva în halul acesta?“ o întrebase calm, pe tonul unui medic diagnostician, încît Zuzana nu mai putuse ascunde adevărul. „Ne-am cherchelit cu toţii!“ recunoscu jenată. „Autorul mi-a mulţumit, cum bine vezi, într-un fel cam apăsat.“ Zuzana luase mîna lui Jiří în semn de iertare. El nu-şi trăsese brusc degetele din strînsoare, ci le desprinsese cu delicateţe din căuşul care le închidea ca pe un ghem. După o clipă, se purtase cu ea de parcă nu se întîmplase nimic. Jiří o formase cu fineţea lui cunoscută. Atunci îi trezise curiozitatea: se stăpînea în chip desăvîrşit sau încetase de a mai fi gelos?

„Cruţă-te!“ o sfătuia el, din clipa aceea, părinteşte, atunci cînd ieşea seara fără el. Aştepta totdeauna să-l invite s-o însoţească şi nu-i reproşa că n-a făcut-o.

După ce aflase de relaţiile ei cu Eda, Jiří se purtase cu atîta îngăduinţă, cum rareori întîlneşti la un cuplu care a rupt orice legătură afectivă. „Nu-ţi mai face mustrări, Zuzana!“ îi vorbise fără urmă de dojană. „Doar am ştiut de la bun început că mă însor cu o

artistă şi nu cu o călugăriţă! S-a întîmplat să te îndrăgosteşti din nou — sau poate pentru prima oară... Constituţia ta afectivă e mai sensibilă şi mai exigentă decît a noastră, a celor care nu sîntem capabili să interpretăm scene de dragoste. În ce mă priveşte, am prevăzut acest lucru — aşa cum şi o soţie de medic trebuie să se aştepte ca el să vină acasă cu microbul vreunei boli molipsitoare...“

Cîndva, cuvintele lui îi păreau umilitoare, acum însă aveau darul să o calmeze ca o baie de tratament. Îşi imagină scena revenirii ei acasă, de la spital: în faţa lui şi-ar scoate imediat bandajul — ştia că el şi-ar fi păstrat calmul, cel mult i s-ar fi umezit ochii; ar fi îngrijit-o ca pe o copilă, născocind mîngîieri, îndemnuri, pe care nu le va găsi, evident, la Eda; ar fi îndurat mai uşor năpasta în doi; Jiří ar fi ajutat-o să se împace şi cu ideea că nu va mai apare niciodată pe scenă. Nu era nici el un om perfect. La început, nu aprecia realizările regimului politic. Suportase greu pierderea cabinetului medical, şi numai cu timpul i se risipise amărăciunea — Zuzana însă îl cunoştea bine, ştia că va trece prin toate încercările fără să-şi înăcrească sufletul. Chiar aşa a şi fost; s-a obişnuit repede să dea consultaţii la circă — şi la fel de punctual şi conştiincios, cum îşi trata pacienţii în cabinetul lui. Se eliberase de povara cuvîntului *altădată*.

Poate că se gîndea acum la el mai îndelung şi mai des decît la Eda, pentru că lui Jiří îi plăcea să simtă pămîntul solid sub tălpi. Ea

încerca să-i atribuie calităţi pe care nu le avea. Un spirit de economie meschină întuneca oarecum marile lui calităţi, zgîrcenie atribuită de ea condiţiilor grele din copilărie.

Adesea pomenea de obiceiul mamei lui de a pune în supă numai o jumătate de ou şi de a folosi în loc de zahăr pastile de zaharină. De vremurile acelea îşi amintea surîzător — ca de ceva foarte îndepărtat — însă nu evadase din ele ; nu se dezbărase de zgîrcenie, deşi avea venituri mari. Mereu prevăzător pentru ziua de mîine, părea uimit că Zuzana nu e de acord cu el. Cu toate acestea, n-o întreba niciodată ce cîştig are de la cinematografie sau cît primeşte de la diferitele teatre unde era chemată să joace roluri speciale ; o sfătuia să nu se obosească fără rost şi să nu facă compromisuri cu adevărata artă. Nu uita, totuşi, să repete zicala : adună bani albi pentru zile negre ! Zuzana să nu audă de aşa ceva ! Nechibzuinţa ei în treburile gospodăriei se datora convingerii că avea suficiente venituri ; nu ştia cum să mai facă faţă atîtor oferte din partea televiziunii şi a cinematografiei ! De aceea nici nu găsea un pic de răgaz ; sau să iasă să respire pe undeva aer curat.

Ce n-ar fi dat ea să aibă o zi întreagă de odihnă ! Şi-o imagina ca un fel de întindere fără sfîrşit, de o binecuvîntată goliciune ! Nu se temea de sărăcie. După exemplul lui Jiří îşi dădea seama cît de repede se adaptează omul la o nouă condiţie ; cîndva, atitudinea lui faţă de bani era într-un raport direct cu venitul provenit dintr-o profesiune liberă. De

îndată însă ce fusese obligat să închidă cabinetul, încetase să-l mai preocupe această latură. Cu noul buget scăpase de presiunea cifrelor — aducea acasă salariul lunar şi atîta tot. Zuzana avea impresia că arată descătuşat ca de o povară, chiar mai tînăr. Acest lucru se petrecuse însă în vremea cînd el ştia că ea îl va părăsi.

Zuzana îşi recapitulă din nou, unul cîte unul, toate motivele prin care se justifica în faţa lui şi a ei însăşi pentru această despărţire.

Eda făcea parte, ca şi ea, din lumea artelor, deci negreşit că avea multă sensibilitate, ce va constitui un stimul permanent spre găsirea unor noi expresii în arta dramatică ; alături de el va progresa ; Eda poseda şi ceva din resortul generaţiei sale : nici sentimental, dar nici cinic — de trăsătura aceasta din urmă nu prea fusese sigură vreodată. Îi dezvăluise gîndul ei lui Jiří : „E artist, aşadar e un om sensibil“ — ca şi cum acesta ar fi fost o brută şi un imbecil ! Acum regreta atitudinea ei — omul însă constată urîţenia unui gest totdeauna după ce-l face.

Eda ieşise învingător, în schimb Jiří îi lăsase o conştiinţă încărcată de mustrări. Zuzana punea despărţirea de el nu numai pe seama drepturilor dragostei, ci şi pe seama drepturilor inspiraţiei — îi plăcea să insiste asupra acestei ultime justificări, tocmai spre a nu fi nevoită să se ruşineze. Aştepta, superstiţioasă ca toţi actorii, să-i vină pedeapsa, după cum şi sosise în persoana Reginei — nu considera accidentul din baie drept ispăşire

pentru faptul de a-l fi părăsit pe Jiří — o întîmplare atît de nefericită ce legătură să aibă cu trădarea sentimentală ?

O undă de groază o săltă violent din pat. Se aşeză însă din nou, încercînd să respire adînc, să se calmeze. Mi-au rămas amîndoi ochii ! Mi-au rămas amîndoi ochii ! repeta ea în neştire. Putea să fie şi mai grav, medicii au dreptate ! Poate că actriţa Zuzana Zlatá nu mai există, dar făptura care-i poartă numele e în viaţă...

N-am să suport ! N-am să suport ! se tînguia cu obstinaţie. Raţiunea veghea însă asupra ei, smulgînd-o de pe pragul nebuniei. Dacă ar mai fi trăit, poate că taică-său s-ar fi îmbătat criţă după accidentul ei, iar maică-sa, care nu se da bătută cu una, cu două, i-ar fi vorbit la fel ca medicii : nu eşti tu singura fiinţă lovită de o asemenea năpastă, există atîţia mineri, atîţia lucrători care mînuiesc maşini complicate, röntgenologii... Ea ar fi răspuns revoltată. Dar pricepe, eu sînt actriţă, cum să accept ?... Cum aş putea...

Teatrul ! Gîndul ei alergă iarăşi spre scenă. Chiar dacă nu va mai juca niciodată, teatrului îi dăruise, fără îndoială, tot ce poseda mai bun, încît putea să-şi încheie socotelile cu conştiinţa împăcată. Dacă se considera cumva înfrîntă, nu din pricina conştiinţei era, ci a întîmplării nefericite. Se apăra, deşi nu avea împotriva cui... Am meditat îndeajuns, îşi zicea Zuzana. Cîtă muncă ! Studiam zile întregi ca să fiu sigură şi de problemele cele mai neîndoielnice, nu numai să limpezesc pe cele ab-

sconse. Cîtă risipă de fantezie ! Ce încordare — pînă la epuizare — ca să redau o expresie nouă ! Nu m-am rezumat numai la indicaţiile regizorale, ci am introspectat adînc personajele — extrapolînd ceea ce descoperisem în mine, simţăminte mai bogate decît poate erau înzestrate ele ; totuşi nu se declarase mulţumită de ceea ce făcuse.

I se înfăţişau, ca într-o procesiune, toate personajele pe care le crease ; îi înconjurau patul pline de viaţă şi totuşi ireale ; existau numai într-o consemnare temporară, în memoria unor spectatori ocazionali. Zuzana nu le ştirbise cu nimic personalitatea, dimpotrivă fiecărui personaj îi dăruise o parte din forţa ei. Călăuza ei, pe tărîmul artei, era teama. Ca un adevărat strigoi o iscodea peste zi şi, adeseori, o făcea să se zbuciume şi peste noapte. Nu Zuzana stăpînea aceste personaje, ci ele o stăpîneau pe ea — furîndu-i tot, în intervalul de timp cînd le crease. Ea nu mai poseda nimic, în schimb aveau personajele ei totul, prin jaful de sentimente şi de ceea ce găsiseră la ea, în viaţa ei particulară ; poposeau pînă şi în inima ei — apoi se împrăştiau necontenit în cercul mai larg al interpretării, al experienţelor din trecut.

O cercetau îndeaproape, o urmăreau, o iscodeau cu tot felul de întrebări ; exercitau asupra ei aceeaşi puternică influenţă pe care o avea şi ea asupra lor. O lăsau săracă, îi storceau vlaga trupului — tot ce poseda mai bun se risipea apoi în lumea uitării — munca actorului are acest destin. Ceea ce se întipărise

în subconștientul ei — valabil ori nu — și, evident, toate posibilitățile ei de creație, din care actorul își hrănește forța artistică, deposedînd propriul lui eu, constituia jaful personajelor.

Recunoștea în prezent că n-a fost totdeauna doar o mielușea blîndă, ci adeseori lupoaică. A jefuit și ea de unde a putut, croindu-și drum spre cele mai variate relații de societate, din dorința de a se evidenția prin calitate — trecînd peste orice piedică așezată de conștiință, se închisese în cabinetul ei de lucru ca să descifreze tainele sufletești furate de la oameni. Ea purta în sine, așadar, o lume vastă, intuiția artistică întrezărind și trăirile altora. În teatru, regia nu o ajuta decît să verifice și să aplice adevărul în forma artistică — la fel realitatea.

Cariera ei începuse după război. Trecuse, așadar, prin situații grele, ucigătoare — pe deasupra, și prin laboratorul filozofic al socialismului, purificîndu-și treptele gîndirii. O altă lume se așeza : o lume nouă, care nu mai îngăduia crima, nici exploatarea și înrobirea. Ea dorea să trăiască și să joace teatru sub aceste lozinci. Se întinse din nou pe pat, să poată reflecta la toate aceste schimbări petrecute înainte de accidentul suferit.

Ținuse cîndva, într-o ședință, un referat ce dezbătea tema necesității unui nou stil în teatru. O deranjase vorbăria ce urmase, nefiindu-i plăcute frazele schematice. Reținuse cu exactitate cuvintele rostite atunci : „Căutați,

dumneavoastră, regizorii, un stil diferit, și noi, actorii, îl vom accepta, ne vom conforma. Vă atragem atenția însă, că stilul nostru este și va fi adevărul vieții. Ar fi bine să renunțăm la preocuparea de a crea pe scenă un om nou — sau în literatură. Slavă Domnului ! Altfel de oameni nu mai există la noi ! Cine ar mai putea crede, dintre cei care au trăit acest război cu toate transformările lui, că mai poate gîndi și simți după vechiul calapod — la noi și aiurea ? Că omul care a asistat la o industrie a asasinatului, în care și-au pierdut viața milioane de oameni, suferă astăzi la fel pentru niște treburi personale cum sufereau bunicii noștri, cu un sentiment aș zice de răsfăț ?... Nu vi se pare că vrînd, nevrînd, vremurile ne-au dezvățat să ne mai văicărim de orice nimic... cum că ni s-a stricat gardul ce împrejmuiește grădina, bunăoară ?“ Convingerea cu care vorbea o emoționase. „Un an din viața noastră cere mai mult efort decît întreaga viață a unei generații trecute. Lumea clocotește ca un furnicar răscolit. Să ne mai punem întrebarea dacă o femeie care lucrează într-o fabrică, la cincizeci de ani, iar cînd revine acasă se îngrijește de gospodărie, e un om nou ? Să mai discutăm dacă felul ei de a gîndi este diferit de al unei femei de pe vremea cînd, fata bătrînă, tristă, fără ocupație, broda la treizeci de ani, în familie, milieuri pe care sta scris : *Munca e brățară de aur !*

Zuzana încercă să-și amintească și alte idei formulate în referatul ei ținut atunci. Cam în felul acesta se exprimase ea :

„Să nu ne preocupe atîta nici faptul că personajele interpretate pălesc din lipsă de vitalitate, cînd ideile noi, relaţiile înving distanţele tot atît de rapid cum străbate depărtările un avion cu reacţie, apropiind continentele. Actualul trăieşte în noi, e apa şi sîngele nostru... Depinde numai de ce vrea prezentul să scoatem noi la lumină din valorile eterne. Cu cît va trece timpul, vom avea greutăţi în creaţie nu de la omul nou, ci de la cel descris în trecut. De acesta din urmă ne desparte nu numai expansiunea tehnicii, dar şi prefacerile psihice care au avut loc în sufletul nostru. Mai degrabă vom înţelege o piesă din teatrul antic, decît una de pe vremea stilurilor rococo sau biedermeier, pentru care fantezia noastră trebuie să speculeze mult, să trudească..."

Aşezat atunci în faţa ei, Hanyk scruta liniştit, cu satisfacţie, chipul ei înflăcărat, comportîndu-se ca şi cum n-ar fi aşteptat altceva de la ea. Privirea lui o îndemnase să rostească mai departe. „...Vreţi o democratizare a sentimentelor? Ei, bine, o avem! În trecut, literatura şi teatrul proslăveau omul-erou, omul cu O mare, pe cînd noi preamărim omul simplu, omul discret, muncitor, omul cu *o* mic. Noi descoperim acest om cu ajutorul filozofiei, iar nu ca mijloacele unei poetizări desuete şi ale unei propagande ieftine, care l-a proiectat călătorind într-un poştalion înflorat, avînd ca ţintă o explorare însemnată"...

„Ai dreptate, Zuzana, şi ai vorbit admirabil! i se adresase colegul care conducea şedinţa. Cine ar îndrăzni să afirme că nu te-ai

străduit să ne expui convingerile tale ferme în justeţea problemelor dezbătute? Numai că pentru a schimba lumea, trebuie să începi prin a te schimba mai întîi pe tine însuţi, or tu eşti în realitate o iremediabilă individualistă!"

Pe Zuzana n-o speriase această acuzaţie. La vremea aceea, nu mai era nimeni tras la răspundere pentru o asemenea caracterizare — nici vorbă, aşadar, să plăteşti scump, ca în trecut! Socialismul evoluase, se adresa acum raţiunii omului — el îşi dăduse seama că raţiunea era mai demnă de încredere decît instinctul fricii. Zuzana avea totuşi impresia că fusese cumva denunţată. „Ce vrei să spui?" îl întrebase ea, abordînd acel surîs cu care, de cînd lumea, actorii mai puternici s-au apărat împotriva celor slabi.

Explicaţia venise prompt, de la alţi cîţiva binevoitori. O bucurase doar faptul că printre ei nu zăreşte nici un actor remarcabil. O acuzau că se interesează numai de jocul şi de succesul ei — recunoscînd că e o actriţă eminentă şi muncitoare cum puţine sînt, dar că nu are înţelegere pentru munca întregului colectiv, că nu se consultă cu colegii şi nu se preocupă de bunul mers al pieselor în care nu joacă! I se mai reproşase că în afara orelor de repetiţii nu păstrează nici o legătură cu colegii; că nu se poartă prietenos cu actorii care îndeplinesc sarcini mai puţin artistice — şi asta nu din vina lor; că acceptă, ce e drept, cu o bunăvoinţă curtenitoare, îndrumările regizorilor, însă nu totdeauna — şi de aceea s-a

întîmplat uneori ca jocul ei să strice echilibrul spectacolului.

Zuzana intuise satisfacţia celor care îi făcuseră aceste imputări şi se pregătea să le dea o replică usturătoare, dar Hanyk o prevenise printr-un semn discret să se resemneze. Li se cerea, într-adevăr, celor mai mari, acest lucru, spre a se crea o atmosferă amicală între ei şi cei mai puţin înzestraţi. Zuzana nu protestase, dar luase hotărîrea fermă să nu mai vorbească la nici o conferinţă. „N-am să mă apăr, le vorbise calmă, stăpînă pe ea. Nu încerc să vă schimb părerea. În ce mă priveşte, fac tot ce-mi stă în putere să-mi cunosc atît calităţile cît şi defectele, şi n-am descoperit încă vreun păcat din cele pe care mi le-aţi pus în seamă..."

De la conferinţa aceea şi pînă în ziua accidentului, nimic nu-i stîrnise Zuzanei o preocupare mai intensă — nici ivirea Reginei în viaţa ei n-o intrigase într-o asemenea măsură şi nici bănuiala împotriva Ivanei...

Cu ce anume îi supărase pe cei de la teatru ? Se străduise cu adevărat să se impună în teatru, fiind convinsă că se dăruia total. Fără o atare ambiţie, voinţă, n-ar exista nici un om mare, nici un erou şi nici un inventator... N-o simpatizau pentru faptul că nu se preocupa dacă actorul cu care juca ea nu era la aceeaşi înălţime ? În acest caz, însă, de vină nu putea fi decît natura, nicidecum ea !

Evident că o interesa tînăra generaţie — mai ales actriţele. Aştepta uneori curioasă, alteori

cu strîngere de inimă, să se ivească un mare talent, să apară o personalitate care s-o depăşească. Ar fi dorit pentru teatrul lor o actriţă tînără excepţională, dar nu şi o amică pentru ea. Deşi avea o fire rezervată, Zuzana era totuşi politicoasă şi atentă — nu uita niciodată să trimită flori colegilor mai vîrstnici cu prilejul vreunei aniversări ; să adreseze felicitări celui care realiza un rol frumos pe scenă ; să dea sugestii actorilor tineri... După asemenea gesturi, fusese convinsă că s-a comportat în chipul cel mai potrivit. Şi iată că era atacată la conferinţă, în faţa tuturor, fără ca să-i ia cineva apărarea ! I se umpluse sufletul de amărăciune.

Cam la o săptămînă, o oprise regizorul Rychta. Surîsul lui contrasta cu expresia privirii. De cîte ori lucra cu el, o scotea din fire ; se hărţuiau în privinţa măsurii şi a formei pe care trebuie s-o dea expresiei artistice. Influenţat de televiziune şi film, Rychta respingea o interpretare actoricească spectaculoasă ; în contrast, Zuzana nu suporta apatia în expresia artistică, care începuse să narcotizeze caracterul dramatic al teatrului. Rychta se remarca prin talent şi inteligenţă, era plin de idei noi şi-i hărţuia pe actori pentru orice nuanţă ; îl biruia concepţia Zuzanei care adăuga personajului şi mai multă forţă în expresie decît cerea el.

„Doamnă Zuzana, cred că ar fi bine să meditaţi asupra celor culese din discuţia ce a urmat după expunerea dumneavoastră remar-

cabilă, iar nu să vă lăsaţi copleşită de amărăciune,“ îi vorbise el după ce făcuseră împreună cîţiva paşi. În multe privinţe avea dreptate. „Citesc însă în sufletul dumneavoastră cît suferiţi ! Or, starea aceasta nu vă face decît rău... mai ales că eu am de gînd să vă distribui într-o comedie — una nouă. Nu mai fiţi atît de ursuză ! Că aveţi şi dumneavoastră dreptate, aşa e, dar omul se află, azi, ca sub lentila unui microscop... e un lucru al naibii de complicat !...“

„Sînteţi foarte amabil !“ rostise surprinsă, cu o nuanţă de orgoliu în glas. El nu trebuie să ghicească starea ei sufletească — cît a fost de lovită, de ofensată — abia atunci ar deveni tiranic cu ea în timpul lucrului. Îl preţuia, dar de simpatizat nu-l simpatiza ! Desele dispute în ce priveşte problemele artei îi situase pe poziţii diferite, diametral opuse, chiar dacă, probabil, nici unul nici altul nu dorise acest lucru. Că Rychta era şi el alături de cei care o atacaseră, se vedea limpede. Deşi îi zîmbea, glasul lui nu suna sincer.

„Am să mă mai gîndesc“, adăugase ea pe un ton mai amabil, răsplătindu-l cu acelaşi surîs prefăcut.

Acest lucru se petrecuse cu o lună în urmă. Acum zăcea pe un pat de spital, exclusă de la orice luptă. Pe noptieră se afla scrisoarea semnată de toţi colegii, încărcată de cuvinte pline de compătimire. O recitise de mai multe ori, încercînd să-şi dea seama de sinceritatea şi căldura cu care fusese scrisă. Avea senzaţia

că lua cunoştinţă de nişte nume noi. Zuzana le spunea la toţi altfel de cum se numeau. Pentru fiecare născocisera, în timp, o prescurtare hazlie sau un diminutiv. Abia acum, cînd nu se mai afla printre ei, i se relevau atîtea nume de actori eminenţi — unii îi erau chiar prieteni. Imaginea chipurilor lor, fie cele personale, fie acoperite cu măştile vreunui personaj, o făcură să surîdă : cu toţii locuiau pe planeta artei, ca şi ea ! Chiar dacă o atacaseră, nimic nu se schimba, ea rămînea colega lor şi viceversa. Cum n-o să-i mai vadă multă vreme, înseamnă că rolurile ei sînt jucate de colege...

Dar cine anume o înlocuia ? Întrebarea îi stîrni un spasm. Părerea de rău, invidia, ameninţau nu numai s-o umilească, dar să-i pricinuiască o suferinţă insuportabilă... Şi cum chinul se instală dureros, făcu apel înspăimîntată şi jenată în acelaşi timp la raţiune, ca un leac împotriva egoismului. Apelul se dovedi ridicol, deoarece forţa ei creatoare se strecura printre actori să-şi reia locul ce i se cuvenea : în fruntea lor.

Maria Jílková dormea la fel de nepăsătoare faţă de suferinţa ei. Amuţi deodată ca şi zidurile spitalului, în timp ce Zuzana, ameninţată şi fugărită de fantomele realităţii, nu mai ştia unde să se ascundă. Avea senzaţia că acum, acum se va nărui zăgazul şubrezit al nervilor săi. Apăsă pe butonul soneriei. Cînd se ivi sora, nu se jenă de faptul că plînsese

ca o școlăriță. Altădată, puteau s-o vadă înlăcrimată numai colegii și garderobiera, după interpretarea unui rol tragic — de lacrimile vărsate în contul artei scenice nu se rușinase niciodată.

„Mă simt mizerabil, dragă soră! recunoscu umilită — dinții ei clănțăneau din cauza înfrigurării nervoase. Adu-mi, te rog, fie valosedan, fie meprobamat, că e mai tare".

Doar pentru o clipă privirile lor se întrepătrunseră, apoi se retraseră imediat la distanța obligatorie. „Numaidecît! rosti sora, adăugînd mașinal: Vă chinuiți mult, doamnă Zlatá, și nu e bine pentru sănătatea dumneavoastră. Bucurați-vă că nu vi s-a întîmplat ceva mai rău!"

Mai rău! Gura Zuzanei se strîmbă într-un surîs forțat: „Da, știu, bine că nu mi-am pierdut ochii!"

Nimeni nu o putea consola totuși altfel.

Așezată alături de Zuzana, pe o bancă din coridorul spitalului, în timp ce surorile schimbau așternuturile, Jílková se căina: „Carantina mai durează încă o săptămînă. Vasăzică, alte șapte zile fără vizite; altminteri, ar fi venit la mine vecina și aș ști ce mai e pe-acasă. M-aș duce eu, dar nu cred că este permis".

„Eu ies din spital lunea viitoare", zise, lipsită de entuziasm, Zuzana. Se gîndea fără nici

o plăcere la ceea ce o aștepta afară, după această zi *viitoare*: adversități, luptă, zbucium. Se complăcea în acest refugiu, ascunsă de privirile iscoditoare; se obișnuise cu locul, cu femeia tăcută de lîngă ea, cu pata roșie de pe fața acesteia, cu glasurile liniștitoare ale medicilor. Îi lipsea anturajul, desigur, dar se temea de tot ce o aștepta dincolo de poarta spitalului. Aici, metamorfozată într-o bolnavă, cu tăbliță la capătul patului pe care, alături de identitate, o linie frîntă înscria temperatura — și medicii medicamentele — nu făcea altceva decît să bea de două ori pe zi cafea, îndulcită într-o cană mare, și să schimbe cu vecina vorbe fără importanță, pentru că ziua era chinuitor de lungă, iar ea, cu un singur ochi, nu reușea să citească.

O îndrăgise pe Maria Jílková, după cum și ea ținea la Zuzana. Atîtea zile de spital împreună așezaseră între ele o punte peste care s-au îndreptat una către cealaltă de voie; în condiții normale, pentru o atare apropiere, ar fi fost necesar un timp înzecit. Jílková nu se simțea bine, nu mai avea poftă de mîncare, iar termometrul indica mereu că nu numai pielea ei era suferindă. Ea se încuraja singură: „Trebuie să rezist aici pînă se face loc la interne și pentru mine". Își pusese, pesemne, toată speranța de însănătoșire în această schimbare.

Cu vremea, Zuzana începuse să o considere ca o parte din propria-i existență. Se familia-

rizase cu respirația ei, care zi și noapte se îngemăna cu a sa, cu felul ei tihnit de a sorbi cafeaua, cu pașii ei măsurați și greoi de la chiuvetă pînă la pat...

„Ar fi trebuit să plec și eu, spuse, nu prea convinsă, Zuzana. Arsura mea nu se vindecă pentru că mai rămîn ori nu în pat."

„Vă țin aici, probabil, ca să vi se liniștească nervii după spaima pe care ați tras-o."

„S-ar putea!" Zuzana nu voia să-i mărturisească teama ei de a se întoarce acasă.

Era într-o sîmbătă, aproape de orele două; coridoarele arătau curate și liniștite. Eda îi scrisese Zuzanei că vine s-o vadă cel puțin de la fereastră. O tulbura gîndul că-i va auzi glasul și, după ce așeză halatul pe tăblia patului, își aranjă cu grijă jumătatea dezgolită a feței. Aștepta, agitîndu-se prin mica lor cameră de colo pînă colo. O să i se uite drept în ochi, în ochii lui nestatornici, spre a înțelege ce poate aștepta de la el. Compătimire? O, nu; mai ales din partea lui Eda nu avea nevoie! Poate de la Jiří ar suporta-o. O întristă din nou gîndul ireversibilității; ce se va întîmpla de-acum cu toată bogăția firii sale, exteriorizată pe chipul ei, roabă totdeauna acestuia? cu toată gama sensibilității sale? Niciodată nu se gîndise la aceasta; cît poate să fie legat omul de exterior! Ce plină de chemare, cu rost, ar fi viața ei de acum înainte, dacă n-ar exista obrazul ei ars!

Maria Jílková nu dădea semne de pregătire. „Dumneata nu aștepți pe nimeni?" întrebă Zuzana.

„La mine e altceva, doamnă Zlatá, răspunse Jílková fără să se clintească — ochii ei mari și întunecați păreau concentrați asupra unui punct din infinit, iar pe buze îi înflori un zîmbet resemnat. Se ridică anevoie și începu să-și descîlcească părul.

Din stradă se auzi un fluierat, era semnalul lui Eda; Zuzana sări la fereastră grăbită, ca și cum s-ar fi temut să nu-l piardă; o deschise și în semn de salut flutură batista în tăria frigului. El stătea în șanțul de peste drum, într-o aparentă neglijență vestimentară, care-i scotea în relief farmecul lui ștrengăresc și croiala fără cusur a costumului. Eda avea un cap frumos modelat. Mîinile lui mînuiau țigara cu finețea unor degete feminine. Cînd o zări la geam, se ridică pe vîrful pantofilor și agită mîinile deasupra capului. După cum le avea libere, deduse că lăsase nelipsita lui servietă în mașina parcată pe undeva prin apropiere.

„Alo, Zuzanka!"

„Eda! De la prima privire aruncată spre el, Zuzana simți că un pod o lega din nou de cămin și de viață. Și mai înțelese că în clipa aceea Regina nu însemna nimic, la fel noul flirt cu Ivana; existau atît de multe lucruri care-i uneau, începînd cu locuința, cu gusturile comune, și sfîrșind cu patul din dormitor. Se aplecă să respire aerul proaspăt de-afară. Ia să te văd! Am impresia că nu te-am văzut de o sută de zile!"

Eda reveni pe călcîie. Clătină din cap mustrător : „Vezi să nu răceşti ! Spune-mi repede, cum te simţi ?“

„Merge. O să vin acasă“, răspunse Zuzana surîzătoare.

Eda vorbi din nou : „Vezi să nu răceşti !“ Era, aşadar, îngrijorat. Dori să-i răspundă şi ea la fel :

„Ce-ţi face muzica ?“

„Am mult de lucru. Cînd o să-ţi scoată bandajul ?“

„A, nu imediat, încît o să mă ai aşa, lîngă tine, încă multă vreme. Am să-ţi telefonez de la poartă cînd ies. Vii să mă iei, nu-i aşa ?“

„Evident ! Ţi-am lăsat un pachet la informaţii. Spune-mi, iubito, te mai doare ceva ?“

„Nu mă mai doare, însă abia acum începe greul...“

„Cum aşa ?“ se înspăimîntă el de-a binelea.

„Operaţia plastică... şi nu ştiu cum am să arăt pînă la urmă.“

Eda făcu un gest cu mîna că acest lucru era fără importanţă. Atitudinea lui o reconfortă. Negreşit că şi Eda observase cum i se aprinsese de emoţie obrazul descoperit.

„De-asta să nu te temi ! Medicii plasticieni fac nişte operaţii formidabile. Au practică. Astăzi sînt atîţia accidentaţi ce vin la ei cu feţe atît de ciopîrţite ! Ai să vezi ce minunat o să-ţi repare şi ţie obrazul !“

Între timp se apropiase de el un bărbat — ţinea capul aplecat şi avea un mers oarecum nesigur, de parcă şi-ar fi numărat paşii. Îi adresă cîteva cuvinte, după care cercetă lung fereastra. „Marie ! strigă puternic, ca şi cum ar fi dorit să acopere zgomotul străzii. Vino la fereastră, Marie !“

Zuzana înţelese numaidecît. Răsuci capul spre odaie : „Doamnă Jílková, te cheamă cineva. Aşa cred, că pe dumneata te caută...“

„Pesemne soţul meu, vin imediat ! Se vedea după expresia chipului că lupta cu epuizarea pricinuită de boală. Cum o fi ajuns aici, Doamne Dumnezeule ?“

După o clipă, se aplecară amîndouă peste pervazul ferestrei. Ca să poată vorbi vecina ei, Zuzana se retrase uşor înapoi şi tăcu, mulţumindu-se doar să-i surîdă lui Eda. După ce se sprijinise greoi de pervaz, Jílková îşi liniştise îngrijorarea printr-o ploaie de întrebări.

„Ce faci ? Vorbeşte iute ! Cine-ţi pregăteşte seara o mîncare caldă ? Anežka ţi-a schimbat aşternutul ? Să-ţi ducă aparatul de radio la reparat, cum să stai fără radio ? Spune-i că am s-o răsplătesc pentru treaba asta. Nu te calici la mîncare, cumpără regulat cîte ceva să ai dimineaţa ce să bagi în gură. Şi ai grijă cum umbli pe stradă, să nu te calce vreo maşină ! Te-am rugat să nu faci atîta drum pînă la mine la spital ! N-ai minte ?“

Ultimele ei cuvinte îi dezvăluiră Zuzanei o tristă realitate, confirmată de altminteri şi de bastonul alb din mîna lui Jílek. Eda privi şi el contrariat silueta lipsită de apărare a orbului de sub fereastra spitalului.

Sora întredeschise ușa camerei și le vorbi pe un ton fără replică: „Terminați, vă rog, convorbirea! Aerul e rece și sînteți îmbrăcate prea subțire".

Zuzana se supuse ca o școlăriță, ca orice bolnav. „Cu bine, Eda, la revedere!" Trimise spre el un sărut în zbor, ca într-o operetă. El răspunse la fel, studențește, și pentru o clipă, cum stătea așa în ger și zăpadă, îl socoti în întregime al ei. În afară de ei amîndoi nu mai exista nimeni și nimic! Tot ce meditase în nopțile de insomnie petrecute în spital, nu avusese rost. Zuzana se retrase, s-o lase pe Jílková să-și ia rămas bun. Zări în cele din urmă bastonul alb cum se agita greșit către o altă fereastră. Viața nu e deloc veselă, își zise Zuzana cu un sentiment de compătimire pentru cei loviți de soartă — la o nenorocire, societatea nu poate decît să-ți oblojească rănile.

„Vezi, încearcă să te descurci cum poți fără mine! strigă Jílková cu o înduioșare maternă, lipsită totuși de vreun regret — se obișnuise, evident, să evite a-l compătimi, ca să nu-l jignească. Să nu faci ceva necugetat, c-am să înnebunesc aici, pe patul ăsta de spital!"

„Nu te teme! replică el, întors încotro auzise glasul soției. Caută să te faci bine și nu te mai gîndi la altceva!"

Jílková era surescitată. Strînsese pervazul ferestrei atît de încleștat, încît degetele ei albiseră de apăsare, și se aplecase în afară, în

aerul înghețat, de parcă ar fi vrut să se apropie cît mai mult de chipul orbului. „Adio, și fii prevăzător, František, că stau aici ca pe ghimpi." Se îndepărtă apoi de la fereastră și-i făcu semn Zuzanei: „Noi am terminat de vorbit, doamnă Zlatá."

Cum Jílek nu știa că soția sa a plecat de la fereastră, tot agita bastonul lui alb. „Nu te grăbi să vii acasă, mai bine caută să te întorci sănătoasă."

„Să nu mai vii la spital, e periculos pentru tine, dacă n-are cine te însoți", strigă Jílková peste umărul Zuzanei. Glasul din stradă se auzi din nou:

„Anežka întrebă dacă nu ai cumva nevoie să-ți spele ceva. Lasă la portar tot ce ai, am să le iau eu și o să văd cum ți le-aduc înapoi".

„Nu, tu să nu mai vii! să-mi aducă ea o cămașă de noapte, e undeva în dulap."

În spatele orbului se vedea statura înaltă a lui Eda — era plictisit de dialogul acesta despre niște lucruri prozaice. În fine, îi veni și lui rîndul să adreseze aceste ultime cuvinte soției: „Să nu te obosești cu împachetatul, Zuzanka! Adună tot ce ai în geamantan, îl așezăm în mașină".

„Bine dar mîinile mele sînt sănătoase, protestă Zuzana, fluturînd brațul spre el, în timp ce nu-l pierdea din ochi pe orb".

Sora intră din nou în cameră, supărată foc. „Ei, bravo și doar v-am interzis să mai vorbiți de la fereastră!"

Avea dreptate, în cameră se făcuse grozav de frig.

Bărbații încă nu plecaseră. După gesturile pe care le făcea Eda, Zuzana deduse ce-i explica lui Jílaček că pacientele au închis fereastra și ei nu mai puteau vorbi cu ele. După ce plecară, Maria privi îndelung străzile mohorîte ale orașului, apoi se îndreptă greoi spre pat, pe care se așeză împietrită. Zuzana nu îndrăzni s-o tulbure, se întinse pe spate, și gîndul ei zbură spre Eda, însoțindu-l în drumul către casă. Acum se apropie de Vltava înghețată... Ori poate a coborît din mașină să bea pe undeva o cafea fierbinte? La cafeneaua *Slavia*, bunăoară, dacă n-o fi trecut pe la regizorul cu care lucrează un film nou, să-și noteze observațiile acestuia — una dintre ele fiind evident aceasta: numai tinerii compun muzică modernă. Pe Eda îl va pufni rîsul. Nici nu-i trece prin minte să se gîndească la băieții care abia peste zece ani vor împlini vîrsta lui — el se simte atît de tînăr, încît nici nu știe cum să folosească surplusul de impulsuri. După aceea, s-ar putea s-o sune pe Ivana dintr-o cabină telefonică. Zuzana respiră adînc, de parcă ar fi alergat pe urmele lui Eda. O prinse teama. Nu-l urmărise niciodată și nici nu încercase să afle ceva — la ce să-și otrăvească viața? Ce-ar fi cîștigat în afară de umilință?

Era limpede că și Jílková punea ordine în gîndurile ei. Să fii om trebuie să știi a în-

dura, își zise Zuzana, meditînd atît la situația sa cît și la a Jílkovei și a orbului cu baston alb. Îl atașă și pe Eda: îl aștepta și pe el spaima, cînd se va întoarce ea acasă cu fața sluțită.

„Soțul dumneavoastră era domnul acela?" o întrebă Zuzana pe vecina sa, împotriva voinței, dar pe un ton atît de cald, încît nu putea să pară iscoditor și să o supere.

Jílková se răsuci cu greutate spre ea. „Da. De cînd mă aflu eu în spital, și a trecut destulă vreme, el e singur acasă. Îl ajută o vecină. Se găsesc mulți oameni cumsecade. Dacă n-aș ști că o are pe ea, vă spun drept că m-ar răpune grijile. El se descurcă destul de ușor, totuși vederea... fără vedere..."

De cînd e... vru Zuzana să întrebe, dar ezită. Trase pledul pînă sub bărbie, înghețase stînd la fereastră. „Cum s-a întîmplat?" o întrebă totuși, cu imaginea propriului accident, care-i desfigurase fața.

„În timpul insurecției, rosti Jílková fără emoție — se vede că povestise de nenumărate ori întîmplarea, încît orbirea soțului se lega de ei doi ca un al treilea membru al familiei. Pregătea focoase într-o pivniță, și unul dintre ele a explodat în mîinile lui... Fărîme din el i-au lovit retina. Nu s-a mai putut face nimic! A fost operat de două ori, fără nici un rezultat."

„Erați căsătoriți cînd s-a întîmplat nenorocirea?"

„Abia de un an de zile! Jílková își umezi buzele spuzite. Cu soțul meu totul e foarte

complicat. Şi după o clipă de tăcere adăugă pe un ton enigmatic : Şi cu mine de asemenea".

Chiar atunci, sora aduse pachetul lăsat de Eda la poartă. Desfăcîndu-l în faţa Jílkovei, Zuzana manifestă o oarecare jenă. „Strudel cu mere !" izbucni ea voioasă, ca să împrăştie apăsarea care umpluse pe neaşteptate încăperea. „O să mîncăm deseară la ceai. Sau doriţi să mîncaţi acum o bucată, doamnă Jílková ?"

Întoarsă către Zuzana, o aţinti îndelung, apoi rosti cu o politeţe oarecum silită : „Vă mulţumesc foarte mult, dar mie nu mi-e foame, doar mi-e sete".

„Te doare ceva ?" Zuzana nu se mai sfia acum s-o întrebe despre necazurile ei — deşi se cunoşteau de puţină vreme. Faptul că sufereau la fel din cauza răului care le stigmatiza le apropiase mult.

Amurgul de iarnă cobora prematur, împuţinînd amiaza şi potolind zvonurile străzii ; primele lumini se iviră la ferestrele clădirilor de vizavi. Pe patul Zuzanei se aflau darurile aduse de Eda : fructe zaharisite, un carton cu strudel şi o carte — *Madame Bovary* — pe care dorea s-o studieze într-o eventuală adaptare pentru teatru. Zuzana se pregătise să joace acest rol, vorbea despre el cu obstinaţie, numindu-l *grandios*. Frumos din partea lui Eda că-i amintea în chip discret de cariera ei artistică, de parcă nu s-ar fi terminat cu ea

— e de la sine înţeles însă, din moment ce el nu văzuse cum arată chipul ei fără bandaj.

Maria Jílková îşi întinse picioarele sale grele sub pled. „O carte ? se interesă cu zîmbetul unei persoane obişnuite să citească mereu cîte ceva. E mult de cînd nu mai am nimic de citit !"

Zuzana îi întinse romanul lui Flaubert : „Citiţi-l dumneavoastră, eu îi cunosc conţinutul în amănunt, a trebuit să studiez romanul acesta pentru o adaptare dramatică".

„L-am citit în tinereţe, dar nu-mai amintesc nimic."

„O să vă placă. Cartea aceasta rămîne mereu proaspătă."

„Vă mulţumesc pentru amabilitate, iar dacă vă trebuie, nu vă faceţi griji, că eu am la ce să mă gîndesc." Zuzana însă nu renunţă la curiozitatea stîrnită de drama vecinei — mai înainte o interesaseră tragediile personajelor pe care le interpretase ; acum, cînd începuse să trăiască propria ei dramă, o consola faptul că nu e singură, ea, lovită de năpastă. Gîndul o ducea la orbul de sub fereastră : zvelt, de un calm impunător, şi cu un chip ce iradia o cutezanţă reţinută ; în mod obişnuit, orbii au înfăţişare de apostoli, ca şi cum, neputînd fi înţeleşi de oameni, ei ar predica pentru propriul lor suflet. Cîteodată, ei saltă capetele — mai totdeauna plecate — către soare, sfidîndu-l, s-ar părea, că nu-i poate răni cu lumina lui.

„Cîţi ani are soţul dumitale ?" întrebă Zuzana, ca să revină la subiectul Jílek.

„Patruzeci şi cinci.“
„Dumnezeule !... de atîţia ani... ?“
Maria confirmă cu un gest al capului. Privirea ei obosită revedea lanţul anilor numeroşi scurşi din propria-i viaţă. Între timp, pătrunsese în cameră înserarea, împrejmuind paturile lor cu un cerc de tăcere. Veni şi sora ca să aprindă lumina şi să le distribuie pe noptiere ceaiul şi medicamentele. Acum, pe gîtul Mariei Jílková se zărea pulsul agitat al unei vene, care pe Zuzana o înspăimîntă puţin. Boala însemna pentru amîndouă un noian de gînduri, numai că fiecare le exterioriza altfel. Şi una şi cealaltă zăceau departe de căminurile lor. Nu le mai aparţinea acum decît ceea ce timpul sedimentase cu grijă în amintire din viaţa lor trecută, trăită din plin şi tulburător, aşa cum o vedeau ele de aici, în liniştea patului de spital. Nu erau în stare să priceapă cum de au găsit atîta forţă şi voinţă ca să treacă prin toate întîmplările. Izolarea din prezent le alia — şi locul liber, îngust, dintre paturi, li se părea uneori enorm ; într-atît tînjeau după o apropiere desăvîrşită. Unite de o aceeaşi chemare, cele două bolnave luptau împreună ca pe un adevărat front împotriva răului, care după ce le răpise din lumea lor putea chiar să le răpună. În faţa acestei perspective încă învăluite în ceaţă erau amîndouă cuprinse de îngrijorare. Maria Jílková, femeie simplă, simţea la fel ca şi artista Zuzana Zlatá ; numai unde zăcea cealaltă, acolo era refugiul unde scăpa fiecare de teamă.

„Povesteşte ceva, să treacă timpul mai repede, o îndemnă Zuzana. Despre dumneata, de pildă, pentru că aş vrea să învăţ ceva din cele ce îmi vei destăinui.“

„Nu sînt lucruri prea interesante. Ar fi mai potrivit să povestiţi dumneavoastră...“

Zuzana ezita. Doar îşi forfecase pînă de curînd viaţa ei, răvăşind întîmplările, derulîndu-le ca pe nişte secvenţe de film pe care abia montajul le pune în ordine spre a crea o continuitate a acţiunii. Pe de altă parte, nu era pregătită să acorde o prea mare încredere acestei femei oricum străine, deşi îşi dădea seama că ceea ce-i va istorisi din viaţa ei particulară va arăta cu totul altfel decît a fost în realitate. De cîte ori discuta cu cineva despre trecutul ei — indiferent ce anume — de fiecare dată totul îi apărea pe două planuri, iar în spusele ei predomina imaginea care o zugrăvea în cele mai frumoase culori. Pînă şi întîmplările împărtăşite cu sinceritate ascundeau cîte un amănunt important, fără de care nu puteai să vezi de unde s-a pornit şi unde s-a ajuns ; de aceea nu izbutea niciodată să însăileze şirul întîmplărilor din viaţa ei. Exista şi materialul celei de a doua versiuni, ghemuit undeva în adîncurile subconştientului. Acesta era adevărul adevărat, inflexibil şi neîmpodobit, pur. Totdeauna în defensivă, Zuzana, atentă, nu-i îngăduia să ia cuvîntul. Dar ea încerca în ascuns teama că dacă l-ar trăda nu ar mai rămîne nimic din ceea ce i-ar folosi

Zuzanei Zlatá — femeia care slujea teatrul — frica pentru nereuşita, fără el, de a valorifica posibilităţile sale artistice. Deci orice subiect ar aborda despre ea în faţa Mariei Jílková, va fi o variantă, o nouă ediţie a cunoscutei actriţe — cu toată aspiraţia ei de a spune adevărul, de a-l dezvălui cuiva.

„Ce te-ar interesa să ştii ?" o întrebă, mai tîrziu, pe Jílková, uimită de îndelungata ei tăcere.

„A fost o îndrăzneală din partea mea, nu-i aşa ? întrebă cu simplitate Maria. Şi asta pentru că nimeni nu poate veni la noi. Ţi se pare că eşti izolat de tot ce a fost şi există ! De aceea mă gîndeam..."

„Despre ce să-ţi povestesc ?" întrebă Zuzana, ca şi cum ar fi vorbit cu un gazetar venit să-i ia un interviu.

„Despre ce vă place mai mult !" Cuvintele următoare lămuriră însă involuntar sensul aşteptat de interlocutoare : „Sînteţi căsătorită de mult ?"

La început, Zuzana vorbi nesigur, dar mai apoi glasul ei deveni ferm. „Bărbatul pe care l-aţi văzut sub fereastră era soţul meu din a doua căsătorie. De primul m-am despărţit prieteneşte, de comun acord."

Informaţia aceasta fu primită de Jílková cu uimire — citea în ochii ei acest lucru, i se dezvălui şi din tonul cu care întrebă : „Cum vine asta, prieteneşte ? Atunci de ce v-aţi mai despărţit, dacă îmi îngăduiţi să vă întreb ?"

„Pentru că m-am îndrăgostit de altul !" Zuzana avea o senzaţie plăcută că spune adevărul. Primul meu bărbat era medic. De obicei medicii înţeleg mai bine oamenii. S-a purtat admirabil cu mine, aproape ca un părinte. Poate acest sentiment a schimbat relaţiile dintre noi, mă simţeam alături de el mai mult ca o fiică decît ca o soţie, şi acest fapt ne-a îndepărtat unul de altul, înţelegeţi ?"

„Doamne Dumnezeule, cum să nu vă înţeleg ? Jílková se ridică tulburată în capul oaselor. Simţim fiecare pentru celălalt cu totul altceva decît ceea ce am vrea, cred însă că sentimentul dragostei, dacă e puternic, nu trebuie să ţină seamă de măruntele simţiri... La urma urmei, dumneavoastră sînteţi artistă, pe cînd eu..."

Zuzana o înţelegea. Îşi dădea seama cîtă grijă îi purta femeia aceasta omului care-şi pierduse vederea într-o îndeletnicire dură, bărbătească. Evocă statura şi mai ales chipul lui dezorientat. „Ei bine, pînă la urmă a trebuit să recunosc că primul meu soţ avea şi el nevoie de altcineva, faţă de care să nu fie atît de prevenitor cum era cu mine. Poate ştii şi dumneata ce e teatrul pentru o actriţă ; că nu-i mai lasă decît puţin timp pe care să-l dedice familiei, căsniciei... Aşa m-am despărţit de Jiří !" Zuzana tăcu brusc. Din nou ascundea adevărul. Dezaprobă atitudinea ei, mai bine zis această adaptare spontană... deoarece tocmai din siguranţa şi forţa dragostei lui Jiří deriva proteguirea de care se bucurase ; iar în ce o priveşte pe ea, era o gospodină grijulie, se preocupa îndeajuns de căminul lor. Spovedania ei nesinceră îi insuflă dis-

preț — și totuși simțea o nevoie stringentă de a se destăinui ! Vroia să retrăiască reflexiv, prin altcineva, propria ei viață, chiar dacă unele tablouri erau retușate și, dimensional, ajustate. Zuzana începu să depene nararea și în varianta adevărată, și în versiunea înflorată — numai epoca îndepărtată a copilăriei rămase neștirbită.

Amintirea mamei îi stîrni o dureroasă emoție — păru s-o strîngă de gîtlej. „Cît ești de frumoasă !“ o auzise șoptindu-i acolo, la spital, în starea cînd cunoștința ei nu fusese încă năucită de narcoză. Nu-i dezvălui Mariei Jílková cuvintele mamei, le păstră doar pentru ea, s-o chinuie ori de cîte ori își va vedea chipul desfigurat. „Mama mea era o femeie grozav de tare ! rosti Zuzana. Despre tată ascunse că a fost un alcoolic. Ținea piept vieții ca un adevărat luptător, care știe că nu va putea răzbi decît prin forța și curajul său. Ea n-a cunoscut ce înseamnă alintarea. Abia acum îmi dau seama ce viață grea a dus mama mea !... Cît de apropiată se simțea Zuzana, în clipa de față, de cea pierdută pentru totdeauna ! Niciodată n-o înțelesese mai profund ca acum, cînd îi evoca viața în prezența unei persoane străine ! „O viață peticită !“ rosti Zuzana. Despre cel de-al doilea soț al mamei pomeni doar în treacăt, un om lipsit de importanță, deși alături de el trăise mulți ani. „Avea un nume caraghios : Jínaček ! Se căsătorise cu el numai ca să nu fie singură, să aibă cu cine împărți necazurile“. Restul întîmplărilor nu le mai descrise cu voce tare, ci reflectă asupra lor în tăcere.

Bărbatul acela, fără importanță — cum se exprimase ea — poate că fusese pentru mama un stimulent. Îi ușurase munca, munca aceea istovitoare, de fiecare zi ; în plus, reușise să-i trezească feminitatea — terfelită în tinerețe și oprimată de un soț bețiv, flecar și risipitor. În micul oraș unde locuiau i se spunea *bețivanul*, și încă pe față, cu glas tare, încît nu se poate ca mama să nu fi auzit cum era batjocorit bărbatul ei.

Cred că a sosit momentul să-mi revizuiesc atitudinea nedreaptă față de el, să-i apreciez gesturile, își spuse Zuzana. E necesar să reflectez mai atent asupra oamenilor și a realității. Cu ce anume să înceapă povestirea ? Ar fi bine să nu se lase furată de debutul ei în teatru, pentru că a fost la fel de zbuciumat ca și succesul de mai tîrziu ; atît unul cît și celălalt arată acum confuz, întocmai ca și o frază despre viața artistică sau despre moarte citită de o sută de ori. Cred că nu e corect ca omul să depindă de o bucățică de piele arsă. Zuzana se corectă : omul nu, însă un actor sigur că da. În viitor, Eda reprezintă un alt semn de întrebare. E necesar să fiu sinceră și să recunosc — chiar dacă las la o parte pe Regina — că subterfugiile nu-mi ajută la nimic. Eda nu va suporta nici înfrîngerea mea ca femeie și nici ca actriță ; e vanitos, și farmecul lui m-a costat totdeauna multă îngăduință. Cu toate concesiile făcute, am avut mult de furcă să-i păstrez atașamentul — în realitate îl păstrase actrița Zuzana Zlatá ; ea,

ca femeie, nu mai însemna nimic, se situa printre cele din urmă admiratoare.

Zuzana se jena să dea în vileag caracterul soțului ei față de o persoană străină, o femeie pe care boala a așezat-o întîmplător în patul de lîngă ea, dar pe care, după ce va părăsi spitalul, n-are s-o mai vadă niciodată. Se cunoștea bine! Are să făgăduiască Jílkovei că va veni s-o vadă, iar după numai două zile îi va pieri orice îndemn; se amăgea ușor cu ideea că ar putea deveni o ființă aparte decît se știa, și asta mai ales cînd începea să vorbească — pesemne minciuna este forța ce impulsionează dialogul într-o societate. În același timp însă, Zuzana încerca o senzație plăcută la gîndul că ar putea arunca, în fine, poza ei obositoare în fața cuiva, ca să istorisească toate acele întîmplări care o amenințau cu destrămarea. O stăpînea acea nevoie simplă a credinței în puterea mărturisirii, pe care o au — cum spunea ea adeseori — toate femeile din lume, fie că era vorba de „gaițele" de odinioară, care pălăvrăgeau în jurul cișmelelor, în Evul Mediu, sau de fumătoarele moderne din cafenelele marilor orașe. Zuzana își explica astfel acest fapt: femeia mistifică în așa măsură adevărul și transfigurează neautenticul, încît uneori caută să echilibreze această bravadă printr-o mare sinceritate. O întîlnire întîmplătoare, fără importanță, poate deveni pentru ea salutară: întîmplările dezvăluite pierd din puterea de a înspăimînta și teroriza pe cel care le-a suferit, devin comune, se banalizează, și mai departe, sub această înfăți-

șare oarecum filtrată într-o realitate acceptată, ele pot fi suportate.

Zuzana gusta precaută din pelinul acesta amar — adevărul — dar tămăduitor. „Soțul meu e un bărbat plăcut, vesel, dar nu știu ce se va întîmpla cînd mă va vedea desfigurată. Pînă acum am avut numai succese, așadar nu a trecut prin vreo încercare din care să deduc cum o să reacționeze... încît sînt îngrijorată... deși nu în măsura în care mă preocupă teatrul..."

„Dar pentru numele lui Dumnezeu, cum vă trece prin minte că... — izbucni Maria Jílková în timp ce-și frămînta mîinile deasupra pledului. Cum vine asta? O legătură de dragoste să nu reziste la prima grea încercare? Un soț are datoria să-l îngrijească pe celălalt. Să se slujească unul pe celălalt... În comparație cu dumneavoastră, eu sînt o femeie simplă, dragă doamnă, dar așa gîndesc că se cade."

„Ideile dumitale sînt atît de frumoase încît vă invidiez!" rosti Zuzana. În tăcerea care se lăsa, medită asupra dragostei ei pentru Eda, descoperindu-se pe sine animată de orgoliul izbînzii sentimentale, al iubirii adusă în noua căsnicie — o scuză pentru faptul că îl părăsise pe Jiří. Ce se va întîmpla acum? I se strîngea inima de teama că acest argument puternic se va spulbera. Părăsi gîndul acesta, ca să se întoarcă la cuvintele care o determinaseră să recunoască ceea ce refuzase pînă atunci:

„Soțul meu mi-a mai făcut o figură, care a durat destulă vreme... Am trecut peste ofensa

aceasta ca și cum n-ar fi avut nici o însemnătate, zicîndu-mi : Altădată am căzut și eu în greșeala aceasta. Omul cedează uneori ușor ispitei, apoi nu știe cum s-o scoată la capăt ! Adevărul e că m-am prefăcut că nu-i acord importanță, dar faptul în sine a diminuat încrederea pe care o aveam în mine, deși ca femeie sînt la fel de dotată ca și artista ce eram. Oricît m-aș amăgi, de atunci mă simt oarecum descurajată."

„Dragă doamnă... începu Jílková, așezîndu-se, tulburată și de temperatura mare dar și de mărturisirea Zuzanei — noi, oamenii de rînd, nu ne gîndim că ați putea trece și dumneavoastră prin suferințe atît de obișnuite."

„De ce nu ? Credeți că soarta face vreo deosebire ? Din pricina emoției și a iritării, Zuzana fu cuprinsă de slăbiciune. Avem în viață aceleași greutăți, dacă nu și mai mari decît cei care nu fac parte din lumea artei."

Din clipa aceea, Zuzana vorbi ca și cum s-ar fi destăinuit sieși. „Sîntem exploatați de propria noastră personalitate ! Tot ceea ce creem sau exprimăm în plus, este adăugat de oameni la numele nostru. Dacă slăbim ritmul, nu ne știrbim renumele numai în parte, ci ne paște totala prăbușire ! Ne apărăm, apelînd la vechile succese — care sînt numeroase — însă e de ajuns un nimic — un accident sau o simplă ofensă — ca să ni se stingă renumele precum suflul lumina unei lumînări. Nimeni nu plătește în viață atît de scump ca un actor !"

Respirația Mariei Jílková se accelera în mod pregnant. „Nouă nu ni se pare atît de complicat. Și asta pentru că vă judecăm după înfățișare. Pesemne, fiecare viață o poți interpreta în mai multe feluri, depinde doar de cine e privită, și cum !"

„Și numai dacă acel cineva are curaj să descopere ce anume vrea de la viață", adăugă Zuzana.

În cameră se lăsase tăcere grea, de spital, menținută pe coridoare de supravegherea surorilor, aidoma temperaturii dintr-o seră ; colțurile micii încăperi erau ca niște indicatoare spre patru direcții : înainte, înapoi, la dreapta și la stînga ; aceasta constituia măsura libertății pe care i-o hotărîse boala. Acum nu numai respirația, ci și gîndurile ei și ale vecinei se contopeau ca într-o întîlnire de ape. În clipa aceea, Zuzana simți numai atît : că are pe cineva față de care își poate dezvălui deznădejdea — lucru ce o îndemnă să ridice stavila și să dea drumul destăinuirilor : „Nu mai sînt bună pentru teatru, mi-am văzut chipul desfigurat, e respingător și nu se mai poate îndrepta nimic. De acum înainte, nu numai că nu se poate să apar pe scenă, dar nici să ies în lume cu obrazul descoperit !"

Mult timp, din patul vecin nu veni consolarea dorită respinsă aprioric de Zuzana ; Maria Jílková căuta probabil niște cuvinte potrivite, fără să le găsească. „Eu sînt sigură că medicii vor găsi o soluție pentru cazul dumneavoastră... rosti ea cu un glas șovăitor. Doar le-au mai trecut prin mînă asemenea cazuri !"

Zuzana îşi spuse: cu cîteva clipe mai înainte, m-ar fi consolat cu totul altfel, vorbindu-mi poate despre adăpostul pe care am să-l găsesc în familie; acum, însă, după ce i-am destăinuit cît e de şubred, nu mă poate sfătui încotro să mă îndrept cu faţa mea mutilată.

„Ce să mai zică soţul meu!“ obiectă Jílková pe acelaşi ton cu care rostise ultimele cuvinte, vibrînd de o tristeţe demnă, în sensul că ea cunoştea o dramă şi mai adîncă decît un obraz desfigurat.

Zuzana puse capăt acestui proces de autoflagelare deliberată: „Pot să-mi închipui!“

„Nu puteţi!“ rosti Jílková, sorbind din ceai însetată, după care îşi umplu iarăşi cana din ibric. „Orbirea soţului meu nu e totul, iar dumneavoastră nu puteţi să vă daţi seama de acest lucru... Numai Dumnezeu ştie prin cîte a trecut el! Dacă v-aş povesti, n-aţi putea crede că un om e în stare să suporte cît a suportat el...“

„Povestiţi vă rog, bineînţeles, dacă nu vă face rău...“

În spatele acestui îndemn se întrezărea o curiozitate nu prea bine disimulată.

„Trebuie să vă mărturisesc, doamnă, că m-am gîndit ceva mai înainte dacă am să mă mai întorc acasă... şi m-a cuprins dorinţa să istorisesc cuiva viaţa mea — cum a fost, cum e în prezent — pentru că dacă voi muri, am să iau totul cu mine şi nimeni nu va şti prin ce am trecut eu... Ar fi ca şi cum tot ceea ce am trăit eu n-ar fi existat... Un asemenea destin s-ar pierde odată cu mine. Da, ca şi cum

eu n-aş fi vieţuit pe acest pămînt!... Doar dacă viaţa e împărtăşită altuia, cel care pleacă dintre noi continuă să existe, nu-i aşa? Dumneavoastră aţi dăruit totul teatrului; tot ce aţi adunat în dumneavoastră bun sau rău, toate ce vi s-au părut triste sau vesele. Un altul însă închide aceste lucruri în el, de parcă le-ar zidi, iar cînd vine sorocul să plece le duce cu el. Dacă fiecare am încredinţa altuia ceea ce avem pe suflet, ar rămîne, cred eu, în această lume, o urmă de-a noastră.“

Zuzana îşi spuse în timp ce se răsucea spre Jílková: „Încearcă să supravieţuiască printr-o persoană străină! Aceasta e soarta celor care n-au copii.“

„Vă simţiţi chiar atît de rău?“

„Nici eu nu ştiu ce să spun, dar îmi simt trupul slăbit şi sînt mereu ameţită, adăugă aproape în şoaptă: Simt nevoia să-mi uşurez sufletul! Dumneavoastră credeţi în Dumnezeu?“

Pe Zuzana o surprinse întrebarea ei. Nu şi-o mai pusese deloc în ultimii ani. „Nu ştiu, răspunse evaziv. Raţiunea mea îl tăgăduieşte, nu nădăjduiesc în el, însă inima mea... cum să spui, caut ceva, sufletul meu ar avea nevoie de ceva deasupra omului. Ar fi din partea omului o prea mare aroganţă dacă s-ar considera cea mai înaltă autoritate spirituală. Nu i-ar sta bine aşa, pentru că nu poate fi desăvîrşit. Pentru mine, Dumnezeu, aşa de nesigur şi neconturat, e, ca să mă exprim aşa, un fel de poezie morală“.

„Eu cred în Dumnezeu!“ declară Jílková abătută, ca și cum ar fi fost un păcat.

„Ai nevoie de un sprijin, te înțeleg!“

„Așa am fost crescută. Pe de altă parte, nici soțul meu n-a reușit să mă convingă că mă înșel“.

„Nu te mai necăji pentru acest fapt! rîse Zuzana. E o îndrăzneală, desigur, să susții că există Dumnezeu, după cum riscantă e și afirmația că nu există. Pentru cei care nu pot trăi fără el, Dumnezeu există — și poate că așa a fost de cînd lumea!“

„Așadar, eu fac parte dintre acei care nu se pot lipsi de el, recunoscu Jílková cu oarecare cumpănire în glas. Încerca să se exprime încît mai distins, pentru ca spusele ei să sune solemn. Mai apoi însă vorbi grăbit, de parcă ar fi dorit să-și audă glasul.

„Pe soțul meu îl cheamă František și e telefonist la o fabrică. Cînd au închis nemții universitățile noastre, era student la facultatea de filozofie, în anul doi. Înainte de război, se ocupa cu gazetăria, ca orice tînăr care tinde să schimbe lumea radical. Eu l-am cunoscut pe cînd era de-acum zdruncinat sufletește.“

Jílková ezita. Avea impresia că i s-a urcat sufletul în gît. Vorbi mai încet: „Nu știu dacă trebuie să vă povestesc chiar totul, doamnă...“

„Evident că nu vreau să-mi povestești decît dacă nu-ți face nici un rău, rosti Zuzana. Să știi că pe mine mă interesează fiecare existență.“

„Nemții puseseră ochii pe el, continuă Jílková, deși nu dibuiseră încă grupa din care făcea parte. Eu vă relatez ceea ce mi-a istorisit el. De altminteri, nu-i prea plăcea să pomenească despre întîmplările acestea. Chiar și în prezent, preferă să tacă. Astăzi, cînd toți se laudă cu cîte și mai cîte — rîse Jílková în silă. S-ar părea că unul din doi a luptat negreșit în ilegalitate... și, mai ales, nemaipomenit de îndîrjiți împotriva lui Hitler! Din pricina războiului adevărul a obosit, iar cei mai mulți martori oculari au decedat între timp. El a făcut parte din mișcarea de rezistență și a luptat într-adevăr împotriva nemților. De scăpat a scăpat, dar numai el știe cîte a îndurat! În locul lui a fost sacrificată viața altui ins — bineînțeles fără voia lui — pe care nemții l-au arestat din greșeală. František a suportat greu acest sacrificiu, mai suferă și azi pentru jertfa aceea. Cînd l-am cunoscut, era atît de trist, încît zîmbetul lui părea să-i producă o durere. Se purta sfios de parcă îl apăsa o vină. M-a impresionat felul lui de a fi. Dar și înfățișarea plăcută, chipul frumos. Nu spun asta pentru că e soțul meu, ci pentru că astăzi, sincer vorbind, arată ca vai de el! Totuși, și pe vremea aceea umbla ușor adus de spate, ca sub povara unei greutăți — mi se părea că, ceva nevăzut îl obliga să plece capul. Înainte de suferință, după cum spune chiar el, era tare încrezut, i se părea că toată lumea e a lui... De cînd celălalt a fost sacrificat pentru el, n-a mai fost niciodată cel dinainte!“

Jílková observă că ochiul Zuzanei o urmărea cu încordare și curiozitate.

„Pe vremea aceea vedea. Poate că multe romane n-au fost scrise, deoarece fiecărui om i se pare, de fapt, că viața lui nu conține nimic deosebit. František nu s-a mai simțit liber — l-a urmărit mereu întîmplarea aceea ca o umbră. S-a străduit mult să nu-mi facă greutăți, dar eu mi-am dat seama că se stăpînea, că-mi ascunde ceva. Cum s-ar zice, împușcatul continua să trăiască alături de noi ! Și mai cumplit a fost, că eu însămi n-am putut cu nici un preț să mă scap de el... Dar, stați puțin, că povestesc încurcat, nu puteți înțelege, să-mi limpezesc amintirile..."

Jílková respiră adînc, apoi descheie nasturii jachetei de noapte — de modă veche — ca și cum ar fi strîns-o de gît.

Zuzana îi spuse pe nume, ca s-o încurajeze : „Hai, Maria dragă, povestește mai departe !"

„Mereu neînfricat, František urmărea cu tot dinadinsul să se sacrifice și el în vreun fel, apăsat de tragedia aceea. Iată ce m-a atras spre el ! Într-un fel, mortul acela ne-a unit mai mult decît dragostea. În realitate, trebuie să vă spun că el, mortul, care trăia între noi ca o umbră, fusese mai înainte bărbatul meu..."

Jílková regreta că din cauza prafurilor se simte slăbită și, de aceea, povestește, probabil, atît de incoerent. Descumpănită, căută în continuare un fir de legătură : „Apoi a survenit întîmplarea cu ochii. Nefericirea e totdeauna hulpavă, pesemne că-i caută anume pe cei care

au destulă putere să reziste. Pentru soțul meu, eliberarea Republicii a început cu o nenorocire. Să-l fi văzut cum nu-i venea să creadă că va rămîne orb pentru totdeauna, și cum a început lupta împotriva beznei, ca să nu fie zidit în el însuși și să piardă interesul pentru viață".

Orice om cu o vedere bună cînd aude vorbindu-se despre un orb, trăiește cu voluptate minunea care e văzul ! Glasul Zuzanei vibra în acest sens : „Înțeleg, doamnă Maria, după cîte aud, că nu ai avut o viață ușoară".

„Nu. Iar începînd de ieri simt că sînt nevoită să-mi las bărbatul singur pe lume ! S-a obișnuit cu mine, eu sînt ochii lui. Chiar dacă altfel e destul de independent, ce se va întîmpla cu el dacă m-aș prăpădi ? Ieri am urinat sînge", adăugă îngrijorată.

„Medicii știu acest lucru ?"

„Le-am comunicat. Vor să mă mute la secția boli interne. E pentru a doua oară cînd fac infecție la rinichi — și din cauza aceasta am și erupția de pe față."

Pe Zuzana o scutură un frison rece — parcă trecuse moartea prin odaia lor. Nu mai dori să vorbească despre boala vecinei. „Așadar, n-ai fost nici o clipă fericită ?" întrebă plină de compătimire.

„N-aș putea susține că am suferit... Trebuie să te iubești pe tine însăți prea mult ca să pretinzi a fi fericită ! Omul nu trebuie să-și prețuiască atîta viața lui, pentru că nu cîștigă nimic. Vă rog să credeți că lucrul cel mai important este să dai atenție semenilor. Cel

care are pe cineva de care să se îngrijească e un om fericit ! Nimic pe lume nu-i ține mai strîns legați pe oameni decît sentimentul de într-ajutorare. Suferința altora o suportăm chiar mai greu decît pe a noastră. Dumneavoastră ați cunoscut, desigur, acest sentiment. De aceea, oricine face fapte bune, pentru sine le face, ca să poată năzui la sentimentul compătimirii."

Scrutîndu-se cu sinceritate, Zuzana ezita să recunoască adevărul că, nefiind lipsită de generozitate, atît de departe nu ajunsese totuși cu sentimentele sale. Deocamdată cele mai multe griji și le acordase sieși ; slujind arta dramatică, se preocupa în mod exclusiv de sine, atentă să nu-și piardă capacitatea de creație. Ca să poată crea, avea nevoie mereu de emoții, aduna în suflet dragoste, fericire, ca pe niște raze de soare pe care apoi le iradia. Se răfuia cu viața numai în măsura în care aceasta îi rămînea datoare, însă nu-i restituia adeverințe pentru ceea ce îl dăduse. Acum, cînd auzea un om simplu rostindu-se în cuvinte limpezi despre niște lucruri atît de complicate, se rușina. Maria Jílková începuse s-o intereseze și s-o atragă totodată. Nu le unea în prezent numai suferința, ci și o fortuită prietenie ; carantina lăsase lumea din care veniseră dincolo de porțile închise ale spitalului și, de aceea, ele își creaseră aici un univers al lor, altul, diferit !

Cum Maria căpătase puteri să reia istorisirea, continuă : „Astăzi, soțul meu poate să fie chiar vesel. Cîteodată își manifestă bucuria

copilărește. Mai ales cînd îi citesc o carte bună sau cînd îl pregătesc să facem o plimbare mai lungă. Are nevoie de mișcare, dar singur nu îndrăznește să plece. Cu mine se încumetă să facă pași repezi — îl iau de braț dacă se ivește vreo stavilă în cale. Că are curajul să iasă chiar singur pe stradă, ați văzut și dumneavoastră cînd a venit la spital. Gestul acesta e la el un fel de îndărătnicie. Numără stațiile de tramvai, apoi coboară, întreabă trecătorii încotro s-o apuce... Nu prea pricep de unde-i vine acest curaj. Se comportă ca și cum nu i s-ar putea întîmpla nimic, iar mie mi-e greu să-l dojenesc. Oricum, preferă să meargă cu mine, pentru că eu îi descriu tot ce întîlnim pe parcurs. Plimbările acestea înseamnă pentru el o fărîmă de viață, iar eu mă străduiesc să prelungesc cît mai mult aceste plimbări, chiar dacă după ce mă întorc de la serviciu mă dor picioarele, și mă mai așteaptă pe deasupra roboteala în gospodărie. Iarna, de bine de rău mai merge ! În afară de ziua morților[1] și de sărbătorile Crăciunului, la gospodăria horticolă nu e prea mult de lucru". Jílková nu se putu abține să nu se abată de la subiect, cum fac de obicei femeile : „Dumneavoastră aveți pe cineva care să vă ajute în gospodărie ?"

„Negreșit că am ! replică Zuzana. Povestiți, mă interesează foarte mult..."

„Acum, ca să spun așa, toate zilele sînt la fel, viața noastră a devenit ca un ceasornic,

[1] Ziua de 2 noiembrie în religia catolică.

numai că eu, vedeți, mă bucur de lumina soarelui, pe cînd el trăiește veșnic în beznă! În ultimul război, oricare dintre noi a trecut într-un fel sau altul printr-o încercare grea, a lăsat ceva în urmă — încercări pe care cei care s-au bucurat de pace nu pot să le realizeze..." Glasul ei da semne de oboseală. Se vedea acest lucru și după căscatul pe care nu și-l putea stăpîni. Se ghemui sub pled, ca și cum ar fi dorit să se preocupe numai de boala ei. Întunericul prematur, al zilelor de iarnă, atît de atrăgător pentru cei care se pregătesc să meargă la cinematograf sau la teatru, cuprinsese odaia — întunericul acela care amintește unui actor că a sosit timpul să urmărească atent limbile ceasornicului. Amîndouă pacientele se cufundară în tăcere. Maria Jílková nu adormise. Năvala grijilor zăgăzuise ușurarea pe care i-o aduceau cuvintele rostite — schiță o mișcare cu mîna deasupra pledului, pentru ca Zuzana să înțeleagă că nu tăcuse din pricina somnului. Povestirea ei își înălța acum zidăria-i neterminată și nu mai putea s-o dărîme.

Cînd o să vrea, o să istorisească mai departe, și poate cu vorbe mai clare, își spuse Zuzana, revenind la preocupările ei. Îi apăru în minte imaginea apartamentului său, pe care-l străbătu pînă ajunse în dormitorul luminos, unde se opri. Acolo, pe divanul lat, de culoarea mierei ce bate în castaniu, dormea uneori singură, alteori împreună cu soțul. Zuzana se privea ca pe o străină. Îl evocă și pe Eda. Îi plăcea să surîdă pînă și în somn — știa

să înșele nu numai realitatea, dar pînă și visele. Din clipa cînd a fost nevoită să lupte împotriva Reginei, grija pentru exteriorul ei devenise și mai obositoare; se aranja meticulos ori de cîte ori îl aștepta să se întoarcă acasă, să nu-i descopere nici un defect. În felul acesta, legătura dintre ei pierduse pe încetul farmecul încrederii conjugale, precum și senzația de comoditate. Eda merita acest lucru chiar dacă era convins că numai lui i se cuvin, cu precădere, plăcerile și podoabele vieții. Toate obiectele deosebite din apartamentul lor fuseseră cumpărate cu banii Zuzanei; nimic nu era obținut gratuit, oboseala ei se incrustase pe fiece lucru — în afară de cîteva suveniruri pe care i le dăruise cîndva Jiří și pe care le păstrase după divorț, deoarece nu-l supărau cu nimic pe Eda.

Se văzu plecînd de-acasă în vîrful picioarelor, îndreptîndu-se spre teatru. După ce intră pe poartă și ajunse în cabina ei, se așeză cu capul sprijinit în mîini, privindu-se lung în oglindă. Oglinda aceea triplă constituia verificarea critică a înfățișării ei. Pe mușamaua mesei se aflau fardurile cu iz de grăsime — fără de care actorii n-ar putea juca pe scenă — iar pe un petic cu care se demachia se vedeau urme mari întunecate. Zuzana observa fiecare amănunt ignorat de ea mai înainte. Acum făceau parte toate dintr-o lume pierdută: spirtul pentru dizolvarea lipiciului, estompa și pensulele pentru sprîncene, periuța de îndepărtat praful de pudră, cutiile ce conțineau bijuterii strălucitoare — dădeau im-

presia c-ar fi veritabile la fel cum actorii lasă publicului impresia că sînt eroii interpretați de ei. Trase în piept parfumul de bomboană al acetonei, al pudrei, și se jucă pentru o clipă cu niște cercei lungi și cu niște coliere. Accesoriile acestea serviseră la înfrumusețarea chipului ei — acum mutilat. Pînă în clipa aceasta, nu-și dăduse seama, atît de limpede, că se sfîrșise cu teatrul. Nu credea în minciunile de circumstanță despre un eventual succes al unei operații estetice. Camera de filmat descoperă pe chipul actorilor pînă și o geană căzută. Zuzana fu atît de impresionată de această constatare, încît se ridică de pe pernă.

„Ce s-a întîmplat ?“ întrebă Maria speriată.

„Pe neașteptate am simțit că mă sufoc... Acum mi-e mai bine“. Coborî din pat și se îndreptă spre fereastră. Luminile ce ardeau în stradă străluceau la fel de prietenos ca în nopțile cînd se întorcea acasă de la teatru, cu sentimentul satisfacției, dar complet epuizată. În ultimul timp lua adeseori troleibuzul, fiind atît de obosită încît nu se simțea în stare să ducă, tot în noaptea aceea, mașina la garaj. Eda venea din ce în ce mai rar s-o aștepte în fața teatrului. Zuzana numără serile dintr-o lună, în care Eda avusese întîlniri cu cineaștii, sau de cîte ori pretinsese că s-a dus să discute cu regizorul despre o nouă lucrare — totdeauna seara, evident !. În realitate, el își pierdea vremea cu Regina, numai cu ea. Fetișcana asta o biruise pe ea, pe Zuzana, care-i

dovedise lui Eda nu numai că e o femeie atrăgătoare, dar și o mare artistă. În prezent, Regina, cu frumusețea ei pură, se situa, evident, deasupra ei, va fi îndrituită să schimbe priviri de compătimire cu Eda, în spatele ei.

Zuzana se depărtă de la fereastră, mergînd spre masa unde așteptau două porții de mîncare. Ar fi dorit să guste o bucată de carne, dar dezgustul o făcu să împingă farfuria la o parte. Regina n-o mai stingherea. Constatarea că nu va mai putea juca era mai îngrozitoare decît infidelitatea lui Eda. Plimbă prin mica încăpere o privire grea de gînduri. Aici, la spital, în nenorocirea ei, se afla deocamdată în captivitatea unei liniști depline ; de îndată însă ce va părăsi spitalul, o va zdrobi nenorocirea ei. O vor trimite acasă, peste cîteva zile, umilită și sfioasă, cu o singură consolare : de a fi scăpat cu privirea neatinsă. Va trebui să repete acest lucru de cîteva ori pe zi, să nu înnebunească. Dar unde spunea Jílková că lucrează ? În horticultură ?... Îi privi mîinile, grele și aspre din cauza grădinăritului. „Nu mănînci ?“ o întrebă Zuzana, vrînd să-i dea a înțelege că au tăcut îndeajuns.

„Nici să n-aud de mîncare ! Pînă și mirosul îmi face rău.“

Jílková întinse brațele-i grele peste pătură. „De cînd cu carantina asta, nu mai poate omul vorbi nici cu cei mai apropiați ! Ce pot să însemne cele cîteva cuvinte strigate de la fereastră ? Mă simt năpădită deodată de o groază de gînduri, la fel de greu de suportat ca și boala asta.“

Mîna Zuzanei făcu un gest. „De aceea m-am dat și eu jos din pat, ca să nu mă mai gîndesc la nimic."

Jílková era de altă părere. Susținea cu încăpățînare : „Dimpotrivă, doamnă, trebuie să te gîndești, ca să lămurești ce se petrece cu tine. Orice om are datoria să caute să afle, să-și dea seama adică, pînă la urmă, de rostul lui aici, pe pămînt".

Zuzana se simți sufocată. Cu o clipă mai înainte meditase și ea la ceva asemănător : care e menirea omului pe pămînt ?

O auzi pe Jílková silabisind : „Și, mai ales, care să fie rostul omului pe acest pămînt ?. Ochii ei, de culoare închisă, se aprinseseră căpătînd o strălucire febrilă, nefirească. De cîte ori cuget la asemenea lucruri, mi se par oarecum altminteri... de aceea, nu știu, nu sînt sigură dacă le văd în adevărata lor lumină. Le înțeleg uneori într-un fel, alteori cu totul diferit. Pesemne fiecare viață e așa, nu credeți ?"

„Firește !" confirmă Zuzana, constatînd că vecina ei nu era deloc simplă, ci avea o gîndire înțeleaptă, complexă, pe lîngă faptul că povestea admirabil. Zuzana era îndeosebi curioasă să afle din istorisirile Jílkovei ceea ce o interesa. „De ce să ne chinuim atîta ? Ce a fost a fost ! Principalul e să pășim înainte cu orice preț !"

„Adică ?" întrebă Maria pe un ton moale.

„Mă gîndeam la îndatoririle noastre. A mea teatrul, a dumitale să-ți îngrijești soțul." Prin

aceste cuvinte, rostite ferm, Zuzana își împinsese soțul pe o linie moartă.

Bolnava tăcu, așteptînd să-și facă efectul binefăcător somniferele. Zăcea nepăsătoare, inertă. Zuzana n-o mai stînjeni.

Trecuseră trei săptămîni de cînd bîntuia gripa la Praga. Zuzana și Maria nu aveau voie să primească vizite. Izolate de căminurile lor, legătura lor sufletească se adîncea, apropiindu-se tot mai mult una de alta. Pentru că Maria nu primea nici un pachet, Zuzana împărțea cu ea toate darurile — Eda îi trimitea tot felul de delicatese, colegii de teatru cărți, admiratoarele flori. Admiratori anonimi lăsau la poartă portocale și cofeturi, încît nici nu le puteau consuma pe toate...

În a treia săptămînă, Jílek trimise soției sale un carton cu fursecuri și bani într-un plic. „De ce mi-o fi trimis bani ? se întrebă Maria. N-am pe ce să-i cheltuiesc ! Cînd eram internată anul trecut în spital și venea pe la mine, mi-a adus într-un plic leafa întreagă, pe care tocmai o primise atunci. Desigur că i-am înapoiat banii imediat, să aibă pentru locuință și pentru cheltuielile zilnice cu hrana. Am înțeles gestul lui : dăruindu-mi acești bani, avea senzația că e la fel de util în căsnicie ca orice bărbat valid. Pe deasupra, mi-a dat să înțeleg că deși eram bolnavă, nu-mi răpea dreptul de a conduce gospodăria."

Zuzana o asculta uimită : ce psihologie subtilă la o femeie atît de simplă ! Cum se apro-

pia plecarea ei acasă, cîntărea chinuită fiecare posibilitate. „Oare ce-or fi scris gazetele despre accidentul meu ?" Întrebarea i-o adresă Jílkovei, pe cînd aceasta citea ziarul *Rude Pravo* de la prima pagină pînă la ultima. „Cît mi-a fost rău, n-am putut citi nimic. De altfel, surorile ascundeau ziarele de mine. Acum însă mi-a trecut teama."

„Ce să scrie ?... că ați luat foc și v-au transportat la spital... rosti Jílková pe un ton tărăgănat. Nu mai am ziarul acela și nici nu-mi amintesc precis..."

Din tonul cuvintelor înțelegea deslușit că Maria căuta un pretext.

„Nu, la drept vorbind, n-aș avea putere să citesc asemenea relatări, destul că le-am trăit ! Glasul Zuzanei tremura. Recunosc sincer că n-aș putea suporta să aflu adevărul despre cele întîmplate."

Maria replică : „Nu știe nimeni totul niciodată, după cum nimeni nu spune și nu scrie adevărul. Trecutul e tot atît de îndoielnic ca și viitorul !"

„Desigur ! aprobă Zuzana. Altfel se reflectă nenorocirea mea în ochii dușmanilor mei și altfel în ai acelora care mă iubesc. Cei dintîi își spun : s-a înfruptat destul pînă acum, să mai lase locul și altora ! Ceilalți mă deplîng : cîte n-ar fi realizat, dacă nu i se întîmpla nenorocirea aceasta !"

„De fapt, așa e ! Fiecare dintre noi sîntem nevoiți să cedăm. Mereu eliberăm locurile noastre, fie că murim sau devenim neputincioși", recunoscu Jílková pe gînduri.

„Îmbătrînim sau ne desfigurăm", adăugă Zuzana cu amărăciune.

Maria abordă din nou povestea vieții sale. „Cu soțul meu se întîmplă la fel : fiecare îi răstălmăcește în felul său soarta. Pînă la urmă, poate că nici el singur nu mai știe care e realitatea. Vorbea împrăștiat, oarecum ciudat. Pe el nu l-a lovit numai nenorocirea cu ochii.."

„Parcă ai pomenit ceva ultima oară...", încercă Zuzana s-o îndemne a face noi destăinuiri, mai cu seamă că în ziua aceea Jílková nu avea temperatură și povestirea n-ar fi obosit-o prea mult.

„În sfîrșit, am să vă istorisesc totul de la început, fără să mă mai întrerup — se hotărî Jílková — dar trebuie să mă ascultați cu răbdare !" Zuzana închise radioul care se afla pe noptieră și o îndemnă din nou : „Povestește, te rog ! Deunăzi îmi spuneai că simți nevoia să te destăinuiești cuiva, iar eu sînt bucuroasă să te ascult, pentru că astfel nu am timp să mă mai gîndesc la mine". Dacă între paturile lor n-ar fi existat un spațiu destul de mare, ar fi luat-o pe Maria de mînă, ca să-i transmită și căldura sentimentului ei de încredere.

Jílková măsura fiece cuvînt pe care-l rostea : „Eu mă trag din niște părinți tare nevoiași. Locuiam la Grejcárek, în cartierul Žižkov. Știți unde ? Înainte de război, se aflau acolo cîteva case de muncitori atît de sărăcăcioase și de înghesuite, încît abia de te puteai învîrti printre ele. Un petic de grădină, nu mai mare decît o rogojină, cu o portiță de ieșire năpădită de trandafiri agățători, a căror sevă o su-

geau în fiece primăvară grămezi de păduchi verzi... Dar, cum știți și dumneavoastră, copiii văd cu totul altfel lucrurile, și locul acela modest, din fața casei noastre, acoperit cu o iarbă prăfuită, mi se părea, pe cînd eram mică, o adevărată luncă. N-aveam decît cîțiva stînjenei și crini — albi și aurii, ce răspîndeau un parfum atît de puternic, încît te durea capul — două tulpini de bujori, niște rozete și trei tufe de agriș, dar eu am rămas pînă azi cu impresia că sub fereastra casei părintești se aflau mai multe flori decît am văzut în gospodăria horticolă unde lucrez. De cîte ori pregătesc un buchet de bujori pentru cineva, îmi zic prostește : Ai noștri de acasă erau mult mai frumoși ! Copilăria e frumoasă tocmai pentru că exagerează totul, nu-i așa ?"

Zuzana încuviință : „Desigur !" În amintirea ei stăruiau doar florile din copilărie, niște roze portocalii presate pe cartoanele cu modele de zugrăveli ale tatălui său.

„Despre tata îmi amintesc vag, a murit pe cînd aveam nouă ani. De atunci mama a fost totul pentru mine, recunoscu Maria. Trăiam din munca ei, pe care o îndeplinea cu demnitate, fără vreo văicăreală de femeie văduvă. Vindea flori la poarta cimitirului din oraș. Primăvara, hortensii, cinerarii și primule, în ghivece, de culori diferite, iar de ziua morților vindea crizanteme. De Crăciun făcea rost de brăduți cerniți și de conuri de brad aurite. Un asemenea negoț, atît de modest, știți și dumneavoastră că merge tot anul... doar în fiece zi se ivește fie o aniversare de nuntă,

fie pomenirea vreunui mort drag. N-aveți idee cîtă afecțiune duc morții cu ei în mormînt și ce amintiri lasă. Asta pesemne ca rudele rămase în viață să-și amintească mereu de ei. Cei bătrîni trăiesc cu gîndurile tot la ce a fost... Nu-mi dau seama de ce privesc neîncetat înapoi, că doar în trecut nu găsești decît o permanentă amărăciune !... De cîte ori mă întorceam de la școală și treceam pe la chioșcul din fața cimitirului, unde vindea mama flori, mă cuprindea tristețea, dar trebuia s-o ajut, mai ales cînd avea multă treabă. Lucra pentru un grădinar, care îi dădea din vînzarea florilor cît îl lăsa inima... În fiecare seară mama îi ducea o pungă cu bani, bancnote mototolite și monede. Uneori venea el la mama, să numere florile nevîndute — apoi socoteau împreună, tot adunînd și scăzînd ba florile, ba cîștigul : zece duzini de calendula, treizeci de begonii mari, în ghivece, cincizeci de mușcate, zece *salvia splendens*... Cîteodată o bănuia pe mama de înșelăciune : Nu-i așa că din douăzeci de mănunchiuri de liliac ai făcut douăzeci și patru ? Mama tăcea de obicei cu îndărătnicie. Fiind grozav de evlavioasă, se simțea jignită. Îmi era milă totdeauna de ea cînd trebuia să-i predea banii încasați din vînzarea florilor. Deși știam că el sădise și îngrijise florile, judecam că-i dă mamei o nimica toată pentru truda ei. Stomacul meu tînăr, mereu flămînd, simțea cel mai bine cît de puțin o plătea. Odată, însoțită de o colegă, am sărit peste zidul unei grădini din Vinohrady... Nu știu a cui era. Am cules de acolo cîte un braț

de lalele și narcise, pe care i le-am adus mamei la chioșcul din fața porții cimitirului, grozav de agitate și emoționate. I-am spus cu glasul înecat : „Mamă, vinde-le, te rog, și păstrează toți banii !“ Nu vă puteți închipui cît de mult s-a speriat. Cunoștințele susțineau că mama e bigotă și că mă crește ca pe o sfîntă... A trebuit să-i destăinui, pînă la urmă, de unde luasem florile acelea de primăvară. Și ce credeți ? Mama s-a dus să ceară iertare de cele întîmplate proprietarului grădinii, iar omul acela o privea ca pe o adevărată arătare, mirîndu-se de cinstea ei, nemaiîntîlnită pînă atunci, după cum pretindea. O țineam strîns de mînă, cu ochii în pămînt de rușine, jurînd să nu mai pun mîna niciodată pe bunul altuia.

Din vremea aceea, mama a început să se ocupe mai îndeaproape de educația mea. Îmi citea în fiecare seară din Biblie — ce anume propovăduia Isus sau vreun proroc — eu însă, cum nu eram atentă, nici nu rețineam mai nimic... Duminica mă lua cu ea la biserică. Mi-era milă de ea, dîndu-mi seama că nu știa nimic altceva. Am judecat atunci că vecinătatea cimitirului avea asupra ei o mare influență. Adeseori mă întrebam ce s-ar fi întîmplat cu ea dacă ar fi fost, bunăoară, vînzătoare într-o mezelărie ? În cele din urmă, m-am lăsat cu totul în puterea ei, mai ales că și eu simțeam nevoia de ceva care să-mi înalțe sufletul.

Maria Jílková se asigură că Zuzana o asculta, apoi continuă : „După aceea, nici pentru mine nu a existat nimic mai important decît Dumnezeu. Nimeni nu-mi dezvăluise faptul că fiind tînără, puterea și dorința care mă împingeau să îngenunchez, izvorau din nevoia firească de dragoste. Îndrăgisem bisericile și mă duceam cu mama să le deretîcăm în mod gratuit. Uneori dădeam peste cîte un paracliser bătrîn, care nu pridídea cu scuturatul. Se bucura văzîndu-ne pe amîndouă pornite cu cîrpele în mînă să ștergem praful de pe bănci și de pe auritele altare. Iar vara duceam mereu buchete de flori pentru vasele altarului ! Eu credeam în Dumnezeu cu patimă, dar și cu o mare fantezie, născută din sensibilitate. Credința mamei era cam mașinală, îl percepea pe Dumnezeu la fel de firesc cum trăiesc viețuitoarele, trăgînd în plămîni oxigenul din aer. Nu-și pierdea niciodată cumpătul, cînd i se terminau banii, ci pornea spre chioșcul său cu flori, de la poarta cimitirului, rostind aceste cuvinte : „Doamne ajută !“ Se ducea la lucru chiar dacă era răcită și avea febră, fiind convinsă că nu i se va întîmpla nimic. Adesea nu avea nici la prînz ce mînca... Se întîmpla să plouă cîteva zile și oamenii să nu se ducă la cimitir — o nenorocire pentru ea, de care fapt învinuia numai vremea de afară. Pe de altă parte, orice cîștig mai consistent din vînzarea florilor îl punea în seama bunăvoinței arătate de pronia cerească. „Vezi, tu, numai Dumnezeu le-a arătat calea acestor nuntași din apropiere, de-au venit la mine să cumpere flori mai ieftine decît la florărie... Au cumpărat trei duzini de lalele și cincizeci de cale !“

Cele mai bune lucruri le orînduia înțelepciunea divină, pe cînd pe cele rele fie vremea, fie oamenii...

Amintirile n-o emoționau pe Maria, totuși avu o clipă de ezitare înainte de a continua. „Nu știam decît de școală, biserici și cimitir ! Deși mă învîrteam mai mult printre morți, pe mine nu mă speria acest lucru. Pe poarta deschisă a cimitirului — lîngă care se afla chioșcul mamei — intrau aproape zilnic dricuri cu morți sau treceau spre capelă rubedeniile vreunui răposat, în haine cernite, cu chipuri palide și obosite de plîns. Adesea mă duceam singură, ca orice copil, să casc gura în fața unui mormînt deschis. Uneori țineam în mînă și buchete de flori, pe care le cumpărau de la mine rudele și prietenii defunctului ca să le arunce peste sicriu.

Învățasem și feluritele bocete ale femeilor care jeleau morții ; chiar și plînsul înăbușit al bărbaților mi-era cunoscut. Puteam să fac deosebire între o durere adevărată și una prefăcută... Dacă n-aș fi fost atît de credincioasă, aș fi suportat foarte greu acea necontenită durere și trista înfățișare a zădărniciei vieții omenești ! Mama m-a dat să învăț grădinăritul mai întîi, iar pe urmă m-a trimis la o școală comercială. Neputînd găsi un post de funcționară, am fost nevoită să mă angajez ca vînzătoare într-o papetărie. Era un magazin de rechizite — vînzătorul trebuia să stea mereu în picioare, iar la casă se aduna din vînzări numai mărunțiș. Făceam însă o muncă destul de curată, iar clientela noastră fiind numai de

vîrstă școlară m-a obligat să învăț a fi răbdătoare. Mama mă purta ca pe o fată de orfelinat, cu părul strîns ghemotoc, și în niște rochii lăbărțate, așadar fără nici o cochetărie... încît zău de pricep cum s-a putut îndrăgosti de mine, pe atunci, Jan !"...

„Parcă spuneai că-l cheamă František ?" îi atrase atenția Zuzana.

„Mai întîi a fost Jan, întări Maria Jílková, și prin glasul ei undui tulburarea. Vedeți, soarta nefericită, de necrezut, care ne-a lovit mai tîrziu, pe mine și pe František, de aici a început... Deși Jan nu era rudă cu soțul meu, îl chema tot Jílek. El nici nu știa că există pe lume un František Jílek !... M-am întîlnit cu Jan la biserică. Ca și mine, făcea parte dintr-o familie catolică. Ne duceam în fiecare zi, era luna mai și se țineau slujbe zilnice. După aceea, mă conducea pînă acasă... Așa s-a înfiripat dragostea noastră."

„Ce întîmplare !" remarcă Zuzana, tot mai interesată de soarta Mariei.

„Da' de unde întîmplare ! Ce a urmat a fost o năpastă îngrozitoare ! Lipsiți amîndoi de experiență, ne iubeam atît de mult încît și unul și altul ne speriam de sentimentele noastre, mai ales că Dumnezeu începuse așa, pe neașteptate, să ocupe un loc mai neînsemnat în inimile noastre. Sinceritatea amîndurora ne obliga să vorbim despre dragoste. Cît privește acea hulire adusă credinței, nu făcea decît să sporească legătura dintre noi. Nemții tăiau și spînzurau în jurul nostru, războiul secera oamenii pretutindeni cu nemiluita ! Adesea, dra-

gostea noastră ni se părea o pîngărire. După ce-au închis nemţii universităţile, Jan a trebuit să întrerupă politehnica şi s-a angajat la construcţia unui pod — fapt ce l-a scutit de a fi dus la muncă forţată în Reich. Mama a interpretat norocul acesta ca un semn venit de la Dumnezeu. Curînd, am început să frecventez împreună cu Jan familia acestuia. Fiind singurul copil la părinţi, îl pierdeau din ochi. Tatăl lui era funcţionar de stat, aşadar nici vorbă să fie bogaţi ! Aţi cunoscut, cred, destule familii cu un buget lunar mic, fix ? Părinţii lui Jan erau politicoşi. Locuinţa lor abunda de felurite milieuri croşetate. O gospodărie frumoasă, bine rostuită, trebuie să recunosc ! În plus, mi se părea că aveau tot ceea ce îi asigură omului linişte în viaţa de toate zilele. Trăiau mai bine decît noi. Erau abonaţi la diferite reviste şi posedau şi telefon. Deşi aveam o înfăţişare modestă — de tînără fecioară cam trecută — le-a plăcut totuşi de mine. Am observat curînd că se purtau ca şi cum aş fi fost fiica lor, ba, mai mult, au început să facă aluzie la nunta noastră. Doamna Jílková a scos din nişte sertare tacîmurile de argint — pe care le folosea doar de sărbătorile Crăciunului — şi le-a împărţit pe jumătate în faţa mea : vouă şase şi mie şase, a rostit solemn, de parcă toată viaţa aşteptase clipa aceasta. La fel a procedat cu lenjeria de pat. N-a contat pentru ei că n-aveam nici o zestre, îi interesa cu deosebire faptul că eram o fată evlavioasă. Lîngă ei am suportat mai uşor ocupaţia nazistă. Domnul Jílek trăia cu speranţa neclintită în

victoria aliaţilor, iar doamna Jílková lăsase războiul în seama lui Iisus Hristos, să-l rezolve el cum se cuvenea şi să pedepsească pe cei vinovaţi... Se mulţumea să capete pîinea aceea de război, surogatul de ceai şi marmelada. Lui Jan îi păstrau tot ce aveau mai bun. Mîncau totdeauna cînd el nu se găsea acasă, să nu observe cît de puţin mîncau. A venit apoi starea de asediu...

„Care ?“

„Cea de-a doua, după atentatul împotriva lui Heydrich... Sute de oameni erau executaţi ! Într-o seară, cînd tocmai mă aflam la ei, a năvălit în casă poliţia germană, adică trei brute fioroase, agitate de goana lor după oameni. L-au somat pe Janík să meargă cu ei. În acele zile, toţi ştiam ce înseamnă asta !.. Zadarnic a îngenuncheat doamna Jílková în faţa acestor zbiri, degeaba i-a implorat tatăl lui Jan să-i spună de ce îl iau cu ei ! Jan se făcuse alb ca varul, ar fi vrut să ne vorbească — părinţilor şi mie — dar îşi pierduse graiul şi din pricina încordării împietrise. Apoi tensiunea nervoasă cedase, totuşi nu fusese în stare să formuleze vreun cuvînt, doar îşi mişca buzele, întindea neputincios braţele, fără vreun sunet. Ştiam unde va fi dus. Toţi cei care erau ridicaţi în felul acesta, cunoşteau care le este destinaţia. Îşi luase haina din garderob şi o batistă. Cînd îl deschisese, încercase să scoată de pe deget inelul pe care i-l dăruisem, fără să reuşească — pesemne din cauza emoţiei i se umflaseră degetele. Voia desigur să mi-l lase amintire....

„Doamne Dumnezeule!“ izbucni Zuzana emoționată.

„A doua zi i-am citit numele printre cei executați. Vina? Aprobaseră, zice-se, atentatul împotriva lui Heydrich! Am luat ziarul cu mine și am plecat la biserică să mă rog pentru sufletul lui. După ce am recitit anunțul din ziar, mi-am dat seama că nu mai știu ce să fac cu credința mea în Dumnezeu... Înfricoșată, am constatat cît de singur și părăsit este omul pe lumea aceasta, lăsat la voia întîmplării ca și o gîză sau o păsăruică a cerului! Atît legea naturii cît și nemernicia omenească mi se păreau fără rost, aspre, cu neputință să fi fost hotărîte de vreun Dumnezeu! Mama, care stătea lîngă mine prostită, mi se părea o credulă naivă. Atît se pricepuse: să mă crească evlavioasă! Dragostea și durerea mea erau sfîșietoare, aș fi vrut să mor imediat, să nu mai sufăr din cauza groazei de a-l fi pierdut pe Jan. Cînd m-am dus la părinții lui, n-am mai găsit decît două epave omenești, pe jumătate înnebunite...“

„Pot să-mi închipui!“

„Nu puteți! Amîndoi bolboroseau ceva despre voința lui Dumnezeu, dar în adîncul privirii lor se cuibărise pustiul, necredința. Pe masă, în fața lor, se mai afla ziarul cu rubrica celor executați, ei însă nu mai aveau putere să se uite la slovele înspăimîntătoare, la anunțul despre uciderea fiului lor, a copilului crescut timp de douăzeci și trei de ani, care întruchipa mîndria lor, căruia îi dăruiseră toată afecțiunea lor... Căzusem pe un scaun, incapabilă să vorbesc, eu însămi suferearn cumplit, deși nu cutezam să asemăn durerea lor cu a mea. Nu puteam realiza în închipuire cum vor trăi ei, de aci înainte, fără Jan. Mi se făcuse inima ghem. Nu îndrăzneam să-mi deplîng soarta. Toate gîndurile noastre trebuiau să fie dedicate numai lui Jan! Fusese executat tînărul care ne era atît de drag, așadar numai la zbuciumul lui, la chinurile prin care trecuse el, sărmanul, trebuia să medităm! La ceea ce îi va fi trecut prin minte atunci cînd îl legaseră la ochi și aștepta din clipă în clipă împușcătura ucigașă. Deși chinuitoare pierderea lui definitivă și cu nimic de înlocuit, nouă ni se părea totuși că nu putea fi atît de sfîșietoare cît va fi fost pentru el groaza, absurditatea și conștiința acestui înspăimîntător sfîrșit, moartea!... Mă temeam să rotesc privirea prin casa părinților săi, nu vedeam decît atît: de o parte obiectele și lucrurile de care se folosea Jan zilnic — haine, cărți, aparatul de fotografiat, vioara, servieta — iar de alta eu însămi. Pe cuier atîrnau fularul și umbrela cu care mă însoțea totdeauna pînă acasă, cînd ploua. Nenorocirea ne lovise atît de viu și neașteptat, încît nu eram capabili să realizăm cu adevărat faptul în sine! Eu aveam continuu în fața ochilor mîna lui, cu inelul acela de aur pe care-l purtase cîndva tatăl meu — și-l vedeam pe Jan azvîrlit undeva, într-o groapă, împreună cu cei împușcați odată cu el. Doream nespus să-mi reprezint chipul lui, dar în locul figurii îmi apărea în închipuire numai mîna aceea palidă și umflată din pri-

cina emoției, cum scotocea printre batistele din garderob să ia una pentru moarte...

„Ce lucruri grozave s-au petrecut !“ izbucni Zuzana revoltată.

„Ne temeam să nu i se întîmple ceva doamnei Jílková ! Era la menopauză și, înțelegeți dumneavoastră, avea inima slăbită de crize... Încărunțise subit și repeta neîncetat aceleași cuvinte : „Doamne, Jeničku, ce-ai putut să săvîrșești, de te-au împușcat ?.. și eu niciodată n-am să te... scumpul meu copil !... pentru ce a trebuit să plătești cu viața !?...“ Pe mine mă apăsau și cuvintele nerostite, dar s-o mai și aud pe ea ce zice ?! Sufeream cuviincios, în tăcere, și așteptam cu răbdare să mă ia cineva în seamă, să-și aducă aminte vreunul dintre ei că Jan fusese și dragostea mea, că aveam și eu nevoie de mîngîiere. Domnul Jílek se lupta să înfrunte cu bărbăție nenorocirea, însă nu izbutea, era din ce în ce mai copleșit, mai pierdut — începuseră să-i clănțăne dinții ca și cum ar fi avut friguri. Totuși se preocupa de doamna Jílková. O așezase în fotoliu, spunîndu-i : „Asta ar mai lipsi, să te prăpădești și tu, mamă dragă ! Asta mi-ar mai trebui ! Nu-l mai putem ajuta cu nimic, a plecat definitiv dintre noi !“ Vorbea atît de tremurat, ca și cum ar fi avut o sută de ani. Își încheiase nasturele de sus cu o butonieră mai jos, anapoda, iar eu, ca să-mi abat gîndul de la deznădejdea mea, fixam mereu haina lui șuie... Înșelată în respectul și credința mea în dreptatea lui Dumnezeu, aș fi vrut să-mi strig din

toată inima protestul, să urlu, să destăinui cît de tandru a fost Jan cu mine și cît a respectat el dragostea noastră, că un alt bărbat ca el n-am să mai întîlnesc !... Gîndul îmi fugea tot timpul de la zidul execuției, la tejgheaua unde eram vînzătoare, apoi la chioșcul de flori al mamei, și nu-mi venea să cred că atît îmi mai rămăsese... Se întîmplase ca, într-o după amiază, pe cînd mă aflam cu Jan în locuința noastră sărăcăcioasă, să nesocotesc jurămîntul de a rămîne fecioară pînă la căsătorie, dar cum eu sînt catolică, gîndul faptei mele mă chinuia de aproape două luni... Jan își asumase atunci toată răspunderea... În marea mea tristețe, aveam oarecum mulțumirea că el gustase măcar atît de puțin timp din dragostea mea totală, înainte de a fi ucis. E posibil să fi hulit, dar eu am binecuvîntat Providența pentru dăruirea mea ! Doamna Jílková mi-a spus cu o tristețe gravă, cînd în cele din urmă și-a întors privirea spre mine, pe cînd ședeam alături de ea, ca și cum n-aș fi luat parte la durerea lor : „Tu ai să fii de-acum a noastră !“ M-au speriat aceste cuvinte, care răsunau ca o intrare la mănăstire. Am încuviințat din cap, deși nu-mi dam seama dacă mă va mulțumi o asemenea viață. În clipa aceea nu mă preocupa nicidecum lucrul acesta. Mă luptam să alung groaznica imagine a execuției, purtarea acelor fiare naziste cu Jan al meu, cu trupul lui bărbătesc, care numai cu o zi înainte mă ținuse în brațe — pe care-l aruncaseră laolaltă cu altele, într-o aceeași groapă... Sîngele lui se amestecase cu al celorlalți nevinovați. Vor fi

chemat și ei, cuprinși de spaimă, un ajutor zadarnic din partea cerului, a pămîntului ! A fost nevoie să pun stavilă acestor scormoniri, de teamă să nu înnebunesc. Am încercat, așadar, să alung aceste evocări, ca suferința mea să devină suportabilă. Intervenea, poate, instinctul de conservare sau știu eu ce ?... Chiar în clipa aceea, doamna Jílková, hotărîtă să nu se lase pradă rătăcirii, a rostit cu un glas ceva mai ferm : „Să bem cîte o cafea neagră. Avem nevoie cu toții de un întăritor, altfel ne prăbușim !"

„Și n-a venit nimeni să le vorbească acestor oameni, să-i susțină, să-i consoleze locatarii blocului sau vecinii de stradă ?" întrebă Zuzana tulburată.

„În prima zi n-a îndrăznit nimeni să vină, de teamă. Eu nu le-am luat-o în nume de rău. Cafeaua aceea ne-a mai pus oarecum pe picioare, ne-a înviorat mintea devenită apatică, ceea ce în alt fel a fost și mai rău. Întremată, mi-am aruncat privirea și asupra celor doi nefericiți, părăsiți de toți : îmbătrîniseră într-o zi cu douăzeci de ani ! Am citit limpede în sufletul lor : se cuibărise acolo, pentru tot restul vieții, *groaza* ! Mi-am dat seama că numai peste cîteva zile aceste două făpturi vor fi niște epave ; niște epave ce vor purta drept povară și amintirile, și sentimentele, și tot ceea ce există pe lume ! Iar eu nu doream să rămîn în casa aceea, printre icoane și dantele, ca o imagine vie a tinereții lui Jan..."

Maria Jílková sorbi puțin ceai din cană, încetinind ritmul povestirii. Se vedea limpede

că întîmplările evocate trezeau dureri refulate. „Mă duceam la amărîții aceia de două ori pe săptămînă, resemnată să le ascult tînguirile, să văd iarăși cărțile lui Jan, fularul lui atîrnat de cuier și servieta lăsată pe divan, în același loc unde o părăsise el, din pietate pentru memoria lui Jan. Dar timpul își țesea pe încetul pînza, acoperind trecutul. Deși lucrurile acelea nu încetaseră să-i aparțină celui împușcat, domnul Jílek născocise o amăgire, ca s-o consoleze pe soția sa, dar și pe sine : „Trebuie să fim mîndri, mamă dragă, de jertfa fiului nostru !" Ea, biata, nu mai era decît un ghem de suspine — atît mai rămăsese din femeia care fusese odată ! Și domnul Jílek izbucnea în plîns cînd cineva făcea aluzie, cu sfială, la soarta nefericită a feciorului său. Am surprins la mamă gesturi ciudate, fără noimă. Într-una din zile a scotocit în garderob după lucrurile lui Jan ; pe cele mototolite — rufăria de pat și de corp — le-a călcat, iar pe cele rupte sau destrămate le-a cîrpit sau le-a pus petice — la coatele mînecilor de la haine... Pînă și pieptenii și periile lui le-a spălat cu apă fierbinte. Își juca în continuare rolul de mamă, ceea ce era sfîșietor. O priveam, se vede, ca pe o scrîntită, pentru că mi-a spus : „Am nevoie să-i văd lucrurile și să mă ocup de ele, ca să-mi dau iluzia că nu s-a întîmplat nimic — nu am tăria să mă conving altfel. După ce moare, omul e înlocuit fie și numai pentru cîtva timp de lucrurile sale". Cînd a încetat să se mai amăgească, și-a pierdut ultimul licăr de voință, nu mai mînca, se

mistuia văzînd cu ochii, semăna cu un copac ce moare în picioare. Gîndeam că se va prăpădi. Nu se mai ducea nici la biserică. În două duminici am însoţit-o eu, dar n-am ajuns pînă acolo, s-a oprit în parc şi s-a aşezat pe o bancă, fără să-i pese de ce gîndeam eu. Privea zborul mierlelor de-a lungul aleilor din parc. Am lăsat-o acolo şi am plecat, făgăduindu-i că am să revin ca s-o iau. Pe la amiază am dus-o acasă. O frunză uscată i se prinsese de gulerul pardesiului — venise luna octombrie. Nu ştiu dacă îşi ascundeau sentimentele unul faţă de celălalt, un lucru era însă sigur : nefericită, femeia aceasta nu se mai prefăcea nici în faţa lui Dumnezeu. Vă mărturisesc că la început nimic nu mă îndemna să mă mai duc pe la ei. Parcă toate mă apăsau. Lucrurile rămase de la Jan mă împiedecau, desigur, să dau uitării tragedia. Aveam mereu impresia, cînd mă aflam în casa lor, că mă ţintuieşte ceva locului. La biserică eram tot mai absentă şi ruga o făceam mecanic, ca şi cum altcineva îmi poruncea să îndeplinesc acest lucru. În afară de groaza că omul e singur pe lume, lăsat la voia întîmplării şi a răutăţii omeneşti, nu mai simţeam nimic. Tot atît de departe ajunsese în durerea lui şi domnul Jílek. Nu mai credea nici el că cerul are în grija lui fiece vieţuitoare. Într-o zi a rostit primele cuvinte de hulire : „Totul e de fapt numai întîmplare ! — şi pentru un moment încetă să mai treacă drept un tată de erou. Unul iese teafăr şi dintr-o catastrofă, sau e fericit toată viaţa, în timp ce un altul e răpus fie de glonte în răz-

boi, fie de boală, sau este executat. Viaţa nu poate avea nici un preţ cîtă vreme ni se înfăţişează nedreaptă.“ Doamna Jílková nu-l dojenea, eu nici atît. Încetasem să mai cîntărim ce poate supăra deciziile Celui de Sus, instinctul nostru de conservare ne coborîse din cer pe pămînt. Îmi spuneam cu patimă : „Nu se mai poate aşa ! Dreptatea trebuie să se statornicească în această lume, pentru ca omul să se bucure cît de cît de linişte ! Sîntem, evident, la cheremul naturii. Pe unul îl smulge din viaţă mai devreme, pe altul mai tîrziu. Ceea ce depinde însă de om trebuie schimbat. Conştiinţă şi omenie i se cere, altfel degeaba face umbră pămîntului !“ Cam în felul acesta m-am revoltat atunci, bine nu-mi amintesc toate vorbele... Soţii Jílek mi-au replicat însă că nu poţi avea încredere în oameni. În toate timpurile, susţineau ei, au ucis pe nevinovaţi, cel puţin de cînd se scrie istoria... Aşadar, trebuie să existe altundeva o lume mai bună decît cea creată de om. Şi chiar de a doua zi au pornit amîndoi spre biserică, să se roage a fi absolviţi de gîndurile şi cuvintele de hulă adresate dumnezeirii. Din ziua aceea s-au simţit mai bine. Ridicaseră din nou ochii spre cer. Nu m-a mirat atitudinea lor deloc, pătimiseră destul cît priviseră numai pămîntul. Cineva o lămurise pe doamna Jílková că deşi moartea lui Jan era un fapt îngrozitor, scăpaseră totuşi ei doi, soţii, de aceeaşi soartă, naziştii obişnuind la vremea aceea să lichideze întreaga familie a celui condamnat ; cărau la locul exe-

cuției chiar oameni care purtau același nume, considerîndu-i rude cu victima, aleasă și ea la întîmplare ; acești străini nu s-au putut cunoaște personal nici măcar în fața zidului de execuție. Se acționa premeditat, pentru intimidarea populației. Iată cum nefericita doamnă Jílková ajunsese să se consoleze, mulțumind cerului că-i fusese lăsat cel puțin soțul în viață ! În afară de aceste necazuri, eu mai aveam și altele. Mama se îmbolnăvise de reumatism peste iarnă, din pricina umezelii din chioșcul de la poarta cimitirului. Zăcea înfășurată în șaluri groase de lînă și mirosea a unguente felurite. Pînă în primăvară n-a mai cîștigat nici un ban, așa că am fost nevoite să ne chibzuim cheltuielile numai din leafa mea. Pe deasupra, grădinarul amenința că dacă mama nu-și reia serviciul, va fi nevoit să o înlocuiască cu altcineva, și pentru totdeauna. Mama suporta aceste greutăți cu răbdarea omului evlavios, pe cînd mie, de la moartea lui Jan, totul îmi devenise indiferent, pînă și veștile pline de speranțe de pe front nu mă mai interesau. Nu puteam încă umple golul căscat în inima mea, înlocui gîndurile searbăde. Nu mai nădăjduiam nimic bun de la lumea în care trăiam ! Primăvara a început să dea ghes mugurilor în parcurile pragheze. Mama s-a ocupat iarăși de ghivece, de vînzarea primelor buchete de mărgăritare. Numai acasă la familia Jílek n-a avut curajul să se înfățișeze acest minunat anotimp. Doamna a aflat de sosirea primăverii cînd s-a dus la biserică, unde tocmai se schimbau trandafirii din hîrtie

colorată cu flori naturale, proaspete. Încolo nimic ! În locuința lor întunecoasă era pustiu ca într-un mormînt. Fularul lui Jan atîrna tot acolo, la locul lui, doar cărțile fuseseră îmbrăcate de domnul Jílek în hîrtie, să nu se umple de praf. Cît de dragi îmi fuseseră amîndoi ! Dar acum mă duceam la ei parcă dintr-un sentiment de constrîngere — adeseori aveam îndemnul să mă scuz... De la moartea lui Jan nu mă mai spovedisem, încît nu doream să mai păcătuiesc în plus și printr-o minciună. Pe deasupra, se înmulțiseră și preocupările mele. Nu mai erau simple gînduri, ale unei persoane cucernice, ci stăruiau cu îndărătnicie asupra realității, mereu în căutarea adevărului. De aceea eram de obicei hăituită, nefericită"...

Maria Jílková tăcu o vreme. I se schimbase glasul. Parcă se lupta să adune din trupul ei bolnav o rămășiță de tărie și de elan.

„După aceea, a apărut František, bărbatul meu de-acum... continuă ea. A ales o după amiază primăvăratică, de duminică, socotind desigur că va găsi acasă pe amîndoi părinții lui Jan. Cînd a sunat, s-a dus doamna să-i deschidă. Văd și-acum scena aceea limpede : strălucea soarele afară, se zărea prin ușa deschisă, cînd a intrat el ; purta un costum de haine de culoare castanie, din vîscoză — o țesătură groasă — care-i stătea bine fiind tînăr și slab. Te izbea la el mai întîi privirea ochilor mari, plini de viață, încărcați de sinceritate — nici un ascunziș în străfundul lor ! De îndată ce a pătruns în casa aceea străină, a devenit

întrucîtva sfios — dar numai pentru o clipă, neştiind cum să-şi explice prezenţa. „Vă rog să mă iertaţi că am venit neanunţat, dar cred că e mai bine aşa. Mă numesc şi eu tot Jílek şi caut să aflu de unde sînteţi dumneavoastră de fel, dacă nu cumva vă trageţi din acelaşi loc... Sînt multe familii cu numele de Jílek în Cehia, nu-i aşa ?“ Tăcuse oarecum încurcat, se legăna cînd pe un picior cînd pe altul. Se înţelegea limpede că nu venise în casa aceea doar pentru atîta lucru. Domnul Jílek i se adresase destul de politicos, dar i se înroşiseră ochii la coţuri, vederea lui amintindu-i de Jan al lui : „Şi de ce vreţi să aflaţi acest lucru ?“ Musafirul vorbise poticnit, greoi : „Am auzit că băiatul dumneavoastră... Mîinile lui se agitau necontrolat, iar mărul lui Adam i se zbătea din pricina unei mari emoţii. Noi, gazdele, am încercat din politeţe să-i uşurăm situaţia, deşi era un ciudat participant la nenorocirea care ne lovise. Observasem cum i se zbăteau vinele gîtului, umflate, doamnei Jílková, semn că se pregătea să i se tînguie tînărului de faţă. Domnul Jílek era mai precaut — poate se şi temea de acest aşa zis *confident*, pentru că se palidase, căuta să-şi ascundă supărarea. „Pe dumneavoastră nu vă poate interesa, bineînţeles, decît ca pe un străin soarta fiului nostru... Cred că nici o întrebare şi nici un răspuns nu-l mai poate învia pe Jan !“ Tînărul oaspete îşi pierduse curajul, dîndu-şi seama de neîncrederea stîrnită, pe care nu ştia cum s-o înlăture. Clipea nervos în lumina soarelui, îşi frămînta mîinile.

Ghicindu-i sfiala, doamna Jílková îl poftise să se aşeze pe scaun. Încuviinţase nesigur, un mulţumesc, apoi continuase pe acelaşi ton : „Vedeţi, eu... ştiţi, am trecut numai aşa.... poate aveţi nevoie cumva de ceva... Numele meu mi-a dat acest curaj... îmi spuneam că poate sîntem totuşi rude...“ Domnul Jílek respinsese ferm această presupunere : „Asta în nici un caz !“ Eu m-am apropiat atunci de masă, ca tînărul să nu aibă impresia că pe noi nu ne bucură interesul ce ni-l purta. Mă prefăceam a fi curioasă, din pură politeţe, cînd l-am întrebat de unde se trăgea la urma urmei ? Musafirul mi-a răspuns : „Familia noastră e de fel din Klatovy“. Eu l-am lăsat să creadă că aş fi cunoscut toate rubedeniile logodnicului meu. „S-ar putea să fie numai o potrivire de nume şi atîta tot“, a adăugat el. Iar eu, vă rog să mă credeţi, nu ştiu nici azi de ce i-am adresat aceste cuvinte : „Oricum, e frumos din partea dumneavoastră că aţi venit să ne spuneţi cuvinte de îmbărbătare !“ Domnul Jílek, ceva mai liniştit, a ţinut să precizeze : „Dînsa e logodnica fiului nostru“. Atît el cît şi doamna Jílková au observat ciudata atitudine a musafirului, care m-a pironit îndelung, pălind din ce în ce mai izbitor. Amuţise şi arăta grozav de încurcat, fără ca vreunul dintre noi să priceapă motivul acestei atitudini. Agitaţia mîinilor sale dezvăluiau însă ceea ce nu îndrăznea să pronunţe gura lui : fremătau cuprinse de o mare nelinişte ! Cînd şi cînd îşi acoperea faţa cu ele. Pe neaşteptate îşi recăpătase atît curajul cît şi glasul. Ne-a vorbit stăpîn

pe el, curgător şi, într-un fel, convingător, care l-a îndemnat şi pe domnul Jílek să-l asculte atent. „În Praga se află imediat tot ce se întîmplă, explică el mai întîi. Sînt unii care simt nevoia să se intereseze de situaţia celor care, din pricina stării de asediu, au completat în locul altora, al nostru, poate, numărul victimelor. Potrivit ar fi fost să vin la dumneavoastră de îndată ce am aflat din ziare... N-am putut să trec... mi-a fost imposibil... abia acum, cînd mă simt mai tare..." Cuvintele lui erau sfîşiate de emoţie. A continuat după o clipă de tăcere : „Ar trebui să ne gîndim fiecare dintre noi că osînda lui putea să fie şi osînda noastră... Că în locul altuia puteam să fiu eu, bunăoară. Mi-a încolţit ideea aceasta, deoarece port acelaşi nume... numele fiului dumneavoastră". Trupul doamnei Jílková se îndreptase oarecum, auzind că fiul ei e pomenit printre eroi, iar ochii domnului Jílek se înroşiseră iarăşi la colţuri, luptînd să-şi ţină firea. Rostiseră amîndoi cam aceleaşi cuvinte : „E foarte frumos din partea dumneavoastră, într-adevăr ! Şi dacă toţi oamenii ar fi la fel de impresionaţi de nenorocirea semenilor, n-ar mai fi atîtea rele pe pămînt !" Apoi, au aşezat pe masă ultimele rezerve — ceea ce nu izbutise încă războiul să sece — care se puteau într-adevăr numi alimente : nişte turtă dulce cam uscată, brînză topită şi ceai pregătit din surogat. Oaspetele nostru însă n-a vrut să se atingă de nimic, cu toate că după înfăţişarea lui nu se putea să nu fie flămînd. Se ghicea şi după felul cum stăteau

hainele pe trupul lui că slăbise mult. Eu îmi spuneam că poate n-o mai fi primind nimic de la el, de la ţară, şi îşi ţine zilele numai cu ce capătă pe cartelă. Trebuie să vă spun, că ziua aceea, cînd František a vizitat familia Jílek nu a fost şi ultima. Nu, nu cred să vă surprindă faptul că se ducea la ei ca în familie. Fiind doar cu ceva mai mare decît Jan, bătrînii se obişnuiseră cu prezenţa lui de parcă ar fi fost feciorul lor. Într-adevăr îl înlocuia pe Jan nu numai cu tinereţea lui, dar şi cu credinţa sa neclintită că nemţii vor fi înfrînţi. Domnului Jílek îi da veşti îmbucurătoare, iar bătrînei îi aducea uneori cîte o pungă de făină sau cîte o bucată de carne de porc, pe care le obţinea, pretindea el, ba de la unul, ba de la altul, la un preţ convenabil. Pentru alimentele aduse refuza să primească vreun ban, zicea că s-ar simţi jignit şi ameninţa că nu le mai calcă pragul. Purtarea lui František era pentru mine un semn de mare nobleţe sufletească, mai ales că tinerii nu prea sînt de obicei atît de sensibili, nici dispuşi să facă vreun sacrificiu material. Pe de altă parte, ar fi putut să-şi petreacă timpul liber mai plăcut decît în preajma unor bătrîni văicăreţi. Se vedea însă limpede că František simţea nevoia să înlocuiască pe fiul lor, ucis de nazişti — spre izbăvirea acestor părinţi, loviţi de soartă atît de crud — şi pe logodnic, pentru mine, după cum cred că bănuiţi şi dumneavoastră. Mă privea totuşi fără nici un entuziasm, părea doar frămîntat de conştiinţa datoriei, ceea ce la început m-a umilit. Pe urmă m-am obişnuit

cu atitudinea lui. Colindam de la o vreme amîndoi prin Praga, așa cum făceam altădată cu Jan. El ținea să trecem neapărat pe străzile pe unde mă plimbam cu răposatul. Numai la biserică n-am izbutit să-l duc. Nu mi-a jignit vreodată credința — care se descătușase între timp din încremenirea ei — cred însă că o accepta ca pe un capriciu de copil. Cu bătrînii nu discuta niciodată despre ideile lor religioase sau despre părerile politice — fără îndoială el aparținea altei lumi. Tăcea, și numai ochii îi scăpărau, sigur de temeinicia convingerilor sale — da, sigur de el și oarecum batjocoritor — însă nu și le rostea, hotărît să aibă răbdare cu noi, să ne ia așa cum eram... Spuneți, vă interesează ?

„Desigur, cum să nu mă intereseze ?... izbucni Zuzana, care rămăsese tot timpul nemișcată, tăcută. Mă impresionează orice dramă..."

„Sînt întîmplări trăite, nu jucate pe scenă !" Maria Jílková ezita.

Zuzana încuviință : „Evident. Mi se pare și mie, adeseori, că arta teatrală evită să redea niște întîmplări zguduitoare, considerînd evenimentele prin care au trecut oamenii în ultima jumătate de secol nedemne de prestigiul artei... Povestește, te rog, doamnă Jílková".

Maria bău puțină apă, fără să fie însetată, apoi își sprijini trupul într-un cot, să se simtă mai bine.

„Din ziua aceea, continuă ea, am trăit o vreme numai în contradicții. Trebuie să vă destăinuiesc, că-mi plăcea František, deși avea

o fire tăcută și enigmatică. Totodată, mai plîngeam după Jan, a cărui moarte mă aruncase într-o situație încîlcită. Socoteam că dispariția lui atît de tragică îmi impunea anumite îndatoriri și, mai ales, decență. Eram dornică de viață și în același timp simțeam nevoia, ca să zic așa, să-mi stăvilesc îndemnurile, tocmai pentru a cinsti jertfa lui Jan. Mă speriam ori de cîte ori îmi venea să rîd sau chiar și cînd vorbeam prea tare. Dar cel mai mult am avut greutăți din partea bătrînilor Jílek. Îl îndrăgiseră și ei pe František. De fapt, gîndul că el ținea locul feciorului lor îi făcea să se învîrtească în jurul lui îndatoritori, ori de cîte ori îi vizita. Doamna Jílková îl mîngîia pe obraji înlăcrimată. În ziua cînd le-a destăinuit însă că ar vrea să mă ia de soție, ca să compenseze pierderea logodnicului, au fost loviți ca de trăsnet, nu mai știau cum să-și manifeste revolta, susținînd că un atare lucru nu e îngăduit, Marenka trebuie să-i rămînă credincioasă lui Jeník... Vorbeau amîndoi deodată, ca niște păpuși trase de sfori, și au ținut-o tot așa... Sincer spunînd, mi s-a părut și mie ciudată declarația lui František. Să mă răsplătească de pierderea lui Jan ? Nimic mai mult ?... Nu știam ce să fac. A hotărît, firește, natura în locul meu. Deși sufeream încă de pierderea lui Jan, am primit propunerea de a mă căsători cu František. Nu-mi scăpase faptul că de cîte ori discutam propunerea lui, planurile pe care le făcea, el privea totdeauna undeva departe, parcă spre un țel dinainte stabilit și nicidecum la mine. Am refuzat însă

să stărui asupra acestui lucru. Ne-am întîlnit, apoi, fără știrea bătrînilor. Nu erau întîlniri de dragoste. Discutam despre lucruri serioase, statornice, ca doi oameni maturi. Cu toate acestea, aveam mereu senzația neplăcută că îl înșelam pe bietul Jan...

„Te înțeleg. O asemenea tragedie împovărează sufletul omului și, mai ales, îl descumpănește. Însă tinerețea își cere dreptul la viață", îi spuse Zuzana.

„Mama mea susținea același lucru, continuă Maria cu oarecare elan. Deși era o femeie grozav de evlavioasă, mă sfătuia să-mi trăiesc viața și să nu mă mai gîndesc la moarte. Mă povățuia : „Jan e acum un sfînt, n-are nevoie de tine, draga mea !" Și eu am ascultat-o. Chiar cu mare bucurie ! Îmi alungase teama că odată cu moartea lui Jan fusese pecetluită și soarta mea — că totul nu va mai fi decît durere și tristețe de atunci încolo !... De aceea, în mîna întinsă de František am văzut salvarea mea. Și de ce să-l mînii pe Dumnezeu ? Cu cît trecea vremea, cu atît îmi era mai drag František ! Chiar cînd are sufletul îndurerat, omul mai poate fi atras de ursită spre altcineva... Războiul continua să secere cu nemiluita oameni, însă fiecare putea desluși, acum, spre cine înclină victoria : de partea celor atacați și nu a ucigașilor naziști. Într-o zi, l-am dus pe František la poarta cimitirului, unde vindea mama flori, ca să-l cunoască și ea. Discuția între ei s-a înfiripat între vînzarea unor dalii și a unor ghivece de flori — ea l-a poftit acasă la noi să-i ofere o felie de cozonac și niște surogat de cacao... Asta a fost logodna noastră. František nu manifesta nici un entuziasm, de parcă nu-și îndeplinea decît o datorie impusă. Eram de-a dreptul alarmată, dar nu mai puteam da înapoi. Socoteam că de acum o să trecem mai rar pe la familia Jílek, dar František le pregătea o surpriză înspăimîntătoare... Mi-a destăinuit că nu le putea ascunde bătrînilor acest ultim adevăr, ar fi necinstit din partea lui. Și din nou, într-o duminică, cînd amîndoi soții erau convinși că renunțase la intenția lui de a se căsători cu mine, František le-a declarat : „Să știți că mă însor cu Maria. E o datorie a mea, față de fiul dumneavoastră, să o iau de soție ! Bătrînii n-au priceput ce voia să spună, și nici eu. Apoi ne-a servit și explicația, care pur și simplu ne-a dat peste cap, nu mai știam pe ce lume ne aflăm !...

Povestitoarea își umezi din nou buzele cu o gură de ceai.

„Fiul dumneavoastră a fost executat în locul meu, ne destăinui el grozav de tulburat. Sufla greu, ca după o cursă lungă și ne-a întins obrazul, ca să primească palmele meritate. În timpul stării de asediu, agenții Gestapoului pe mine m-au căutat, dar cum mă găseam în spital, operat de apendicită, nu mi-au dat de urmă. Cum aveau nevoie pentru execuție de un anumit număr de oameni, ca și de numele meu, au ales atunci, din cartea de telefon, un alt Jílek. Portăreasa casei a fost de față cînd au decis ei acest lucru. Căutînd în carte, s-au oprit la familia dumneavoastră. Ei au executat

un ordin, iar dumneavoastră aţi rămas fără fecior. Aşa s-au petrecut lucrurile şi nu văd cui i-ar folosi să le mai tăinuiesc. Vreau să-mi uşurez conştiinţa. Cred că dumneavoastră aţi trecut peste ce-a fost mai greu, peste chinul insuportabil..." Vă puteţi închipui ce consternare au produs cuvintele lui asupra bieţilor părinţi ! Să afle că moartea lui Jan a fost fără sens. Pînă atunci îi sprijinise credinţa că el fusese ales ca un minunat reprezentant al poporului ceh în lupta împotriva naziştilor, şi cînd colo doar înlocuise pe cel care, rezistînd ocupanţilor, avea conştiinţa împovărată de acest fapt. Bătrîna s-a prăbuşit din nou. Cît despre domnul Jílek părea abătut şi îndurerat : dacă fiul lui tot fusese ucis, la ce bun să-l prade František şi de iluzia că murise pentru patrie ? Nu am să uit niciodată expresia chipurilor lor ! Dintr-o dată se arătară duşmănoase, gata-gata să se arunce amîndoi asupra lui František. El îi privea livid. I-au strigat : „De ce n-ai fost acasă, netrebnicule ? De ce ? Aşadar, băiatul nostru a plătit cu viaţa pentru tine ! A căzut ca un mucenic, iar tu, după ce trăieşti, mai vrei să te însori şi cu logodnica lui !?" Era firesc ca ei să reacţioneze aşa, totuşi mie mi s-a făcut rău, stăteam în faţa lor năpădită de îndoieli, agitată, cît pe ce să mă prăbuşesc. František se mistuise ca un abur din faţa ochilor mei, acoperit de umbra mortului, care avea un nimb în jurul capului. Toate lucrurile din casă se tînguiau : cărţile părăsite, pălăria şi fularul... Mă apăsa dureroasa buimăceală a părinţilor, gîndul la tine-

reţea lui Jan, care nu fusese trăită... František se afla în faţa noastră viu şi puternic, şi chiar dacă arăta umil, părea în clipa aceea de prisos, un străin. Ar fi fost mai bine să fi murit în locul lui Jan ! Intuia, desigur, gîndurile şi sentimentele noastre, dar nu înclinase capul. Dacă vreunul dintre noi ar fi încercat să-l strîngă de gît, cred că nici n-ar fi clipit. „Dumneavoastră socotiţi că eu nu sufăr ? îngăimase el şi se răsucise iute spre fereastră, cu spatele la noi. Aş fi fost un şarlatan, dacă nu v-aş fi destăinuit cum s-au petrecut lucrurile !" Domnul Jílek recunoscuse cu un glas tremurător : „Dumneata nu ai nici o vină. Omul săvîrşeşte adesea cu totul altceva decît îl îndeamnă firea. Degeaba, educaţia e mai puternică decît noi !" Se trăsese de o parte, ca nici unul dintre noi să nu-i vadă ochii. Pînă la urmă, buna creştere învinsese. Doamna Jílková se resemnase şi ea, plecase să plîngă în bucătărie. Eu am rămas în picioare, perplexă, la locul meu, neştiind ce atitudine să iau, cum să mă port. Bărbatul care avea să-l înlocuiască pe Jan încremenise acolo, la fereastră, ca un vinovat — depusese el însuşi o plîngere împotriva lui, cunoscînd dinainte ce osîndă îl aştepta. Spatele lui, sub haina de vîscoză, se sălta din cauza agitaţiei care pusese stăpînire pe el. Cînd se răsucise, am înţeles din nou, limpede, că nu mă iubea. Ochii lui ar fi vrut să ascundă acest lucru, clipeau mult mai des decît altădată. Eu îl priveam cu ciudă, repetîndu-mi în gînd : el e viu, se mişcă, meditează, vede, pe cînd bietul Jenda !... Mi-am

revenit repede. Cum l-aş putea ajuta, mă gîndeam. Ce vină poartă el pentru faptul că altul a căzut ? Doar e război ! N-a stat în puterea lui să influenţeze destinul — n-a putut salva pe nimeni şi nimic ! Totul ţine de intervenţia întîmplătoare a unei împuşcături sau a unui duşman. Tot cugetînd, începusem să mă încurc în hăţişul simţămintelor — a trebuit să recunosc că îi iubeam pe amîndoi : pe Jan din compasiune că murise, iar pe František pentru că era atît de viu ! Această constatare m-a dezmeticit de-a binelea. Îmi amintesc de parcă ar fi astăzi : am văzut, deodată, cu groază, atmosfera aceea jalnică din jurul meu — chipurile înlăcrimate ale părinţilor lui Jan, lucrurile lui stinghere şi, mai ales, garderobul în care scotocea să găsească acea batistă, ultima pe care o folosea înainte de moarte. Am simţit nevoia să fug şi să respir în fine aer proaspăt, să trăiesc. M-am apropiat de František şi i-am vorbit pe un ton încurajator : „Nu te mai chinui, doar nu s-a întîmplat din vina dumitale ! Ai fost un om cumsecade că ne-ai căutat şi ne-ai povestit cum s-au petrecut lucrurile. Altul ar fi tăcut şi s-ar fi ferit să dea ochii cu noi, pe cînd tu ai venit la amărîţii aceştia să ţii locul celui mort — şi la mine de asemenea... De fapt, ar trebui să-ţi fim recunoscători. Eu, cel puţin, îţi sînt". Cuvintele acestea au fost, probabil, pentru mine, prima hotărîre cu totul independentă luată vreodată, în viaţa mea de fiinţă mereu umilă şi supusă, care m-a făcut să ţin capul sus. Valul de emoţie ce inundase amintirea lui Jan trecuse ; se

revărsa acum asupra lui František. Doamna Jílková s-a întors din bucătărie cu pleoapele umflate de plîns. Eu m-am adresat atunci ei pe un ton foarte categoric : „Dumneata n-ai nici un motiv în plus să suferi !" Rostisem aceste cuvinte, fără să ţin seama de spatele nemişcat al domnului Jílek. Pătrunsese, parcă, în casă, mai multă lumină, şi eu încetasem a mă mai teme de ceva. František căutase să ne explice de ce a ţinut să preia asupră-şi atît legăturile cît şi îndatoririle celui care murise în locul lui. Din nou a reînoit tulburarea noastră — mai cu seamă a mea. *Legăturile* se refereau desigur la sentimentele faţă de părinţi, pe cînd *îndatoririle* la căsătoria cu mine, pusă la cale de el. Trebuie să recunosc, era un cuvînt chibzuit — avea să înlocuiască dragostea în viaţa amîndurora. Eu am acceptat această propunere ca pe un fel de cheie care-mi deschidea drumul spre viaţă şi l-am luat pe František de bărbat..."

Povestirea acestor întîmplări aproape de necrezut, fu întreruptă de sora-şefă. Trecea prin cameră să se convingă cu privirea-i scrutătoare dacă e totul în ordine. Aruncă un surîs spre patul Zuzanei, iar pe Maria Jílková o întrebă cum îi mai merge.

„Tot aşa", răspunse ea scurt, să nu tulbure cu vorbe de prisos atmosfera în care decursese istorisirea.

Zuzana era nerăbdătoare să asculte continuarea, interesînd-o soarta sinuoasă a acestei femei obişnuite. Îndepărtase pentru un timp grija pentru propriul viitor — fie cu privire

la cariera ei artistică, fie cu privire la ea ca femeie — şi fu bucuroasă cînd se închise uşa în spatele infirmierei...

„Povesteşti admirabil! rosti ea. Ţin să aflu ce s-a întîmplat mai departe."

„Am să vă povestesc exact cum s-au petrecut lucrurile în realitate. Şi cum nu le-am destăinuit nimănui pînă astăzi. La bătrînii Jílek situaţia s-a înrăutăţit. Cînd m-am dus să-i văd după duminica aceea, erau grozav de transformaţi. Pesemne într-adins tot pomeneau numele lui Dumnezeu... Se exprimau confuz, pretinzînd că trădaseră memoria fiului lor, acordîndu-i prietenie lui František... promiţînd răposatului să ispăşească această vină. Mi se strîngea inima cînd îi auzeam tînguindu-se. Am hotărît să mă duc pe la ei din ce în ce mai rar. Pînă într-o zi, cînd nu m-am mai dus deloc, şi le-am scris că m-am măritat, mulţumindu-le totodată pentru încrederea pe care au avut-o în mine. Mi-au urat fericire printr-o frază seacă, lipsită de orice căldură, de parcă ar fi felicitat o persoană străină — şi acesta a fost sfîrşitul relaţiilor noastre. Nu pomeniseră un cuvînt ca să mai trec pe la ei, măcar singură, absolut nici unul! František a înălţat din umeri nedumerit de purtarea lor, şi din clipa aceea nu s-a mai străduit nici el să-l înlocuiască pe Jan; spunea doar că nu trebuie să-i pierdem din ochi — şi că ne vor găsi ei cîndva, dacă vor avea nevoie de noi. De cîte ori le scriam, îmi răspundeau de fiecare dată printr-o singură frază, redactată pe o carte ilustrată. În acest fel, îmi arătau că nu au ac-

ceptat grija ce le-o purtam, privind viitorul lor...

„O, spune-mi, ai fost fericită?" exclamă Zuzana plină de nerăbdarea de a cunoaşte întreaga poveste a Mariei.

„Nu ştiu, rosti Jílková, în cumpănă. Ceea ce întîlnisem, nu avea nimic comun cu visurile mele de fată şi cu dorinţele pe care le trezise Jan cîndva în mine. František era un bărbat cu multă judecată. Purtarea lui dezvăluia aceeaşi dorinţă de a-şi linişti conştiinţa. Îmi dăruia ceea ce se cădea din partea unui soţ, stătea mai tot timpul acasă, dar cînd mă îmbrăţişa aveam simţămîntul că sînt înjosită. Tinereţea lui îl îmbia să-şi îndeplinească datoria de soţ, dar nimic altceva! După asemenea nopţi, nu aveam curajul să privesc viitorul în faţă. Îmi dam seama tot mai limpede că nu trebuia să accept cererea lui în căsătorie. Mă chinuia şi orgoliul meu de femeie; cu un cuvînt, mă apăsa mereu ruşinea. Nici mai tîrziu nu l-am iubit doar pe el, Jan aflîndu-se mereu în preajma patului nostru conjugal — cu toate acestea, năzuiam ca bărbatul meu să fie cu adevărat numai al meu, deşi eu nu eram numai a lui. Omul este arareori cuminte şi cumpătat. Rîvneam aproape cu lăcomie după fiece privire a lui František şi după fiecare cuvînt al lui. Simţeam că nu-l stăpînesc aşa cum aş fi dorit să-mi aparţină, că rămîneam neîncetat în afara dorinţelor şi preocupărilor sale. Aşa am luat din nou drumul bisericii, din pricina suferinţei mele, căutînd mîngîiere în credinţă. De cîte ori îi relatam lui Franti-

šek unde am fost, ridica din umeri fără să scoată o vorbă — desigur nu voia să mă ofenseze. El medita la ale lui, nu credea în Dumnezeu, credea numai în oameni. Mie îmi părea un eretic."

„De fapt, ce ocupaţie avea ?" întrebă Zuzana împinsă de curiozitate.

„A urmat doi ani filozofia, iar cînd nemţii au închis universităţile noastre s-a ocupat cu lucrări de geodezie, măsurători, semne topografice. Mai tîrziu l-au încadrat nemţii într-o fabrică. Acolo lucra spre îndestularea turmei împotriva căreia ducea lupta, şi acest fapt îi sfîşia sufletul, nu-şi mai găsea liniştea. Deşi era cît pe ce s-o păţească atunci cînd cu starea de asediu, îi instiga totuşi pe lucrători, adică îi îndemna să saboteze producţia, să încetineze ritmul... Mie îmi spunea că ar vrea să facă gazetărie, după război. Uram amîndoi fascismul — acesta era, de altminteri, singurul sentiment care ne apropia cel mai mult. Numai că mie îmi plăcea republica aşa cum fusese altădată — deşi bucata de pîine ne fusese drămuită şi înainte de război — pe cînd el dorea să se schimbe totul. Uneori mi se părea că nedreptăţea trecutul patriei noastre — toate le vedea conform concepţiilor sale, şi cu totul altfel decît mine. Eu îi dezvăluiam ceea ce mă impresionase mai mult în şcoală şi el rîdea de mine. Doar rîdea, nu-şi bătea joc niciodată de ideile mele, pentru că intuia că fuseseră şi ale lui Jan, pe care-l executaseră nemţii în locul lui. Nu nădăjduia să mă poată convinge ; se vede că nici nu dorea acest

lucru, cît timp trăgea după el, odată cu mine, şi pe Jeník. Numai atunci — se întîmpla rar — cînd îl apăsa adevărul şi îi îngreuna sufletul, îmi mărturisea felurite lucruri, privindu-mă ţintă. Un ultim secret, pe care-l avea pe inimă, l-a dat în vileag abia după ce mă resemnasem cu totul să duc viaţa noastră comună aşa cum era. Nu ştiu de ce a făcut-o. Poate ca să întărîte sentimentele mele ? sau voia să se elibereze de devotamentul meu ? Ştiţi, omul nu ghiceşte totdeauna ce zace în celălalt...

„Povestirea mă atrage enorm", suspină Zuzana, urmărind cu ochiul neacoperit figura Mariei.

„František a început destăinuirea lui pe un ton hotărît : Trebuie să afli neapărat ce datorie am eu de plătit faţă de Jan ! Nemţii m-au ales pe mine, pentru că încă din facultate nu lăsam să doarmă în linişte anumite capete. Mă aflam alături de cei care doreau să transforme lumea. Dar nu prin rugăciuni, ca tine, sau ca bătrînii Jílek, şi nici pe calea creştinismului, a lui Dumnezeu, ci în mod radical, prin puterea omenească. Ştiam că sînt pe urmele mele, şi că la Gestapou aveam un cazier bogat. Atunci am luat legătura cu un prieten al meu, medic chirurg la unul din spitalele din Praga. I-am povestit ce şi cum... Prietenul meu asta şi făcea : opera pe cei pe care trebuia să-i salveze din faţa morţii, hotărîtă de nemţi ! S-a oferit de îndată să se ocupe şi de mine. Ne unea aceeaşi ură împotriva ocupanţilor, precum şi lupta comună împotriva nazis-

mului. Dacă ai să fii încolțit, vino și mă caută! Chiar noaptea! Te internez în pavilionul meu și-ți tai burta — fără apendice poți trăi, dar fără cap nu! Cît despre Gestapou, erau decisive uneori și cîteva zile în ce privește soarta unui om! Imediat ce s-a ivit *cazul Heydrich*, mi-am dat seama că vor da drumul copoilor după unii ca mine. Am profitat de bunăvoința prietenului meu chirurgul și m-am prezentat la spital. Am așteptat împreună cu el acea zi cînd primejdia avea să atingă punctul culminant. El cu ziarul în mînă, eu cu punga cu gheață pe burtă. Imediat ce au fost făcute cunoscute veștile despre execuții, m-a și programat pentru sala de operații. Mi-a prelungit șederea în spital cît a putut mai mult. Cînd am ieșit de-acolo, încă nu se terminaseră execuțiile. Portăreasa mi-a relatat că mă căutaseră agenții Gestapoului și ea le-a spus că mă aflu în spital, dar n-a putut preciza în care anume. Grăbiți fiind, i-au cerut cartea de telefon, să caute un alt Jílek. Mai departe, pentru mine totul era limpede: bătrînul Jílek nu le-a prea convenit, încît l-au înșfăcat pe fiu — care din păcate se găsea acasă — în acțiunea lor tînărul prezenta o mai mare importanță, încît, drept represalii împotriva populației, l-au pus pe el la zid în locul meu... Pricepi?" După ce a terminat de vorbit, eu am stat mută, încremenită, ca în fața unei sentințe. Atitudinea mea l-a îndemnat să se învinuiască și mai mult. Aveam impresia că ținea cu tot dinadinsul să mă determine să nu-l mai iubesc. „După cum vezi, pentru că eu am

tras chiulul, a pățit-o un altul, și acesta s-a nimerit să fie Jan Jílek, un băiat blînd și evlavios, care nu era deloc primejdios pentru naziști. Mi-am gospodărit viața ca pe un bun al revoluției, și ea reprezintă o anumită importanță... O, Doamne ferește, nu vreau să spun că viața lui Jan n-ar fi fost prețioasă... eu însă aveam datoria să mă ascund: activam în ilegalitate și cunoșteam numele multor tovarăși din rezistență..."

Ajunsă la acest punct al istorisirii, febra Mariei începu să urce în mod simțitor. Sînt răni care nu se vindecă cu toată cusătura timpului, își zise Zuzana.

„De atunci l-am iubit și regretat pe Jan și mai mult, în timp ce pe František încetasem să-l mai admir... Bine că nu știu bieții bătrîni Jílek și povestea aceasta! am izbucnit eu prostește, în fața lui František, dar el a încuviințat. „Pe drept cuvînt m-ar urî! a zis. Eu am scăpat de la moarte, iar fiul lor a fost ucis fără vreo vină! Jan ar fi putut trăi fericit, iar tu ai fi fost astăzi soția lui!" De ce a rostit el ultimele cuvinte? Nu trebuia! Dar el nu ținea seama de nimic, cînd era vorba să spună adevărul. Fiind un combatant, angajat într-o luptă ideologică, trebuia să nu-l condamn pentru faptul că, fără voia lui, sacrificase un om. El nu putea să prevadă că nemții se vor răfui atît de impersonal cu numele lui. Sentimentele mele căutau pesemne alte complicații, deoarece mi-am revărsat din nou regretul și mila asupra lui Jeník, ucis datorită unei coincidențe întîmplătoare. Nu înțelegeam cum am

fost în stare să-i supraviețuiesc și să-i înlocuiesc îmbrățișările cu acelea lipsite de căldură și emoție ale lui František. De atunci am vorbit mereu despre el, ca nu cumva să fie uitat, părăsit în moartea lui inutilă. Repetam cu fiece prilej : Jan spunea... și îi citam cuvintele — chiar dacă nu se potriveau — numai pentru a fi prezent cît de cît printre noi și cu intenția de a-i otrăvi viața lui František. Nu din răutate procedam așa, ci pur și simplu nu-mi dădeam seama că-mi sap propria căsnicie. După un timp, s-a adăugat la toate acestea chinul provocat de conștiința amîndurora, a lui František și a mea. Jan stăruia printre noi, ne împovăra inima. Chipul lui căpătase odată cu trecerea vremii înfățișare de sfînt — aureola lui contrasta cu defectele lui František sau slăbiciunile lui omenești, pe care eu le exageram ca să crească nimbul celui dispărut. Adeseori mă trezeam noaptea lac de apă, cu un simțămînt de groază : în vis, Jan își bătea joc de noi amîndoi, ne disprețuia profund ! Cuvintele lui, adresate mie, „Pe ăsta ți-ai găsit să-l iei de soț, pentru care am fost ucis eu ?“ mă umpleau de spaimă, nu mai puteam adormi, iar la micul dejun nu-l învredniceam nici cu o privire pe soțul meu. El n-o ducea mai bine, se șubrezea, avea cearcăne în jurul ochilor, umbla năuc. Susținea mereu că va trebui să săvîrșească ceva măreț ca să merite a trăi viața ce-i fusese crutată. Din nou s-a străduit să schimbe în bine traiul nostru în comun, deși în atîtea privințe rămîneam tot străini unul

față de altul. El se complăcea în însingurarea lui, retras parcă dincolo de zidul propriilor gînduri — și nu de puține ori tăcerea lui a fost o binefacere pentru amîndoi. Pînă într-o zi, cînd nu s-a mai putut stăpîni. Eu tocmai vorbeam despre viitorul pe care mi-l închipuisem cu totul altfel decît și-l reprezenta el. Atunci s-a smucit nervos și s-a năpustit asupra credinței mele, a ideilor formulate. „Ești o bigotă ! Dacă și după război lumea va arăta așa cum ți-o închipui tu, nu merită să fie salvată !“ Degeaba am holbat ochii la el, n-a mai fost chip să-l determin să tacă. Ascultam cum răstălmăcea cu patimă părerile mele, credința mea — le socotea învechite, retrograde. Negăsind cuvintele cu care să apăr ceea ce distrugea și tăgăduia el, călcînd în picioare și batjocorind sentimentele mele, am simțit cum mă cuprinde groaza, cît mă apasă înstrăinarea. Am căutat scăpare în evocarea lui Jan. Cu mîinile împreunate ca pentru rugăciune, am rostit înspăimîntată : Așadar, tu pentru asta lupți ?! Ei bine, František, să știi că Jan n-a murit pentru o asemenea lume, nici pentru astfel de idei ! El susținea tocmai contrariul. A căzut zadarnic, iar tu l-ai trădat !... Am fost, negreșit, prea aspră cu el. Devenise stacojiu, dar n-a îndrăznit să mă contrazică. După ce a făcut un gest cu mîna, a ieșit din casă, tare pe opiniile lui, dar cu conștiința cumva zdruncinată, la fel și sentimentul de compătimire.... Cam de atunci și-a schimbat și atitudinea lui răbdătoare față de mine. Nu zic că nu mai era binevoitor, dar numai atît ! La început

am suferit din pricina asta, apoi m-am simţit de-a dreptul jignită. În cele din urmă, m-am întors către universul meu trecut, la Jan, la părinţii acestuia... Am început să-i vizitez din nou. Erau drumuri şi vizite pline de căinţă. Şedeam în casa lor, în faţa acestor oameni, smerită, cuviincioasă, dar ei mi-au dat să înţeleg că între timp s-au îndepărtat de mine, s-au înstrăinat.... Mă duceam tot mai des şi la biserică. Înadins rosteam în faţa lui František că numai Dumnezeu îi forţase pe nemţi să se retragă. Mă aşteptam ca el să replice : „Nu Dumnezeu, ci Armata Roşie !" Dar el nu-şi punea mintea cu mine, vedeam numai cum i se strînge gura pungă — şi nu ştiam dacă era dispreţ sau batjocură. Cît de dezorientată şi nefericită mă simţeam ! Răceala lui František mă silea să meditez. Mă copleşeau suferinţele evreilor, ale tuturor celor executaţi, ale ostaşilor de pe front şi ale copiilor sfîrtecaţi de bombele atacurilor aeriene. Dumnezeu începuse din nou să se preschimbe într-o putere neînduplecată. Luptam cu îndoielile mele, cugetările mă readuceau însă la realitate şi ele se asemănau întrucîtva cu părerile lui František. Era de ajuns să aud cum se tînguie o păsăruică înhăţată de pisică, să aflu că o tînără femeie a fost răpusă de cancer, pentru ca inima mea să bată înnebunită — de parcă aş fi alergat — chinuită de aceste întrebări : de ce în viaţă sîntem lăsaţi la bunul plac al unei rînduieli neîndurătoare ? František pretindea că în documente, cît şi în unele romane, sînt descrise jertfele a mii de martiri,

victime ale ticăloşiei, tiraniei şi a nedreptăţilor — nu aveam, prin urmare, încotro fugi şi nici nu puteam să-mi ascund capul în nisip. Multă vreme i-am cerut sfatul lui Jan, dar morţii nu răspund la întrebări, nu te pot îndruma să-ţi îndrepţi greşelile şi nici nu pot confirma ce e adevăr şi ce nu e. Fusesem crescuţi amîndoi la fel : să căutăm mîngîiere în religie ; ne bizuisem în linişte pe faptul că Dumnezeu nu putea fi tăgăduit, şi acum venise František să spulbere această tihnă de preţ ce ne-o oferea altarul. Ca s-o înlocuiască cu ce credeţi ? Cu haosul, dragă doamnă. Şi atunci mi-am dat silinţa să-i demonstrez cît e de naiv ateismul lui — iar noaptea mă cufundam în rugăciuni, cerînd iertare Domnului pentru îndoielile mele... Tinerii de azi mi-ar rîde în faţă !..."

„Chiar aşa ! pentru că ei au etichetat totul cu expresia : *sentimentalism !*"

În camera lor de spital poposi tăcerea. Un timp dădu ocol paturilor. Tot pavilionul era cufundat în somn, numai acest cub alb mai arunca în stradă, prin fereastră, un dreptunghi luminos.

„N-avem voie să ţinem lumina aprinsă. Ar putea veni sora să ne facă observaţie."

Maria stinse veioza de pe noptieră. În cameră se lăsă un întuneric străin, asemenea celui de care ia cunoştinţă un călător din vagonul de dormit cînd se opreşte trenul într-o staţie — după o clipă va porni mai departe, într-o oarecare direcţie, cu Maria şi cu Zuzana, fiecare dintre ele urmînd să coboare la

o altă stație, și astfel se va sfîrși călătoria comună a celor două tovarășe de suferință.

„Ai obosit! rosti Zuzana. Nu trebuia să te îndemn să vorbești atît de mult, însă sînt și eu la fel ca dumneata... Cînd e sănătos, omul dă ghes tot înainte — nu stă să-și cuprindă viața cu mintea, n-are răgaz să și-o analizeze; dar dacă e silit să zacă cîtva timp într-un spital, de cine știe ce boală de care nu este sigur că va scăpa, că va fi din nou zdravăn ca mai înainte, își dă seama cît valorează viața și se întreabă ce rost a avut să se zbuciume pentru toate nimicurile?"

„Simt nevoia să mă aud vorbind despre toate cîte s-au întîmplat! rosti Maria ușor contrariată. Începu să se învinovățească: Pe mine m-a influențat educația înapoiată pe care mi-a dat-o mama, e lucru sigur, dar nici ea, biata, n-a fost crescută altfel! Pe František, în schimb, îl dezumanizase fanatismul lui. Nu înțelegea decît să trăiască într-o luptă continuă, să-și pună mereu viața în primejdie, ca să se bucure de sentimentul că a făcut ceva împotriva acelui lung război. Nici Jan Jílek nu-i da pace. De cîte ori avea un ceas mai liniștit — cînd asculta muzică sau citea o carte interesantă — își amintea de Jan. Și asta, mai cu seamă după ce nemții au început să piardă... Își rostea atunci gîndurile cu glas tare, să aud și eu că el poartă și acum povara recunoștinței: „Îi plîng pe cei care și-au jertfit viața în locul nostru! Ei nu vor putea gusta bucuria victoriei!" După cîtva timp, ne-am mutat în cartierul Líbeň, ca el să fie mai aproape de fabrică. În realitate, însă, František schimbase locuința ca să scape de ochii vecinilor... Începuse să se șoptească ba de unul, ba de altul, că un oarecare Jan Jílek fusese împușcat în locul lui, în timpul stării de asediu. Nu-i scăpase nici țepile din privirile cîtorva de pe stradă, ceea ce-l neliniștise. Uneori, cînd trecătorii se opreau să se uite după el, pretindea că le simte privirea înfiptă în spate, și cu greu își mai ținea capul drept. Pînă și tonul portăresei îl pusese pe gînduri cînd, într-o zi, i se adresase cu un surîs prefăcut, adunat în jurul buzelor aspre: „Ce noroc ați avut, domnule Jílek!" N-a întrebat-o, firește, despre ce noroc era vorba, dar a hotărît să ne mutăm de acolo. Nu-mi plăcea deloc să mă plimb cu el în atmosfera aceea încărcată de funinginea pe care o vărsau coșurile din Líbeň[1], cu vremea însă m-am obișnuit. Locuiam departe de mama. Abia dacă treceam pe la ea o dată pe săptămînă. Cînd aflam că de luni pînă sîmbătă cîștigase destui bani, eram mulțumită, și cîteva zile aveam răbdare să n-o văd. Crescută cu teama de mizerie, credeam că lucrul cel mai însemnat pe lume e să nu ai grija pîinii de toate zilele. Trăiam neliniștită: pe de o parte îi cultivam amintirea lui Jan, dar mă culcam cu František, pe de alta credeam în Dumnezeu, ca și răposatul, și mă îndoiam de convingerile soțului meu. Timpul și-a spus cuvîntul. Fără să-mi dau seama, senti-

[1] Cartier praghez cu multe fabrici.

mentele mele s-au mlădiat în favoarea lui František. Doream să-l ajut chiar și în activitatea lui ilegală, deși nu mă pricepeam deloc. „Ia-mă și pe mine la una din treburile tale alea secrete!" i-am cerut într-o zi. A refuzat pe un ton vehement: „Mi-e de ajuns cîte s-au întîmplat! Prefer să trag ponoasele numai eu singur!" În fabrică lucra cu un grup format atît din muncitori cît și din intelectuali recrutați pentru muncă. Uneori, invita duminica, la masă, cîțiva prieteni. Fiind vreme de război, vă dați seama că nu prea aveam ce să le ofer. Făceam rost de niște turtă dulce și surogat de ceai, ca să le dau să înțeleagă că-mi face plăcere vizita lor. După ce sorbeau ceaiul acela searbăd, František îmi făcea un semn discret — eu plecam atunci în bucătărie, chipurile să rostuiesc cîte ceva acolo, și nu mă întorceam pînă nu venea el să mă ia în casă. Plimbîndu-mă de una singură prin cartier, mi se părea că fiecare om pe lîngă care trec mi-e apropiat sufletește, deoarece iubeam și uram aceleași lucruri — la fel, de altminteri, ca întreg poporul nostru... Destăinuindu-i impresia aceasta lui František, l-am surprins că surîde — zîmbea mai cald ca niciodată! Mi-a dat apoi să citesc niște broșuri pe care le ascundea între coperțile unor romane distractive — proceda cu multă prudență... Multe probleme din broșurile acelea mai mult le intuiam decît le înțelegeam... Exista însă una pe care nu numai că nu puteam să o pricep, dar refuzam acest lucru cu tot dinadinsul: ura! Mă oprea credința mea în Isus. Am început totuși să înțeleg că nu e suficient ca omul să fie fericit abia după moarte și să se mulțumească aici, pe pămînt, cu o viață de mizerie. Despre preocuparea mea nouă i-am vorbit mai întîi mamei mele, apoi și bătrînilor Jílek, cînd mă duceam pe la ei. Înspăimîntați de ceea ce auzeau, bătrînii schimbau vorba. Cu mama a fost mai interesant: deși trăia cu privirea ațintită la cer, crezînd în mîntuirea de după moarte, a început să fie atrasă și ea — ca mulți alții — de salvarea de aici, cea pămîntească. Mă asculta cu teama să nu păcătuiască față de îndurarea Domnului, însă plină de curiozitate, și cu simpatie. Pe scurt, bărbatul meu s-a dovedit mai tare decît noi, izbutind să ne abată privirea de la cer spre pămînt. La biserică mă duceam din puterea obișnuinței... Luni în șir m-am tot dus, pînă s-a întîmplat nenorocirea cu František..."

„Cum, în ce împrejurări?" o zori Zuzana pe Maria.

„În timpul revoltei. Din prima zi cînd a izbucnit, František parcă înnebunise!... Pleca de-acasă, ca să lupte în situațiile cele mai primejdioase, cînd nemții, și bine instruiți, și cu arme de tot felul, reprezentau o mare forță de luptă. Eu nu l-am reținut niciodată, ba îi dădeam și ultima bucățică de slănină... O băga în buzunar împreună cu un rest de ciocolată veche. Pleca să lupte pentru doi, cum spunea cînd ieșea pe ușă: pentru Jan și pentru el. „Dacă ar fi trăit Jan, ar fi mers și el cu mine, nu-i așa?" insista pe un ton provocator. Eu nu știam ce să-i răspund în clipele acelea.

Pentru desăvîrşirea lui Jan eu aveam venerație. El era blînd şi duios, nu ar fi conceput să tragă cu puşca ori să verse sînge... „Desigur... am îngăimat — întru amintirea lui Jan aici, pe pămînt, şi ca să-i fie lui František îndemn în acţiunea lui de a-şi dovedi sieşi şi lui Jan că nu este un laş şi e demn de viaţa ce-i fusese dăruită..." Oamenii din grupul lui František pregăteau focoase pentru grenade, aşa cum fuseseră instruiţi în ilegalitate. Lucrau într-un beci, la lumina unei lămpi cu petrol, curentul electric fiind tăiat atunci. ...Neatent mînuit, un focos a explodat, František a fost lovit în amîndoi ochii, bucăţile i-au spart retina...

„Înspăimîntător!" Zuzana trăia intens evenimentele povestite şi, emoţionată, aştepta alte amănunte.

„Atunci avea douăzeci şi cinci de ani. Faptul că a fost declarat erou, nu i-a ajutat cu nimic. Nu concepea să fie compătimit, spunea că nu şi-a făcut decît datoria, dar că n-a fost îndeajuns de prudent... Ulterior i s-a dat grad de ofiţer, iar Republica i-a acordat pensie. Prima plată l-a deprimat. Poate pentru că ştia că n-o să mai vadă niciodată lumina soarelui. Guvernul l-a trimis şi în străinătate pentru îngrijire — nici nu mai ştiu cine nu l-a tratat, dar rezultatul a fost acelaşi, ochii nu mai puteau să fie salvaţi! În chipul acesta a venit pentru el pacea şi s-a instalat o lume nouă! Surîdea uneori, uitînd că s-a cufundat în beznă pentru totdeauna. După primii ani de deznădejde, a venit biruinţa asupra lui însuşi.

Nu concepea să trăiască în necunoaşterea orbirii, nu accepta să se dea învins... se mişca prin casă cu încăpăţînare, deşi se lovea de tot ce întîlnea în cale. Greu mi-a fost să-l conving că e nevoie să fie ajutat la orice deplasare! A luat obiceiul să se descurce cu ajutorul auzului, să trăiască prin auz — sta la pîndă să asculte tot ce se întîmplă; nu închidea niciodată radioul şi mă ruga să-i citesc ziarele. Mă istovea cititul şi-mi altera glasul! De-acum, pentru mine era lămurit un lucru: făceam parte, în mare măsură, din invaliditatea lui, intrasem aşadar într-o altă etapă a vieţii!... Trebuie să vă mărturisesc, doamnă Zuzana, că nenorocirea lui în loc să mă neliniştească, adîncind ceea ce fusese neînţelegere şi descumpănire între noi, dimpotrivă a trezit în mine un devotament curat faţă de el..."

Maria Jílková se opri să mai prindă putere înainte de a-şi sfîrşi povestirea.

„N-aş putea afirma că era chiar dragoste. Probabil că nu. Oricum, cealaltă, iubirea pentru Jan, pe care o pierdusem, fusese cu totul altfel. Ceea ce s-a petrecut mai departe cu František, sentimentul pentru mine, n-a avut, ca să zic aşa, nici aripi şi nici vreo podoabă, a fost însă ceva temeinic, de nezdruncinat. Eu îi înlocuiam vederea. Citind mereu gazete şi cărţi pentru el, am început să mă cultiv. Mai tîrziu am imprimat pe bandă de magnetofon conferinţele transmise radiofonic. Nu închideam niciodată aparatul de radio. În felul acesta mi-am lărgit orizontul cunoştinţelor,

pînă atunci nu prea cuprinzător ; am aflat alături de el — orb fiind — de o mie de ori mai multe lucruri decît dacă și-ar fi păstrat vederea ! Mă simțeam mai aproape de el, începeam să-l înțeleg în multe privințe, eram capabilă să-i răspund la felurite întrebări. El avea nevoie de mine în mai mare măsură decît biata mea amintire despre Jan. Eram de neînlocuit, chemată fiind să umplu un gol, să întregesc viața lui. În afară de asta, el reprezenta pentru mine nu numai bărbatul meu, ci și copilul meu, lipsit de apărare, avînd nevoie de grija și de ocrotirea mea. De fapt, aveam două ocupații : pe de o parte lucram la fabrică, pe de alta îl ajutam pe František să-și mențină tăria sufletească. Suporta nenorocirea bărbătește, nu mi-am îngăduit niciodată să-l compătimesc, dimpotrivă, rîdeam amîndoi mai des ca înainte. Tînjea să devină independent. Își încerca mereu mîinile, să afle cam ce-ar fi în stare să lucreze, pentru că nu voia să trăiască numai din pensie. I-au trebuit doi ani pînă să ajungă să cunoască împrejurimile. Cu ajutorul simțului pipăitului lumea lui s-a extins la strada noastră din Líbeň mai întîi. Bîjbîind cu bastonul, se plimba de la un capăt la celălalt al ei, în timp ce eu mă găseam la lucru. Imediat ce intram în casă, se ridica surîzător, de parcă aș fi fost soarele lui. Acest lucru a fost pentru mine o mare descoperire. Deși aveam destulă treabă în gospodărie, lăsam baltă cu bucurie totul, ca să-l scot pe el la aer, să-l plimb, să se încînte cumva de tinerețea lui. Îmi prindea cotul strîns în mîna

lui și mergea cu capul sus, fața îndreptată spre lumina ce nu mai însemna pentru el nimic. Eu eram de-acum totul pentru el ! Mă întreba ce se petrece pe stradă sau pe malul apei. Nu se plîngea niciodată de ceea ce pierduse. Ne înțelesesem să considerăm amîndoi nefericirea lui ca o consecință firească a războiului. Nu se tînguia de faptul că nu mai vede nici un chip de om sau vreun trandafir. Odată, cînd i-am descris frumusețea parcului toamna, la dorința lui, a spus : „Și Jan Jílek zace în întuneric ! Apoi a adăugat cu sfială : Păcat că nu poți vedea asemenea frumoase culori !“ Ceea ce îl neliniștea, era mai ales izolarea și faptul de a nu putea ajuta pe nimeni cu nimic. Ar fi dorit să fie de folos oamenilor măcar cu mîinile, dacă-i era imposibil cu vederea. Așa a ajuns să învețe meseria de telefonist și să găsească un loc într-o fabrică. Și eu mi-am găsit un post nou : într-o florărie. Între timp, am schimbat locuința cu alta, care poseda două încăperi — o casă cu grădină, să aibă František mai mult aer, și unde să poată sta cînd era frumos afară. Mă dezobișnuisem de munca fizică, dar cum fiece om tinde să găsească satisfacție în ceva, eu mi-am aflat-o, cu bucurie, în îngrijirea florilor. Într-o slujbă de birou nu mi-ar fi plăcut, nu puteam suporta viața sedentară — doar acasă duceam de ajuns o astfel de viață ! Să îngrijesc un bărbat, să-i citesc sau să ascult împreună cu el muzică... Apoi, micile sere din florărie îmi aminteau mereu de copilăria mea — poate nu prea reușită, dar așa cum fusese

numai pe ea o aveam. Mama mea murise nu prea demult de gripă, iar eu o reînviam cu fiecare salvie sau begonie pe care o țineam în mînă, deoarece trăise numai printre flori. Părinții nu-și dau seama în ce măsură influențează viața noastră, a copiilor, și, pînă cînd se sfîrșește și viața noastră, cît de mult îi căutăm în toate !... La întreprinderea aceea, am lucrat multă vreme numai în grădină, apoi m-au trimis ca vînzătoare într-un magazin. De atunci, parcă-mi simt brațele la fel de gingașe, lipsite de apărare, ca lujerele florilor ! Cum îmi satur toată ziua vederea de minunatele forme și culori, după orele de lucru, cînd nu mai citesc, nu mai văd nici eu nimic altceva, ca și František. Trăiesc, așadar, numai și numai viața lui !...

„Și vă îngăduiți unul pe altul ?"

„Cum de nu ! Deși avem fiecare dorințe proprii, ba uneori chiar ne poticnim de unele nehotărîri, izbăvirea lui František aici pe pămînt și mîntuirea mea după moarte, concepțiile acestea, nu se mai împotrivesc una alteia, s-au împăcat... La urma urmei, amîndouă oferă omului aceleași posibilități — cum spun eu — pentru ca amarul vieții să nu devie de nesuportat ; căutăm modalități care să ne permită a suporta existența..."

Înfiorarea din glasul Mariei Jílková se stinse ca licărul unor cărbuni după ce au scînteiat puternic.

„N-am vrut să avem copii, ca să mă pot dedica numai lui František. I-am dăruit atît cît trebuie, niciodată totul, nemaifiind eu în-

sămi întreagă după moartea lui Jan. Jertfirea lui de prisos mă obligă să-i păstrez amintirea. František s-a sprijinit de mine ca de un zid solid. Ocrotit astfel, simțea că nu i se mai putea întîmpla nimic rău. El mi s-a dăruit întreg, fără nici o ezitare — femeia din mine și-a dat seama de acest lucru pînă la urmă... Dar să știți că abia acum, de cînd zac aici și mă destăinuiesc dumneavoastră, am reușit să deslușesc totul... cum a fost."

Se lăsă tăcere. Maria respira greu. Impresionată de povestirea ei, Zuzana constată cu tristețe : nu mai sîntem tinere, iar sentimentele noastre sînt atît de complicate, mai ales în raport cu ale noii generații, care e bine dezvoltată și care împlinește cu fiece primăvară rîndurile rărite ale adulților. Am citit mult despre suferința oamenilor, noi înșine am suferit destul, însă poetizăm totul, iar la patruzeci de ani ne trezim sentimentali și de modă veche ! Părinții noștri nu ne-au înarmat cu bravada verbală a tinerilor de azi ; generația actuală se pricepe să nesocotească suspinele, lacrimile... Facem parte din tagma eroinelor pe cale de dispariție — femeile și bărbații ce vor veni după noi vor înfrunta probabil suferința ca pe o performanță sportivă. Adică, o antrenare la rezistență. Natura înzestrează făpturile sale cu blănuri groase cînd le așteaptă geruri aspre.

Femeia de pe patul alăturat tăcea. Dar seara aceea trebuia să ia sfîrșit altminteri. Zuzana nu căută prea mult cuvintele pe care i le adresă :

„Dumneata ești o femeie deosebită!“ rosti ea ferm.

„Nu e nimeni un om obișnuit“, o corectă Maria.

După două zile, pe cînd se găsea la pansat, doctorul o înștiință pe Zuzana: „Mîine puteți să plecați acasă!“ Simțind că-i fuge pămîntul ușor de sub tălpi, ea se sprijini de un scaun, pînă învinse amețeala trecătoare. Ce însemna slăbiciunea aceasta? Probabil nervii... Înștiințarea medicului o întristase. Cu fața ei desfigurată, fusese aici, pînă atunci, în siguranță, la adăpostul pansamentelor. De acum înainte va trebui să-arate chipul ei oamenilor.

Îl auzea pe doctor ca de la o mare depărtare: „Acum o să vă ia în primire chirurgia plastică. Avem în acest domeniu specialiști de renume mondial, ca Burian, Pesková...“

„Vă mulțumesc la toți! Ați făcut pentru mine tot ce ați putut“. Cu un gest cam brusc, Zuzana părăsi infirmeria fără vreun alt cuvînt în plus. Mergea iute, cu pasul celui care știe precis ce are de făcut. Pe coridor mai erau agățate încă pe pereți anunțurile: „În perioada epidemiei de gripă sînt suspendate vizitele celor din afara spitalului“. Măsurile de prevenire mai durau, dar pe Zuzana n-o impresionară. Pentru ea carantina se va prelungi probabil toată viața. De fapt, nici un om nu scapă vreodată de ea! Cine poate susține că s-a apropiat în mod absolut de un semen al său? Maria Jílková va fi mutată mîine sau

poimîine la secția boli interne. Prin camera numărul șase se vor perinda alți pacienți, suferinzi de alte boli...

Își luă rămas bun de cîteva ori de la ea, cu promisiunea: „Am să vin să te văd. O să te caut unde te va muta!“ Își strîngea lucrurile într-o valiză. „Din cărți nu iau decît pe Bovary, de celelalte mă pot lipsi un timp, ți le las să le citești, mai ales că le-ai și început...“

„Am să vi le păstrez curate. Eu știu cum să umblu cu niște cărți“.

Viața le despărțea. Regretau amîndouă — una mai mult decît cealaltă... Maria o prinse pe Zuzana de mînă:

„Dacă doriți, puteți să-mi arătați cicatricea.“

Zuzana nu se sperie. Așezîndu-se lîngă ea, îi apucă și cealaltă mînă, rostind moale:

„Aș fi vrut, numai că n-aș mai fi în stare să-mi bandajez capul așa cum mi l-a înfășurat sora. Evident că dumitale ți-aș fi arătat cicatricea! Zuzana își spuse: sper că am convins-o! Dar femeia încetă să o mai supravegheze pe artistă: „Pe soțul meu o să-l deziluzioneze obrazul meu. În curînd am să-l pierd! afirmă cu tărie. El o să-mi dea numeroase probleme, însă într-un fel vor trece și acestea. Cu teatrul va fi mai greu. Pentru un actor teatrul e mai important decît viața. De o sută de ori mai important! Știu, Maria, știu bine ce se va întîmpla acum: oamenii or să se înspăimînte de fața mea... și chiar eu însămi“.

Maria clipi. Grija îi voalase ochii bolnavi.

„Cînd ajungeţi acasă, scrieţi-mi cîteva rînduri, să aflu cum vă merge."

Zuzana rîse ca să-i dea curaj :

„Ţi-am spus că am să vin să te văd. Fie aici la spital, fie la dumneata acasă, doar ne-am legat printr-o strînsă prietenie. Pe ce stradă stai în Líbeň ?"

„Thälmannova numărul zece, e uşor de ţinut minte. Adăugă şi alte amănunte : Fabrica unde lucrează soţul meu e ceva mai departe, cam la şapte minute pe jos. Continuă ca şi cum ar fi vorbit despre un paradis pierdut : Florăria mea e în strada Líbeňska. Avem o locuinţă frumoasă, compusă dintr-o cameră luminoasă şi o bucătărie care dă înspre grădină. Grădina e în realitate un loc cu cîţiva arbuşti şi doi castani — Dumnezeu ştie cum au rămas acolo între blocuri ! Pentru ochi ajunge peticul acela de verdeaţă — pentru ochii mei, fireşte. La stînga, după colţ, se află lăptăria, iar pe strada din faţă autoservirea : brutăria este peste drum, încît le am pe toate la îndemînă. Cînd nu vînd în magazin, înseamnă că sînt în cămăruţa din spate — acolo abia ai loc să te învîrteşti. Serveşte de cancelarie pentru magazin şi eu înregistrez comenzile pe care le primim. Am avut multe slujbe pînă m-am stabilit la magazinul acela. V-am mai spus că într-o vreme am fost şi cantonieră la o barieră de cale ferată. Eram însă prea departe de Frantisek, mă duceam şi mă întorceam cu autobuzul. Nu aveam curaj să merg pe bicicletă, sînt atît de greoaie şi de neîndemînatică !"

Cuvintele ei erau uscate ca arse de febră ! Zuzana trebuia aşadar să ducă imaginea Mariei aşa, întreagă, cu cele mai neînsemnate mişcări, sunete.

„Acum să-mi strîng şi rufăria ! suspină, lăsînd să se înţeleagă că se simţise bine în camera aceea, în timp ce-şi căuta lucrurile în dulapul comun. Capodul dumitale s-a murdărit — vorbi Zuzana aşa, ca între intime — ţi-l las pe-al meu, e destul de larg şi eu n-am nevoie de el, acasă am altele, iar pe-al dumitale n-are cine-l spăla acum."

„N-am crezut să stau aici atîta vreme, îngăimă Jílková jenată, acceptînd oferta Zuzanei cu uşurare. Sînteţi foarte bună. Nu mi-ar fi plăcut să mă mut la interne cu nişte lucruri nu prea curate. Am să vi-l trimit, cînd mă întorc acasă, curăţat şi călcat, vă rog să aveţi toată încrederea c-am să-l păstrez cu grijă. Maria răsucea între degete mătasea capodului. Nu mi-am închipuit c-am să îmbrac vreodată un lucru purtat de dumneavoastră."

Zuzana aşeză pe noptiera Jílkovei sticla cu un rest din colonia ei, împreună cu nişte bomboane şi două numere din revista *Plamen* [1].

„Mi-ai ţinut de urît. O să-mi fie dor de dumneata, doamnă Maria ! Acest *doamnă* suna a despărţire. După ce va trece epidemia de gripă din Praga, am să mă interesez la telefon cînd pot să-ţi fac o vizită. Pînă atunci, să-ţi dai, te rog, silinţa să te faci sănătoasă.

[1] Flacăra (trad. din lb. cehă), revistă bilunară cehă.

Dumneata ești indispensabilă multora dintre noi."

„Nici dumneavoastră să nu vă mai zbuciumați atîta ! Viața se aseamănă cu o catastrofă naturală, împotriva căreia n-ai cum să lupți. Femeia aceasta, care rămînea de-acum singură, își șterse fruntea lucioasă cu batista înainte de a strînge tot ce avea pe măsuță în geanta ei încăpătoare, lăbărțată. Vreau să-mi adun lucrurile, să fiu gata cînd vor veni să mă ia."

Zuzana îi aruncă o privire de rămas bun. Văzu cum așeza în geantă cărțile, șervetele nespălate și niște sticle goale de apă minerală.

„Astea fac două coroane, e păcat să le las aici, rosti cu spirit gospodăresc."

Cîțiva pași pînă la ușă și urma despărțirea ! Zuzana avea impresia că e într-un fel vinovată că pleca acasă și o părăsea. Se legase sufletește de ea și acum o lăsa singură, să ducă mai departe povara bolii și a destinului celor doi bărbați care plătiseră un tragic tribut în acțiunile războiului antihitlerist. Deși ea însăși pleca desfigurată, avea senzația apăsătoare că lăsa în urmă o mare nenorocire, în timp ce se îndrepta spre o viață confortabilă. Încît nici nu-și dete seama de cîtă vreme îi tot strîngea mîna Mariei !

„Adio, doamnă Zuzana !"

Se smulse din îngîndurare cu protestul :

„Cum adio ? Vrei să spui, la revedere ! Și să ne vedem cu bine, dispuse și sănătoase ! Nu-i așa ?"

„De ce să ne facem griji în privința aceasta ? Va fi după cum vrea Domnul !" rosti Maria, neputîndu-se stăpîni nici acum, la despărțirea de Zuzana, să nu-și manifeste credința. Abătută și roasă de boală, adunase ultimele puteri în privirea de pe urmă în care o învălui pe Zuzana. Aceasta ducea cu sine întreaga poveste a vieții sale, ce nu va mai fi împărtășită nimănui.

„Am să-i telefonez soțului meu, de la poartă, să vină să mă ia cu mașina."

Zuzana părăsi camera numărul șase cu un pansament enorm în jurul capului. Sora ar fi vrut să-i aplice doar un mare plasture, dar ea spusese că se simte mai bine așa.

Eda se afla acasă. Cu siguranță că abia se trezise din somn — ghicea lucrul acesta după glasul lui somnoros și după cum încerca să simuleze cu neîndemînare bucuria. Sau poate suferea ea de mania persecuției ? Totul i se părea altcum ? Să nu fie bănuitoare, ar suferi ! Nu trebuie ! De altminteri, Eda își învinse repede surprinderea :

„Ei, bravo, în douăzeci de minute sînt la tine ! Așteaptă-mă la poartă. Dacă n-am voie să intru în spital, să-ți ducă cineva geamantanul, nu cumva să-l cari tu !"

„N-are nici trei kilograme, e ca o jucărie, l-am coborît eu."

Zuzana nu se bucura de revederea aceasta. Era chinuită de jenă, îngrijorată. Merse să le mulțumească surorilor și să-și anunțe plecarea la cancelarie. De-acum, porțile spitalului îi erau deschise ! Presupunea cam ce o va

aştepta după ce va coborî ultimele patru trepte în stradă şi după ce va ajunge acasă ; apoi vizitele colegelor, a admiratoarelor curioase, a bunilor prieteni bîrfitori ai lui Eda — falsa atenţie a tuturor acelora care n-au avut nimic de pierdut sau suferit.

Eda nu mai sosea. Nu fusese el niciodată punctual, dar acum trecuse peste o jumătate de oră... Zuzana avu o strîngere de inimă. Nu se grăbea s-o vadă, pentru că-i era teamă de această întîlnire ! Încercă să se domine : sînt ridicolă ! De cînd îl cunosc n-a făcut decît ce a vrut ! N-a ţinut seama nici de timp, nici de om ! Înainte mi se părea firesc, acum am devenit susceptibilă... Era complexul de inferioritate care începuse să-i macine încrederea în sine. Neştiind cum să se comporte faţă de acest simţămînt, îl alunga pur şi simplu, cum fac copiii cu sperietorile.

„Arăţi splendid ! îi spuse ea, după un sărut în fugă. Se comporta ca şi cum ea l-ar fi scos pe el din spital şi nu invers. Ţi-a priit fără mine ! Propriul ei rîs forţat zgîrie auzul ei de actriţă. Îşi pierdea încrederea în sine, deşi disimula perfect. Ce s-a mai petrecut în toată vremea aceasta ?"

„Nimic ! Te-am aşteptat pe tine," răspunse Eda.

Lumea parcă se schimbase ! Praga devenise mai mare. Înainte nu vedeai atîta lume pe stradă. Şi toţi oamenii aceştia o să-i privească faţa ei desfigurată ? Dacă n-ar avea un nume atît de cunoscut, s-ar amesteca în mulţime fără nici o ezitare şi s-ar simţi bine. Dacă

n-ar avea un nume cunoscut de toţi ! Şi în plus pe Eda ! Mîinile lui ţineau volanul aproape de ale ei — jinduia să i le mîngîie, dar se abţinu observînd că purta nişte mănuşi noi, perforate. Cu siguranţă că le primise în dar de la cineva, deoarece la ei în ţară nu se confecţionează asemenea mănuşi. Regina renunţase probabil la cîteva prînzuri ca să le poată cumpăra.

„Să-mi povesteşti acasă totul, fiece amănunt, sînt curios ca un copil ! Glasul lui răsuna prietenos, însă nu-şi dete silinţa să-i privească bandajul de pe cap. Nici în timp ce o întreba : Cînd ai să poţi scoate pansamentul ?"

„Cu cît mai tîrziu, cu atît mai bine, mi s-a spus, minţi ea, strîngînd baticul de mătase în jurul gîtului. Era mult prea devreme ca să-l înspăimînte pe Eda, poate peste vreo două zile, astăzi dorea să-i mai fie soţie ; doar pentru acest motiv îşi ascunsese ea faţa sub albul tifonului ! Cred că-ţi dai şi tu seama, că va trece mult timp pînă să arăt a om !"

Acasă o aştepta nu numai o masă gata aşternută, dar şi un ghiveci cu o minunată azalee, cumpărată de Eda ceva mai înainte, ca s-o întîmpine pregătit în cazul că ar fi sosit pe neaşteptate. Zuzana îi fu recunoscătoare pentru acest gest.

„E foarte frumoasă, îţi mulţumesc !"

Luîndu-i lucrurile în primire, femeia de serviciu o întîmpină cu o tiradă plină de un vădit optimism :

„Ați avut un mare noroc, doamnă, nu-i așa? Putea să iasă rău de tot! Și încă cum! Doamne păzește..."

„Da, cu ochii... așa m-au consolat și medicii: v-ați salvat ochii..."

Se exprima ca o elevă despre nenorocirea ei. De la veleitățile unei mari artiste, atingea acum doar nivelul unei oarecare fetițe bolnave. Probabil că Eda cunoștea perfect situația — vorbise cu medicul fie la telefon, fie personal — altminteri de ce nu se interesa cum stau lucrurile cu obrazul ei? În locuința lor stăruia o atmosferă de jenă, amîndoi evitau acel ceva care încerca să se strecoare în discuțiile lor, în clipele de tăcere. Nenorocirea devenise în viața lor particulară un al treilea personaj! Eda nu știa cum să se comporte și stîngăcia lui sporea supărător înstrăinarea lor. Trecea grăbit dintr-o cameră în alta, ca și cum s-ar fi ferit de ceva. Deși era în mod obișnuit sprinten la trup și ager la minte, felul cum încerca să scape de neplăceri dovedea primitivism.

„Să bem cîte o cafea bună, cu cîrnăciori și cîte un păhărel de vermut! ce zici, Zuzi? Am făcut rost pentru tine de niște Cinzano."

„O, bravo!" acceptă Zuzana, știind că-i plăcea să sărbătorească cîte un mic eveniment, și ca să nu-i strice cheful.

După ce făcu o baie, apăru însoțită de parfumul ei obișnuit. Cum să se manifeste oare? Să facă mai întîi pe gospodina, să rămînă sută în sută femeie sau să pozeze ca actriță? Că de suportat nu suporta să se umble așa, în

vîrful picioarelor, în jurul ei! Eda nu găsea prilejul să o îmbrățișeze din pricina îngrijitoarei — și nici nu-și putea exprima sentimentele și dorințele care-l asaltaseră. Zuzana se îndoia de aceste sentimente și dorințe de multă vreme, dar i-ar fi făcut plăcere să-l audă rostind cuvinte tandre.

Trecu în bucătărie și, punînd amical brațul pe după umerii femeii de serviciu, îi spuse:

„Cît am fost la spital, am povestit la toată lumea ce prezență de spirit ai avut dumneata, doamnă Kofranková! Dacă nu interveneai la timp, mi-ar fi luat foc tot capul! Îți mulțumesc foarte mult, mult de tot! Astăzi nu mai avem nevoie de nimic, vino mîine la noi."

După ce închise ușa în urma ei și rămase numai cu Eda, Zuzana se simți părăsită.

„Acum, povestește! îl invită ea, dar înainte ca să înceapă el, rosti de teamă ca tăcerea să nu se prelungească prea mult: Despre mine cred că știi totul. Ai discutat desigur cu medicii..."

„Da, recunoscu el, deși ea nu formulase o întrebare. Am vorbit cu toți cei care te-au îngrijit. Cum aș fi putut să nu mă interesez? Am fost de cîteva ori la ei, iar cu telefonul i-am deranjat zilnic."

„Așadar, știi mai bine decît mine cum arăt!"

Eda eludă încercarea ei curajoasă de a rezolva imediat și deschis situația. Tatonă din nou:

„Ar fi bine să pleci undeva. Mi-au spus doctorii că ai avut un șoc. Evident, dacă nu ai în plan altceva."

„Să plec acum, iarna ? Şi unde să mă duc ?"
„Mă gîndeam, de pildă, la Krkonoš, întrucît se pare că nu stai bine nici cu nervii."
Acest „nici" cuprindea tot ce ştia el despre ea ! Se străduia să fie tandru, îi lua mîinile într-ale lui, îi căuta privirea. Cum îl cunoştea bine, atitudinea aceasta era nouă pentru ea — dar şi pentru el : generată poate de un sentiment de compătimire, însă atît de viu că se confunda cu dorinţa, îl îmbia pe Eda s-o alinte. Capul ei bandajat o enerva peste măsură şi o jena gîndul că e iubită — probabil pentru prima oară — din caritate. Se simţea grozav de umilită — ca un biet zdrenţăros căruia i s-a spînzurat o decoraţie de piept ! Artista se delecta cu aceste senzaţii brutale. Dar trebuia să-şi alunge cumva aceste gînduri ! Se duse, aşadar, să-şi aranjeze ţinuta, urmărind să îndepărteze clipa aceea de dragoste nesinceră a lui Eda, care începea totuşi s-o acapareze. Cînd se întoarse în cameră, era din nou stăpînă pe simţurile şi pe glasul său.
„Ai fost la ultimele premiere ?" îl întrebă cu siguranţa că îi va da un răspuns negativ.
„Nu, te-am aşteptat pe tine. Avem multe lucruri de văzut. Praga se întrece în evenimente teatrale şi cinematografice, e imposibil să le urmăreşti pe toate ! La televiziune ai să vizionezi piesele care se vor relua."
„Cele de la televizor da, însă celelalte... Nu voi putea apărea multă vreme în lume ! Se prefăcuse destul. O năpădi revolta — revolta celor năpăstuiţi. Avea o poftă sălbatică să-şi smulgă bandajul. În cele din urmă nu-şi putu

reţine mîinile. Ia te uită cum arăt ! Priveşte-mă bine ! Îi ardeau ochii. Era mîndră în nenorocirea ei. Umilinţa amară dispăruse. Retrăia în acest moment tragicul eroinelor interpretate de ea — eroine pe care le invocase ca să izgonească făptura mizeră, timorată, din această scenă de familie. Nici urmă de frumuseţe ! Părul ei atîrna lipicios, sufocat de bandaj, încadrîndu-i pleoştit fruntea şi chipul ; jumătate din sprînceana dreaptă era arsă şi strînsă într-o crustă dură, zgrunţuroasă ; pielea se zbîrcise în creţuri strivite, arse ; vinişoare albastre se zăreau sub epiderma roşie — expresia inteligentă a ochilor mărea această pustiire. Scruta cu asprime chipul lui Eda. Dorea să fie din nou umilită şi aspira totodată să afle adevărul. Chiar acest lucru îl citi în privirea speriată a bărbatului care o ţinuse cu o clipă mai înainte în braţe. Nu fusese pregătit, încît nu reuşi să-şi ascundă emoţia violentă şi expresia de groază.
„Poate că obrazul tău se mai poate repara în vreun fel... îngăimă nesigur, ferindu-se s-o privească. Dar acel crab cu care asemăna cicatricea nu-l slăbea din cleşte şi privirea lui se întoarse iarăşi pe crusta roşiatică. Chirurgia plastică a rezolvat situaţii mult mai grave."
Zuzana se feri din calea lui.
„Acum vreau să mă duc la un coafor... Nu la Lolek, acolo se adună protipendada din Praga a artiştilor... şi cum le cunoşti şi tu pe femei, s-ar vorbi a doua zi despre mine în toate tramvaiele !"

Zuzana tăie o bucată de plasture, dar cicatricea era atît de întinsă, încît fu nevoită să lipească alte două fîșii. Arăta penibil, însă mai ușurată — făcu sul bucata de tifon și o așeză în cutie. Întoarsă cu spatele la Eda, încercă să-și aranjeze pe cap, în fața oglinzii, mai întîi un șal de silon, apoi un batic de mătase. Deși cele trei fîșii de plasture se mai zăreau, nu mai arăta totuși atît de dezagreabil.

„Aici, pe tîmplă, n-o să-mi mai crească niciodată păr !"

Își vorbea mai degrabă sieși decît lui Eda. Doamne, ce ușurare că începuse în sfîrșit să se împace cu nefericirea ei ! Pe cînd își lăcuia unghiile, se așeză în așa fel ca să i se vadă picioarele : rămîneau impecabile. Pe peretele din față atîrna portretul ei. I-l dăruise lui Eda, de Crăciun, cu trei ani în urmă. Coborî privirea, să nu mai vadă chipul din tablou, întreg, nedesfigurat. Își spuse că are să-l dea jos a doua zi și o să ascundă toate fotografiile din casă. Respiră adînc, aidoma unei înotătoare înainte de a se arunca în apă. Intrarea în obișnuit trebuia să înceapă într-un fel !

„Aș vrea să știu cine s-a interesat de mine mai mult ?"

„Ivana. Zelul din glasul lui îl trăda. Ea te respectă cu adevărat. Pentru că nu a putut pătrunde în spital, a întrebat mereu de sănătatea ta."

Zuzana se mulțumi să încuviințeze cu un gest din cap. Nu mai ținea deloc la Ivana, încît nu fu deloc entuziasmată — i se părea o admiratoare bizară. Admiratoarele adevărate sînt

de obicei discrete, reținute, își învăluie sentimentul de adorație într-un fel de vrajă ; sînt tolerante, înțeleg graba cu care artistele acceptă devotamentul lor, indiferența cu care le tratează. Ivana vădea mai degrabă dorința de a parveni în lumea artistică, decît de a-și manifesta admirația pentru artista Zlatá. Fii atentă ! o preveni intuiția pe Zuzana, și ea se și puse în gardă.

„Dar cei de la teatru ?"

„Au telefonat pe rînd mai toți, cu rugămintea să-ți transmit salutările lor. N-ai de ce să te plîngi ! Nici nu mi-am închipuit să te iubească toți atît de mult !"

„Vrei să spui că și colegele ?"

„Evident ! ele s-au interesat cel mai mult. N-aș putea susține că bărbații... Hanyk, mai ales, e un partener cumsecade... Despre el mi-am închipuit totdeauna că nu-l dor decît vorbele... și cînd colo..."

Zuzana fu cuprinsă de o bucurie amară.

„Mă duc să mă coafez pe undeva prin Žižková, rosti în felul unei femei cu simț practic. Cei de acolo chiar dacă mă vor recunoaște, nu vor îndrăzni să întrebe nimic."

„De ce nu chemi coaforul teatrului să-ți aranjeze părul ? N-ai avea nevoie să te mai deplasezi în oraș."

Zuzana se răsuci iritată :

„Nici vorbă de așa ceva ! Nu vreau să mă vadă în halul în care arăt acum nici măcar vreo femeie de serviciu de la teatru !"

Eda săvîrșise așadar o greșeală. Nu știa cum să-i vorbească. Trebuia să se adapteze la o

mentalitate mai labilă — se simțea într-adevăr neîndemînatic.

„Cum crezi !"

Socotea că ar fi potrivit să iasă pe undeva cu Zuzana, însă se temea să-i propună acest lucru — oriunde ar fi întîlnit lume care îi cunoștea, or asta ar fi chinuit-o îngrozitor.

După ce plecă Zuzana la coafor, Eda se întinse pe divan, încercînd să pună ordine în proaspetele lui impresii. Se pregătise s-o vadă desfigurată, dar nu-și închipuise că arată atît de grav. Ce milă simțea pentru ea ! Dar peste toate, îl durea ceea ce de acum încolo nu putea să mai fie nici arta ei și nici admirația pentru ea. Această admirație îl ținuse în frîu și-l ferise pînă atunci ca să nu săvîrșească gugumănia de a include în preocupările sale niște oarecari îmbrățișări juvenile.

În clipa aceea se împotrivi ca Regina să-și facă loc în gîndurile lui. Deși se împăcase nu de mult timp cu ea, n-ar fi vrut să triumfe acum cu frumusețea ei, față de femeia și artista dotată care a fost Zuzana. Constatarea aceasta îl incită chiar împotriva tinerei, simți o scurtă dar vie repulsie imaginîndu-și faptul că ar fi în stare să comită o asemenea josnicie, să arunce cine știe ce cuvînt ofensator, cînd ea nu fusese lovită de vreo nenorocire, ca soția lui. Eda avea o senzație plăcută de felul cum reacționa — se putea mîndri de atitudinea lui în fața propriei conștiințe, numai că nu știa cît o să-l țină generozitatea ! Deocamdată nu-l preocupa decît situația soției desfigurate — cu adevărat numai asta ! Își

aminti de ultimele sale spectacole și îl invadă o tristețe de moarte : la aceste succese ale ei nu se va mai adăuga nici unul. Pe negîndite, se simți în casa lor ca într-un muzeu în care este expus trecutul. Reflectînd asupra emoțiilor prin care trecea, își zise că nu era chiar atît de ușuratic. Nu, suferea sincer, din moment ce era capabil să judece astfel. În seara aceea convenise cu gașca lui să ia masa la restaurantul Bruxelles, înainte să știe că se va întoarce Zuzana acasă ; acum însă nu mai avea chef să se ducă ; din gașca lor făcea parte și Regina. Se grăbi să-și anunțe prietenii, care înțeleseră situația, fără să comenteze și, deși neavizați la timp, se angajară să pregătească totul și să le suporte ei atît pe Regina cît și pe Ivana. Cîndva trebuia să le întîlnească pe cele două. Și așa Regina se simțea ofensată că se vedeau mai des în garsoniera ei, decît în public ! Am să termin cu ea, își propuse Eda cu hotărîre. Zuzana are nevoie de mine ! O comportare indiferentă i-ar spori nefericirea. Cît privește episodul acela, neînsemnat, cu Ivana, îl va da uitării, o să-l șteargă ca și cum n-ar fi fost. De altfel, Regina era mai acceptabilă. Ivana avea marota noului, iar pielea ei prea miroase a soare, chiar și acum iarna, Dumnezeu știe de ce ! Fiind conștiente amîndouă de faptul că sînt mai tinere în comparație cu Zuzana, căutau mereu să afișeze fără nici o jenă acest lucru, fără să țină seama că soția lui era frumoasă și celebră. Își expuneau farmecul, în mod supărător, cu fiece mișcare, în torentul rîsului revărsat în cascade. Se cam

sàturase de ele : nişte maimuţe lacome de bunuri materiale, pe care nu le mai suporta acum cînd deveniseră mai puternice decît Zuzana. Compătimirea trezi în el o senzaţie firească de ocrotire. Se ridică din această scurtă meditaţie distins, întrebîndu-se dacă nu cumva gîndurile lui erau retrograde sau lipsite de sinceritate. Doar considerase pînă atunci drept un lucru esenţial numai bucuria de a trăi ! Eda se sacrificase tot timpul mai cu seamă pentru drepturile lui decît pentru îndatoririle lui. Dar iată că se trezise în el omul, şi glasul acestui om acoperea în prezent tot ceea ce distona cu omenia. Lovită de nenorocire, Zuzana avea nevoie de ocrotirea lui — i se urca sîngele în cap, se ruşina pur şi simplu că judeca atît de tîrziu în chipul acesta. Nu-şi dăduse seama de gravitatea situaţiei, decît atunci cînd îi văzuse privirea rătăcită, care se chinuia să scape din captivitatea schilodirii. El fusese conştient totdeauna că nu realizase în viaţă mare lucru şi că numai o faptă mare l-ar îndruma să-şi atingă ţelul : acum îi sta la îndemînă !

Atît cu Regina, cît şi cu Ivana se încurcase pentru că în ultima vreme Zuzana nu-l preţuia îndeajuns. Ea îşi concentrase întreaga existenţă în slujba artei sale, iar el se lupta din răsputeri să nu fie uitat cumva pe o linie moartă.

Zuzana găsea firesc să subordoneze totul, pînă şi căsnicia, teatrului — ceea ce însemna roluri, oboseală, succes sau îndoială. La început, ea privise lumea lui cu multă afecţiune,

ca mai tîrziu să nu-i arate decît îngăduinţă. Eda nu suportase acest lucru — la gîndul acesta tresărea ca şi cum l-ar fi bătut cineva pe umăr. De aceea, altădată abia aştepta să se întîlnească cu Regina, deoarece pentru ea Eda era cineva — el nu se estompa, nu se pierdea în faţa ei. Ivana nu era decît un simplu flirt, care-i ieşise singură în cale, ce o înlocuia uneori pe Regina, cînd relaţiile dintre ei scîrţîiau, prevestind despărţirea. Ivana reuşise totuşi să-l convingă că merita mai multă atenţie, iar el nu-i refuzase acest lucru. Avea nevoie de multă încredere în sine, încredere care alături de Zuzana vegeta. În faţa îndatoririlor lui de acum, totul dispărea, îşi dădea seama de acest lucru cu mîndrie.

Cîte piedici o să întîmpine pînă să scape de Regina ? O şi vedea plîngînd ! Dar ca să se despartă de Ivana ? Ea va continua, desigur, să facă haz. Se va desprinde el, însă, uşor de ele mai bine zis, de dorinţele lui trupeşti pentru aceste femei ! Zuzana reprezenta pentru el o relaţie umană, care alunga pînă şi uşorul capriciu al impulsului erotic. Se afla într-o mare derută : cum să le comunice celor două că nu se cădea să-şi mai înşele nevasta acum, cînd o lovise o asemenea nenorocire ? s-o expună pe Zuzana, s-o umilească în faţa altora — mai ales a acestor două femei, care considerau frumuseţea chipului singurul atu al femeii ? Deodată se revoltă împotriva lui însuşi : se rătăcise într-o sală a oglinzilor, în care îşi vedea doar chipul lui, fără să afle vreo ieşire.

„Astă seară am o întîlnire cu nişte prieteni. Nu ştiam c-ai să te întorci acasă... îi vorbi Zuzanei, cînd se întoarse de la coafor. O privea calm, sincer. Coroana părului ei coafat lucea deasupra fîşiilor din plasture — acolo unde se încrucişau ele — contrastînd cu faţa ei desfigurată. Ar trebui să vii cu mine, o invită la fel de liniştit, fiind sigur că-l va refuza. Cel puţin ca să mănînci şi să bei ceva !“

„N-am să merg unde nu trebuie ! De altminteri, voi renunţa probabil la aceste mese de seară în oraş, întrucît nu ştiu ce bani am să mai cîştig.“

Pe Eda îl speriară oarecum cuvintele ei, deşi se gîndise şi el la o asemenea eventualitate.

„Dar eu unde sînt ?“ replică ofensat. În ultima săptămînă semnase două contracte, deşi regizorii angajaseră mereu noi colaboratori din domeniul muzicii. Anul trecut însă aşteptase aproape un an ca să realizeze un film. Pe regie puseseră mîna tinerii, iar compoziţiile unor creatori trecuţi de treizeci de ani nu mai erau socotite muzică modernă.

Blestemă clipa nenorocită cînd i se întîmplase Zuzanei accidentul — se gîndea la nevastă-sa cu oarecare pică : atîta lipsă de prevedere ! Să intre în cadă, lîngă boiler, şi să aprindă distrată arzătorul, după ce a dat drumul la apă ! Dacă ar fi făcut asta o bătrînă de la ţară, treacă-meargă, dar o mare artistă din Praga ?! Eterna grabă ! Gînduri împrăştiate ! Desigur repeta vreun text în vreme ce trăgea de ambele mînere...

Mereu în gardă, urmărind fiecare mişcare a degetelor, lustrul unghiilor îngrijite, jocul buzelor şi chiar lungimea pasului, întreaga făptură a Reginei stătea sub un control strict de sine... Ivana se deosebea de ea, avea o gîndire raţională admirabil şlefuită, înainta ritmic, ca un motor de maşină, fiind atentă la fiecare serpentină periculoasă. În discuţie nu tăia vorba interlocutorului — ştia bine unde ţinteşte. Femeile mediocre sînt de obicei mai isteţe în nişte treburi mărunte decît femeile excepţionale. Şi orice s-ar spune, Ivana a ajuns exact unde a vrut. Numai împreună cu el a fost de cîteva ori printre cineaşti — şi i-a impresionat atît de puternic, încît nu va mai avea nici un imbold s-o aştepte pe actriţa Zuzana Zlatá, după spectacol... bineînţeles, dacă va mai putea să joace, sărmana de ea ! Ivana ar continua să joace rolul admiratoarei, în scopul de a descoperi cum să parvină în locul aceleia pe care o admirase nu de mult. La urma urmei, parcă nu se strecurase şi în locul Reginei ? Ceea ce nu izbutise nici Zuzana. La această idee, Eda zîmbi, constatînd că devenise o problemă pentru cele trei femei. În urma accidentului, Zuzana pierduse acel atribut care le situa pe celelalte două într-o postură periferică. Cît fusese Zuzana în apogeul ei, ele îşi dăduseră seama că nu pot ocupa în viaţa lui decît o poziţie neînsemnată...

Cînd Eda înţelese prin cîte schimbări de orientare trecuse în scurtul răstimp de cînd îi ieşise soţia din spital, simţi că e ameţit ca după o băutură. Zuzana îi intuia frămîntările,

și cu perspicacitatea ei de interpretă îi explora interiorul ca un reontolog, făcînd zadarnică orice disimulare.

„Ce-ai mai compus în vremea aceasta ?“ întrebă ea.

Eda se temu să-i spună că atît televiziunea cît și cinematografia îi ceruseră să le compună muzică. Chipul ei, cu benzile acelea de leucoplast, curios de nou pentru el, era chinuit de griji. Eda nu-i cunoștea această expresie. Fiind un bărbat delicat, refuza să constate că în timp ce el progresa în cariera lui, pentru ea sosise declinul. Între timp, tratase cu un teatru și pentru o compoziție de music-hall.

„Deocamdată nu am gata nimic, rosti făcînd un gest evaziv cu mîna, apoi aduse un teanc de scrisori, ca să-i îndrepte atenția în altă direcție. Nu e decît o treime din corespondența pe care ai primit-o. Pe măsuța de colo mai sînt și altele, încît cred că ar trebui să tipărești un răspuns tip, de genul : vă mulțumesc pentru amabilul dumneavoastră interes manifestat cu prilejul suferinței mele...“

„După cum văd, totul se sfîrșește cu un maldăr de scrisori ! Pînă și viața omului ! Nu-i așa ?“

Zuzana nu atinse nici o scrisoare. Nici nu era hotărîtă ce să răspundă și cui, pentru dovezile de simpatie.

„Am să le citesc pe rînd... nu vreau să am prea multe emoții dintr-o dată, și tot atîtea îndoieli...“

Se așeză în același fotoliu în care își studia de obicei în chip analitic rolurile. Acum avea destul timp să mediteze asupra vieții sale particulare. O speria fragilitatea materialului din care se compunea viața ei. Dacă ar mai putea juca, poate că ar fi mai îngăduitoare, dar fără teatru se simțea ca un naufragiat, pradă intemperiilor : o băteau vînturile din toate părțile ! Teama pentru ziua de mîine o sili să treacă la o acțiune hotărîtă. Dezbrăcînd legătura ei cu Eda de veșmîntul dragostei, o găsi de o goliciune jignitoare. Poate că în ultimii ani dragostea aceasta nu fusese decît un surplus la ceea ce consumase ea, Zuzana : vitamine și albumine. Își aminti ce infimă disponibilitate avusese pentru el. De aceea, poate, și pe bună dreptate, o aștepta el undeva pe stradă pe Regina, care se întorcea acasă istovită, desigur de probele zilnice la atîtea noi modele. S-ar fi zis că cineva bătea la poarta gîndurilor sale cu rugămintea de a fi înțeles !

Zuzana își dădea seama perfect acum, că săptămîni în șir nu lua act de existența lui Eda decît cu totul superficial. De cîte ori studia un rol nou, se simțea în propria lor locuință ca un musafir care surîde politicos și răspunde convențional la întrebări. Nu a recunoscut această comportare a ei nici măcar cînd, spitalizată, își retrăise trecutul introspectiv, ca și cum bărbatul pe care nu de mult îl iubise nu era vrednic de a fi audiat. Dragostea mea a fost ucisă și vina o purta Regina, își spuse. Ca artistă gîndea mai elevat, în intimitate însă își simplifica enunțările.

Sentimentele ei față de Eda se răciseră în prezent numai pentru faptul că nu se mai putea căuta și oglindi în el pe sine însăși. Desfigurată, nu mai avea sens să-și caute imaginea, ca Narcis. Cu groază înțelese că poate iubi numai pe cel care o admiră. Ocolind această primejdie, ca un bun cîrmaci, ancoră la spital, lîngă patul Mariei Jílková — aproape o invidia pe pacienta care-i luase locul lîngă ea. Nu-și putea explica de ce îi devenise Maria atît de spontan apropiată! Doar nu avusese nimic comun cu femeia aceasta pînă în clipa cînd boala, întîmplarea, le-au așezat una lîngă alta. Sentimentul comun celor urgisiți se repercută la Zuzana prin imaginea camerei de spital, liniștită și discretă, în care ar fi dorit să se întoarcă, ca să urmărească cu grijă respirația bolnavei din Libeň.

Eda rămase acasă și se așezară să cineze o mîncare rece.

„Cu gripa ce mai e?“ se interesă Zuzana, ca să însuflețească atmosfera.

„A început să cedeze. Era bucuros că aveau despre ce vorbi. Nu mai sînt decît cazuri izolate, dar cu două săptămîni în urmă oamenii cădeau ca muștele!“

„Îmi pare bine! Asta înseamnă că în curînd am să mă pot duce la spital“.

Eda îndreptă spre ea o privire vizibil îngrijorată.

„De ce să te duci? Nu te-ai săturat de spital?“

„Nu e vorba de tratamentul meu, mă duc în vizită.“

„La cine, mă rog?“ glasul lui marca o uimire școlărească.

„Mi-am găsit, în sfîrșit, acolo, o minunată legătură sufletească“, rosti pe un ton apăsat; cuvîntul *în sfîrșit* răsună aproape ca o răfuială.

Instinctul Zuzanei — al șaselea simț cu care sînt înzestrați actorii — nu se înșelase: operația plastică nu corespundea promisiunilor. „Deocamdată nu s-a putut face mare lucru, s-au justificat medicii. Arsura a atins țesutul în profunzime. Mai tîrziu vom face un transplant de piele sănătoasă — de undeva de pe corpul dumneavoastră — pe locul celei distruse. Este cam tot ce putem face.“

Zuzana se agăța totuși de acel *mai tîrziu*, ca de o consolare. Avea fața mai întinsă acum, iar petele violete păliseră, dar tot nu arăta prezentabil.

Se întoarse acasă deprimată.

„E mai bine ca înainte, zise Eda ca s-o încurajeze, privirea lui trăda însă tot atîta dezamăgire ca și a ei. În film, la televiziune, poate se va observa cicatricea, dar pe scenă, nu cred... O poate acoperi machiajul“, sfîrși el pe un ton îngăduitor.

Zuzana se instală în fotoliul ei, să chibzuiască ce va urma de acum. Ar fi dorit să pășească demnă pe drumul calvarului său, însă fu năpădită de un sentiment de panică. Strict condiționată de anumite calități, arta sa o condamna în prezent la o întemnițare, a

cărei povară, de neîndurat, o sufoca. Fără să verse o lacrimă, suspină totuşi atît de adînc, încît Eda veni s-o întrebe dacă nu se simte cumva rău. Socotind că desperarea ei a alungat orice speranţă, i se adresă soţului :

„Ce e de făcut, Eda ? O întrebare naivă, ca şi cum el ar fi fost în măsură să rezolve ceva. Doar n-am să renunţ la muncă ? Ştii bine că n-am împlinit încă patruzeci de ani !"

„Ai să joci la radio ! replică Eda fără entuziasm, incapabil să ascundă faptul că nu ştia ce să-i sugereze. Şi nervii lui erau zdruncinaţi, încît nu găsea vreun cuvînt de îmbărbătare. Ba adăugă încurcat : Artiştii sînt toţi cam dementi ! Nu-i interesează nimic altceva în afară de ceea ce fac sau ar dori să facă ! Şi — în fine inspirat — apoi, mai ai şi un cămin, nu ? Dacă situaţia va fi cu adevărat proastă, cum o consideri tu, oare nu te poţi bizui pe mine ? O să fiu în stare să menţin pentru amîndoi un nivel acceptabil de trai."

Îi era recunoscătoare pentru aceste cuvinte, însă nu i-o mărturisi şi astfel pierdu prilejul să-i risipească neîncrederea cu care îşi preţuia propria-i valoare. Nu se preocupă deloc de sentimentele lui, ci se adînci din nou în bezna nefericirii ei.

După ce plecă Eda în camera lui, Zuzana îşi privi chipul cu ură, acuzîndu-l că o trădase. Iar cînd, luptînd cu adevărul, constată că aşa cum arăta, desfigurată, nimeni nu i-ar fi îngăduit să apară pe scenă, scăpă un geamăt sălbatic. Infirmitate... Cuvîntul acesta, cu conţinutul lui atît de îndepărtat de realitatea dra-

matică, o privea totuşi şi pe ea, dar ea nu putea să accepte acest lucru. Fugea de această obsesie morbidă, fără să aibă speranţa că nu va fi ajunsă din urmă. În căutarea unui suport moral, încercă să se gîndească la rolurile pe care le interpretase înainte de acest singular accident : i se plînse Lady-ei Macbeth, apoi şi partizanei aceleia neînfricate, căreia îi dăduse viaţă într-un film, însă nici una dintre ele nu-i dete vreun răspuns — muriseră odată cu tăcerea aşternută între timp pe scenă. Chipurile lor încremenite arătau la fel de sluţite ca şi al său — cicatricea ameninţa ca un păianjen hidos, aşezat pe o oglindă plesnită. Acestor personaje li se alătură Ema Bovary — pentru că n-o mai putea interpreta — şi eroina din noua piesă a lui Tennessee Williams, pe care o considera foarte apropiată de destinul său.

Întocmai ca şi ea, imaginile acestor femei purtau pecetea arsurii. Ca într-o trecere în revistă se perindară prin faţa ei : antichitatea monumentală, înflăcăratul Ev Mediu, jucăuşul Biedermeier şi era zilelor noastre, cuprinsă de înfrigurare : era atomică. Toate acestea sub înfăţişarea unei lumi invincibile, dar care pieriseră într-o frenetică şi fantastică explozie : explozia unei bombe ! Zuzana nu va mai putea însufleţi acest trecut. Alţi mijlocitori erau chemaţi ca să-i dea de-acum viaţă. Infirmitatea... Faţă de acest cuvînt nu exista apel şi nici leac. Măreţia misiunii ei se redusese la mescioara din faţa căminului familial, în care curînd avea să se stingă jeraticul.

Eda se furişase din casă fără să-şi ia rămas bun. Păstra acest obicei din vremea cînd Zuzana îşi studia rolurile, şi nu dorea s-o tulbure. Plecase la o consfătuire, o anunţase el prin telefon. Raţiunea o îndemna : de ce nu-l salvezi ? de multă vreme n-a mai avut pentru tine o privire atît de tandră ! Numai că ea, Zuzana, nu mai era sensibilă în prezent la nimic altceva, în afară de deznădejdea ei, care-i paraliza toate celelalte simţuri. Nu mai putea concepe că ar putea suferi pentru Eda. Privi pe fereastră să vadă dacă maşina se afla în stradă. Ce atent era ! I-o lăsase ei, în eventualitatea că ar dori să se plimbe pe undeva.

Pe neaşteptate se hotărî să-i facă o vizită Mariei Jílková, aşa cum dorea de cîteva zile.. Îşi înfăşură un şal în jurul capului şi luă din frigider o sticlă cu lapte, să i-o ducă, în timp ce îşi chinuia mintea : cît mai durează timpul rece, merge să umblu înfofolită, dar pe urmă ? cînd toate femeile vor ieşi pe stradă cu capul descoperit ?... Cînd se aşeză la volan, vîrful pantofului alunecă pe un tub — un tub de ruj rostogolit sub scaun ! La ce bun să se uite la marcă ? Era convinsă că nu e al ei... Că Eda pleca mereu în compania unor prieteni cu maşina lor, pe vremea cînd ea nu fusese lovită de năpastă, nu prezenta nici o importanţă, dar acum, în starea ei de inferioritate, complexată cum era, mintea o obliga să coboare la nişte imagini înjositoare ! Ar fi putut să-i predea lui Eda fleacul, să-l înapoieze celei care-l pierduse, dar cu un gest brusc îl

aruncă în spate. Dorea să se păstreze demnă. Îşi zări în oglinda maşinii jumătatea frumoasă a chipului ei. Doamne, cît a trecut de cînd nu trebuia să se ferească de privirea trecătorilor ! De viaţa plină de bucurie se desprinde pe neaşteptate o alta, denaturată, dăunătoare. Brusc te trezeşti bolnav, şi te întrebi în nopţile de insomnie : cum de ai putut înainte să suferi pentru toate nimicurile ? Oare ţi-ai dat seama vreodată că eşti fericită ? Tocmai în această nerealizare constă perfidia vieţii : că nu te previne cînd anume nu mai ai nimic de aşteptat ; sau că, în vremea aceasta ori cealaltă, îţi trăieşti cele mai frumoase zile hărăzite ţie.

Opri maşina în faţa spitalului. Aceste trei săptămîni i se păreau trei ani. Maria nu se mai afla în spital. Sora o anunţă că fusese mutată — ştia cu precizie acest lucru... Dar instinctul Zuzanei, grozav de receptiv, îi umplu inima de o presimţire rea.

Se duse şi la boli interne — se îndrepta către secţia aceea împinsă de aceeaşi sumbră presimţire, încercînd în acelaşi timp să se scuze faţă de ea însăşi : n-am putut să mă reped mai devreme, pentru că m-a reţinut operaţia... trebuia să recapăt o înfăţişare mai omenească... Bucuroase s-o revadă, cele două surori o priveau atent. Cînd pironiră obrazul desfigurat, surîsul lor pieri.

„Dacă ar şti pacienţii că pe coridor se află doamna Zuzana Zlatá, ar ieşi numaidecît să vă vadă. Ar fi o îngrămădeală !“

Acceptă cu fruntea înclinată acest compliment, care era adresat artistei din trecut.

„Soră dragă, fii bună şi o caută pe pacienta Maria Jílková ! Ştiu bine că a fost adusă la dumneavoastră, cu trei săptămîni în urmă, de la secţia dermatologie. Am stat într-o cameră şi aş dori mult s-o văd."

Pînă la urmă, surorile îşi amintiră, nu mai fu nevoie să plece nici una dintre ele ca să se informeze.

„Erythematodes ! O, biata de ea ! A avut un sfîrşit tragic. A murit chiar a doua zi după ce a fost adusă la noi. O femeie între două vîrste, nu-i aşa ? Cu nişte ochi negri şi o pată roşie pe faţă ?"

„Da, într-adevăr, dar poate vreţi totuşi să întrebaţi ?"

Surorile plecară să ia informaţii precise. Rezultatul ? Maria Jílková murise la cinci zile după plecarea Zuzanei : inflamaţie bruscă a rinichilor, febră mare, hemoragie... nu mai putea fi salvată.

Buzele Zuzanei aveau un spasm mic — îi revenea ori de cîte ori trecea printr-o emoţie puternică sau cînd juca apăsată de trac.

„Îmi pare nespus de rău ! rosti — apoi îşi spuse : cuvintele sînt de prisos, lipsite de conţinut, absurde, banale..."

Se dezmetici cînd ajunse afară, lîngă automobilul ei. La plecare, trecu pe sub fereastra pavilionului unde pînă nu demult zăcuse lîngă Maria. Încetini viteza de parcă ar fi defilat prin faţa mormîntului acesteia. Dincolo de zidul înalt, în camera numărul şase, trăise Jílková, meditase ! Zuzana fusese desigur ultima persoană căreia îi povestise viaţa ei. Doamne, cît de prezentă o simţea ! Neplăcută senzaţie ! Aşa cum era, muncită de complexe şi de contradicţii, pe care însă le combina cu înţelepciunea ei de aşa natură, încît desfăşurarea zilelor nu mai părea atît de obositoare ! Timpul îi părea Mariei de neînvins, numai cînd nu vorbea. I se părea mai uşor să descrie întîmplările trăite, decît să cugete asupra rostului vieţii.

...Maria mea dragă !... Zuzana i se adresa pînă şi în gînd cu respect, lumea morţilor fiind mai demnă de respectat decît a celor vii. Maria, dumneata ai găsit în mine un alt naufragiat, de aceea i-ai transmis ultimele dumitale mesaje. Ai fost sinceră cînd mi-ai istorisit viaţa dumitale, deşi, cred eu, n-ai recunoscut pe deplin un lucru capital, după care ţi se preţuieşte întreaga viaţă : pe František nu l-ai iubit, ci pînă în ultima dumitale clipă numai pe sacrificatul Jan... Ţi-a fost mai scump, pentru că l-ai pierdut şi pentru că soarta lui a fost mai vitregă decît a celuilalt. Sentimentele dumitale au fost conforme cu preceptele Sfintei Scripturi, iar destinul te-a hărăzit unui proletar cu bun simţ. Degeaba te-ai străduit să-ţi înăbuşi glasul inimii ! Ţi-ai slujit soţul, numai pentru că rostul vieţii dumitale era să fii devotată altuia. Tînjeai să nu dispari odată cu moartea dumitale şi ai ocupat o parte din memoria mea. Te însoţesc cu gîndul şi pe mai departe, dragă Maria !....

Oare unde o fi înmormîntată ? Desigur n-a fost incinerată, deoarece era catolică !

Zuzana ar fi trebuit să oprească pe aleea cu pietriş a cimitirului şi să rămînă puţin în faţa ridicăturii de pămînt grămădită peste noul lăcaş de odihnă al Jílkovei... mai ales că acolo, acolo sub pămînt zăcea şi o parte din ea însăşi — doar îi încredinţase răposatei o parte din tainele ei! Iarba care va creşte pe mormîntul Mariei îşi va trage aşadar seva şi din viaţa Zuzanei.

Întoarsă acasă, se simţi mai împuţinată de obsesii. Omul ar trebui să-şi spună totdeauna adevărul! Se afla în colţul ei intim din dormitor. Şi ar fi necesar ca să se observe mai mult pe sine, să fie preocupat de destinul lui de om! N-ar mai îndrăzni atunci să afirme că negrul este alb. Numai că el nu are destul curaj să se concentreze asupra vieţii sale. E de ajuns să privească fugar relaţiile lui cu semenii sau să gîndească distrat şi să treacă superficial peste amănunte, pentru ca negrul şi albul să devină cenuşiu. Neavînd timp disponibil să se ocupe de persoana lui, artistul nu poate să se cunoască. Ca să se trezească, i-ar trebui o mare zguduire — atunci s-ar redescoperi pe sine. Pentru Zuzana, aducerea la numitor a fost partea de obraz ars. Cine era ea, de fapt, în afara scenei?

Îşi îndreptă atenţia asupra artistei Zuzana Zlatá — un simbol care reprezenta performanţa ei pe tărîmul artei. Ea singură nu însemna nimic sau dacă vreţi, un fel de mozaic uman, alcătuit din clarul şi obscurul marilor personaje. Cruzimea Lady-ei Macbeth se întretăia cu puritatea şi credinţa Ioanei d'Arc.

Cele mai mari ticăloşii din viaţa curtezanelor erau compensate de nevinovăţia feciorelnicei Julieta. Zuzana nu trăise pînă acum nimic adînc, care să-i fi aparţinut, trecuse prin viaţă în joacă, ca şi cum ar fi fost un spectacol experimental. Rolurile interpretate erau determinate de înclinaţia ei artistică, iar fiinţa ei se lăsa continuu influenţată de rolurile acestea; se învîrtea pe o traiectorie care nu începea nicăieri, dar care se sfîrşea cu accidentul său.

Scrută cu mai multă asprime propria-i viaţă. Pînă nu demult, o concentrase numai în jurul lui Eda. Cînd se temea că-l va pierde, Eda îi arăta că e mai aproape de ea ca niciodată! Dar pentru ea devenise un personaj neînsemnat: îl luase de bărbat după despărţirea de Jíři. La rîndul său, Jíři se dovedea a fi la fel de apropiat şi de depărtat ca şi Eda, deoarece nu-i mai aparţinea. O clipă întrezări limpede aceasta, aşa cum presimţise pe scara spitalului moartea Mariei Jílková. Un om poate deduce mersul evenimentelor din viaţa sa chiar dacă se cunoaşte pe sine la fel de limitat cum era cazul cu Zuzana; el presimte atît forţa care o să-l doboare, cît şi partea lui de vină în această cădere. Şi cu toate acestea, omul face numai ceea ce dispoziţiile sale îl determină, şi nu e în stare să se decidă pentru un echilibru. Doar hazardul nu se poate prevedea, fiind în afara omului. Zuzana nu presimţise nenorocirea ce o păştea, deşi încă de mică o urmărea teama unei catastrofe. Nu se mai sprijinea pe raţiune şi, în fapt, nu mai simţea

nici un fel de teamă. Aventura, pe care o numim viață, trebuie într-un chip îndurată, dragă Maria, dar pentru aceasta e nevoie de curaj. Omul e ros în tinerețe de iubiri nefericite — un fel de cancer al sufletului — după care urmează zbuciumul pentru recunoașterea calităților sale esențiale. Pînă să ajungă unde ar merita, bate la ușă sfîrșitul, care se face simțit prin boală și pierderea celor dragi. Merită oare viața să fie trăită ?

În acel lung ceas de răfuială cu sine, Zuzana își secătui puterile, încît nu fu capabilă să răspundă la întrebarea din urmă. Căuta în jur ceva care să-i înlesnească o convingere fermă. Poate era mai de preț să respiri undeva un aer proaspăt, în timp ce privești apusul soarelui ; sau să urmărești cum mugurul se dezvoltă în floare ; cum scormonește cîrtița în pămînt — sau cum rodesc pomii după înflorire ! Pînă atunci ea nu avusese timp nici să-și tragă răsuflarea... Pleca dimineața la repetiție sau la atelier și nu se mai întorcea acasă decît noaptea tîrziu, cînd luminile orașului ardeau demult. În goana mașinii, avea impresia că adună și în același timp pierde oamenii întîlniți în drum ! ca și cum aceștia s-ar fi așezat doar pentru o clipită în mașină lîngă ea, pentru ca imediat să-i semene din nou în noapte...

Dînd ocol cu privirea apartamentului său nu prea mare, aranjat cu priceperea unei artiste, constată că nu mai corespundea cu situația ei în retragere. Nici Eda nu i se mai potrivea. De altfel, el intra în aceeași categorie cu portretul ei atîrnat pe perete, cu fotoliul de lucru, cu automobilul care aștepta în fața casei, cu succesele serilor, cu autografele de pe fotografii... care o secundau împărțind admiratorilor același surîs generos !

Eda trebuie să fie acum cu Regina ! După consfătuirea aceea o să plece la clubul cineaștilor — doar îi spusese că-i poate da telefon acolo, dacă are să-i fie urît. Fără să se jeneze de actorii care-l vedeau însoțit de Regina, cu siguranță că răspundea stăpîn pe sine la întrebările lor despre sănătatea Zuzanei. Trupul ei fu străbătut de un fior. Nu era cu Regina, ci însoțit de Ivana ! O femeie încercase în după amiaza aceea să vorbească la telefon cu soțul ei, dar cînd Zuzana răspunsese apelului, ea se grăbise să închidă. I se păruse o voce foarte cunoscută, deși posesoarea se străduise să și-o schimbe. Abia acum realiza că fusese vocea Ivanei. Nu-i trecuse prin minte că ar îndrăzni să-l cheme acasă, mai ales că îi trimisese un buchet de camelii și-i scrisese cîteva rînduri în care își exprima speranța că își va face apariția cît mai curînd în cercul afectuoșilor ei prieteni — printre care, se înțelege, se număra și ea, Ivana.

Jignirea aceasta, singurul simțămînt care mai putea s-o facă să-și concentreze atenția asupra lui Eda, o determină să sară din fotoliu și să telefoneze la club. O chemă la telefon chiar pe domnișoara Ivana Vildová — și Ivana veni.

„Ce s-a întîmplat ?“

„Nimic ! glasul Zuzanei era calm. Dumneata ai sunat după amiază să întrebi de soțul meu ?

Cred că nu mai e nevoie să te informez că Eda e şi el tot la club...

Ivana nu răspunse imediat, ca să se domine — doar glasul Zuzanei era tot atît de cunoscut ca şi un semnal de radio. Se prefăcu totuşi a nu-l cunoaşte.

„Cine e la telefon ?"

„Zlatá. Ei bine, te-ai întîlnit cu Eda ?"

„O, spuneţi-mi, vă rog, cum vă mai simţiţi ? — luată prin surprindere, Ivana abia acum îşi găsise tonul convenţional. M-am informat mereu despre situaţia dumneavoastră... Am aflat că operaţia estetică a reuşit minunat."

„Eu nu pot să afirm acelaşi lucru, rîse Zuzana, regretînd că s-a lăsat pradă geloziei de moment. O să vedem ce va aduce ziua de mîine ! Rămîi cu bine, Ivana !"

S-a pretat la astfel de scene, ca o femeie oarecare ! Actriţa Zlatá nu s-ar fi înjosit în halul acesta ! Atitudinea ei o ruşina — nu se putea împăca cu ideea că s-a prăbuşit întratît de pe piedestalul pe care şedea — pînă şi în faţa ochilor lui Eda. Omul trebuie însă să se cunoască profund, să ştie de ce e capabil. Se îndepărtă de lîngă telefon deprimată. Ce mă supără ? N-au decît să facă ce vor ! Pentru Eda nu mai am, la urma urmei, nici o consideraţie... Numai că în el, în ochii lui Eda, se preţuia pe sine !

Cum n-avea chef să vorbească cu el, la întoarcere, şi se simţea incapabilă să-l privească, încuie uşa camerei sale şi se lungi în pat.

„Să-mi laşi maşina ! îi vorbi ea dimineaţa, cam brusc, dar zîmbitoare. Vreau să ies în oraş !"

El nu întrebă unde se ducea — nu vroia să lungească vorba, de vreme ce Zuzana părea calmă.

Ea îşi alese dintr-o cutie un batic, cu care îşi înfăşură capul în chip de turban. Era duminică şi n-avea chef să bucătărisească pentru un bărbat care umbla cu altă femeie — îşi savura revolta şi totodată lenea.

„Eu mănînc pe undeva în oraş astăzi, Eda."

Eda ştia bine că se va întoarce acasă înfometată, ca să-şi prăjească nişte ouă, şi că n-o să intre în nici un restaurant. În clipa de faţă, cînd Zuzana ştia despre el tot, nu-i mai ardea să umble cu Ivana. De altminteri, ieşise cu ea doar să scape de scene. Arăta alarmat şi dezorientat, toate îl incomodau şi era, mai ales, mînios pe el însuşi.

„Ascultă, Zuzana, aş vrea să-ţi explic..."

Ea făcu un gest cu mîna : nu te mai obosi, nu merită !

El o imploră atît cu privirea cît şi cu vorbele : „Te rog, nu te eschiva !"

„E zadarnic, crede-mă, mai bine renunţă !"

Nu o interesa ce simte el, ea cunoştea faptele — pe care le accepta sau le respingea — lucru ce pe el îl înciuda grozav.

Privi în urma ei : deschisese uşa şi ieşise cu o mişcare plină de graţie, ca şi cum ar fi jucat rolul unei regine, apoi, din prag, îi zîmbise prieteneşte, trimiţîndu-i o bezea. Acest lucru însemna că el putea să facă ce pofteşte.

Dintr-o cabină telefonică, Zuzana îl sună pe Jíři.

„Te miri, nu-i așa? Pot să stau puțin de vorbă cu tine? Sau dacă ai vrea să te deplasezi pînă la o cafenea?"

Glasul lui era la fel de calm ca întotdeauna, încărcat de bunăvoința medicului, pe care nu o abandona nici în spatele ușii închise a cabinetului de consultații.

„Ce bine-mi pare, Zuzanka, că dai semn de viață! Unde ești?"

„Sînt în stradă. Nu doream să știe Eda că te chem. Am nevoie să te văd! Ne putem întîlni undeva?"

„Ce-ar fi să vii tu la mine? E mai bine. La cafenea nu se poate sta de vorbă! Te aștept în fața casei, cu cheia de la lift."

„Bine!"

Se urcă în mașină gîfîind, ca și cum n-ar fi fost ceva în regulă cu inima ei. Totul o îndemna să se întîlnească cu fostul ei soț. Numai față de el putea să se comporte fără nici un ascunziș. Se simți deodată cu zece ani mai tînără. Toate aluviunile depuse de viață pe sufletul ei, cît și rafinamentul însușit pe de rost ani de-a rîndul, se năruiră pe parcursul acesta scurt. Pentru ea Jíři însemna încredere, siguranță. Nu se gîndise deloc cum avea să-i explice motivul pentru care venise la el — o să-i spună ce va simți în clipa aceea, totdeauna vorbise cu el așa.

Jíři o aștepta în fața casei, cu pălăria pe cap, deși afară nu era deloc răcoare. Acest mic amănunt vădea seriozitatea lui în comparație

cu Eda, care umbla veșnic cu capul descoperit.

Își strînseră mîinile cu efuziune și, aproape îmbrățișați, se îndreptară spre lift. De astă dată, urca cu ascensorul o altă Zuzană: una mică, rănită, care nu se pricepea cum să se descurce în noua viață.

Ajunși în locuința lui Jíři, Zuzana se dezlănțui într-un plîns cu suspine — nici nu avusese timp să privească în jurul său. În picioare lîngă ea, Jíři, ușor adus de spate — vîrsta își spunea cuvîntul — îi desfășura cu gesturi delicate șalul de pe cap.

„Ia să văd, draga mea, poate nu e chiar atît de grav!"

După spaima din privirea lui, înțelese că obrazul ei arăta rău. Buzele lui schițară o mișcare de compătimire pentru ceea ce constatase, însă se stăpîni. Apoi îi luă mîinile într-ale lui.

„Ce nefericită întîmplare! M-a îndurerat vestea aflată din ziare!"

În toată viața ei nu simțise atîta ușurare ca acum, cînd își recunoștea întreaga deznădejde!

„Tu ești neurolog, te pricepi și la țesutul epidermei, crezi că se mai poate face ceva?"

Jíři înălță ușor din umeri, apoi îi turnă un pahar, de vin. Ea bău cu plăcere, se simțea sfîrșită.

„Ce-am să mă fac fără teatru?"

Se întreba mai mult pe sine, decît pe el.

„Eda are viața lui! Asta mi-e pedeapsa că te-am părăsit pe tine! Despărțirea noastră a fost o nefericire pentru amîndoi."

Cum Jíři se trăsese deoparte, observă că pe chipul lui apăruse o expresie nouă, o dezapro-

bare mută, la care Zuzana nu se aştepta. Pentru el, aşadar, nu fusese o nenorocire — desigur, numai pentru el! Bănui instinctiv că Jíři nu mai era singur şi se simţi dintr-o dată părăsită. Chiar dacă nu se mai întîlniseră după divorţ, o liniştea doar simplul fapt că el exista şi că ea putea conta pe sentimentele lui. Descoperirea o descumpăni oarecum şi, ca o precauţie, îşi înfrînă gesturile spontane. Înţelesese că nu mai putea fi sinceră nici faţă de el. Înfăşură din nou voalul cenuşiu în jurul capului şi, după ce cicatricea fu acoperită, vorbi iarăşi :

„Am fost pedepsită de soartă, nu-i aşa Jíři ? M-am temut mereu să nu mor de cancer, ca mama, o frică pe care ar fi avut-o oricine. Socoteam că ar fi un dezastru ca arta mea să piardă din strălucire, că voi rămîne singură... Mă rog, multe mi-au trecut prin minte, dar ca să devin infirmă, să mă văd desfigurată, distrusă, asta niciodată !“

Jíři stătea tot lîngă ea, în picioare. Pe el vizita Zuzanei nu-l descumpănise. Mai stăruia o urmă din trecut, consumata lor intimitate, şi aceasta creă un cerc plăcut, în care se înscriseră amîndoi cu amabilitate.

În cameră se afla aceeaşi mobilă de care se serviseră amîndoi, pe care se îmbrăţişaseră. În pereţii bibliotecii se incrustaseră multe din cuvintele, planurile şi socotelile lor... fraze din care se ţese canavaua zilelor, uneori liniştite, alteori mai agitate...

„Jíři, tu te pricepi să compătimeşti fără să umileşti, încît omul nu se simte un înfrînt !“

El nu întrebă de împrejurările în care s-a petrecut nenorocirea. Poate că nu întrebase nici la spital şi nici pe prietenii lor intimi — se mulţumise doar cu ştirea din ziare. Îi trimisese, e drept, cîteva cărţi, dar era un gest dureros de neînsemnat !

Pînă nu demult, în culmea gloriei, Zuzana nu se obosise să înţeleagă că interesul faţă de ea nu constituia în viaţa celorlalţi cunoscuţi cel mai însemnat lucru !

„E groaznic că nu-mi poţi da nici un sfat ! rosti ea, mototolind capătul voalului cu nişte mîini nervoase. M-am gîndit că poate ai aflat de la colegii tăi dacă nu există undeva, în străinătate, nişte specialişti în chirurgia estetică mai buni decît ai noştri de aici.“

„Nu există, Zuzanka ! Sigur nu, sînt informat. În acest domeniu noi ne situăm la un înalt nivel. Îi mîngîie mîinile ca unei copile. Trebuie să aştepţi un timp, apoi ai să joci în roluri care să nu te stînjenească... Evident, eşti o interpretă, nu un manechin !“

Cu capul înclinat, ea se juca pe modelul covorului cu vîrfurile pantofilor. În acest timp, chibzuia despre ce să-i mai vorbească. Jíři nu-i punea nici o întrebare. Pesemne nu era curios nici să afle ce face Eda, nici cum le merge în căsnicie. Rămînea mai departe lîngă ea, tot în picioare, ca o floare pălită de ger — şi acest lucru vorbea îndeajuns.

„Ai de gînd să te însori ? întrebă Zuzana pe neaşteptate şi rîse degajat, deşi nu-i convenea să afle adevărul. Oare de ce am venit la Jíři, Maria ? Pînă noaptea trecută am crezut

că n-am să-l mai văd vreodată. La spital am avut timp destul să-mi depăn amintirile. Cele mai multe te cuprindeau pe tine. Aşadar, te recăsătoreşti ? Cu cine, Jiři ?"

„Numele nu ţi-ar spune nimic. Aproape a intrat în obicei ca medicii mai vîrstnici să se însoare cu asistentele. A mea lucrează în secţie cu mine, o femeie potolită, discretă, în care am mare încredere. Pe tine probabil nu te interesează acest fapt."

Liniştită şi de nădejde ! Calităţi pe care eu nu le posed. Pînă la urmă fiecare caută exact ceea ce n-a găsit pînă atunci !... Îi spuse :

„Îţi doresc, din inimă, să fii fericit ! O urare sinceră, pentru că îi cunoştea lui Jiři fiece nuanţă din glas. Cu mine, căsnicia a însemnat un adevărat balamuc ! Un artist atrage în viaţa lui dezordonată şi pe cei din jur."

El respinse această alunecare spre amintirile din trecut. Prea era stăpînit de prezent.

„Ai s-o vezi peste cîteva clipe. Duminica dimineaţa vine totdeauna să deretice casa şi să gătească, apoi luăm masa împreună."

O, nu trebuia să se arate speriată ! Nici măcar nu clipi. Avea nevoie să-şi păstreze siguranţa unei femei de lume. Cine m-a pus, Maria, să aduc vorba despre Eda ? N-aş fi plecat de aici atît de dezorientată ! Nu mi-ar fi trecut prin gînd că pînă şi Jiři mă poate îngenunchea.

„N-aş vrea să vă stingheresc... aveţi amîndoi numai duminica la dispoziţie, rămîn doar s-o cunosc."

O aşteptau, avînd în faţă al doilea pahar de vin, dar timpul se scurgea anevoie, se simţeau stînjeniţi. Deşi Jiři îi zîmbea cald şi înţelegător, în privirea lui se contura o altă lume. Agitaţia ei de artistă, cuceririle sau înfrîngerile, zbuciumul sufletesc erau atît de departe de el, pe cît se afla fericirea de ea ! Jiři abia aştepta să audă cheia răsucindu-se în broască — pentru ca între ei să se interpună o a treia persoană...

„Ea e Alena... Glasul lui vibra de o caldă tandreţe. Jiři învălui pe cele două femei în arcul privirii sale senine, încrezătoare în viitor, apoi o recomandă : Iar dînsa e fosta mea soţie..."

„Dar o cunosc, cum să nu..."

O cunoştea. Nici o umbră de gelozie sau de nelinişte nu trecu peste chipul încă frumos — oarecum cam inexpresiv, al acestei femei de patruzeci de ani. Avea mişcări domoale şi un glas uniform, de infirmieră. Oricine ar fi întîlnit-o, chiar şi fără halatul ei alb, ar fi dedus că e soră de spital. Sobră, cu simţ practic, răbdătoare, cu o tandreţe bine calculată, îl împărtăşea şi pe Jiři din însuşirile acestea ale ei, liniştindu-l aidoma unui cîntec de leagăn. De fapt, eu nu mă potriveam cu el, recunoscu Zuzana. Atunci l-am ales eu. Acum a ales el. Figura aceasta ca de ceară e imobilă, nu dă semn că ar putea-o ameninţa ceva — ştie că eu am pierdut partida, şi nu numai în ce-l priveşte pe Jiři, ci în general. Simţi nevoia să-i persifleze pe cei doi. Şi-i imagina alături, în atmosfera de spital. El, superior ca funcţie

și studii, ea, cu grijă profesională pentru tihna și confortul lui !

„Jíři, vrei o cafeluță ? Îți țin tovărășie, mi-e poftă de-o cafea."

„Și dumneata lucrezi, soră, la boli nervoase ?" o întrebă Zuzana din politețe, fără nici un interes sau măcar din curiozitate.

„Eu fac serviciu la secția recuperări : paralizia extremităților, spondiloză, facialis... o muncă obositoare !"

Zuzana se pricepea, doar suferise și ea cîndva de o paralizie facială, provocată de un curent din tren. Pentru restabilire, ajunsese în clinica de boli nervoase... „pronunțați pe *o*, arătați dinții, ridicați sprîncenele..." și altele... Și-o imagină, așadar, pe viitoarea soție a lui Jíři, trăgînd de genunchiul țeapăn al unei paciente sau răsucind umerii altui bolnav, suferind de spondiloză cervicală. Încerca să-i bagatelizeze munca, în scopul de a minimaliza reușita alegerii lui Jíří, însă nu izbuti. Înțelegerea celor doi dezvăluia o totală armonie — care unește de obicei pe niște parteneri convinși de valoarea vieții în comun. Ea n-avea ce căuta aici ! Evocînd un trecut a cărui glorie nu mai prezintă importanță decît pentru cel în cauză, iar nu și pentru niște admiratori vremelnici ! Ajunsese în situația penibilă în care se afla, pentru că nu se salvase la timp. Jíří se purtase cu ea politicos, deoarece amabilitatea făcea parte din felul lui de a se purta în societate, dar nu mai rămăsese pentru el nici măcar o legendă ! Totuși era nimerit ca ea să mai rămînă acolo puțin și să-i rețină pe cei doi. Se obișnuise ca în anumite împrejurări să împartă laude — ca și cum ar fi acordat niște diplome sau medalii — numai că nu îndrăzni să facă acum acest lucru ! Alena știa bine ce soț admirabil avea, nu era nevoie să mai fie elogiat de fosta lui soție, scormonind în propriu-i trecut.

„Nu vă mai importunez ! Mi-a relatat Jíři că o să pregătiți masa de prînz... Regret că nu poate să-mi recomande un specialist pentru obrazul meu ars !... Așadar, se umilise totuși explicînd motivul venirii ei aici ? Îmi pierd siguranța, și asta e rău, constată ea. Apoi i se adresă lui Jíři : Ți-am adus cărțile pe care ai avut amabilitatea să mi le trimiți la spital..." Își zise cu satisfacție : să afle și fața aceea de ceară că nu ea făcuse cel dintîi gest de simpatie.

„Să știi că Alenka ți le-a adus, o informă Jíři, privind-o pe infirmieră."

Zuzana înghiți și acest ultim afront.

„Vă mulțumesc pentru vin... Vă las cu bine !"

Se ridică sub povara grea, aceeași, a deznădejdii sale, la care se adăuga acum și părerea de rău că Jíři se afla dincolo de baricada surîsului... în timp ce sora Alena privea iscoditor șalul cenușiu, să descopere tragedia ei abia voalată. Am făcut tot ce mi-a stat în putință, se apără ea, deși nimeni n-o acuzase de nimic. Pot să stau de-acum înainte și pînă la moarte cu brațele încrucișate ! Probabil că spectatorii își vor aminti de mine asistînd la piesele în care nu voi mai apărea — asta se cheamă tre-

cut și el este ireversibil! Din nefericire, trecutul nu dispare din sufletul cuiva, în cazul ei al unui artist, decît odată cu el — îl ia în mormînt!

Nu se putu stăpîni să nu-i strîngă mîna Alenei mai mult decît se cerea. Lui Jíři îi aruncă privirea aceea la care altădată n-ar fi putut rezista. Numai că acum nu mai avea asupra lui nici o putere. Privirea ei se stinse, în ochi reînvie curînd teama.

„Așadar... pa, Jíři, pa!... Rămîi cu bine, doamnă Alenka, și multă, multă fericire!" trăncăni ea de prisos, ca și cum i-ar fi simpatizat cu sinceritate.

Ajunsă la mașină, fu cuprinsă de foame, o îneca rușinea... n-ar fi putut înghiți nici măcar o îmbucătură!... Porni pe niște străzi lăturalnice, căutînd în agendă adresa Mariei Jílková. Se îndrepta acum către Líbeň, spunîndu-și că merge după cărțile și capodul împrumutate moartei. Jílek, rămas singur, n-are de unde să știe cui îi aparțin lucrurile din valiza soției sale... Îl primise desigur de la spital... Pretexte! își crea pretexte!...

Poate că răposata Maria o îndruma spre locul unde-și trăise în ultimul timp viața?!

Cartierul acela al orașului Praga, înghesuit și mizer, arăta duminica pustiu, cu totul părăsit de viață, încremenit, își spunea Zuzana, în timp ce-l străbătea cu mașina, trecînd pe sub ferestrele caselor; nici muncă, nici dragoste și nici copii! Apoi, medită în ritmul roților:

griji, boli, divorțuri, înmormîntări, totul trebuie îndurat din tinerețea de o efervescentă mobilitate și pînă la maturitatea rațiunii de o melancolică grandoare... Dar parcă se zărește fabrica... așa, prima, a doua, a treia stradă la stînga... Maria schițase perfect harta din jurul locuinței sale. Una dintre multele case părea ceva mai puțin ruinată și oarecum denivelată față de rest; nu era bloc, dar nici o casă pentru o singură familie... Thälmannova, zece...

Am sosit, Maria! Cum tu nu poți intra pe ușa aceasta coșcovită, să vezi dacă totul e în ordine, fac eu acest lucru în locul tău. Aici, pe pavaj, pașii mei calcă pe urmele pantofilor tăi; clanța aceasta ai atins-o de atîtea ori sau, cînd ai găsit ușa întredeschisă, ai împins-o cu vîrful pantofului... Îți pregăteai cheia în gang, s-o ai la îndemînă — pentru că femeile țin seama de timp chiar și cînd fac treburi mărunte — ascultînd atentă să afli dacă František este acasă; poate că și înainte radioul cînta ca acum.

Era tulburată. Vizita un bărbat despre care știa tot ceea ce putea fi revelat din nepătrunsa lui viață. Bătu în ușă, deși nu era încuiată, așteptînd să fie poftită înăuntru.

„Poftim! se auzi o voce seacă, venind ca dintr-un birou oarecare. Cînd intră, František se ridică, dîndu-și seama imediat că venise o persoană străină. „Ce doriți?"

„Sînt Zuzana Zlatá. Am zăcut la spital într-o cameră cu soția dumitale. Ne-am împrietenit mult... În fața privirii lui fără expresie, pierdu șirul vorbelor, se gîngăvi întocmai ca o

fetiță care trebuie să declame o poezie. Moartea ei m-a zdruncinat grozav !“ adăugă cu un glas mai ferm, venindu-și în fire.

„Luați loc, doamnă Zlatá ! Așadar, soția mea a avut o tovarășă prețioasă ! Cel puțin n-a suferit de singurătate... Carantina m-a împiedecat să mă duc pe la ea. Nici măcar cînd s-a sfîrșit... Purta un costum lustruit din cauza uzurii, de culoare închisă. Împrejurul buzelor lui, înflorite de un zîmbet, se adînciseră cutele tristeții, bărbătește îndurată, cute săpate de curînd. Bucătăria aceea primitoare arăta dereticată de parcă atunci plecase o femeie din ea. Poftiți, vă rog, dincolo în cameră !“

După cîțiva pași siguri, František deschise ușa camerei alăturate. Totul amintea de moartea Mariei : divanul — rămas pustiu — scrinul și, lîngă perete, geamantanul pe care Zuzana îl cunoștea de la spital. Atîrna între ferestre o fotografie a răposatei, împreună cu František, după expresia solemnă a perechii părea o poză de nuntă. Ce frumoasă era Maria tînără, în comparație cu aceea de la spital, la care suferința din ultimii ani adăugase atîtea dîre !

„Aș fi venit și eu la înmormîntare, se scuză Zuzana, însă n-am știut... am fost internată pentru operație și, pînă să mă întorc acasă, Maria ne-a părăsit.“

František ținea capul plecat — ca toți orbii — ca și cum infirmitatea i l-ar fi apăsat, și Zuzana își zise că, lipsite de lumină, așa se ofilesc și florile...

„Cine se îngrijește de dumneata acum ?“ întrebă cu îndrăzneală.

Pînă să răspundă, el bîjbîi după un scaun, și se așeză aproape de Zuzana.

„Duc o viață destul de independentă, totuși de două ori pe zi mă ajută în gospodărie vecina, prietenă de-a soției.“

„Maria s-ar simți ușurată să știe asta, rosti ea cu sinceritate. O preocupa soarta dumitale... De aceea am și venit, să întreb dacă pot face ceva...“

„Vă mulțumesc, nu, refuză el hotărît, trebuie să mă bizui numai pe mine. De altfel, începutul l-a și făcut Maria, a stat atîta la spital !“

„Mie mi-ar face atîta plăcere, insistă Zuzana. Știți, eu sînt în prezent desfigurată din pricina unui accident, am sfîrșit cu teatrul pentru multă vreme. Colegii îmi telefonează zilnic să întrebe ce se întîmplă cu mine, dar nu pot să precizez nimic. Dispun de timp și nu știu ce să fac cu el.“

„Ar fi păcat dacă teatrul v-ar pierde, rosti František convențional, însă eu, cu adevărat...“

Îl lăsă să vorbească despre Maria. Ce femeie curajoasă era, cît de devotată, un om pe care te puteai bizui !... Zuzana nu-l mai urmări, îl privea insolent, drept în față. Așadar, tu ești acel destin complicat, despre care mi-a vorbit ea ? O viață salvată și apoi din nou cufundată în beznă ! Tu ești ! Să te văd mai de aproape...

În jurul buzelor lui flutura mereu un zîmbet ușor — chiar cînd suferea ca acum ! Mîinile,

care conectau zilnic circuite telefonice, trădau modestia unei munci monotone — poate ar fi dorit o muncă mai bărbătească... În spate, dincolo de capul lui, prin lumina ferestrelor, se manifesta încă rece primăvara, dar nici vîntul și nici încăpățînarea iernii nu mai speria pe nimeni.

„I-am împrumutat Mariei romanul *Saga familiei Herries* și un capod de culoare roz... Nu e nici o grabă, evident, aveți destul timp să le căutați... atunci cînd veți rîndui lucrurile ei... Vă rog să nu credeți că am venit pentru asta, domnule Jílek !"

František se și ridicase să pregătească lucrurile Zuzanei, încît ea fu nevoită să-l țină de mînă și să-l silească să se reașeze...

„E timp destul ! O să le caute vecina dumitale cînd o să aibă vreme..."

„Ea e acasă acum, mă duc s-o strig, așa e cel mai nimerit... Bîjbîind, ieși din casă — îl auzi mai apoi bătînd alături : Doamnă Anežka, vino puțin, te rog !"

Femeia ieși atît de iute, de parcă stătuse la pîndă !

„Ce dorești, domnule Jílek ?"

Veniră înăuntru împreună, și František i-o prezentă Zuzanei : „Dînsa e doamna Hašková. Dumneaei, artista noastră, a stat cu Maria la spital. Capodul pe care l-ai dat la curățat și cărțile acelea sînt ale dînsei, i le-a împrumutat soției".

„Ia te uită ! Păi o să i le înapoiem... Femeia robustă — să tot fi avut treizeci de ani — o privea pe Zuzana surprinsă de felul cum era

înfășurată la cap. Mă bucur că am prilejul să vă cunosc ! spuse, și privirea ei se opri pe obrazul Zuzanei, descoperind cicatricea care ieșea din voalul cenușiu. Am citit în ziare despre accidentul dumneavoastră. Așadar, ați stat la spital împreună cu Maria ! Ați văzut ce mai surpriză ne-a făcut ?! Era o femeie atît de harnică și cumsecade ! Cărțile vi le pot aduce imediat, însă capodul l-am dus la curățătorie. Mă așteptam să vină cineva să-l ceară, că doar eu cunoșteam bine ce lucruri avea Maria și prea e un lucru luxos capodul ăla !... Ca și cum ar fi fost de-a casei, Hašková trase cu o mînă sigură sertarul scrinului și luă din el cărțile și cîteva reviste. Le-am găsit în geamantanul ei, pe care l-am luat împreună cu domnul Jílek de la spital. Primul volum lipsește... Nu vă supărați, vă rog, că am început și eu să-l citesc... nu bănuiam ale cui sînt cărțile, vă aduc îndată și pe cea începută de mine !"

„Nu sînt ale mele, le-am împrumutat de la altcineva, zise Zuzana. Și cu adevărat ar fi vrut să scape cît mai curînd de pachetul trimis de Jiři, care-i sta parcă în gît ! În același timp n-ar fi dorit să se despartă definitiv de căminul Mariei. Am să vin să iau cărțile peste o săptămînă, ca să aveți timp să terminați măcar volumul început. E foarte frumos !"

În spatele doamnei Hašková se ivi o fetiță cam de vreo trei ani. Se îndreptă spre Jílek țopăind, un gest firesc de parcă s-ar fi găsit în propria-i casă părintească.

„Mami, dă cioco..."

„Nu știe să spună ciocolată, e mică, o scuză mama. Iarăși te-ai murdărit! o certă. Așteaptă că vine mama acum!"

„Ia să te văd și eu, păpușico! Dar ești grozav de dulce!... Zuzana se apleca spre fetiță de parcă atunci ar fi văzut un copil. E o adevărată femeiușcă, zău! O luă pe Lucinka în poală, strîngîndu-i palma lipicioasă. Prin trupul ei se furișă un fior plăcut — viața aceea mică, din brațele ei, răspîndea miros de lapte și ciocolată. Lăsaseră, de altminteri, urme în jurul gurii ei. Privirea ochilor mari se opri deodată curioasă pe cicatricea de pe obrazul Zuzanei.

„Doamna are buba... zise micuța. Mami, uite buba!..."

Zuzana nu se necăji, ci o luă din nou de mînă, apoi o sărută drept răsplată pentru sinceritatea ei îngerească.

„Da, păpușico, doamna are buba... o bubă mare, mare, pentru că n-a fost cuminte..."

„Ai făcut buf?" o iscodi îngerașul.

„Chiar așa!" consimți Zuzana, ca să simplifice situația. La urma urmei de ce s-ar fi folosit de un subterfugiu? Orbul tot n-o vedea, cît despre vecină, nu-i păsa Zuzanei.

„Am citit în ziare, repetă Hašková. Grozav chin pentru o femeie atît de frumoasă ca dumneavoastră! Dă-te jos, Lucinko, n-o plictisi pe doamna!"

Jílek stătea în picioare lîngă scaunul său, cu un surîs perplex — surîsul celor destinați suferinței, dar pe care viața îi cheamă puternic.

„Ești fetița mea, nu-i așa?" rosti cu simpatie, și chipul lui avea o expresie părintească.

Și Zuzana o găsea grozav de drăgălașă pe Lucinka. Rareori avusese ocazia să legene pe genunchii ei niște copii; Pe ai garderobierei, ai coafezei și ai plasatoarei de la teatru... iată toată experiența ei în materie de copii! Pe neastîmpărata Lucinka o ademenea șalul diafan al Zuzanei.

„Dă-mi-l mie! zise pe un ton poruncitor, trăgînd șalul de pe capul Zuzanei. Vreau să văd buba!"

„Nu e voie, o dojeni mama oarecum alarmată. Doamna trebuie să plece acasă și afară e frig, n-ar avea cu ce să-și acopere capul."

„Am să-ți aduc unul mai mic, făgădui Zuzana, strîngînd din nou mîna lipicioasă a fetiței și apăsînd-o pe obrazul ei."

Cînd maică-sa porni cu ea spre locuința lor, Lucinka începu să se smiorcăie. Rămasă numai cu František, Zuzana consideră că o înlocuia pe Maria. Ar trebui să-i pregătesc o gustare și să-l scot la aer. Nu îndrăzni să-i propună așa ceva, deși i-ar fi făcut o mare bucurie. Totuși, fără voia ei, lăsă să cadă aceste cuvinte:

„Nu vrei să ieși cu mine la plimbare, domnule Jílek? Îmi povestea Maria că-ți place mult să te plimbi."

Cînd ridică fruntea, chipul lui František exprima e vădită mirare.

„Da, așa e! Mariei nu-i plăcea, biata de ea, să facă mișcare — poate v-a destăinuit și asta — dar n-avea încotro. Nu mi s-a plîns

niciodată, deşi venea obosită de la prăvălie, iar acasă o aştepta gospodăria."

„Ai să-mi povesteşti pe drum! Să mergem, şi eu am nevoie să stau la aer."

Jílek îşi dădea seama că Zuzana dorea să facă o faptă bună, însă nu ştia cum s-o refuze uimit de insistenţa ei. Bîjbîind, îşi luă pardesiul din garderob. Cunoştea glasul Zuzanei de la radio şi constată că nu putea să reziste acelui glas. Îndreptîndu-şi umerii, întinse mîna oarecum stingherit, după bastonul lui alb, sprijinit într-un colţ.

„Am să te conduc eu, numai să-mi spui în ce fel."

Cînd ieşiră din casă, Jílek îi apucă braţul cu un gest uşor, de parcă el ar fi condus-o pe ea peste cine ştie ce obstacole. Cei nefericiţi se apropie repede sufleteşte. Zuzana îl privea fără sfială, ştiind că el nu putea s-o vadă. De cînd avea cunoştinţa inferiorităţii sale, gusta pentru prima oară ce înseamnă descătuşarea. Cunoştea pe un Jílek în care eroismul, în stare latentă, izbucnise dintr-o dată în chip activ; în locul lui fusese împuşcat un altul, iar el se răscumpărase sacrificîndu-şi vederea. De fapt, aşa plăteşte mai fiecare om, numai măsura sacrificiului e alta. Asta am luat, asta am dat — viaţa nu e pentru nimeni o gratuitate! În cazul de faţă, cei care au purtat numele Jílek au plătit scump viaţa lor.

O vreme nu vorbiră despre Maria. Porniseră chiar de acasă cu ea, îi însoţea mergînd alături, pe asfalt. Zuzana roti privirea :

„Acolo e măcelăria şi după colţ autoservirea, iar florăria se află pe strada Libeňska."

El nu se miră că Zuzana cunoştea aceste amănunte. Cînd vorbea, îi reamintea de răposata Maria — să fi fost feminitatea cauza? Pentru František, golul lăsat de soţie era la fel de apăsător ca şi bezna în care trăia, însă nu se da bătut. Se obişnuise să fie dur, deşi orbirea îl umilea. Trecătorilor care îl ajutau să traverseze strada la intersecţii, dintr-un sentiment de compătimire, le mulţumea cu o voce seacă. În faţa morţii, cînd i s-a prăpădit soţia, a fost la fel de demn. Acceptase s-o însoţească pe Zuzana, ca să pună capăt într-un fel acestei vizite neaşteptate — nu se pricepuse cum să se descurce altminteri. Zuzana păşea alături de el cu un mers mărunt — negreşit că nu cunoştea cartierul!

„Sînt atît de nefericită! S-a sfîrşit, cred, cu viaţa mea de pînă acum!" vorbi ea, deşi el se păstra tăcut. Se aştepta ca el s-o căineze, dar nu, îşi amintea vag de frumuseţea vreunei femei.

„Ştiu de accidentul dumneavoastră. Toată Praga a vorbit."

„Probabil că n-am să mai joc!"

Ce tot repeta ea vorbele acestea? Şi mai ales în faţa lui? Doar pînă nu demult detesta filmele cu subiecte melodramatice, de genul acesta: o femeie frumoasă, care-şi ascunde primele riduri în faţa unui biet orb! Cu ei doi era altceva, făceau parte din comunitatea celor revoltaţi de soarta ce li s-a impus!

„Omul poate trăi şi fără asta !“ rosti Jílek cu gravitate.

Nici o explicaţie !... Şi ea fu obligată să-şi dea seama de bezna în care trăia el — umilinţa o învăţa să compare ! František păşea aplecat înainte, cu surîsul acela fugar pe buze. Zuzana căuta să înţeleagă acel surîs. Refuza el prin zîmbetul acela orice compătimire din partea semenilor ? Orice efuziune sentimentală ? Şi mai ales sentimentul milei ? Să fiu atentă ! îşi propuse.

În jur, uliţe pavate, pustii de oameni — pe nicăieri nici un petic de frumuseţe în această duminică !

„Să ne întoarcem, propuse ea. Am lăsat maşina la colţul străzii, în vecinătatea locuinţei dumitale... Aş vrea să ieşim afară din oraş.“

František se opri brusc. Se simţea oare vexat că ea hotăra atît de simplu şi pentru el ? Nu mai era sigur pe mişcări. Cînd dete să se urce în maşină, Zuzana îl ajută discret să-şi dea seama unde se află bancheta. Cît dură goana maşinii, nu scoase o vorbă. Înaintau pe o şosea în pantă, care se ridica în rambleu mai mult decît înălţimea acoperişurilor. Răcoarea lunii martie nu îngăduise primăverii să se dezlănţuie, nu apucase nici iarba să preschimbe pletele-i uscate de peste iarnă cu altele verzi.

„Se întrezăreşte totuşi ceva acolo departe. Probabil că în grădini au înflorit forstiţiile, cea dintîi prevestire a primăverii, rosti Zuzana.

„Unde ne aflăm ? întrebă Jílek, aşteptînd răspunsul ei cu buzele uşor întredeschise.

„Am trecut de Kbely, mergem pe o şosea nouă, o adevărată autostradă.“

Nu se grăbeau, neavînd o ţintă anume şi fiind de capul lor. Coborîră din maşină, ca să meargă de-a lungul bornelor ; Zuzana îl supraveghea pe Jílek atentă, să nu depăşească marginea şoselii. Pe lîngă ei trecea cu viteză cîte o maşină, dar František nu tresărea, se comporta ca un bărbat cu nervii tari.

Vezi, Maria, merg eu, în locul tău, cu el ! Te bucuri, nu-i aşa, că respiră puţin aer proaspăt ? Am să mai trec pe la el. E o datorie de om ! Faţă de un asemenea năpăstuit, orice semen trebuie să se simtă obligat a-i îndulci cît de cît viaţa. Trăim datorită sacrificiului lor !... aşa cum prin jertfa lui Jan Jílek se află el azi în viaţă, chiar dacă şi-o petrece într-un deplin întuneric.

„V-am ascultat adeseori la radio, aveţi un timbru aparte, o nuanţare deosebită, fie că recitaţi versuri sau citiţi proză, a vorbit el pe neaşteptate, întrerupînd o tăcere stînjenitoare.

„Maria avea mare încredere în mine ! schimbă Zuzana subiectul. Cu puţin înainte de a muri, mi-a povestit totul despre ea şi despre dumneata.“

„Totul despre mine ? rîse oarecum amuzat. Probabil că aţi fermecat-o dumneavoastră !... Cum putea ea să ştie totul despre mine ?“

„În orice caz, cunoştea lucrurile în esenţa lor... după atîţia ani de căsnicie, intuise desigur destule...“ Zuzana părea ofensată de nedreptatea făcută Mariei.

„Puţine! după cum nici eu nu pot pretinde că am aflat totul despre ea. Nici nu e cu putinţă să ştie cineva absolut totul despre un altul, deoarece fiecare păstrează ascuns cîte ceva faţă de celălalt, chiar dacă e din fire un om sincer".

Desigur nu-i făcuse plăcere să audă că Maria îi dezvăluise Zuzanei atîtea întîmplări penibile din viaţa lor! Părea s-o judece în clipa aceea cu asprime. În cele din urmă sfîrşi prin a surîde:

„Maria era o femeie tare! Deşi ştia că am o fire dificilă, că nu-i voi fi recunoscător, a îndurat traiul alături de mine fără şovăire!"

„Nerecunoscător?"

„Repet, era o femeie admirabilă, dar eu aveam ideile mele. Şi cînd un om trăieşte ca mine, în întuneric, înţelegeţi că are destule."

„Înţeleg!" replică Zuzana întristată, regretînd că pomenise iarăşi de răposata. Trebuiau să păstreze tăcere asupra ei, cuvintele intimează pe cei morţi. De ce mai adresase întrebarea aceea? Doar cunoştea bine faptul că el se căsătorise cu Maria ca să îndeplinească una din datoriile sale faţă de Jan Jílek? Ea era departe să înţeleagă despre ce idei vorbea el şi nici de ce nu-i înmuiase genunchii recunoştinţa.

„Am dus împreună o viaţă acceptabilă", rosti František cu seriozitate, urmărind evident să-i dea a înţelege Zuzanei că o căsnicie poate dura şi fără dragoste.

„Cum concepi dumneata să-ţi trăieşti viaţa de-acum încolo?" îndrăzni Zuzana să-i adreseze aceste intime cuvinte, avînd impresia că îl cunoaşte pe Jílek de ani de zile; pe de altă parte, discuţia lor de pînă atunci nu întîlnise nici o stavilă, se desfăşurase într-o deplină sinceritate.

Intrebarea îl descumpăni.

„Nu ştiu! Vecina mea mă asigură că se va îngriji şi de gospodăria mea. Ea e singură, a părăsit-o bărbatul... s-a încurcat cu o lucrătoare tînără, nu vine nici să-şi vadă fetiţa. Maria ţinea la ea. Se dezlănţui deodată duşmănos, năvalnic: Dar eu nu mai vreau să accept, la nesfîrşit, nici sacrificii, nici servicii din partea unor femei caritabile sau care au fost părăsite! Nu vreau, nu pot!..."

„Maria era o femeie atît de aleasă, de înţeleaptă!" replică Zuzana.

„Recunosc! Şi nici Anežka nu e rea. Dar, gîndiţi-vă, doamnă, că e o situaţie penibilă să te ştii mereu compătimit şi să te laşi îngrijit de alţii! Eu unul sînt capabil să îndur orice, chiar să mă văd părăsit şi să sfîrşesc într-un azil!"

„Dar nu e vorba de compătimire! De vreme ce dumneata ai o slujbă, lucrezi, nu poţi fi numit un biet om!" replică Zuzana şi, raportînd sentimentele lui la ale sale, se revoltă la gîndul că Eda ar rămîne lîngă ea numai din milă. Deşi schimbase subiectul într-adins, se reîntoarse la el ca şi cum ar mai fi avut de completat ceva în spiritul prieteniei ei faţă de Maria. Fetiţa vecinei dumitale e grozav de dulce, ceva te îndeamnă să o tot alinţi! Cred că

nu mi-a plăcut vreodată un copil atît de mult !“

Jílek rîse de-a binelea.

„Şi mie mi-e dragă copila asta ! E într-adevăr atît de frumoasă cum pretinde maică-sa ?“

„Parcă ar fi un cap de copil de reclamă de pe panourile care încurajează creşterea natalităţii ! Cu ce se ocupă mama ei ?“

„E angajată la un bufet de lactate. Începe lucrul foarte devreme dimineaţa, încît pe la prînz e acasă întotdeauna.“

În glasul lui vibra grija pentru ziua de mîine. Cu toată întristarea lui, Maria fusese repede înlocuită. În bezna în care trăia şi într-o casă rămasă pustie, s-ar fi chinuit peste puteri, trebuia ajutorat ! Zuzana simţi totuşi o mare amărăciune. Chipul vecinei nu trăda înţelegere — acea înţelegere pe care o citise în ochii adînci şi încărcaţi de înţelepciune ai răposatei.

Pentru o primă întîlnire, îşi comunicaseră, de fapt, ce era mai important. Convenţia oprea undeva comunicarea între oameni, depăşirea unui anumit hotar ; iar Maria creionase harta vieţii lui František atît de precis, încît Zuzana găsise drumul spre el fără vreun ocol.

„Părăluţele sînt gata să scoată capul din iarbă !“ strigă ea, să alunge apăsătoarea tăcere. Situaţia ei nu era prea uşoară în tovărăşia acestui orb — o deprima să constate neîncetat de cîte lucruri îl priva această năpastă ! Pe de altă parte îi era nesuferită ideea că vecina aceea plinuţă, blajină, se îngrijea de

el — nu, n-ar fi vrut ca František să fie îngrijit de ea !

Va fi obligat să-i fie recunoscător acestei femei pentru tot ceea ce face : că-i aşterne patul, îi pregăteşte masa, îi aprinde focul... îi izgoneşte singurătatea... Oare trebuie s-o lase să-i acapareze gospodăria ? Şi odată cu ea tăcerea lui generoasă, amintirea plină de suferinţă pe care ţi-o poartă dumitale, devotată Maria şi poate pînă şi nostalgia pentru neîmplinirea avîntului său către dragoste din tinereţea lui netrăită ?

Zuzana îl cunoştea numai de o oră, dar simţea că trebuie să-l apere. „E un om neobişnuit ! Aşa, orb, nu se dă bătut — îi spusese Maria despre el. Ţine să afle tot ce se petrece în lume, de aceea e atît de informat... Îi înregistrez la magnetofon conferinţe, iar el ascultă programele de radio. La fabrică discută cu colegii felurite probleme. În fiecare seară îi citesc fie ziarele, fie vreo carte. Nu vrea să rămînă mai neştiutor decît cei din jur — ba, pe mulţi îi întrece... Cum ar putea doamna Haškova să îndeplinească acest program ? Lumea ei se reduce la existenţa unui copil de trei ani... găteşte, deretică... iar mai tîrziu, cînd durerea pentru pierderea Mariei se va ostoi, îşi va lipi trupul ei durduliu de el, noaptea, un trup devenit nepretenţios pentru braţele unui orb, deoarece fusese umilit de bărbatul ce o părăsise. Va uita că a fost trădată şi totodată că el e lipsit de vedere.

Trebuie să fim drepte, Maria. Pentru el nu există altă cale !

„Ce desfătare ! zise František, oprit în loc să soarbă cu buzele lui înflorite de zîmbet aerul pur, eliberat pentru o clipă de nostalgie. Zuzana îl întrebă la ce se referea. La primăvară. Inspirați acest aer, are gust de apă proaspătă ! Trupul lui înalt era avid să trăiască, să se mişte — o dorință impetuoasă, care la oamenii cu vedere se reflectă în privirea lor. Maria mă înțelegea, vorbi Jílek din nou, fără o altă introducere, de parcă i-ar fi ghicit gîndurile Zuzanei. Ea căuta, cu răbdare, să-mi facă rost de tot ce bănuia că-mi lipseşte... de acum încolo n-o să mai fie aşa şi mi-e teamă că am să mă imbecilizez !"

„Mai tîrziu vei găsi cu siguranță pe cineva care să te ajute, replică Zuzana nesigură, ocolind cuvîntul *înlocuitor*. Te admir ! Deşi ai întîmpinat atîtea greutăți, ai luptat cu ele şi nu te-ai lăsat copleşit. Admirația ei scuza lipsa de delicatețe de a fi rostit cuvîntul *greutate*, care se referea la infirmitatea lui. E de constatat că orice suferință poate fi învinsă, dacă omul nu se lasă doborît, adăugă, gîndindu-se în clipa aceea mai mult la ea decît la el. Jílek replică :

„Viața, dragă doamnă, se afirmă pretutindeni, nu se retrage în unghere pustii. Poate să fie numai diferită — mai bună sau mai rea — însă nu încremenită ; eu cred că numai moartea este aşa ! Şi, ca să vorbim tot despre viață, apăi din fața ei nu poate nimeni să dea înapoi ; se strecoară peste tot şi hărțuieşte omul cum îi place. Ea rămîne, de bună seamă, cea mai mare forță, deşi s-a descoperit o alta,

energia atomică ! Viața înrobeşte omul ca nici o altă putere, doamnă Zlatá. Şi mai afirm eu : dacă tu, individ, îți pierzi viața, nu se clinteşte nimic în univers, pentru că rămîne viața celorlalți oameni, care-şi păstrează mai departe intactă dominația şi importanța."

Vorbe înțelepte, rostite pe un ton cumpănit, dar ele răsunau a predică, parcă amenințau cumva pe ascultători. Poate că formula în felul acesta cuvintele, într-o exprimare elevată, tocmai pentru a suplini lipsa vederii. Părea asemenea unui om modest, care urmăreşte să fie luat drept un om bogat de cei de față, cheltuind în văzul lor toți banii ce îi posedă ! Zuzana era impresionată de faptul că ideile lui, cuvintele păstrau caracterul conferințelor ținute la radio, ce-i alungau într-un fel singurătatea.

Simte nevoia să vorbească despre lucruri grave, Maria, iar eu îl ascult cu plăcere. Gîndeşte frumos, dar seamănă cu un apostol de modă veche — chiar în prezent, cînd fiecare dintre noi citeşte foarte mult şi, în acelaşi timp, se sfieşte să se exprime banal sau într-un limbaj vulgar ! Îmi trece prin minte imaginea că de fapt noi ne nutrim cu o admirabilă hrană spirituală, pe care nu ne sinchisim să ne-o servim pe o față de masă murdară şi într-o farfurie ciobită. Noi muncim în puterea obişnuinței, Maria, el însă nu !

„Să mai mergem cîțiva kilometri ? propuse Zuzana pe un ton interogator, să nu se considere jignit că hotăra din nou fără să-l consulte. După ce fu de acord, îl ajută iarăşi să

să așeze pe locul lui din mașină. Năvălea vîntul prin ferestre, purtînd miresme plăcute, care îi înviora pe amîndoi la fel cum trezește primăvara arborii din somnolența lor, cum înverzește gardurile vii și cum spală cu ploile ei asfaltul...

„Pe aici, pe undeva, există o barieră, Maria a lucrat o vreme la un canton", își aminti el.

„Într-adevăr, mi-a istorisit și mie acest lucru. Să mergem pînă acolo, dacă vrei. Cînd ajunseră la barieră, opri mașina și-i ajută să coboare. Nu văd cantonul, crezi că e prin apropiere ?"

„După cum mi-a descris ea locul, ar trebui să fie... zicea că se văd niște mesteceni și o colină împădurită..."

„Da, ți-a descris corect, se zăresc în partea stîngă mestecenii și uite și panta..."

Tăcură. Pe buzele lui Jílek nu mai flutura zîmbetul, stătea grav și își freca degetele înfrigurat.

Maria, ai să te miri unde am ajuns mergînd pe urmele dumitale! Sînt aici și pîlcul de mesteceni, și povîrnișul ! Draga mea, pesemne dumneata m-ai îndemnat să vin cu el în acest loc. Aș putea să fac și pe cantoniera, să te înlocuiesc adică, dînd cale liberă fie trenurilor fie mașinilor din fața barierei, urîndu-le : călătorie bună, dragi tovarăși, oriunde v-ați duce ! Prin munca mea neînsemnată vă ajut să ajungeți cu bine la țintă.

În aparență nu arătau emoționați nici unul nici celălalt. Trecuse multă vreme de cînd Maria veghea la trecerea trenurilor. Între timp,

cărările paralele cu calea ferată fuseseră năpădite de tufe de romaniță și căpșunică creață.

„Spre vale e o priveliște minunată ! exclamă Zuzana. Cele cîteva locuințe sînt adăpostite acolo ca într-un cuib. Ogoarele în pantă au culoarea argilei. În peisajul acesta, gălbuiul plantelor, care prevestește primăvara, își arată splendoarea ca într-un tablou pictural."

„Derain... rosti el cu bucuria celui care cunoaște și ceea ce nu vede.

„Dar și Rabas al nostru. Ogorul are culoarea pîinii rumenite." Lipsește lăstărișul. Mă gîndesc și la smocurile măceșilor și la mărăcinișuri. Erau atît de frumoase ! Și, în chip practic, necesare pentru hrana păsărilor. Potîrnichile nu mai au unde să-și facă cuiburile. Înainte, cînd trecea cineva prin apropiere, zburau din tufărișuri stoluri bogate de păsăruici. Cînd s-a făcut comasarea parcelelor, nu s-a gîndit nimeni la aceste consecințe."

„Se vor gîndi îndată ce vor descoperi greșeala și vor găsi o soluție", zîmbi František din nou, plin de încredere.

Am citit undeva, Maria, că orbii sînt nefericiți pentru că au o excitare redusă a nervului simpatic. Să mă ierți că explic atît de sec un fapt grav, care-l privește pe soțul dumitale. Jílek stătea în spatele Zuzanei, cu fața către vale, și după expresia chipului părea s-o vadă — într-adevăr, exprima parcă o senzație de foame !

„Cînd eram copil, îmi petreceam vacanțele la țară, la o mătușă, povesti el. În una din zile, cînd tocmai ieșeam dintr-un zmeuriș,

zdup în calea mea un viezure! Deşi e un animal sperios, a stat locului, n-a zbughit-o la vederea mea — pesemne simţise că nu vreau să-i fac nici un rău... Chiar cînd eram numai de-o şchioapă, n-aş fi fost în stare să fac rău vreunei făpturi!"

Dar mai tîrziu, în locul lui a fost împuşcat Jan Jílek!

Zuzana îl răsuci uşor, apoi merseră un timp pe marginea şoselei să inspire aerul înmiresmat al cîmpului.

„Drumul e aici întortocheat, sînt numai pante şi curbe, aidoma unui tobogan. Nu m-aş încumeta să merg noaptea cu o sută pe oră!"

„De obicei goniţi cu mare viteză?"

„Mai cu seamă cînd mă întorceam dintr-un turneu şi voiam să ajung cît mai iute acasă, în patul meu..."

„Dumneavoastră şi alţii vă grăbiţi mereu de parcă aţi avea de ce!" îi tăie el vorba.

Prin acel *dumneavoastră şi alţii*, Jílek despărţea pe cei cu vedere de lumea lui, a orbilor. Zuzana îl înţelegea. El a fost nevoit să încetinească ritmul întregii lui activităţi din ziua cînd pentru privirea sa n-a mai existat reclama luminoasă a lumii! Îi vorbi Zuzanei pe acelaşi ton filozofic:

„Pentru noi cuvîntul *grabă* şi-a pierdut sensul. Dar în această lume a întunericului am dobîndit totuşi ceva: am coborît în noi înşine! acolo unde se poate merge şi fără un baston alb... E un adevărat labirint, doamnă, dar te descurci perfect şi după o vreme ieşi la liman."

„Te înţeleg, doar sînt artistă, rosti Zuzana cu gravitate. Dumneata ce crezi, care e menirea omului în această viaţă?"

František ocoli întrebarea.

„Maria spunea: Să-ţi fii tu însuţi stăpîn! să învingi singur greutăţile! Să iei, dar să şi plăteşti!"

„Să nu rămîi cu nimic dator nimănui?" întrebă Zuzana.

„Cred că asta nu se poate, rosti el după ce reflectă o clipă. Să reuşeşti să achiţi ce se cuvine tuturor. De obicei aşa ceva nu se întîmplă niciodată."

„Cu astfel de vorbe ne speriau bunicile noastre, zise Zuzana. Că nimeni nu pleacă din lumea aceasta pînă nu plăteşte datoria lui pînă la ultimul creiţar... Nu ştiu dacă se exprimau chiar aşa..."

„E o veche înţelepciune, scoasă din Biblie. Se vedea că citise cartea cărţilor. Numai că se întîmplă să nu plăteşti celui căruia îi eşti dator, ci altuia. Asta e de cînd lumea: unul se alege de pe urma noastră cu ponoase şi răsplătim pe altcineva cu bine! Probabil că nu se poate schimba nimic, pentru că ori datornicii ne scapă din mînă ori creditorii nu ne mai cer ratele. Jílek făcu un gest cu mîna în gol. Să nu ne facem iluzii! Viaţa oferă fiecăruia dintre noi pe cineva care va trăi din conştiinţa noastră!"

Zuzana îl îndruma atentă să nu depăşească poteca. Medită şi ea asupra obligaţiei datornicilor. Noi ar trebui să-ţi plătim dumitale,

František Jílek, pentru că ai luptat în slujba unei cauze a tuturor! cînd grenadele aveau nevoie de focoase! Ţi-ai pierdut vederea pentru binele comun!

„Să mergem, s-a făcut tîrziu, soarele a încins asfaltul, propuse Zuzana. Mi-ar place să apucăm asfinţitul, trebuie însă să mă întorc acasă, am plecat demult..."

Îl duse cu maşina în Líbeň, apoi îl însoţi pînă la locuinţa lui. Hašková întredeschisese uşa înainte de a ajunge ei în dreptul apartamentului său. Surîdea moale, posesiv.

„Haide, domnule Jílek, că ţi-am pregătit cina, şi Lucinka nu mai are răbdare să aştepte... Ştiţi, doamnă, dumnealui o ţine pe genunchi pînă face nani", adăugă pentru Zuzana.

Regretă că îl lăsa în seama acestei femei, fiind totodată mulţumită că exista cineva care avea grijă de el. Făgădui să treacă peste o săptămînă, apoi îşi luă rămas bun de la ei. Pînă atunci, doamna Hašková va termina romanul de citit; iar capodul ei va fi scos de la curăţătorie.

Era, evident, numai un pretext — Zuzana ar fi venit oricum, deoarece o substituia pe Maria, dar mai ales pentru că František Jílek întruchipa cel mai interesant personaj pe care îl întîlnise vreodată în lumea în care trăia ea — fie luminaţi de soare, fie de becurile rampei.

De fiecare dată, medicii îi recomandau Zuzanei odihnă, interzicîndu-i să joace, fără a

preciza ce se va întîmpla cu ea mai tîrziu. Deşi se simţea sănătoasă, n-avea curaj să apară pe scenă nici după operaţia estetică. Apoi căzu ca din senin acel cuvînt nimicitor: *pensionarea!* Făcuse ochii mari, amuţită de veste, dar acasă se lăsase pradă deznădejdii. Cum să renunţe la teatru? Ea se născuse actriţă — nu va reuşi să pună lacăt în temniţa eului său la toate aptitudinile şi toate trăirile sale care i-au favorizat creaţia! Lăsa la o parte gîndul că, după trei ani, cînd o să i se termine economiile, nu avea decît să se apuce să croşeteze gulereşe pentru rochiile-i devenite prea demodate şi vechi. Această neaşteptată înjosire, o trimitea în rîndul celor care îşi consumă elanurile în hărţuiala cu nevoile zilnice.

De cîte ori i se telefona de la teatru, îşi exprima invariabil speranţa, cu voce limpede, că va reveni după ce iritaţia epidermei se va atenua şi că aşteaptă o estompare a cicatricei... Fiind de treabă, ei nici nu o sileau, nici n-o condamnau; nu trecea zi fără ca să nu întrebe cineva la telefon dacă poate fi vizitată, încît nu mai putea să-i amîne, trebuia să se expună privirii lor compătimitoare. Pierduse partida. Acum depindea numai de ea cu cîtă demnitate îşi va recunoaşte înfrîngerea — era nevoită să se împace cu această idee.

Primea de la ei flori, deşi mai rar, iar bogăţia buchetelor scădea şi ea. Şi Eda îi aducea flori. Ca s-o liniştească, îi spusese în cîteva rînduri că arăta mult mai bine: „Cicatricea ta nu mai e atît de roşie, s-a albit cu adevărat, crede-mă".

„Aş putea s-o acopăr cu fard, dar ce fac cu ochiul ? e tot contractat, iar pielea din jur crestată."

N-o întrebase nimeni ce avea de gînd să facă, singură trebuia să decidă.

„Am să cer de lucru, mai tîrziu, la radio, însă numai după ce voi căpăta puteri noi am să pot realiza acest compromis — vorbise calmă, luînd drept model demnitatea lui František Jílek. Să ştii, Eda, n-am de gînd nici să mă tînguiesc şi nici să lenevesc tot restul vieţii."

Eda nu se îndoia, o ştia pe Zuzana dîrză, numai că trebuia să cedeze şi să arunce vălurile acelea — să-şi uşureze zbuciumul, fără nici o amînare.

„Am să ies puţin să iau aer, apoi revin să vă aştept. Mă bucur că am să vă văd !" le vorbi ea celor două colege mai tinere, care o întrebaseră la telefon dacă o pot vedea. „Nu-i dracul chiar atît de negru, doamnă Zlatá ! Pe cuvînt că nu, în curînd o să jucaţi iarăşi". Îşi imagină cît de uşurate se simţeau bietele fete, pe care vădit le neliniştise faptul că aveau s-o vadă, după cum îngrijorată fusese şi Zuzana.

În acel timp, Eda verifica la pian nişte melodii noi. Nu îndrăznise să-i spună pe un ton ferm că el are de lucru pînă peste cap, în vreme ce ea, tot căutînd o ieşire din situaţia încîlcită în care se afla, îşi risipea timpul. Pînă la urmă, îi comunică, dar pe un ton neutru, mai mult în glumă : „Încerc ceva pentru teatru, ţine-mi pumnii, Zuzko !"

„Ţi-i ţin. Unde ai ajuns ?" încuviinţă ea, privind vinişoara de pe tîmpla lui.

„Abia am terminat trei părţi şi va trebui să compun încă opt."

„Cîntă-mi-le ! îl rugă şi le ascultă uimită : o muzică modernă, antrenantă, împletită cu ritmuri melodice de muzic-hall. Nu vreau să te flatez, dar să ştii că te-ai întrecut pe tine însuţi ! Îmi plac grozav !

Pentru clipa aceasta de atenţie, pentru faptul că-i recunoştea meritele, revenise Eda acasă din hoinărelile lui ! Zuzana i-ar fi putut-o citi în ochi, dar se abţinea să-l privească. Cîntă încă o dată ultima partitură, găsind că sunetele îi întreţineau o anumită stare sufletească. Cum Zuzana şedea întoarsă spre el cu obrazul sănătos, el avu pentru o clipă senzaţia că totul era ca pe vremuri, înainte ca ea să fi început a privi undeva departe, peste umerii lui.

Cînd Ivana îi ceru o întîlnire, el se scuză că e ocupat şi petrecu o săptămînă întreagă în faţa pianului, recunoscînd că numai munca îl făcea să reziste îndemnurilor firii lui nestatornice. Zuzana pleca adeseori de acasă, fără să-i spună pe unde umblă. Se ducea la Libeň, apoi sta de vorbă cu Maria. Am fost din nou la František al dumitale. Mi-a înapoiat cărţile şi capodul roz... adică amîndoi, el şi vecina. Doamna Hašková l-a ataşat de ea nu numai pentru că îi îngrijeşte gospodăria, dar şi prin faptul că el iubeşte fetiţa. Am impresia că nu-i convine că mă duc să-l iau la plimbare, dar cine să facă asta ? Ea e prea grasă şi în-

ceată, iar pe deasupra are mult de lucru. František își descarcă sufletul față de mine, și se pare că el are nevoie mai mult de acest lucru decît de curățenia și mîncarea pe care i le face ea. În naivitatea lui, crede însă că trebuie să poarte o discuție cît mai savantă, poate pentru că sînt artistă — sau poate tot așa vorbea și cu dumneata? Dar n-ai cum să-mi confirmi... Odată, am să îndrăznesc să-l întreb de ce procedează așa? Va trebui să fiu atentă, e atît de susceptibil! De altminteri, ca toți cei loviți de soartă. E uimitor felul în care se exprimă acest om! Cu siguranță că a fost talentat, dacă scria articole încă din vremea studenției. Duminică am stat în bucătăria voastră. Doamna Hašková plecase cu fetița la mama ei, încît am avut amîndoi destul timp să discutăm. Ne-am amintit de dumneata, Maria. Eu am spus nu mai știu ce, iar el mi-a pomenit de Jílek, fără însă să-i pronunțe numele, ci doar l-a evocat, încît eu singură am dedus că la el se referea... „Viața noastră o datorăm nu numai părinților, ci și strămoșilor. Fiece cărămidă reprezintă efortul celor dinaintea noastră.“ Înțelegeam ce spune și îl ascultam în tăcere, cum poate procedai și dumneata, ori de cîte ori începea să perioreze despre asemenea lucruri. „Așadar, colaborăm neîncetat cu cei morți și în asta constă nemurirea lor“, a adăugat pe gînduri. Aveam impresia că mă aflu în prezența unui poet sau că asist la o lecție de filozofie. „Eu nu pot să vă scriu dumneavoastră scrisori“ s-a întristat el; și vorbea încet, ca și cum ceea ce-mi spunea era o plăsmuire a acestora. I-am comunicat cu toată solicitudinea că intuiam ce-l apăsa, însă a negat. „Dumneavoastră vă gîndiți, desigur, la tînărul acela pe care l-au împușcat nemții în locul meu. Eu cu acest gînd m-am împăcat. Cazul nu e o excepție. În locul oricăruia dintre noi putea fi ucis un altul! Unii au murit îngropați sub dărîmături, alții răpuși de foame... Astăzi mai toată lumea preferă să nu se mai gîndească la ce a fost, încercînd să trăiască cît mai ușor, cu toate că și așa își otrăvesc viața cu niște mici neplăceri, pe care le au, bunăoară, la locul de muncă... Iar mie nu mi-e îngăduit să uit, pentru că acel caz are un nume, e concret? Orice război cere un anumit procent de sacrificați, datorită căruia, implicit, cei rămași în viață se bucură de binefacerile acesteia. Primesc jertfa acelor anonimi, ca și cum așa e firesc să fie, nu se întreabă nimeni cu ce preț — și anume cui datorează supraviețuirea sa? Și, ca atare, nu-și dă seama că ea nu va putea fi plătită niciodată. Bine c-au avut grijă alții să moară în locul lor, asta e!“ Am înțeles că Jílek continua să fie preocupat neîncetat de război, de soarta lui. Uneori contesta fără sens ceea ce s-a petrecut, alteori sfida soarta de la înălțime. În final, lua totul în zeflemea. E un bărbat ciudat, care silește pe cei din jurul lui să gîndească. N-ai avut alături de el o viață ușoară, Maria, dar în nici un caz goală! „Pe dumneavoastră lumea poate să vă dezamăgească — mi-a spus soțul dumitale la sfîrșitul discuției — deoarece o *vedeți*, pe cînd eu numai o aud în ce haos se zbate.

Pentru mine, această lume nu se poate justifica prin frumusețe, deoarece *eu nu o văd.* Aud numai cum se ațîță oamenii unii contra altora, și aceasta nu duce la nimic bun, vă rog să mă credeți ! Unii se miră că oamenii, popoarele, rasele se ponegresc ! Dacă aș fi ziarist, aș atrage atenția asupra acestui fapt : înainte să izbucnească un război, atacă totdeauna în avangardă cuvintele !..." Cînd și-a dat seama probabil că a vorbit destul, m-a iscodit timid și confuz despre arta mea. Își închipuia, poate, că doresc să discut despre ea, eu însă am abordat un alt subiect. Dar pentru soțul dumitale războiul este o obsesie, a revenit și mai însuflețit la această chestiune. Chiar cînd urmărește o altă problemă, și știe despre ce este vorba, conduce convorbirea, în final, tot la această ipoteză. Trebuie să-ți mai destăinui ceva. Sînt sigură că nu-ți mai poate face nici un rău, pentru că există numai în memoria mea și a lui. Ne-am dus duminică pe malul Vltavei, să ne plimbăm de-a lungul cheiului. Acolo, am dat peste exuberanța primăverii și peste numeroase perechi de îndrăgostiți. I-am descris întinderea vălurită a fluviului și peisajul ce se zărea de cealaltă parte, cuprinzînd Praga, dar și perechile amoroase sau pe plimbăreții singuratici care treceau pe lîngă noi... pînă și cîinii tolăniți la soare nu i-am uitat !... Mă asculta cu buzele ușor întredeschise. A rostit cu recunoștință în glas : „Dumneavoastră, doamnă, vă pricepeți să descrieți lumea mai frumoasă decît e în realitate ! Încît, deși nu văd, nu mi-a scăpat, cred, nimic." Nu trebuie

să-l mai vizitez, Maria, altfel va suporta greu ambianța de ordine posacă impusă de Anežka Hašková.

Altceva nu i-a mai destăinuit Mariei în această neobișnuită convorbire. Dar și-a repetat sieși gîndul : un soliloc al celor singuratici ! Oamenii se obișnuiesc repede într-un mediu nou ! Se învață ușor unul cu altul, deci nu se cade să-l viziteze prea des pe František.

Și totuși, sîmbăta viitoare porni către Líbeň. Era înainte de amiază. Cum Jílek nu se întorsese încă de la lucru, Zuzana merse să vadă florăria unde lucrase Maria. A doua stradă la stînga ? Da ! Intră în prăvălie și alese, pe îndelete, un buchet de flori primăvăratice : lalele, narcize și miozotis. „Aici a lucrat pînă nu demult o doamnă Jílková ?" O femeie mai în vîrstă, lată în umeri, care cine știe dacă zîmbise vreodată, nu găsi cu cale s-o facă nici acum : „Ba da, dar a murit, lucrez eu în locul ei." Zuzana se închipui pe sine în dosul tejghelei, pe care se aflau multe fire desfăcute de asparagus, iar într-o cutie văzu rînduiți niște bulbi de dălii. N-ai fost cu totul înlocuită, Maria, pentru că dumneata te purtai cu clienții amabil și aveai o voce atît de caldă !

Intră apoi într-o cafenea, să mai treacă timpul. Cînd îi oferi florile lui František, el rosti mirat, după ce le absorbi parfumul : „Bine, dar gestul acesta nu se face ! Unui bărbat nu i se aduc flori. Apoi, eu nici nu le văd..."

„Contează parfumul lor și, în plus, sînt de la Maria, le-am luat de la florăria ei, cînd am trecut pe acolo", zise Zuzana.

Bineînțeles că se aștepta să aducă vorba despre ea! „Venea și ea uneori cu flori acasă și mi le întindea să le miros. Credeți că Maria s-ar fi căsătorit atunci cu altcineva? întrebă sfios. Era tînără și serioasă, în plus grozav de evlavioasă, încît m-am temut că va rămîne nemăritată cu felul ei cinstit de a fi. Poate de aceea am și luat-o în locul logodnicului care..."

„N-ai pierdut nimic! Era atît de înțeleaptă! O femeie ageră, chibzuită... se exprima la fel de inteligent ca dumneata... Și avea niște ochi uimitori!"

„Da, îmi amintesc de ochii ei. Tăcu, și colțurile gurii i se lăsară în jos. Acum regret că am înhămat-o la căruța destinului meu stupid! Cîndva am încercat s-o fac să creadă... că o iubeam..."

Zuzanei i se tăie respirația de emoție: „Așadar, n-ai iubit-o?"

„Ea n-a știut, adăugă surîzător. Țineam totuși foarte mult la ea. Ca om avea mari calități."

Ce să fac, Maria? Ce să-i răspund în numele dumitale? Să-i dezvălui că nici dumneata nu l-ai... că tot ce-ai făcut pentru el n-a fost decît satisfacția datoriei împlinite față de un semen lovit? Dar că toate gîndurile dumitale au aparținut totdeauna celui ucis? Nu, n-am să-i spun nimic, dumneata nu mai ești în viață, iar lui i-ar fi greu să trăiască fără iluzii. Nu, n-am să mă amestec în viața voastră!

Lucinka nu ajungea încă la clanța ușii. Bătea cu pumnul ei mic în ușă, pînă să se ducă Zuzana să-i deschidă. Ar fi vrut să fie singură cu František, de aceea se îndreptă spre ușă abia în clipa cînd se ridică el de pe scaun. Drăgălășenia acestei fetițe de trei ani animă încăperea. Jílek se înveseli, Zuzana o ridică în brațe: „Vezi că am în geantă bomboane pentru tine", o dezmierdă ea, lăsînd-o să deșerte conținutul poșetei sale pe dușumea. Fetița se așeză în genunchi să adune rujul, pudriera și portofelul risipite, făcînd mare haz. „Speculantă mică! Am să te fur într-o zi, zău c-am să te răpesc cu mașina!" Zuzana o simțea pe doamna Hašková în spatele ușii, gata să intre. În privirea acestei femei, aparent indiferentă, părea să se cuibărească neliniștea și curiozitatea: ce tot caută Zuzana Zlatá la Jílek? Cărțile și capodul și le luase demult. Pesemne că după ce pleca ea, îi spunea lui František: Arată ca vai de capul ei! Păcat că n-o poți vedea! Acest gînd n-o supără pe Zuzana. I-ar fi dorit acestei femei plinuțe, de treizeci de ani, părăsită, un bărbat mai simplu, dar cu vederea bună. Numai că Jílek o fermecase pe doamna Hašková așa orb cum era! Orb, însă un bărbat înțelept, arătos, iar pe deasupra cîștiga destul de bine ca telefonist — nu era chiar atît de rău să-ți faci planuri de viitor care să-l cuprindă și pe el! Mai ales că lui František ea îi era indispensabilă. El nu mai putea să-i scape, cum se întîmplase cu celălalt, care alergase după fusta alteia mai tinere.

Maria, František seamănă într-un fel cu un pastor protestant, vorbește aidoma de înflăcărat : pur și simplu predică ! Deoarece tragedia face azi parte din viața noastră de toate zilele, noi am dezbrăcat-o de orice romantism. Trebuie să-l fac să înțeleagă că patosul a fost părăsit mai demult chiar și în artă ; înainte, oamenii nu știau ce elanuri și acțiuni pasionante să mai născocească ; viața actuală, de o necrezută lipsă de poezie, nu poate îmbrăca decît o formă comună ; nu o putem prezenta oamenilor sub un alt aspect, chiar dacă e vorba de gesturi mari sau de mari evenimente. Nu pot afirma că nu sînt bucuroasă că l-am cunoscut, și cu toate că se consumă inutil în necunoaștere, să știi că valorează mai mult decît o sută de vorbitori de rînd.

Revenită acasă, se gîndea la Eda altfel decît pînă atunci, și numai întîlnirile cu Jílek o schimbaseră. Poate că avusese dreptate să fugă de îndoieli și de acele stări destrămante ! Eda nu se potrivea cu secolul lui Kafka, nu aspira să ajungă la merele din grădina Hesperidelor ; pămîntean, se înfrupta de unde găsea, fără nici un risc. De fapt, cu această tonică frivolitate a cucerit-o, legînd-o de el. Numai că pe oricare dintre noi îl poate ajunge o întorsătură a situației și atunci pierdem pămîntul de sub picioare. Nu-i dorea lui Eda acest lucru, îl privea cu îngăduință, ca pe un copil pe care maturizarea îl va potoli. Dar cînd oare ajunge un om la această înțelepciune ? Cînd cunoaște, pe neașteptate, în mod violent, un adevăr obiectiv sau numai cînd îmbătrînește ? Te las să

te joci cu mine, Eda ! Așa cum am făcut și eu cu Jiři ! Zuzana nu cunoscuse pînă atunci gustul amar al echității, pentru care simțea acum vocație.

Ore întregi asculta glasurile actorilor la radio. Sărea din fotoliul ei tulburată, atunci cînd constata cum ar suna replicile dacă le-ar rosti actrița Zuzana Zlatá. Mai înainte nu o deranjau ideile altora, dispunînd de multiple calități ca să se poată valorifica artistic. Desigur că în curînd voi fi chemată la teatru sau îmi vor trimite să învăț un rol pentru o piesă ce se va transmite la radio, se consola ea. O să-mi acopăr fața cu șalul... dar în sfîrșit voi lucra !... Telefonul îi da însă numai știri despre interesul manifestat de public pentru ea și nimic mai mult. O îneca amărăciunea. Acumulase între timp atîta energie, dar în același timp uita să mai recite versuri, glasul ei se lenevea în inactivitate, la fel sentimentele. Pianul îi amintea că Eda lucrează, iar ea își pierde vremea degeaba. În loc să se bucure de succesul lui, din egoism nu se preocupa decît de situația ei.

În clipele acestea de deprimare, primi o scrisoare de la Hanyk. Ținea plicul în mînă și nu îndrăznea să-l desfacă. Cerea îngăduința să o viziteze, îi era dor de ea și aștepta cu nerăbdare momentul revederii : „Sînt convins că îți exagerezi infirmitatea, îi scria cu o caligrafie frumoasă — pe care nu i-o cunoștea. E o atitudine nesăbuită, nedemnă de dumneata. O actriță nu trebuie să fie neapărat frumoasă, cînd e înzestrată cu un asemenea

talent! Nădăjduiesc că-mi vei permite, în sfîrşit, să te văd."

Zuzana îi arătă lui Eda scrisoarea, pregătindu-se curajoasă pentru această vizită. Pe Hanyk nu putea să-l refuze, deşi amînase pînă atunci să ia contact cu vreo altă persoană, şi nici ca el să creadă că ar fi meschină.

Cîteva zile încercă să se convingă că nu se simte bine şi, după o săptămînă, îi telefonă la teatru: „Ai să fii cel dintîi bărbat care mă vede! Vino, dacă ţii să te îngrozeşti! De necrezut că tocmai dumneata eşti primul. Sper că n-o să te simţi jignit". Hanyk studia în momentul acela *Faust* şi era absorbit cu totul de rolul lui. Se smulse din universul piesei şi-i vorbi pe un ton distrat: „Am să vin chiar mîine. Mă bucur că am să te văd. Neînchipuit de mult!"

Ea era de-a dreptul desperată, nu ştia ce să facă, iar în dimineaţa următoare fu copleşită de laşitate, ar fi vrut să amîne vizita, însă nu mai putea. O să fie demnă, se va purta ca o femeie de lume. Izbuti să-şi înfăşure capul într-alt chip, încît arăta aproape bine; pregăti o cafea neagră pe care o turnă într-un termos şi, ca să se păstreze calmă, luă un meprobamat. Nu-i displăcea o doză de sentimentalism — care nu era gustat de tinerii de azi, exact cum nu li se potriveau dantelele sau bijuteriile vechi.

Eda rămase acasă, nu plecă la clubul cineaştilor, dorind poate s-o susţină în vreun fel cu ocazia acestei luări de contact cu teatrul. „Nu te înţeleg, spusese el, ai refuzat să primeşti

colegele şi admiratoarele şi tocmai pe Hanyk te simţi obligată să-l primeşti!" Zuzana îi explicase: „El n-o să bată toba în teatru de felul cum arăt, e reţinut, tăcut, nu bîrfeşte".

Şedea lîngă telefon. Ivana îl sună pe Eda. Lăsînd la o parte orice prudenţă sau consideraţie faţă de Zuzana, ţipa în aparat atît de tare, încît s-ar fi auzit şi de la o poştă! „Crezi c-am ajuns de rîsul tău, ca să te aştept de peste o jumătate de oră? Urcă-te imediat în maşină şi vino! Pretexte nu admit! O să ne răfuim noi..." Eda asculta cu o mutră atît de jalnică, încît Zuzanei i se făcu milă de el: „Are papagal, nu glumă, fata asta! rîse ea. Atît de rău ai ajuns, să-i permiţi să ţi se adreseze pe tonul acesta? Se străduia să nu fie rea. Eda, eşti liber să te duci la ea. Ai să te bucuri de o atmosferă mai plăcută decît găseşti acasă. Îţi îngădui acest lucru cu plăcere. Spune-i Ivanei că eşti liber, şi că eu nu sînt supărată nici pe tine şi nici pe ea". Eda nu se pricepea cum să-i explice soţiei că el încheiase pentru totdeauna socotelile sentimentale avute cu Regina şi Ivana. Se temea totodată că se pripea, încît încuviinţă îndemnul Zuzanei ca un băiat surprins de părinţi asupra unui fapt neplăcut — privea nervos cînd ceasul, cînd înspre uşă. „Hai, du-te, să nu păţeşti ceva! îl îndemnă ea din nou. Pot şi singură să-i deschid uşa lui Hanyk. Nu-ţi face griji, în curînd ai să fii liber ca o pasăre, vom simplifica totul! M-ar obosi încercarea de a te păstra lîngă mine." Luîndu-şi pălăria de pe cuier, oarecum speriat, Eda replică pe

un ton nervos: „Știu, știu..." Agăță pălăria la loc. Pentru că avea voie să plece, nu mai dorea acest lucru. Mai trecuse cînd și cînd pe la Ivana, de teamă să nu-i facă scene Zuzanei sau să amenințe și să șantajeze... Se îndrăgostise de el, de aceea striga. Își pierduse stăpînirea. Plină de furie, amenința, îl amețea cu reproșuri. Acum, cînd Zuzana cunoștea această aventură a lui, nu mai considera necesar să alerge s-o consoleze.

Se juca cu cheia în buzunar, gata de atac — internționa mai demult să-i dezvăluie Zuzanei deschis cît de vinovată era ea însăși de legăturile lui cu Regina și cu Ivana. Și anume cînd se petrecuse acest fapt, cînd febra dragostei ei pentru el scăzuse și se preocupa de existența lui ceva mai puțin decît de cea mai neînsemnată replică dintr-un rol! Teatrul îi absorbea și sentimente, și legături — se gîndea la el în timpul meselor și, poate, noaptea, cînd se aflau împreună. Ea se visa mereu în altă lume, obligîndu-l pe el să pășească bălăbănit pe niște cărări străine. Voia să aibă cu ea o explicație, dar Zuzana îl aștepta pe Hanyk și n-ar fi fost plăcut să-l primească într-o stare de iritare. Rosti totuși niște cuvinte fără rost: „Și, mă rog, ce te-a apucat așa dintr-o dată? ce ai cu mine? n-ai fost niciodată meschină! Dar, la urma-urmelor, alungă-mă! Ai dreptate s-o faci, Zuzanka!"

„Vreau să fiu singură cu Hanyk", replică ea pe un ton poruncitor și în clipa aceea Eda înțelese că pierduse totul, că Zuzana îl depășea, se situa dasupra căsniciei lor destrămate. Ședea dreaptă, ca și cum ar fi jucat rolul unei regine care știe că stăpînirea de sine e mai importantă decît pierderea tronului.

„Asta e o prostie, se bîlbîi el. Sînt, e drept, într-un fel angrenat... dar am să lămuresc totul..."

„Eu nu-ți impun, surîse ea cu îngăduință. Du viața care-ți convine! Mie, probabil, n-ai ce să-mi mai oferi... în afară de încurcături! Încît salut-o pe Ivana din parte-mi. Am să-i transmit personal că nu mai e cazul să vă feriți de mine!" *De mine*! mereu se gîndea numai la ea!...

Eda rămăsese în picioare, nu se hotăra să plece. Umilit și emoționat, se simțea strîns ca de niște gheare puternice — o senzație nouă, cu care trebuia să se obișnuiască. „Acum, cînd treci prin ceea ce treci, nu-mi pot îngădui să te las singură, vorbi cu un glas îngroșat. Lumea m-ar condamna!"

„De cînd te interesează pe tine ce se vorbește despre tine? Cînd ai divorțat și ți-ai părăsit copila, crezi că nu te-a bîrfit nimenea? Sau nu m-au condamnat și pe mine?"

„Atunci eram cu tine, și tu n-aveai nevoie de sprijin, acum însă...

„Poate ca sănătate și finanțe, altminteri n-am fost niciodată mai în apele mele ca acum!"

Eda nu înțelegea la ce anume se referă Zuzana. Întîrzia să plece. „Foarte bine, o să vorbim despre acest lucru, cînd o să fim mai

liniștiți, zise el perplex. Doar știi că te iubesc și..."

„Te rog să taci !"

În clipa aceea sună Hanyk. Luînd o mină veselă, se duseră amîndoi să-l întîmpine — mai aveau însă privirea agitată. În antreu se filtra lumina amurgului. Zuzana nu aprinse lumina. Iluzia lui Hanyk avea să dureze un minut, poate cîteva secunde în plus... Calmă, Zuzana îl conduse în salonul luminat. „Mai umblu înfășurată... rîse ea afectat, deși ar fi dorit să se poarte cît mai firesc. Dar Hanyk înregistră tonul ei fals. Soțul meu are o întîlnire, rosti ferm, obligîndu-l pe Eda să plece. A ținut însă să te primească. A cam întîrziat, e drept, fapt pentru care a și primit un telefon plin de reproșuri..."

Ce-i mai rămînea de făcut lui Eda, decît să urmeze poftirea ce i-o făcea soția ? Își luă rămas bun de la ei plin de amărăciune.

Zuzana se așeză în fotoliu cu partea obrazului sănătos înspre musafir. Hanyk purta un costum de culoare închisă, care răspîndea un miros pătrunzător de colonie, așa cum se întîmpla și cînd jucau împreună. O folosea probabil și după ce se bărbierea.

„Doamnă Zuzanka, scumpă doamnă ! strigă cu căldură. Am tot așteptat să vii la teatru, de ce te-ai claustrat aici ? Era plin de atenție și n-o fixa — își plimba privirea numai pe obrazul ei sănătos. Arăți bine și, desigur, ești și cu nervii în ordine."

„Tocmai am primit o lovitură nouă, divorțez !" replică ea cu o sinceritate brutală.

„Nu mai spune ! fu Hanyk surprins, dar nu întrebă de ce. Trebuie să te deplîng ?" se miră el cu sinceritate.

„O nu, asta nu ! replică prompt, din dorința de a fi convinsă că nu regreta, dar și pentru a-l răsplăti pentru sentimentele lui din vremea cînd era frumoasă, sentimente nedeclarate. Turnîndu-i cafea în ceașcă, o cuprinse panica că va trebui să abordeze un subiect dureros : teatrul. Ce pregătiți acum, ce repetați ? Pe mine cine mă înlocuiește ? Pînă acum n-am avut curajul să întreb. Iată că-l am în clipa aceasta".

El cuteză s-o privească mai îndelung. Ochii i se izbiseră de cîteva ori de partea desfigurată a chipului ei, deși se silise să treacă cît mai discret peste ea.

„Probabil că n-am să mă mai întorc la teatru, rosti cu emoție. Mi-au promis o nouă operație estetică, dar poate că au vrut doar să mă consoleze... Dacă nu vor reuși nici de astă dată, voi fi scoasă din circulație în adevăratul sens al cuvîntului".

„Ar fi o adevărată nenorocire, doamnă Zuzana ! îi luă el mîna cu un gest delicat, fără să-i mai dea drumul. Între ei, ca într-un fantastic abrupt, zăcea bogatul tezaur al artei sale ! Hanyk apropie genele și Zuzana înțelese că el încerca s-o compare cu femeia dinainte de accident. Mîna lui, care o strîngea involuntar în timpul jocului de scenă, se păstra acum calmă — așadar, nu-i mai comunica nimic ființa ei ? cît se schimbase atitudinea lui Hanyk ! Cu atît mai surprinsă rămase cînd, pri-

vind-o drept în ochi, rosti : „Divorțează și mărită-te cu mine, Zuzanka !“

Tremura ca un om bogat care, sărăcind, căpătase pentru prima oară ceva de pomană. Nu era un omagiu adus trecutului ei și nici compătimire ! Îi trebuia timp să reflecteze cum au ajuns aici. În clipa cînd nu mai avea rost să fie prelungită tăcerea, ea-i spuse pe un ton firesc : „Îți mulțumesc, Hanyk ! Așa procedează un chirurg cînd urmărește să-ți revitalizeze încredrea ! Îți mulțumesc ! Dar îmi ești prea drag — și ca artist și ca om — să-ți doresc un asemenea viitor !“

„Nu te subestima pentru peticul acela de piele încrețită !“

„Nu el e în cauză, ci tot ce se leagă de nenorocirea mea.“

În timp ce-i îngăduia s-o dezmierde, Zuzana se străduia să-l cerceteze atent, dar cum el ținea ochii întredeschiși, prin îngustimea privirii nu putea să pătrundă pînă în adîncul sufletului său. Se înfioră. Era prea mult pentru o singură zi ! O clipă mai înainte Eda, iar acum Hanyk. Și ea credea că nu va mai fi receptivă niciodată la o altă zguduire sufletească ! În toiul acestor frămîntări, îi apăru în minte imaginea lui František Jílek, rostind cu un glas încărcat de emoție :“ Dumneavoastră, doamnă, descrieți lumea mai frumoasă decît e în realitate ! Chiar și un orb nu pierde nimic dacă merge alături de dumneavoastră !“ Își frecă palmele de parcă i-ar fi fost frig. „Trebuie să reflectez asupra celor ce se întîmplă în jurul meu !“ zise ea, ferindu-și

tîmpla slutită din raza privirii lui Hanyk. El însă nu mai exterioriza nimic din intențiile sau sentimentele sale. Îi ținea degetele într-ale lui și părea să mediteze la ceva îndepărtat. Oare își va redobîndi psihologia locul ei în teatru și în literatură ? se întrebă Zuzana pe neașteptate. Acum orice fapt, orice eveniment este ilustrat de discuții și, mai ales, înecat în vorbe goale, iar ceea ce nu s-a rostit se cheamă *subînțeles*. Omul se comportă în așa fel, de parcă s-ar găsi în afara celor ce se petrec, ca și cum n-ar putea să pătrundă cu mintea ceea ce se întîmplă și, pînă la altceva, nu caută și nu vrea nici o explicație, nici cea mai simplă — nimeni să nu se amestece în jungla eului său.

Îl scruta pe Hanyk cu o privire pătrunzătoare. Nu-i scăpă faptul că, în acest timp — cît lipsise ea de la teatru — i se imprimase pe față o expresie nedefinită ; mai ales gura avea o grimasă pe care nu o remarcase în nici un rol. Îi oferise să se căsătorească cu ea, dar în același timp îl simțea mai îndepărtat decît fusese vreodată pe scenă, cînd se îmbrățișau conform textului autorului sau indicațiilor regizorale. În afara teatrului, atitudinea lor ava o distincție neobișnuită, într-un fel provocatoare. Hanyk putea să nu vorbească, personalitatea lui fiind cuprinsă în făptura lui aidoma puterii explozive a pulberii în învelișul cartușului. În afara scenei se purta discret, tăcut, amintind de un loc sub pămînt, unde zac ascunse bombe. Dincolo de zidurile teatrului, artiștii sînt de obicei oameni

la fel ca oricare. De fapt, ar fi trebuit şi Zuzana să fie mai calină, să-i strîngă mîna pentru oferta lui, însă o manifestare exterioară nici nu ar fi prins-o sau poate ar fi trădat-o.

František nu are cui să se dăruiască, de aceea vorbeşte numai despre probleme importante. Gîndurile sînt o forţă care caută să-şi croiască drum spre lumină. Jílek... nu putea să-i compare pe cei doi : unul trăia în beznă, celălalt aureolat ! Viaţa mea continuă, Hanyk m-a cerut de nevastă. Mi-e teamă că ghicesc motivul, totuşi a făcut-o.

Hanyk îi lăsă mîna şi se feri s-o privească, în timp ce îi istorisea evenimente din teatru destul de anoste. Flacăra se aprinse în glasul lui abia în discuţia ce se iscă despre regie şi despre cele mai noi filme. Zuzana nu prea văzuse aceste filme, el însă era la curent. Avea rezerve faţă de *ciné-verité* şi mai cu seamă la viitorul acestui gen, încît îi spuse Zuzanei : „Nu ştiu dacă nu constituie doar un stadiu al căutărilor. Imaginile pe care ni le oferă, le poate întîlni oricare dintre noi de cîteva ori pe zi, fie pe stradă, fie în altă parte. În timp ce pictura contemporană s-a desprins din concret în aşa măsură încît e nevoie s-o ţii de aripi ca să nu iasă din sfera înţelegerii, cinematografia şi teatrul dimpotrivă stăruie într-un realism cotidian, ca şi cum ar fi singurul mod de a aborda viaţa !"

„Dacă aş fi spus cîndva un asemenea lucru, aş fi fost considerată retrogradă sau adeptă a teatrului romantic învechit ! izbucni Zuzana. Noi am ironizat realismul de pe vremea bunicilor, deoarece puteam număra într-un tablou, cu exactitate, pînă şi petalele unei flori, cîte fire au mustăţile unei pisici, sau cîrlionţii de pe fruntea unei fetiţe. Peisajele erau privite, în mod obişnuit, de la o fereastră ; portretele trebuiau să pară vii ; pe vremea aceea, în teatru se declama cu solemnitate... Astăzi, pînza cinematografului, scena stau sub imperiul formulei : *ca în realitate !* Numai lirica şi arta plastică au o viziune artistică intensă." Zuzana ar fi vrut să i se adrseze lui Hanyk mai familiar, din moment ce-i ceruse mîna, nu atît de protocolar, numele de botez însă nu i-l rostise niciodată. Pentru el acest lucru era uşor, o numea la fel ca şi cei din teatru : doamna Zuzana.

Pe neaşteptate, el i se adresă în cel mai familiar mod, poate pentru faptul că o ceruse de soţie ? : „Zuzana, lucrurile nu se prezintă chiar atît de rău. Noi am ridicat realismul deasupra unei simple fotografieri a vieţii şi-l explicăm filozofic. Nu ţi se pare suficient de artistic acest fapt ? De altfel, nu cred să existe un actor care să fie un mai înflăcărat adept al noului realism ca dumneata !"

„Mai exact spus : acea actriţă a existat, nu mai e, oftă Zuzana.

„Eu nu sînt de acord ! chiar dacă n-ai să mai joci, poţi să fii mulţumită pentru ceea ce ai dat teatrului pînă acum !"

Spusele lui o măguliră pe Zuzana, şi înţelese abia acum de ce Eda putuse fi captivat de alte femei. Ineditul zbuciumului sufletesc şi farmecul discuţiilor care însoţesc creaţia sînt

aripile care permit spiritului să schimbe pămîntul bătătorit cu aerul înaltului. Marile personaje erau prezente printre ei, le jucaseră împreună ; ca partener, Hanyk fie că le iubise, fie că le trădase sau mîntuise ; nu se găsea, așadar, singură cu el. Dar facla de veghe, rațiunea, o preveni să nu întreprindă nimic : era un labirint în care pentru moment nu întrezărea vreo ieșire.

„Așadar, dacă ai să divorțezi, eu te aștept, conchise Hanyk cu gravitate — poate prea grav, fără să-i surîdă — și nu așteptă răspunsul ei, se grăbea să ajungă la timp la spectacol, neliniștit, cuprins de acea agitație cotidiană specifică actorului. Se uita la ceas, să nu intre în criză de timp și să fie nevoit să alerge. Își luă rămas bun aproape ceremonios, cu întrebarea : cînd ar putea trece s-o vadă ? Înlăuntrul ei stăruia rezonanța unei melodii — nu era un șlagăr ușor, zglobiu, ci un coral solemn. Îl înțelegea pe Hanyk. În spatele lui, al acestui bărbat înalt și drept, susținut parcă de o încordare obositoare, se ivi umbra lui František Jílek, cu înțelepciunea lui de om bătut de soartă, repetînd fără glas un citat din acele adevăruri de neuitat : viața ne însoțește cu niște semeni cărora nu le sîntem datori cu nimic, dar care îți vor îngrădi traiul, pentru că noi simțim nevoia de a ne împăca într-un fel conștiința.

„Dă-mi un telefon ! îl îndemnă prietenește, deși propunerea lui rămăsese deocamdată fără nici un ecou. După ce închise ușa în urma lui, Zuzana se miră : lui nu i-am dat nici un răspuns, cu toate că și printr-o simplă frază am mulțumit atîtor spectatori care mi-au scris ! Ei bine, dar propunerea lui merita mai mult decît un simplu gest de politețe. Cerea explicații... Se întinse pe divan cu senzația că, rostogolită de valurile atîtor evenimente, ar fi ajuns pe un țărm. Hanyk îi ceruse mîna. Ar putea să-i comunice acest lucru lui Eda îndată ce se va întoarce de la Ivana — desigur n-o să triumfe, ar fi ridicol, doar nu și-a pierdut demnitatea ! Nu se mai simțea jignită de faptul că nu mai era de neînlocuit pentru Eda. Înțelepciunea o vindecase de mîndrie. Acum se umilea cu voluptate în fața destinului. Descoperise cheia pentru acest rol inedit. Pînă atunci fusese stăpînită numai de sentimente, de psihologia actriței Zuzana Zlatá, care îi judeca pe oameni, în intimitate, numai după concepțiile sale, iar pe sine după părerile flatante ale semenilor.

Savura melancolia insinuantă a amurgului. Aprinse lumina abia cînd auzi cheia răsucindu-se în broască. Eda se întorcea acasă, altădată, noaptea tîrziu ; iar acum, cînd îi dăduse o deplină libertate, de necrezut cît de repede revine !

„Te-ai și întors ? întrebă fără răutate, surprinzîndu-l pe Eda cu amabilitățile pe care i le servi mai departe. Vrei un ceai, o cafea ? Sau dorești să cinezi ? Poate că n-ai mîncat... Eu nu servesc decît niște compot, altfel, cum nu fac nimic, risc să mă îngraș."

Nu-i dădu răgaz să facă aluzie la discuția lor, eludînd apăsarea sufletească prin gesturi

de rutină. Așeză ibricul pe aragaz, apoi sparse cîteva ouă să facă o omletă, deși el nu se pronunțase că ar pofti să mănînce. Pe o masă extensibilă puse o sticlă cu vin roșu începută și niște șervețele, cu toate că de băutură se ocupa întotdeauna el. În aceste împrejurări se arăta o mai bună soție decît pe vremea cînd o iubea Eda. Nu-i păsa de Regina sau de Ivana, pentru ea erau importante numai sentimentele ei. În timpul mesei se așeză lîngă el surîzătoare, ceea ce-l puse în încurcătură, neștiind ce-i pregătea. Ea rosti : „Aseară ai cîntat ceva nou, mi-a plăcut".

Eda încerca să-și explice amabilitatea Zuzanei în chipul cel mai simplist : presupunea că vrea să-l păstreze lîngă ea fie și cu prețul unei amarnice demnități. Îi spusese, e drept, că va divorța, dar poate se răzgîndise, de aceea căuta o cale prietenoasă, socotind că pentru ea era destul de greu să-și piardă bărbatul în situația în care se afla, oricum ar fi fost el. Răspunse : „Mă bucur. Și eu am impresia că voi izbuti. Ei, dacă s-ar rezolva și asta bine..."

Zuzana nu căută să-l secondeze în planurile lui, de aceea se grăbi să-i împărtășească pe al ei : „Hanyk m-a cerut de soție... în caz că noi doi divorțăm, evident ! Vorbea pe un ton serios. Îți comunic acest lucru, ca nu cumva să te împiedice a lua o hotărîre cine știe ce menajamente față de mine. Știi bine că nu fac teatru decît pe scenă. E adevărat ce ți-am spus : Hanyk e dispus să mă ia de soție. Aș vrea să gîndești tu în locul meu, pentru că

eu nu mai am entuziasm să caut fericirea... Propunerea lui Hanyk a venit totuși la timp. Pot să-ți ofer libertatea deplină cît mai curînd".

Eda lăsă din mîini cuțitul și furculița, avînd senzația că nu mai poate înghiți, că maxilarele îi sînt prinse ca de un cîrcel. Se împurpură la față, deși se străduia ca și ea să-și păstreze calmul.

„Ia te uită ! Domnul actor Hanyk, așa deodată ! Probabil i-ai înșirat cine știe ce absurdități în legătură cu divorțul, altfel cum să-i treacă prin minte..."

„Greșești ! i-a trecut. Pînă acum nu ți-am spus, dar află că mi-a dat să înțeleg mai demult acest lucru, numai că eu n-am vrut să acord atenție asalturilor lui sentimentale, respingînd orice complicație. Se întinse să-l mîngîie pe păr, ca să-i dea a înțelege că nu are de ce să se teamă. Dacă o să ne înțelegem fără reproșuri, așa cum s-a petrecut între mine și Jíři, totul o să fie bine. Pentru tine n-aș mai fi de acum încolo un izvor de inspirație, pe cînd pentru Hanyk poate că da, eu avînd mai multă experiență în arta dramatică. Cu cît un actor dă mai mult din tezaurul său lăuntric, cu atît are mai multă nevoie de un sprijin, de control. El are nevoie de acestea. Se aseamănă întrucîtva cu procesul de creație muzicală. La început, găsești ușor numeroase melodii, dar mai tîrziu intervine teama de a nu te repeta — n-am dreptate ?"

Ideea o înflăcărase într-atît, că părea aproape frumoasă. Ochii ei aprinși concentrau toată

atenția asupră-le, ignorînd obrazul desfigurat. Eda o privea cu admirație, dar se lăsă din nou atras de preocuparea lui... „Sînt fericit că mi s-a dat de lucru pentru teatru, mai cu seamă că în curînd cinematografia nu va mai avea nevoie de noi. La ce bun s-ar mai recurge la o tentă muzicală, dacă scenariul e susținut de un dialog viu. Pentru cîteva acorduri care să redea, să zicem, furtuna sau împăcarea unor iubiți, nu e nevoie de prea mulți compozitori".

„Da, dar poți să lucrezi și pentru radio și televiziune, tu te pricepi de minune, Eda, vorbi distrată. E important să creezi, fără să te gîndești dacă munca ta va răzbate, va impune sau nu. O lucrare bună nu se pierde !"

Cît de surprins părea Eda că pe ea o interesa iarăși domeniul creației ! O perspectivă îmbucurătoare. Uitase de discuția lor despre Ivana sau Hanyk, totul se învîrtea în jurul artei. Continua să mănînce, deși nu-i era foame, apreciind atitudinea ei. Iar Zuzana ședea la masă demnă, mîncînd perele din compot cu gesturi calme, după care bău un ceai. Cam aceasta era cina ei, preferînd să sacrifice pe altarul artei, spre a-și păstra silueta, pînă și pofta de mîncare — de aceea, trupul ei nici nu se căptușise cu straturi de grăsime și nici nu trîndăvea. Deși Eda nu mai simțea nici o jenă în fața chipului ei desfigurat, nu se pricepea cum să-i comunice sentimentul lui. Se ridică să prindă la radio un post străin, care transmitea muzică de jaz. În cameră se instală o atmosferă sonoră potrivită cu conflictul lor

de soți moderni, înțelegători — existența altor oameni umpleau golurile dintre ei : ideile lui Hanyk, planurile neizbutite ale Ivanei, vanitatea rănită a Reginei.

Pe amîndoi îi unea pasiunea trăită, potolită de scurgerea timpului — însă mai era și viitorul, care nu le mai oferea o ambianță comună și nici solidaritate, nici aspirații împărtășite. De acest viitor se temeau ei, fără să recunoască acest lucru. În sinea lor așezaseră, prioritar, o pretinsă atracție de înnoire a vieții. Conviețuirea lor obosită nu mai îngăduia nici un elan, încît graficul traiului lor în comun rămăsese împotmolit la un stadiu de mijloc. Ratarea care dădea ocol meselor mici, descria un cerc în jurul fiecăruia dintre ei. Gîndeau zadarnic : De-ar înscrie numai un cerc și ne-ar include pe amîndoi înlăuntrul lui ! Îi îngrozea singurătatea prezentului, această gogoriță care nu cunoaște mila și care separă pînă și oamenii îmbrățișați, pe copiii ce se joacă împreună, pe logodnicii ajunși în fața altarului... Pînă atunci înfruntaseră amîndoi singurătatea, deși fiecare în parte stăpînit de teama unui nedefinit, iminent pericol. Și dacă nu-și puteau întinde mîna să se ajute, cel puțin împărtășeau la masa căsniciei clinchetul veseliei, în așternuturi foșnetul rufăriei și își auzeau pașii care, în umblet, se pierdeau pe parchet. Mergeau pe făgașul căsniciei paralel înainte, fără să spere că într-o zi se vor întîlni alături, unul lîngă altul, înaintînd spre un același țel, spre moarte. Pentru alungarea fantomelor se cuvenea să fie doi, cu toate că fiecare își

zăvora cu grijă spaimele, fără să le împartă cu celălalt.

„Totul e o prostie! sparse Eda tăcerea — îl înăbușea ca un fum. Prostii! Atît Ivana și Hanyk, cît și chipul tău desfigurat! Supraapreciem complexitatea împrejurărilor, care în fond s-ar putea ușor simplifica."

Zuzana gîndi fără să aibă dreptate: E un om obișnuit. A fost de ajuns ca Hanyk să fie prezent, pentru ca Eda să nu mai vrea să plece. De fapt, o bună parte dintre noi sîntem oameni obișnuiți, și tocmai asta ne ferește să nu comitem gesturi nesăbuite. În loc de noapte bună, Zuzana îi surîse. Eda o auzi apoi cum se închide în camera ei — și scrîșnetul acela al clanței trebuia să însemne pentru el că va trăi de acum încolo, în casă, cu o străină.

Vizita lui Hanyk nu-i scăpase neobservată doamnei Šyčková. Zuzana nu mai putea susține că nu primește vizite. Ca și alți locatari din imobil, doamna Šyčková era la curent cu toate, încît fu nevoită s-o primească; dar odată ajunsă în cameră, se așeză în așa fel ca obrazul desfigurat să nu i se vadă. Fiind prima vizită a unei persoane din bloc, trebuia să-și arate recunoștința: „Frumos din partea dumitale, doamnă, că te interesezi de necazul care a dat peste mine!" Se străduia să fie sinceră, dar se simțea obosită ori de cîte ori era obligată să spună banalități.

„Am venit să vă spun cît de mult mă bucur că ați scăpat cu viață din accidentul acela." Doamna Šyčková îmbrăcase pentru vizita aceasta singura rochie bună pe care o avea. Zuzana i-o cunoștea la fel de bine cum cunoștea și strada lor, de ani de zile, în cele mai mici amănunte: țesătura veche, subțiată și lustruită. Pe pieptul sfrijit al bătrînei, o dantelă galbenă cerea parcă iertare pentru sărăcia de azi a unei văduve uitate. Cîte nu trecuseră peste capul ei uscățiv! războiul, ocupația, insurecția... Istoria, care meșteșugește viitorul, este împinsă tot înainte de o forță atît de neînduplecată și cu atîta pasiune, încît scapă amănuntul că mai există pe lume încă mii de nefericite Šyčkové. Musafira își tot dregea în palma ei osoasă vocea răgușită și se tot răsucea pe scaun cu neliniștea și jena nevoiașului aflat în societate; însă în privire i se citea mulțumirea pentru îndrăzneala avută, să vină în locuința Zuzanei în vizită. Din poșeta ruptă, pe care o tîra pretutindeni la cumpărături, ca și la biserică, scoase singurul lucru mai ca lumea: o batistă curată, cu care își șterse lacrimile.

„Numai Dumnezeu știe, doamnă scumpă, cîte nopți n-am dormit după ce v-au dus la spital. Mă gîndeam mereu, dacă o să mai puteți juca și cum o să vă împăcați pînă la urmă cu suferința aceasta."

Doamna Šyčková primise de la Zuzana, de cîteva ori, invitații la teatru și, probabil, se temea că pe viitor va fi lipsită de această unică bucurie. „Fetița mea, fetița mea dragă!"

i se adresă ea pe un ton de intimitate, ca și cum vîrsta ei și nefericirea Zuzanei ar fi îndreptățit-o la aceasta. Pesemne că o sluțire îngrozește, dar în același timp stîrnește și milă. Oferta lui Hanyk însă îi ridicase moralul Zuzanei, încît se simțea oarecum imună — își îndreptă toată atenția spre musafiră.

„Dumneata ce mai faci, doamnă Šyčková ?"

Nu era nevoie s-o întrebe, doar toți locatarii cunoșteau starea de mizerie în care trăia bătrîna. Soțul ei ținuse o blănărie și ea lucrase împreună cu el. După ce murise blănarul, toate economiile fuseseră înghițite de stabilizare. Acum locuia în chip de chiriașă numai într-o singură cameră, printre dulapuri, comode vechi, înghesuite, păstrînd numeroase fețe de masă din damasc nefolositoare. La sfîrșit de lună, aștepta totdeauna, mai palidă și trasă la față, pensioara, ca s-o împartă, mai apoi, pe lapte și pe cele cîteva cornuri pe săptămînă — cu atîta tot, se ținea pe picioare ! Uneori își îndulcea viața cu o supă sau un fel gătit din cartofi. Poate că se hotărîse să trăiască doar atît cît vor dura și țoalele de pe ea ! Mereu spăla și cîrpea cele două combinezoane, ca să țină cît mai mult. Cu toate acestea, nimeni n-o auzise vreodată tînguindu-se — știa să se descurce în mizeria ei, după cum îndura și eczema care o chinuia. O fărîmă de credință în viața viitoare mai putea s-o răsplătească pentru toate nedreptățile suferite, provocate de vitregia vremurilor, în singurătatea de pe această stîncă pustie care se cheamă *Pămînt*.

„Mulțumesc, doamnă Zlatá, știți dumneavoastră... Acum stau ceva mai bine. Nepotul meu mi-a dăruit un radio vechi, și plătește și abonamentul, așa că toată ziua ascult emisiunea. Din întruchiparea femeii de odinioară se constitui o mișcare grațioasă a mîinilor ei năpădite de gută, unul dintre degetele de la mîna stîngă se subțiase din pricina verighetei — pe care o vînduse cîndva ; plimba ușor mîna peste muchia poșetei, și privirea îi licărea mîndră-mîndră, vezi bine, că era și ea în rîndul lumii. Zuzana era îngrozită de vestmintele ei ponosite. Cum nu mi-a trecut prin minte, pînă acum, să-i ofer cîteva lucruri de-ale mele, doar am garderobul înțesat cu îmbrăcăminte pe care nu o mai folosesc ? Pantofii din cale afară de uzați ai bătrînei tot căutau să se ascundă, să nu supere privirea gazdei, sau să nu-i tulbure conștiința, dar nu izbutiră să nu se facă remarcați, ceea ce o indispuse pe Zuzana. În ochii uscați și totuși încă plini de întrebări ai acestei dezmoștenite se citea o îndatorire, care nu le îngăduia să se închidă. Doamna Šyčková mergea să ajute pe alții mai amărîți decît ea — cel puțin așa vorbeau femeile din imobil. Zuzana fu bucuroasă că își amintise de acest lucru.

„Vă mai ajutați prietenele ?"

De pe chipul zbîrcit al femeii dispăru subit oboseala. Rosti : „Nici nu-mi sînt prietene, însă... cît se ține omul pe picioare dă bucuros o mînă de ajutor altora, care trăiesc mai greu decît el. Cunosc o doamnă care refuză să se ducă la azil. Știți, noi ne agățăm de toate ve-

chiturile... ele închid o parte din viaţa noastră... Are optzeci şi doi de ani, nu se poate tîrî nici pînă la masă, încît trec uneori pe la ea ca să-i spăl vasele şi să-i fac curăţenie. Privi fără nici un scop anume în jur, gîndindu-se probabil la perspectiva vieţii ei fără orizont şi se ghemui în sine de parcă i-ar fi fost frig. Ştiţi cum e... Cît timp trăieşti, nu te lasă inima să treci pe lîngă cei rămaşi în drum, neputînd merge mai departe. Se zice că o să-mi mărească pensia cu cel puţin o sută de coroane... asta ar însemna că voi avea atît cît mi-e necesar.

„Să vă duceţi la consiliul popular, am auzit că acordă celor lipsiţi de mijloace ajutoare pentru încălţăminte şi pentru încălzitul locuinţei."

Un fel de resort înălţă capul bătrînei — ea un impuls rămas neatrofiat din timpul cînd era conştientă de valoarea sa umană.

„Eu nu mă duc să cerşesc !" rosti pe un ton, care o făcu pe Zuzana să roşească. Îşi dădu seama în clipa aceea că nu mai putea să-i ofere rochiile sale vechi. Dar, cum îi scăpau cîteodată de sub control cuvinte nechibzuite, se pomeni vorbind.

„Dacă mi-aţi îngădui, v-aş dărui cîteva lucruri care mi-au rămas mici... vi s-ar potrivi, sînteţi măruntică, şi nu le ştie nimeni aici în bloc... Zău, doamnă Šyčková, mi-aţi face o mare bucurie, dacă le-aţi primi, eu n-am nici o rudă care să le poarte..."

Obrazul bătrînei, uscat, se coloră de o roşeaţă tinerească. Zuzana nu pricepea : e bucurie, amărăciune sau ruşine ? iar răspunsul ei

fu atît de ciudat, încît o surprinse : „Dar pentru numele lui Dumnezeu, nu vă irosiţi lucrurile ! S-ar putea să aveţi nevoie de ele. Nu se ştie ce aduce ziua de mîine. Nimeni nu poate prevedea ce-l poate paşte !"

„Mă speriaţi cu adevărat ! rosti Zuzana — şi inima ei bătea nebuneşte, ca atunci cînd era grozav de agitată. Se simţi spontan mai apropiată de femeia aceasta bătrînă, deşi le despărţea vîrsta. Se ridică să-i aducă un pahar de lichior. De ce nu vă poartă mai multă grijă nepotul dumneavoastră ? întrebă ea, ca să schimbe această discuţie neplăcută.

„O, dar el nu are posibilităţi, doamnă ! Mi-a dat un aparat de radio vechi... N-are nici o obligaţie faţă de mine, mi-e numai nepot. Îl pofteam uneori la noi la masă în anii de şcoală, să mănînce ceva bun, şi soţul meu îi strecura în buzunar cîteva coroane să aibă de un teatru... Pentru cît am făcut, băiatul e prea cumsecade, zău aşa ! Glasul ei scăzu, zbîrciturile din jurul gurii se crispară. Ştiţi, doamna Knovizová e o rubedenie mai îndepărtată a bărbatului meu... Are un băiat pictor, ilustrează cărţi şi cîştigă bani, nu glumă !... Maică-sa nu are decît o pensie de patru sute şi, în plus, mai e şi paralizată, nu-şi poate fierbe nici laptele pentru cafea... Băiatul nu-i dă nici un ban, niciodată. E un laş ! s-a însurat, iar nevasta lui, ca să nu-şi ajute soacra, a rupt orice legătură cu ea. Cînd şi cînd trec pe la ea vecinele să-i dea o mînă de ajutor ca să-i uşureze viaţa. Asta e soarta bătrînilor, dragă doamnă !"

„Ştiu ! rosti Zuzana cu gîndul la două din rochiile sale, de culoare închisă, care s-ar fi potrivit cu expresia de demnitate de pe chipul bătrînei, ce semăna cumva cu o broască ţestoasă. Se duse să le caute. Rugămintea ei o făcu pe doamna Šyčková să primească acest dar, temîndu-se să nu o supere. „Trebuie să le luaţi ! Poate că într-o zi o să mi se ofere şi mie nişte lucruri asemănătoare şi vă asigur că n-am să le refuz."

O dorinţă puternică, amestecată cu satisfacţie, exprima în clipa aceasta faţa bătrînei, iar mîinile ei, ieşite involuntar din mîneci, vădeau şi mai mult foamea de a căpăta ceva. Mîndria, sfiala se mistuiseră, doamna Šyčková se încurca în mulţumiri : „Fiind de la dumneavoastră, le iau. Sînteţi un om adevărat... o fiinţă cu inimă bună, se vede asta şi cînd jucaţi teatru... Eu de unde să am bani de rochii, cînd nu-mi ajung nici pentru pingele ? Cu vremea, omul se teme să mai şi umble... Ei, acum pot spune că sînt îmbrăcată pînă-mi va sosi sorocul, vă mulţumesc !"

„Eu vă mulţumesc, că le-aţi primit ! Mie îmi faceţi bucurie !" replică Zuzana, simţindu-se atît de uşurată, de parcă şi-ar fi descărcat conştiinţa de o povară.

„Asta-i bună ! Am venit să vă întreb de sănătate, şi cînd colo m-am ales cu două rochii !" rîse tinereşte bătrîna, împăturind darul cu graţia unei femei de lume. Se pregăti de plecare, petrecîndu-le pe braţ. Şi pantofi şi poşetă, ba şi o pălărie şi nişte ghete... se bucura ea de restul obiectelor dăruite. Doamne

Iisuse ! Cînd am să străbat palierul cu ele, în văzul vecinilor, o să mă simt mîndră că le am de la dumneavoastră."

După plecarea bătrînei, Zuzana se simţi mulţumită de gestul făcut, apoi, cu un gînd revelator, începu să cotrobăie prin dulapuri, examinînd fiecare rochie şi mantou : pentru cîţi ani aveau să-i ajungă ? În acel moment, nu mai rămăsese nimic din actriţa Zuzana Zlatá. Nu era decît o femeie speriată, care se gîndea pentru prima oară la bătrîneţe. Pînă atunci, privirile ei nu se opriseră la chipurile veştede şi zbîrcite — femeile bătrîne nu o preocupau. Le saluta, e drept, prevenitor, altminteri decît răspundea la salutul tinerilor, şi asculta uneori cu atenţie flecăreala lor sau văicărelile. De obicei, ele nu abordau decît subiecte triste. Cele două războaie mondiale le răvăşiseră traiul lor rostuit, iar acum, în acest prezent nou, se îngrijeau mai ales de urmaşi, în zborul lor spre viitor, nişte tineri cu glasuri pretenţioase şi gălăgioase. O văzuse adeseori, la teatru, pe mama garderobierei sale, o femeie obeză, cicălitoare, duhnind a mucegai, oftînd zgomotos din pricina durerilor reumatice, care se învîrtea greoi prin mica încăpere, aşteptînd cu răbdarea celui în nevoie pînă ce acţiona în fine generozitatea obosită a fiicei sale Josefká — care îi dădea de fiecare dată douăzeci de coroane, vorbindu-i apăsat, ca şi cum ar fi fost surdă : „Te-aş ruga să nu mai vii aici, mămico, nu vezi cîtă treabă am ? Pe urmă, doamnele sînt nervoase... am să trec eu pe la

tine cînd o să aibă cine mă înlocui... crede-mă..."

Însă era sigur că femeia își va tîrî din nou picioarele umflate pînă la teatru, atunci cînd i se va părea că s-a scurs prea multă vreme de cînd fiica sa n-a dat pe la ea — sau va constata că nu mai are în portofel destui bani pînă la pensie.

Camera Zuzanei părea goală și lipsită de intimitate, pierduse acel ceva — insesizabil — care-i conferea căldura unui cămin. Confuzia sentimentelor, a impresiilor îi dete o senzație chinuitoare, ca și cum sufletul ei de pînă atunci ar fi părăsit-o, s-ar fi mutat în alt trup.

Cînd se întoarse Eda, păși în vîrful picioarelor, iar ei îi surîse îmbietor. După ultima lor discuție, începuse să se privească cu alți ochi, se săturase de prefăcătorie, ținea cu orice preț să se poarte corect. Îl durea faptul că Zuzana nu acorda acum nici o atenție comportării lui, de aceea căuta să-i impună prin atitudinea lui nouă. Nu mai era geloasă, vedea bine, dar tocmai acest lucru îl îndemna să-i recîștige considerația, ca ea să-și dea seama că nu ar fi nimerit să-l piardă. Îi mîngîie umerii și o atrase către el, în fotoliu, să discute.

„Nu te mai preocupa de teatru! Am să fiu mai harnic decît pînă acum. Nu m-am îngrijit suficient de tine... da, cu asta trebuia să încep..."

Desigur că își punea și el întrebarea cît o să dureze intențiile sale bune.

Zuzana nu se preocupa de sinceritatea vorbelor lui, era bucuroasă că are pe cineva lîngă ea.

„Uneori nici nu sufăr că nu mai joc. Am înțeles, în ultimul timp, că ne putem dărui și altfel..."

Eda nu răspunse — nu înțelesese ce vrea să-i spună. În tăcerea care se lăsă, Zuzana începu să i se destăinuiască Mariei. Am suferit o schimbare ciudată. În trecut, mă concentram numai asupra artei mele. De cînd m-am atașat de František al dumitale, duc o viață interesantă. Tainele lui îmi incită curiozitatea. Evident, depinde numai de noi ca să ne ferim de singurătate, de ceea ce descoperim în noi înșine. Pe Eda l-am pierdut: voi trăi de-acum înainte lîngă el, dar fără el... Dacă aș fi perfect sănătoasă, aș lăsa probabil mîndria la o parte — cicatricea aceea o sporește însă tot mai mult! Mă preocupă doar oamenii... M-am transpus în locul doamnei Hašková: așteaptă să se sfîrșească doliul lui František, ca să-și poată extinde generoasa-i stăpînire asupra întunericului în care trăiește el; sau în viața nedreptățitei bătrîne Šyčková, ca și a tuturor celor ca ea, despre care mi-a povestit; savurez bucuria ei de a se putea arăta pe stradă îmbrăcată ca lumea și încălțată cu niște pantofi buni, iar pe cap cu o pălărie prezentabilă... Am ajuns la convingerea că dacă nu ne pierdem în nepăsare, oricine e în nevoie poate fi ajutat; dacă acordăm și altora interesul nostru, cîștigăm încredere în propria noastră soartă, izgonim însingurarea care ne pîndește la tot

pasul. Te afli pe tărîmul celălalt, Maria. Numai cu tine pot vorbi în felul acesta. Viața m-ar lua în derîdere.

Eda se aștepta ca Zuzana să manifeste interes față de bunele lui intenții, dar ei nu-i mai foloseau acum. Ar fi dorit să se ridice să deschidă cutia în care-și ținea bijuteriile și mărgelele, pe care să i le ofere mai apoi cu un gest de sinceră noblețe : ia-le și dăruiește-le Ivanei ! Ea e frumoasă, iar eu, oricum, nu voi mai putea purta asemenea splendori, trebuie să-mi învăluiesc nenorocirea într-o deplină discreție. Numai că Eda n-ar fi înțeles ce se petrece în sufletul ei...

Se hotărî să-l viziteze pe František. O mustra conștiința că-l dăduse uitării în ultimul timp. Știa că o așteaptă cu nerăbdare, dornic să i se vorbească despre tot ceea ce avea culoare și formă, de care el fusese frustrat. Ea avea pentru el glasul acelor femei la care el nu putuse năzui vreodată, deoarece Jan Jílek i-o lăsase moștenire pe Maria.

Cînd deschise portiera mașinii, pe trotuar se opri un tînăr care o măsură cu privirea din cap pînă-n picioare. Zuzana remarcă cum i se înflăcăraseră ochii în contact cu farmecul ei femenin, care atrăgea atîta pe bărbați ! Într-un acces de auto-biciuire, răsuci spre el obrazul sluțit, lăsînd să-i alunece șalul de pe cap. Îl privi direct, să citească dezamăgirea tînărului, echivalentul de umilință pentru femeia din ea. Speriat, tînărul își reveni, abordînd un aer decepționat, întocmai ca un colecționar de porțelanuri căruia i se arată un Meissen autentic, dar ciobit.

Era tocmai ora schimbului. Cartierul Líbeň părea inundat de muncitori, funcționari — bărbați și femei, bătrîni și tineri — care se grăbeau spre tramvaie și autobuze, să-și cucerească fiecare un loc în îmbulzeala aceea. Zuzana cerceta mulțimea, căutînd să zărească un baston alb... Aproape se rușina de faptul că atîția lucrători se dăduseră la o parte ca să facă loc mașinei sale. Trecu mai departe, într-o plimbare în afara orașului, să-i dea timp lui František să ia masa. Și-l imagina asaltat de doamna Hašková — care va deveni foarte curînd o obeză — și se feri să curme această idilă. Ceea ce se întîmplă, e un lucru atît de firesc, Maria ! La fel ca și viața noastră întreagă ! Dacă ai putea afla, cred că ai fi cel puțin liniștită... Eu, una, mă bucur că într-un fel i se asigură viitorul lui František, deși nu-mi dă pace gîndul că inteligența și veleitățile lui ar merita o altă însoțitoare.

După ce intră în casă, o îmbrățișă mai întîi pe micuța Lucinka, strecurîndu-i în palma lipicioasă o hîrtie de zece coroane, amintindu-și că nu-i cumpărase bomboane. Fetița îi spuse pe un ton de pîră : „Nenea n-a telminat olezu...". Sări din poala Zuzanei ca să se joace cu degetele lui František.

„Ba am păpat tot, se pretă Jílek jocului ei, așezînd mîna pe creștetul auriu al Lucinkăi. Nimeni nu se poartă cu mine atît de sever ca Lucinka, absolut nimeni !"

„N-ai telminat, a lămas olez în falfulie, da' tu nu vezi..."

„Vai, Lucko, ce copil nesuferit!" izbucni maică-sa, venind cu un castron. Era limpede că în casa doamnei Hašková nu se vorbea niciodată despre infirmitatea lui František.

„Nu v-am văzut demult, domnule Jílek, rosti Zuzana ferm, să priceapă doamna Hašková că František nu era încă în mod exclusiv proprietatea ei. În același timp, din glasul Zuzanei se desprindea acordul pentru tot ce se lega de salvarea lui. Venea aici în locul Mariei, evident, dar nu-i făcea nici un serviciu lui Jílek dacă o înlocuia în prezența doamnei Hašková.

„Noi am fost duminică la mormîntul mătușii Maria, nu-i așa, Lucka? ținu doamna Hašková s-o informeze pe ocolite și, totodată, fără vreo intenție anume. Am cumpărat flori de la prăvălia unde a lucrat răposata. A fost și domnul Jílek cu noi."

Zuzana nu înregistră reproșul, pentru simplul motiv că nu știa unde e îngropată Maria. „Pentru mine Maria nu e numai acolo, în cimitir, rosti cu gravitate. Te-ai închinat și dumneata la mormîntul ei, domnule Jílek?"

„Nu. Înaintașul meu, Jan Jílek era catolic, dar eu sînt ateu. Din pricina aceasta am avut nesfîrșite discuții cu Maria. Știți, confruntarea dintre concepții, antitezele..."

Doamna Hašková înțelese că prezența ei era de prisos — sau se ferea să facă ceva care ar fi putut să trezească împotrivirea lui Jílek? Fapt e că plecă împreună cu fetița, luînd cu

sine și castronul cu orez. Ce tot vrea femeia aceasta ciudată? se întrebă Zuzana în drum spre locuința ei. Simțea că nu mai e loc și pentru ea în prezența celor doi. Nu o cobora pe Zuzana Zlatá la nivelul unei rivale. Chiar așa, cu fața ei desfigurată, era totuși o mare artistă, și, în plus, nu s-ar fi potrivit cu un Jílek ce bîjbîia pe străzi cu acel surîs pe care-l vezi pe fața tuturor orbilor!... Parcă auzea vorbele femeii: Ți-ai găsit o coniță ca asta, care miroase a parfum scump de la o poștă și se folosește de automobil cum ne folosim noi de batistă! Dar nu-și strică ea reputația numai din milostenie! Face pe mărinimoasa pentru că a stat cîtva timp cu Maria la spital?... Părăsi gîndurile și i se adresă lui František: „Mergem să luăm puțin aer?" La care, el răspunse într-un fel care arăta că se teme întrucîtva de Anežka: „Am putea sta și în grădină la noi... deși nu avem decît trei arbori. A mai plantat Maria acolo, anul trecut, niște stînjenei, nu știu dacă au înflorit".

După ce privi prin geam peticul de iarbă cît o rogojină, Zuzana rîse: „Dumneata ai nevoie de mișcare și de un aer mult mai curat, doar stai toată vremea la slujbă lîngă telefon."

František schimbă haina de lucru și își netezi părul, apoi îi strigă doamnei Hašková din ușă că se va întoarce curînd.

Porniră pe același drum, ca întîia oară, și ajunseră sus pe culme, lăsînd în urmă Kbely. Acolo coborîră din mașină, să respire aerul încărcat de miresmele primăverii, în vreme ce pe lîngă ei treceau fie pe jos fie în autobuze

cetățenii orașului — cu treburi sau să se distreze. Pe orb nu-l lua nimeni în seamă. Era o rămășiță a războiului. Cine să se oprească să mediteze asupra îndureratului trecut ?

„Ce mult îi plăcea Mariei primăvara ! își aminti František. Deși lucra atît de mult la florărie. În timpul iernii prăvăliile sînt friguroase. Din flori se alcătuiesc mai ales coroane pentru cimitire... Ei îi amintea de anii copilăriei... Primăvara se întorcea acasă cu veștmintele îmbibate de parfumul narcizelor, al zambilelor și al primulelor..."

Ca să-i dea o preocupare, Zuzana număra pentru Jílek fie mașinile care veneau din față, fie pe cele care-i întreceau — în felul acesta el își da seama de frecvența circulației și, mai ales, care culoar era solicitat mai mult. O toană copilărească, care o amuza. Pe neașteptate, František își pierdu șirul vorbelor, în timp ce fața lui se împurpura :

„O să vină și ziua cînd n-o să ne mai vizitați la Líbeň, doamnă Zuzana ! Durerea pentru pierderea Mariei se va stinge și atunci eu n-o să mai prezint pentru dumneavoastră nici un interes !" Figura lui semăna cu o mască tragică.

Nu-l contrazise. Arcul amărăciunii din jurul gurii lui o oprea să rostească niște cuvinte goale de conținut. Mîinile îi atîrnau de-a lungul trupului. Cum ar fi îndrăznit să se întindă spre ea ca înspre lumină, s-o atragă mai aproape de el ?

„Am să vă rog atunci să-mi trimiteți un disc sau o bandă de magnetofon, cu glasul Zuzanei Zlatá imprimat în cel mai frumos rol, să vă înlocuiască pe dumneavoastră. Să vă am lîngă mine. Să-mi amintesc cum numărați *Fiat*-urile, *Simcile* și *Spartak*-urile pentru mine, sau cum îmi descriați unduirea mestecenilor în vîntul primăverii... cum cîinele acela, care latră acum în urma noastră, ne privește cu niște ochi de copil, deși are dinți amenințători, și că e un boxer. Cînd mă va copleși tristețea, am să ascult glasul dumneavoastră, nu uitați acest lucru !"

Pe Zuzana o sperie rîsul forțat prin care František voia să-și ascundă tulburarea. Acum termin, Maria, nu mă pot preface că nu pricep ce se întîmplă cu el — cel puțin față de dumneata nu mă prefac. Nu-i lua în nume de rău frămîntarea aceasta, e sigur că suferă din cauza morții dumitale, și asta pentru că omul s-a obișnuit cu anumite deprinderi, pe care moartea celui drag le răvășește ; totul se năruie atunci, se împrăștie, și din prăbușirea aceasta fiecare se ridică cum poate. Zuzana vorbi în mod expres despre Maria : „Așadar, ați fost la mormîntul soției ? Eu n-am să mă duc, vreau să mi-o reamintesc cum am cunoscut-o. La cimitir merg liniștiți numai copiii, pe cînd oamenii maturi își dau seama că răposatul a dus cu el în groapă și o părticică din ei — că persoana dragă s-a irosit, în acest pămînt răvășit, în infime părticele... Senzația aceasta am avut-o după ce am îngropat-o pe mama. Iar acum mi se pare că din fiece cuvînt al meu adresat Mariei a crescut un fir de iarbă..."

„Eu nu pot să mă gîndesc la asemenea lucruri, nefiind atît de sensibil, replică Jílek. În acești douăzeci de ani, în locul meu a putrezit în pămînt un bărbat tînăr și sănătos. De aceea trăiesc, poate, în întuneric... să văd tot atît de puțin ca și el."

„Să nu ne mai gîndim la asta, n-are nici un rost", zise Zuzana îndurerată.

„Adevărat, nici n-are rost și nici nu e sănătos !" Tăcu pentru o clipă, în timp ce maxilarele lui se mișcau, apoi căută direcția în care se afla ea. Ce-mi spuneți ? o să primesc un disc sau o bandă de magnetofon de la dumneavoastră ?"

„Am să înregistrez ceva anume pentru dumneata. Tot ce posed e pentru arhivă, nu pot înstrăina nimic."

„Vă rog să nu uitați ! Și să fie ceva frumos, să mă bucure mult". Figura lui se luminase. Sub ochii stinși se ascundeau multe visuri !...

Îl conduse acasă. Doamna Hašková îi întîmpină cu ușa locuinței lui František ostentativ deschisă, pentru ca Zuzana să-și dea seama unde îl aștepta. Lucinka se afla în spatele ei, molfăind o bomboană. Îl luă repede de mînă pe František. Fetița pricepea că el nu o poate simți decît așa. De astă dată Jílek nu-i zîmbi, fiind prins cu totul în mrejele Zuzanei. El o pofti înăuntru cu un glas nesigur.

„Am să mai trec pe aici în curînd, să te iau la plimbare, îl liniști Zuzana cu o promisiune în care nu mai credea nici ea. Acum nu joc teatru și am timp destul. Deocamdată rămîneți cu bine !"

În drum către casă constată cît se însingurase. Trecutul adîncise între ea și Eda o prăpastie. Cuprinsă de teamă își aminti de propunerea lui Hanyk. Pînă la accident, tînărul o privea cu admirație. Acum, oferta lui ar îndruma relația lor spre un sentiment de recunoștință — care marchează totdeauna sfîrșitul oricărei legături de dragoste.

Cînd deschise ușa locuinței, își dete seama că Eda se afla acasă. Pe masa din hol văzu pălăria lui și mănușile perforate, dăruite de Regina.

„Cum de ești acasă ? Ce s-a întîmplat ?" nu mai putea vorbi cu el decît pe un ton ironic.

„Ce să se întîmple ? Am lucrat în continuare și te-am așteptat să te întorci."

Ar fi vrut să afle unde a fost. Curiozitatea îl făcea nervos. Din clipa cînd pe Zuzana n-o mai interesase nici Regina și nici Ivana — la care se adăugase vizita lui Hanyk — Eda sta parcă la pîndă.

După ce pregăti cina, Zuzana deschise televizorul, evitînd orice discuție. Eda nu rezistă prea mult timp în fața ecranului și se retrase în camera lui, îl auzi bătînd cu un singur deget clapele pianului. Reveni pe neașteptate și închise televizorul.

„Doresc să-ți cer un sfat, Zuzko."

Nu mai era dispusă să-i suporte reproșurile, doar încuviințase dinainte tot ce urma să obțină de la ea.

„Fiica mea a devenit o fată frumoasă... Aseară am fost cu ea la cofetărie. Era grozav de bucuroasă că am căutat-o."

Zuzana îl privi surprinsă, nu vorbi imediat, apoi exclamă : „Bine c-ai făcut, în fine, acest gest ! Sînt cîţiva ani de cînd nu te-ai mai interesat de ea...

„Ştii bine că fosta mea soţie a stabilit aşa ! Simţindu-se ofensată, aţîţa mereu fetiţa împotriva mea. Acum Edit e mare, poate gîndi independent. Maică-sa s-a recăsătorit de mult, încît cu vremea a îngropat şi ea ura ce i-a purtat-o fostului soţ...“

„Şi ai vrea să vină pe la noi ? îi întinse Zuzana o mînă de ajutor observînd că Eda nu se pricepea cum s-o scoată la capăt. De acord, dar să mă anunţi ori de cîte ori o chemi, ca să pregătesc atît gustarea de dimineaţă cît şi dejunul. Eda, fac acest lucru cu plăcere pînă la divorţul nostru !“

„Iar spui prostii ! urît din partea ei că hotăra singură, fără să-l consulte ! Invitaţia o să fie pe săptămîna viitoare... Eram sigur că ai să accepţi, eşti foarte bună, Zuzanko ! Mă frămînta de mult ideea asta, încît i-am scris... E o fată drăguţă, ai să vezi singură... Ah ! mi-ai luat o piatră de pe inimă !“ După aceste cuvinte, Eda plecă în odaia lui să încerce o nouă melodie.

Zuzana îşi spuse înfiorată : aşadar şi Eda ?!... Cum de a trebuit ca ea să sufere accidentul acela, ca să declanşeze prefacerea celor din jur ? Ca ei să se umanizeze ? Dar Hanyk, taciturnul, distinsul artist, din ce izvor şi-a adăpat nobilul gest de a o cere de soţie — pe ea, o făptură desfigurată ? Hm ! Dar ea, Zuzana ? S-ar fi dus oare înainte de a suferi accidentul,

la Líbeň, să caute prietenia unui orb văduv, ca să-i ofere bucuria unei plimbări cu maşina departe de Praga ?... Şi de ce n-a observat pînă acum cît de zdrenţăroasă umbla biata doamnă Šyčková ? Ar fi stat cîndva de vorbă pînă şi cu morţii ? Cu mama, cu tata sau cu Jínaček ? Cum făcea în prezent cu străina Maria, femeia cu mîini osoase, venită dintr-o lume atît de îndepărtată de a ei ? Iată că viaţa ei i-a servit o dramă mai puternică decît oricare dintre cele jucate pe scenă de ea !... Cînd un chip omenesc e orbit de lumina soarelui, i se estompează trăsăturile, expresia ochilor, care revin abia după ce acel chip a intrat în penumbră. În umbră se mistuiseră şi ei şi ea !...

A doua operaţie reuşi mai bine. Bucata de piele, transplantată de pe propria-i coapsă, lăsase în mod vizibil urmele suturei pe figură, dar medicii o asigurau pe Zuzana că ele vor păli cu vremea şi că eventual vor putea fi estompate şi cu fard. Mai rău arăta obrazul, prin lăsarea muşchiului ars, lipsit de nervi ; în afară de asta, colţul ochiului rămăsese tot contractat şi, pentru moment, nu se putea face nimic. Cînd avu curajul să se privească în oglindă, nu fu prea mulţumită : „E o minune, Eda, ce-au făcut cu obrazul meu, totuşi n-aş cuteza să apar pe scenă aşa şi nici în faţa camerei !“

„Cu o lună mai înainte nici nu visai să arăţi atît de bine ! Eşti grozav de pretenţioasă.“

„Nu sînt. Am scăpat de ce a fost mai greu, dar nu mi-am regăsit încă şi încrederea în

mine! Mă simt tot atît de derutată ca la ieşirea din spital.“ Încercă să se îmbrace în mai multe rînduri, cu hotărîrea de a se duce la teatru, dar pînă la urmă rămase acasă, telefonînd administraţiei că nu se simţea bine.

Eda sta acum mai toată vremea acasă, lucra şi seara. Deşi se aşeza lîngă ea, nici nu-l băga în seamă. El îi reproşa: „Eşti cufundată în nenorocirea ta şi nu te mai interesează nimic!“

Zuzana îl liniştea fără efort: „Fii mulţumit! Altădată ţi-ai dorit indiferenţa aceasta, pentru că îţi acordam prea multă atenţie. Nu totul vine la momentul oportun, nu-i aşa?“

Ivana continua să telefoneze, dar Eda îndruga diferite scuze în aparat, încît pînă la urmă Zuzana găsea că sînt ridicoli. Pentru cine joacă ei comedia aceasta desuetă de-a baba oarba? De ce renunţă Eda la Ivanka, inspiraţia lui, din moment ce ea, Zuzana, nu mai are nevoie de sprijinul lui? Era în stare să facă şi singură faţă deznădejdii? Hanyk nu mai revenise, şi nici ea nu-l poftise. Îl înconştinţase însă printr-o scrisoare că o va vedea curînd într-o stare mai bună, a doua operaţie reuşind mult mai bine. Numai că scenele din filmul cu partizana fuseseră refăcute între timp, regizorul nemaiputînd s-o aştepte pe Zuzana să revină pe platou.

În una din zile se duse la Líbeň.

„A trecut cam multă vreme de cînd nu ne-am văzut, dar în acest timp am suportat o nouă intervenţie chirurgicală, care a reuşit mai bine decît am sperat.“

Jílek aproba spusele ei cu un gest uşor al capului, manifestîndu-şi bucuria, că a venit, printr-un zîmbet larg, sincer. Vizita ei era totodată dovada că nu-l uitase şi el se simţea uşurat de apăsarea de pînă atunci. În schimb, doamna Hašková îşi pierdu capul faţă de noua dispoziţie a Zuzanei şi nu se mai trudi să-şi ascundă gelozia, nici planurile care o obsedau. Zuzana se oprise o clipă în hol ca să-i surîdă Mariei. František începe să se obişnuiască, vorbeşte acum mai puţin despre răposata, mi s-a destăinuit Hašková înainte de a mă aşeza pe scaun, apoi a plecat să-mi facă o cafea din punga adusă de mine la venire împreună cu o ciocolată pentru fetiţa ei. Omul acesta e un biet amărît! a ţinut femeia să observe şi, în clipa aceea, mi s-a părut nu numai grozav de caraghioasă, dar şi nesuferită, mai antipatică decît ţi-ar fi fost dumitale. Ar fi fost de prisos să-i demonstrez că František nu e deloc un amărît, chiar dacă era orb... Reiese limpede că vecina dumitale nu-l cunoaşte. Poate de aceea n-o să-i fie greu să trăiască lîngă el! Dacă l-ar înţelege, ar alunga-o temerile şi nesiguranţa ce zac în adîncul sufletului său, care sînt mai intense decît ale noastre, alungate de lumină...

„Mi se pare atît de mult de cînd n-am mai fost aici! rosti ea din nou, cînd rămase singură cu Jílek. Şi repetă: Grozav de mult!“

N-ar fi trebuit! ca nu cumva din cuvintele acestea František să-şi hrănească speranţa că i-a fost dor de el!

„Aşadar, spuneţi că vă simţiţi mai bine ? Dacă aţi şti cît de mult vă doresc acest lucru !“

„Da, mult mai bine, însă tot n-am curaj să apar pe scenă, rîse Zuzana firesc.

„De ce ?“

„Mi-am pierdut încrederea în talentul meu, cred că ar fi o cădere.

Tăceau amîndoi. Nervozitatea mîinilor lui trădau tulburarea stîrnită de vizita ei. N-o întrebă ce va face de acum încolo, îi aminti numai despre banda de magnetofon : „Poate că aţi şi adus-o ? Sau m-aţi uitat ?“

„Încă n-am izbutit să-mi adun gîndurile ! Se pare că mă ascund şi de propriul meu glas. Îţi promit însă că am să fac curînd înregistrarea şi am să ţi-o aduc !“

Ghici cît de nerăbdător era, cînd îi arătă atît patefonul cît şi magnetofonul — tăceau ca şi el, aşteptînd monologul Zuzanei Zlatá. El se interesă ce-o să imprime : „Antigona ? Am auzit-o cîndva recitată de dumneavoastră la radio. Era un cînt poetic, aproape ca o arie muzicală, impresionantă şi plină de tinereţe ! În acelaşi timp, parcă vă şi vedeam...“

Cuvintele lui o întristară. Vorbea despre trecutul ei strălucit. Ea ţintea să meargă înainte şi nu să se întoarcă înapoi. Dar nu-şi dezvălui gîndurile. În clipa cînd nenorocirea l-a azvîrlit pe František în plin întuneric, s-a oprit şi acolo a rămas, în timp ce în juru-i întreaga omenire aleargă tot înainte după lumină.

Veni în odaie fetiţa şi fu dezamăgită că nu mai purta şalul cu care ea se juca de obicei tîrîndu-l sau mototolindu-l cu micile ei mîini.

„Unde e baticu.. ?“

„Acasă, iubito.“

„Nu vă mai legaţi capul ?“ întrebă František.

„Slavă Domnului, nu !“

„Cum sînteţi îmbrăcată azi ?“ din cauza sfiiciunii, surîsul lui se preschimbă într-o uşoară strîmbătură. Oare nu îndrăznise prea mult ? Aş vrea să ştiu cum arătaţi !“

„Ei bine, port un costum bej, de covercot, şi o pălărie de aceeaşi culoare, deşi ar fi nimerit să mă deprind a merge cu faţa descoperită. Dar să ştii, că de astă dată n-am trecut decît pentru o clipă, să văd cum o mai duceţi.“ Zuzana prefera să nu-l mai invite la plimbare, pretextînd că nu avea timp.

Acel plural, *duceţi*, îi displăcu lui František — o includea nu numai pe Lucinka, ci şi pe Hašková. Observă cît era de nervos — nici nu-şi schimbase haina, mai păstra mînecile lustruite cu care se întorsese de la lucru. Nu se mai gîndea la el, numai la Zuzana... Pipăi apoi cele două cărţi de pe masă şi i le arătă :

„Le-aţi citit ?“

Zuzana le luă în mînă : o lucrare nouă a lui Steinbeck, iar cealaltă era scrisă de Ehrenburg. Se ruşină, nu le cunoştea, în ultima vreme scăpase toate noutăţile literare. Ar fi vremea să mă pun la curent ! de cînd am avut accidentul, nu m-am concentrat decît asupra

persoanei mele, își spuse ea, apoi întrebă dacă-i citea cumva doamna Hašková ?

„Uneori. Din păcate, lectura ei nu e de calitate, ca a Mariei ! Chiar o plictisește treaba aceasta. Pe răposată o interesau cărțile, avea o inteligență înnăscută. Mă vizitează un tînăr contabil din întreprinderea noastră. E bucuros să cunoască noile apariții, încît îmi face serviciul de a-mi citi. Pe de altă parte, sîntem amîndoi în aceeași situație : lui i-a fugit soția cu un tip, mie mi-a murit... Pe tîmplă zvîcni o venă, iar cearcănele de sub ochi se adînciră. Un costum bej ! Culoarea aceasta e ca nisipul sau ca o hîrtie îngălbenită, nu ?“ De la amintirea despre Maria, se întorcea la taiorul Zuzanei ! În felul acesta se agăța el de viață... O simțea cu toată făptura lui zveltă, care vibra ca în contact cu un curent electric — cel mai mult îl trăda gura. Avea dinți zdraveni și frumoși. Poate că doamna Hašková o să aibă grijă de dantura lui... evident că o să-l ducă din cînd în cînd la control... Cînd am venit la el prima dată, se ținea mai drept, acum e puțin adus de spate. Ar trebui să-l dojenească : păcat de o siluetă ca a lui !

„Rămîneți cu bine și la revedere !“

František făcu cîțiva pași spre ea, cu mîna în aer, ca și cum ar fi vrut s-o rețină. Cuprins de emoție, împărți lumea în două : a lui și a celorlalți. „Dumneavoastră toți vă grăbiți ! Dacă v-ați opri în loc, ați constata cu uimire cît de încet se scurge timpul. În ce mă privește, n-am de ce și nici încotro să alerg. Pentru mine fiece clipă e infinit mai lungă.“

„Ești un om fericit ! replică Zuzana, cu o voce mai aspră decît ar fi dorit. Îi aruncă o privire înverșunată pe care el nu o putea recepta. Ce mă aduce la tine, omule ? se întrebă ea uimită. Și totuși promise că va reveni : Pentru mai mult timp, astăzi am venit doar în treacăt.“

František rămase în ușă, dezorientat, în timp ce Zuzana se zorea cu un aer de vinovăție.

În drumul spre casă își spuse : nici eu nu-mi găsesc nicăieri pacea — o aștepta fie locuința ei goală, fie Eda, care pentru ea nu mai prezenta nici un interes. Atunci încotro mă grăbesc ? Căminul meu era teatrul, de aceea mă simt acum ca transplantată pe un pămînt străin. În viață nu mi-a reușit nimic, pe scenă însă totul ! Iată de ce omul este atras de locul unde se dovedește util — acolo se simte el la largul său !

Cînd coborî din mașină, observă că trecătorii n-o mai priveau atît de insistent. Înseamnă că arăta mai bine. Ce-ar fi să-și învingă teama și să apară pe scenă machiată ?!... Se mustră grăbită : nu-ți pierde bunul simț ! Te-ai pregătit totdeauna, meticulos, înainte de a apărea pe scenă, și acum vrei să joci în fața publicului cu cicatricea aceea pe obraz, cerîndu-le în gînd iertare ? Ca să le oferi spectatorilor o compensație, cum ar trebui să fie jocul tău ?

Găsi broasca blocată de cheie, așadar Eda se afla iarăși acasă. Ivana pierduse partida ! Degeaba ! își zise Zuzana, apăsînd butonul soneriei, așteptînd să-i deschidă. Prea tîrziu !

Eda lăsase intenționat cheia în broască, să știe Zuzana că este acasă, altminteri poate nu observa sau îl socotea absent ca și cum așa ar fi fost firesc să fie.

„Ai uitat cheia în broască, îi spuse apărînd pe ușă surîzătoare.

„Am un musafir !"

Abia atunci observă pardesiul de culoare deschisă atîrnat pe umerașul pentru oaspeți. După chipul emoționat al lui Eda ghici că nu putea fi decît Edit, nici ea nu știa cum intuise acest lucru. O găsi pe fată așezată în fotoliul ei, liniștită, sigură pe ea.

„Ia să te văd, Edit !"

Mai scundă decît fetele din generația ei, avea totuși picioare lungi, iar la chip semăna cu taică-său. Ca să nu i se vadă tulburarea și timiditatea, își stăpînea perfect mișcarea buzelor și privirea.

„Bună ziua ! Sînt aici cam de două ceasuri, m-a adus tata, ne-am întîlnit la cofetărie..." rosti degajat.

„Mă bucur că, în fine, te afli printre noi ! Sper că ne vei vizita mai des pe mine și pe tăticu... Cuvîntul *tăticu* nu se potrivea cu flușturaticul Eda, i se păru ridicol. Ți-a oferit tata ceva, iubito ? Pe masă se afla o cutie cu bomboane — aceea pe care Eda i-o trimisese ei la spital. Sînt tari, nu-i așa ? rîse Zuzana, privind bucuroasă silueta tinerei fete, care purta un costum galben. Bine că Eda are o fiică ! Nestatornic cum e, va rămîne într-o zi singur, și atunci o va avea pe ea. Nu simțea nici o remușcare față de Edit, pentru că părinții ei

se despărțiseră din pricina ei, a Zuzanei. Acum, după război, cam așa se conviețuia. Făptura din odaie va complica, la rîndu-i, viața altei femei. Fericirea se dobîndește lipsind pe un altul de ea.

Privirea Editei se plimbă de cîteva ori peste cicatricea Zuzanei, fără să insiste.

„Ar trebui să dispar, nu ?" rosti fata, neștiind cum să i se adreseze, ocolind cu dibăcie cuvîntul doamnă sau poate altul.

„Te rog să mai rămîi !"

Între timp, Eda fusese pus la curent de fiica sa cu destule situații. Aflase de la bun început că Edit cînta la pian, dar că sta prost cu desenul... și că n-a reușit cu nici un chip să intre în grațiile tatălui ei vitreg ! I le comunicase rîzînd, dar tonul ei nu era sincer. „Cînd *muti* îmi ia uneori apărarea, se iscă scandal. Apoi avem liniște timp de o săptămînă, ei fiind certați. Dacă mama trece de partea lui, atunci mă supăr eu și o iubesc mai puțin..."

În prezența Zuzanei, Eda izbucni pe această temă :

„Nu pricep de ce se poartă cu tine așa ? Care e motivul ?"

„Se supără că-i zic Pavel, răspunse fata, cu o ușoară mustrare în privire. A decretat că nu-mi îngăduie acest lucru. Își dă aere de tată, dar pentru mine el e doar Pavel și atît !"

Pe Zuzana o sperie atitudinea hotărîtă a fetei. Poate că și pe Eda îl judeca la fel de aspru

„Mama ta nu trebuia să-ți interzică să-l vezi pe tata ! rosti drept explicație pentru faptul că Eda nu dăduse atîta vreme nici un semn de

viață. Evident, nu i-ar fi plăcut să te caute acasă la voi..."

„Cred că i-a trecut supărarea ! Pe buzele fetei înflori un surîs care semăna cu al lui Eda. Era bucuroasă că mă întîlnesc cu tata. Chiar mi-a spus la plecare : transmite-i din partea mea salutări ! Grozav, nu ?"

„Mă bucur că e fericită !" replică Eda mărinimos.

„Fericită ?" cînd de doi ani lucrează la Čedok ca ghid pentru străini ?

„Foarte înțelept din partea ei că s-a folosit de cunoștințele de limbă franceză și engleză !" adăugă Eda satisfăcut.

„A fost nevoită ! Pavel are tuberculoză și cînd îl cauți e în concediu... așadar cîștigă foarte puțin..."

Felul în care se exprima fata îi displăcea Zuzanei, dar socotea că Edit e victima ei. Desigur, n-ar fi avut ocazia să-l jignească pe acel Pavel, spunîndu-i pe nume, dacă tatăl adevărat n-ar fi părăsit-o. Oare a servit cuiva acest divorț ? Amintindu-și de concepția lui Jiři despre dragoste, tipicară, nesuferită, își spuse că în orice situație s-ar afla astăzi, nu s-ar mai întoarce la el ! A făcut bine că s-a căsătorit cu Eda, chiar dacă n-a fost nici mariajul acesta o reușită. Cel puțin mi-am înfrumusețat viața. Unii blestemă trecutul, alții îl înfloresc, prea puțini reușesc să-l aprecieze la justa valoare... Se duse să pregătească niște sandviciuri cu ceea ce avea în frigider. Continuă să reflecteze. Și eu mi-am exagerat calitățile, nerecu-

noscînd față de nimeni adevărul. Cît de nestatornică și falsă am fost în atitudinea mea pe care o credeam generoasă ! M-am supraestimat, cu certitudinea că mi-e îngăduit să am relații sentimentale chiar și cu un bărbat care a lipsit de căminul părintesc pe propria sa fiică. Am fost o egoistă și o pătimașă ! Numai în teatru m-am putut realiza, pentru că dragostea mea pentru el a fost adevărată, pe cînd în viață am fost o cabotină !

Izbucni în lacrimi, lacrimi sincere, care așteptau de mult să se reverse, pîndind ascunse. Picurau pe bucata de șvaițer și nu le șterse. Izvorau necontenit. Ca să devin mai bună, plină de omenie, a fost nevoie să sufăr accidentul acela care m-a desfigurat !

Era conștientă că tinerețea ei s-a sfîrșit. Cînd un om a ajuns în situația să se introspecteze, înseamnă că a atins această cumpănă, că goana lui după ispitele vieții s-a sfîrșit. Oprit locului, se va răsuci atunci înspre trecut, deși o va face fără tragere de inimă. Fără acel nefericit accident, ar fi ajuns și ea la această răscruce.

După ce-i duse Editei sandviciurile, Zuzana se întoarse în bucătărie, să-și scruteze mai departe cugetul — gustul amar al mustrării rămăsese pitulat în trupul ei cu un gust neplăcut, imposibil de îndepărtat. Ca într-un adevărat interogatoriu, se năpusti asupra ei o ploaie de întrebări... apoi, de la un timp, se trezi că începe iarăși să se amăgească. Intervenise pe neașteptate actrița Zuzana Zlatá, care își închipuia că, dat fiind talentul său, își

putea îngădui orice. În comparaţie cu ea, Zuzana nu era o încrezută. Faţă de mai toţi cunoscuţii îşi manifesta spiritul ei democratic şi se purta cu modestie, surîzîndu-le graţios. Alte femei sînt scumpe la vorbă, distante în atitudine şi indiferente, ţinînd morţiş să se arate cît mai demne. Ea nu se pricepea să-şi pună în valoare calităţile, de aceea şi avea dezamăgiri în raporturile cu oamenii. Nu proceda bunăoară cum făceau Ivana şi Regina cu Eda. Ele îi acordau un fel de audienţe, arătîndu-i cît de greu se ajungea la ele. De aceea îl şi tenta pe Eda să întreţină aceste relaţii, mai ales că după aceea îl răsplăteau cu farmecul lor — ori de cîte ori *îi permiteau* să le ofere o masă sau să le dăruiască ceva. Exista o permanentă incitare în relaţiile lui cu aceste femei — şi era nevoie de ea, pentru ca intensitatea sentimentelor lui să nu slăbească.

Amintirile păstrate în memorie din perioada cînd locuise în micul oraş de provincie o urmăreau în chip de fantome. Mai ales imaginea tatălui, bălăbănindu-se beat pe scara lui lungă de zugrav, şi a mamei, cu un creion în mînă, tot socotind bugetul gospodăriei. Fetele de azi n-au cunoscut umilirea copleşitoare a lipsei de bani. Epoca modernă le-a oferit o viaţă sigură, pe propriile lor picioare, au trează conştiinţa propriei valori, chiar înainte de a merita aceasta prin ceva anume. Săvîrşesc şi ele greşeli, dar altele decît săvîrşise Zuzana, nu atît de stridente... Ele nu cunosc ce e prefăcătoria, au o naturaleţe brutală, nu se preocupă dacă gesturile lor se potrivesc cu faptul

de a fi femeie, de a fi om. Nu numai că recunosc a fi lipsite de afecţiune, dar fac caz de nepăsarea lor. Cultivă filozofia înstrăinării şi dispreţuiesc pe acei oameni care, aşa cum făcea Zuzana, se dăruiesc prin fiece cuvînt. Contează pe faptul că pot obţine totul uşor, fără să ştie cît de greu se păstrează ceea ce ai obţinut.

Am fost o provincială, îşi spunea Zuzana. M-am lăsat curtată de bărbaţi, şi, imediat ce m-au cerut de soţie, m-am şi căsnicit. În loc să accept doar pe acei care nu mă atrăgeau — ca actriţă ar fi fost mai bine... M-am temut de viitor, din copilărie, deoarece mama mi-a sădit fără să vrea această grijă. Generaţia ei avea instinctul catastrofelor. Trăia mereu într-o stare de nelinişte, ca în preajma unei furtuni. Abia acum am descoperit că un actor îşi poate trăi viaţa intens, fără ca portretul său să se răsfeţe pe toate zidurile. Singurătatea însă îl poate sufoca ; că poate să respire şi fără confort şi paznic la uşă. Nu atunci cînd am iradiat, eram înzestrată de natură, ci acum cînd preţuiesc ce mi-a răpit sau îmi refuză viaţa.

I se păru că ceea ce îi aparţine este de împrumut şi nu se necăji că va trebui să restituie totul. N-o seducea faptul că, legat de eliberarea lui Eda din lanţurile căsniciei, Hanyk îi ceruse mîna. Mobila din casă îi devenise tot atît de străină ca una de hotel — îşi şi vedea rochiile rînduite în geamantane, în dorinţa de a pleca undeva, să-şi recapete liniştea de care avea nevoie pentru a medita la rece. Abia

atunci ar decide ce formă va lua acţiunea pe care o va desfăşura, legată implicit de însuşirile ei sufleteşti.

O jena faptul de a se întoarce în cameră, să stea de vorbă cu Edit — devenise întrucîtva nesigură pe atitudinea ei. De ce mă joc eu cu František Jílek de-a filantroapa, din moment ce ştiu bine că de îndată ce-mi voi reveni, am să fiu la fel de egoistă ca oricare om care refuză să poarte recunoştinţă altora? N-aş acţiona altfel. Din păcate acesta este adevărul! După ce participă la o festivitate în memoria celor căzuţi în război, ce face lumea? Merge să asculte fie muzică de jaz, fie să facă dragoste. Făţărnicia e un fals al naturii, iar oamenii au suficientă sensibilitate ca să simtă acest lucru. Lipsa de scrupul e în fond un izvor de viaţă.

Ar fi vrut să-i dăruiască ceva Editei, dar nu îndrăznea. Poate că mama ei s-ar simţi ofensată. Amînă pentru data viitoare.

„Întreab-o pe mama, dacă n-are nimic împotrivă ca noi două să ne împrietenim", îi vorbi la plecare fetei, care îşi pierdu pentru moment siguranţa.

„Ai bani de tramvai?" întrebă Eda, întinzîndu-i o hîrtie de douăzeci de coroane.

„Mulţumesc!" rosti Edit liniştită, arătînd că se aştepta la acest gest şi, în plus, era de acord cu suma. Apoi, întoarsă spre Zuzana, întrebă cu o privire în care juca o lucire metalică: Cînd vă reluaţi activitatea, doamnă Zlatá?"

„În curînd", răspunse Zuzana, socotind că în faţa unui creditor nu e practic să-ţi arăţi lipsurile.

„Ar fi grozav!" replică fata, din nou sigură pe ea, şi părăsi locuinţa cu un aer independent, arogant, propriu noii generaţii.

Eda căuta să se elibereze de sentimentul patern care îl stînjenea, însă de care se simţea dominat. Duse sandviciurile în bucătărie şi puse cutia cu bomboane de unde o luase.

„E o fată drăguţă", zise el, şi Zuzana se îmbună, plină de înţelegere. Eda îi aparţinea acum Editei, iar ei numai în măsura în care se mai reflecta dragostea din oglinda trecutului. Din dorinţa de a-şi restitui sieşi liniştea se potolise sufletul Zuzanei — liniştea ei şi a lui — încît trebuia să fie atentă să nu mai comită vreo greşeală. Du-te şi trăieşte-ţi viaţa, omule, gîndea generoasă. Părerea mea despre tine este acum prea limpede, ca să nu te privesc altminteri decît ţi-ai dori tu, adică fără dragoste. Poate că şi tu mă vezi pe mine în acelaşi fel. Vreme îndelungată, atît timp cît nu ţi s-a încredinţat să compui muzică pentru film, ai hoinărit, ţi-a fost teamă să nu te plafonezi pînă la urmă la creaţia unor şlagăre. Ai suferit că muzica ta răsună la teatru numai în scenele cu prînzuri de familie — sau că era folosită numai pentru sublinierea unor momente dramatice, în timp ce tu aspirai să compui concerte pentru grandoarea catedralelor. O ambiţie de artist, pe care ai înecat-o în frivolităţi! Fiecare dintre noi luptă după pu-

terile sale ca să-şi alunge spectrul nereuşitei. Du-te şi trăieşte-ţi viaţa!

Tocmai voia să pregătească masa, cînd sună soneria de la intrare, anunţînd un vizitator. Eda se manifestă în hol mai zgomotos decît obişnuia să primească un musafir. Ea nu prindea decît frînturi din cuvintele lui rostite precipitat, ceea ce vădea că e emoţionat... „O să se bucure... Da de unde! Să vezi ce ochi mari o să facă... Ce idee!... În fine, slavă Domnului, e mult, mult mai bine!..."

Regizorul Rychta! Tiranul, inamicul Rychta... care spunea că e o individualistă... că îşi construieşte rolurile gîndindu-se numai la ea, ignorînd unitatea spectacolului... Zuzana se înfurie, ar fi vrut să dispară, ca să se cruţe de o nouă umilire, dar se trezi că-i ies în întîmpinare:

„Ce surpriză, domnule regizor!" îi strîngea mîna, fără să fie în stare de altceva — o dădeau nervii de gol că intrase în panică.

Om de lume, regizorul mută atenţia spre Eda, ca să-i dea răgaz Zuzanei să-şi revină:

„Ştiţi, domnule, la început m-am gîndit să vă telefonez, însă cei de la teatru m-au pus în gardă că astfel nu voi ajunge la doamna Zlată... că nu primeşte pe nimeni, se scuză, tărăgănează, promite pentru mai tîrziu... Şi cum eu am nevoie chiar acum de ea, am ales o cale mai puţin elegantă, venind neanunţat... Din întîmplare, uite că doamna Zuzana e acasă."

„Într-adevăr e o coincidenţă, abia m-am întors acasă, sublinie ea cu un surîs, invitînd oaspetele să ia loc, aşezîndu-se şi ea într-un

fotoliu, lîngă el. Îi fu recunoscătoare lui Eda că găsise nimerit să-i lase singuri. Tot nu pricepea de ce venise Rychta la ea. Situaţia mea e atît de nefericită, încît mă căinează pînă şi adversarii mei cei mai temuţi", rosti pe un ton ironic.

„Se poate să-mi vorbeşti aşa? Replică el sever, de parcă îi da indicaţii cum să joace. Te-am auzit de multe ori vorbind şi n-am constatat să fi spus vreodată prostii. Doar ştim amîndoi ce fel de artistă eşti şi ce înseamnă pentru teatru absenţa dumitale temporară".

Ea se agăţă de cuvintele lui ca înecatul de un pai:

„Temporară? Aşa aţi spus, nu?" şi se răsuci cu obrazul desfigurat spre el, suportînd ca el s-o examineze cu atenţie, ca şi cum ar fi fost un medic.

„Credeam că e mai rău! rosti Rychta cu sinceritate, nesuportînd nici în viaţă frazele goale, fiind un adevărat artist. Îţi spun cinstit că mă bucur cum arăţi! tonul lui era cel de la teatru, obiectiv şi sobru. Cunoşti culisele, încît îţi închipui ce bîrfeli se ţes acolo... actorii fac din ţînţar armăsar! O să meargă... şi mă bucur! Cicatricea o s-o acoperim cu fard, iar partea aceea a ochiului, lăsată, nu are importanţă... Doar n-ai s-o joci pe Elena din Troia, doamnă Zuzana!"

Sub privirea lui neînduplecată ea se înroşi mai întîi, apoi păli. Rychta o cîntărea nemilos, aşa cum altădată proceda cu tonul ei, cu expresia figurii — cu care pînă la urmă trebuia

să cucerească spectatorii — dar se lăsă în voia judecății lui.

Grozav bărbat! Nervii lui sînt tari ca odgoanele ce priponesc vapoarele și, în același timp, știe să lucreze cu acel material sensibil care sînt actorii.

„Știu că vă place cafeaua. Mă duc să-l rog pe soțul meu să vă servească. Se întoarse de la ușă spre el, ca o studentă către profesorul ei: Ce noutate pregătiți?" O făcea mai mult din politețe, decît din curiozitate, deoarece acum avea să fie un simplu spectator la noua premieră.

„Chiar despre asta doream să vorbesc cu dumneata, observă că se uita insistent la cicatricea ei. Nu știu însă dacă nu m-am pripit venind aici."

„Nici eu nu cred că voi avea curaj să joc! Consider că actorul are datoria să fie în cea mai bună formă... Îi vorbea la fel de sincer — de altminteri el o obligase la aceasta. Cel mai urît lucru e compromisul! Mai bine să pieri!".

„Ești înțeleaptă, dar depinde ce înțelegem noi prin compromis. Rychta întinse mîna după servietă — o geantă de iuft soioasă, pe care o căra cu el la toate repetițiile, fără de care Zuzana nu putea să și-l închipuie pe regizor. Actorii o priveau ca pe o gogoriță, geanta aceea conținînd toate observațiile și căutările lui pedante — scurte formulări ale explicațiilor și indicațiilor cu care-i tiraniza, la punerea în scenă a unei piese, pînă la epuizare. Am pregătit un rol pentru dumneata, am și dis-

cutat cu direcția... I-am adus cu mine. Ținea în mîinile lui puternice, cu articulații de muncitor, un sul albicios, în care se afla o piesă de teatru — acel text mirific asupra căruia ațintesc niște ochi veșnic lacomi actorii. E o piesă mare. Un rol mare! O mamă care trăiește în însingurare și mizerie... pe copiii ei egoiști îi minte susținînd că are un cîștig frumos, într-un post unde nu mai lucra de peste un an de zile... fusese îndepărtată pentru incapacitatea pe care ți-o aduce vîrsta înaintată... O piesă impresionantă, zguduitoare, realistă pînă la ultimul amănunt! Un actor nu se întîlnește de trei ori în viață cu un asemenea rol!"

Respirația Zuzanei deveni agitată, înghiți în sec. Trecuse printr-un moment hotărîtor, care ar fi zguduit și pe o actriță mai experimentată decît ea. Nu-și plecă privirea. Rychta ura lașitatea. „Cine e autorul?" întrebă cu un glas stins.

„Un american, un nume nou... Piesa lui scutură bine pe cei nepăsători; nepăsarea de care dă dovadă tînăra generație! dezvăluie niște relații sociale cutremurătoare. Rolul mamei a fost jucat de Gleen, una dintre cele mai mari actrițe din occident."

„Cîți ani are?"

„Asta n-are nici o importanță. Pot să-ți declar că a năucit Broodway-ul."

Zuzana simți că o părăsesc puterile, ca și cum ar fi pierdut încontinuu sînge printr-o rană deschisă. Începu să-i tremure capul.

„Bine, dar e un rol de caracter, nu cred că l-aş putea interpreta."

„Dumneata poţi orice! Aminteşte-ţi, te rog, de ultimul act din piesa *Pragul familiei*, în care ai fost excepţională; mai bine decît în cele două acte anterioare, în care ai risipit farmec şi frumuseţe. Eu la asta m-am gîndit, imediat ce mi-a căzut piesa aceasta extraordinară în mînă. Ca s-o domine cu privirea, Rychta o trase înspre faţa lui. Ai o capacitate de a mima aproape anormală. După ce am citit textul, te-am văzut, te-am auzit pe dumneata. N-avem pe altcineva mai bun pentru acest rol. Dumneata ai o putere de introspecţie grozavă! Ce-ţi spun e adevărat, doar mă cunoşti!"

Zuzana nu mai spera nimic. Rychta i se adresa acum familiar şi totodată ca unei actriţe care ar fi avut cu cincisprezece ani mai mult. În felul acesta trebuia să-şi îngroape supleţea trupului, rîsul ei inviorător, glasul limpede, devenit acum, după cum se vede, o recuzită inutilă!

Cincisprezece ani în plus pe care, Doamne-Dumnezeule, ar fi trebuit să-i trăiască interpretînd numai personaje pline de viaţă! Ar fi avut poftă să-i trîntească lui Rychta un refuz, invocînd starea chipului ei, iar nu propriul gust, părerea personală. Rychta aprecia doar pe artistul deştept şi talentat, nu numai dotat de la natură. Nativul trebuia filtrat şi controlat de inteligenţă. Pentru cerinţele actuale de interpretare nu erau suficiente numai amprentele generoase, tainice ale înzestrării native.

„Puteţi să-mi lăsaţi textul, mi-ar face plăcere să-l parcurg, propuse Zuzana pe un ton rece. În ultima vreme, n-am ţinut pasul cu noutăţile din artă... şi un actor e obligat să facă acest lucru." Se interesă de teatru, dorind să afle de la el dacă piesele lăsate de ea baltă au sau nu succes, dar Rychta se mulţumi să înalţe din umeri — Zuzana nu obţinu de la el nici un dram de bunăvoinţă. Nu-l interesa acum decît noua piesă, în care pretindea că o şi vedea jucînd pe Zuzana.

„Aş pune în lucru cu dumneata şi *Mutter Courage* de Brecht sau *Vizita bătrînei doamne*, a lui Dürrenmatt. Le-aş introduce sigur în repertoriu, ştii bine că direcţia teatrului are mare încredere în mine. În scurtă vreme vei fi iarăşi la înălţime!"

„Sînteţi amabil! Sînteţi într-adevăr foarte amabil că vă gîndiţi la mine!"

Zuzana îi privea mîinile osoase. Nu reuşise niciodată să alăture aceste mîini şi nervii lui de oţel de simţul lui rafinat, subtil, cu care introspecta spiritul omenesc. Şi aceste mîini o atrăgeau acum din nou să joace teatru, deşi pe un drum necunoscut ei pînă atunci. Tăcea, frămîntată de o tristă uimire. O copleşeau regretul şi umilinţa, în acelaşi timp însă admira surprinsă lipsa de scrupule cu care Rychta venise să-i ofere un rol de bătrînă — ce curaj şi risc îşi asumase! Ar fi trebuit să-i declare că l-a preţuit întotdeauna, chiar cînd o ataca, sau în alte împrejurări neplăcute, oricare ar fi fost comportarea lui, într-atît aprecia sensi-

bilitatea lui artistică, dar nu fu în stare să rostească o vorbă.

„Cît de pretențioasă e arta actoricească !“ exclamă ea fără vreo legătură cu ultima ei frază. Nu suportă escamotarea. Dacă i se vîră publicului pe gît așa ceva, arta e respinsă, nu-i așa ? Cred că la fel se petrec lucrurile și în celelalte domenii ale artei. Cînd un artist nu e apreciat la justa lui valoare de cei în drept, este adică supraapreciat, intervine publicul, cititorul sau spectatorul dezamăgit, și totul e ridiculizat.

Cu simțul lui de fin psiholog, Rychta intui starea ei de spirit. Încuviința din cap, fără să întrebe de unde-i veneau asemenea idei. El însuși avea dispute cu adversarii, se războia cu ei fără menajamente, îi reducea la tăcere datorită roadelor muncii sale. Disprețuitor dar și înțelept, Rychta era obsedat numai de munca lui.

După ce aduse cafeaua pentru musafir, Eda se așeză și el pe un scaun, oarecum stingherit, neștiind despre ce discutau. În contrast cu încordarea de pe fața Zuzanei, i se părea ciudată expresia de mulțumire degajată de chipul lui Rychta. Spera totuși că drumul spre salvarea Zuzanei fusese deschis.

„Cum merge compoziția dumneavoastră, pregătiți ceva ?“ îl întrebă regizorul cu un real interes.

Prudent, Eda nu dezvălui ceea ce lucra, pentru ca Zuzana să nu simtă mai acut excluderea ei din viața artistică ; ea știa deocamdată că pregătește numai o compoziție pentru muzic-hhal. Răspunse pe ocolite : „Mereu se găsește cîte ceva de făcut !... Nu-i scăpase efortul pe care îl făcea Zuzana să se stăpînească, starea ei de enervare.

Rychta îi vorbea acum Zuzanei ca și cum s-ar fi aflat la o consfătuire de lucru la teatru.

„Fiind nevoie să scurtăm perioada de studiu, va trebui să intensificăm repetițiile. Am dat spectacole desăvîrșite, dar lipsite de elan. Probabil nu le convine actorilor să repete prea mult... Textul nu e analizat îndeajuns, e învățat mecanic, sau mai știu eu ce se întîmplă“.

Zuzana aproba cu o mișcare a capului. Nu rosti nici un cuvînt, glasul ei nu-și recăpătase siguranța și nu dorea ca Rychta să observe acest lucru. Regizorul reveni la situația ei. Ai jucat atîtea roluri, încît aproape mă tem că în raport cu sfera specificului dumitale dramatic de pînă acum să nu-ți ofer mai puțin decît te-ar interesa. Războiul a declanșat probleme ce se leagă mai ales de acțiunile bărbaților, repertoriul e sărac în roluri pentru femei — cu excepția, evident, a rolurilor de caracter. În momentul de față, există în dramaturgia universală numeroase drame constituite din existența tristă a femeii bătrîne. Să-l luăm de exemplu pe Becket : lungi dialoguri între personaje bătrîne, ajunse în preajma morții...

Eda nu înțelegea rostul cuvintelor lui Rychta. O vedea pe Zuzana cum încuviințează mașinal, îi era recunoscătoare că se afla de față sau ar fi preferat să o lase numai cu regizorul ?

Zuzana simțea nevoia să se ghemuiască undeva, ca să mediteze asupra realității, să-i savureze gustul amar — s-o respingă sau s-o

accepte ca atare. Glasul lui Rychta părea să vină din adîncul unei ape și ceea ce răzbătea la suprafață răsuna ca un ecou : Atunci să-mi telefonezi, te rog ! La teatru sau acasă — acasă mă găsești numai foarte de dimineață sau noaptea tîrziu... să nu-ți fie teamă că mă trezești din somn, că eu aproape nu mai dorm... Sînt curios, chiar foarte curios să aflu ce hotărîre ai luat... deși, cunoscîndu-te, bine, am convingerea că totul va fi bine..."

Despre ce e vorba ? ar fi dorit Eda să întrebe, aștepta însă să rămînă numai cu Zuzana.

„Vă mulțumesc pentru vizita aceasta, domnule regizor", rosti Zuzana, cînd Rychta se ridică să plece, iar trupul ei sta drept, încordat, ca el să observe că silueta ei a rămas aceeași.

„Numai pentru vizită îmi mulțumești ? Păcat !" Rychta îi sărută mîna, un gest neașteptat de curtoazie din partea lui, ceea ce o obligă pe Zuzana să-i întoarcă amabilitatea, conducîndu-l pînă la ieșire. Se simți deodată abătută și bătrînă, în contrast cu înfățișarea lui Eda, dureros de tînără.

„Ce dorea de la tine ?" întrebă soțul și ea nu observă îngrijorarea din glasul lui.

Se lăsă în fotoliu și închise ochii ca și cum ar fi vrut să învingă o stare de leșin. Totuși, pentru că nu era capabilă să suporte povara singură, îi vorbi lui Eda : „Rychta mi-ai propus

un mare rol. Cum el vedea bine prin ce șoc trecuse Zuzana, nu-și arătă bucuria, ci aștepta. Un rol mare ! Rolul unei bătrîne care abia-și duce zilele !"

„Ai să-l joci ! replică el pe un ton ferm — nu se ghicea nici că i-ar părea rău, nici că se bucură. Nu cumva să-l refuzi, Zuzana ! Te va ajuta să-ți revii !"

Așadar, Eda nu părea surprins. Citea pe chipul lui că nu-i rămînea decît să accepte rolul. Nu-i scăpă nici licărirea aceea de devotament cald, de prietenie sinceră. Ea lua astfel din nou act de existența soțului, după o îndelungată absență ! Simiți nevoia să se apropie de el, să scape de dureroasa metamorfoză care o aștepta odată întoarsă la teatru ; să se întoarcă în trecut, cînd Eda al ei nu începuse încă să caute fericirea în compania Reginei și a Ivanei... Mîndria o opri să-și exteriorizeze sentimentele, pierdu acest prilej !

Se operaseră mutații, vizibil, și în sufletul lui. Era uimit el însuși de acest proces, pe care nu-l putea explica. N-am s-o părăsesc niciodată, chiar dacă o să-mi reproșeze toată viața felul cum m-am purtat față de ea. Tot n-ar înțelege că ea m-a împins în brațele altor femei. E greu să accepți ceea ce nu-ți convine. Am s-o las în apele ei ! Să joace ce rol dorește... N-am s-o părăsesc, pentru că are nevoie de cineva care s-o ocrotească. Dacă aș pleca, ar rămîne singură, accidentul i-a mutilat pînă și

încrederea în calitatea ei de femeie. Deşi o cunosc bine, mi-e dragă ! Poate că tocmai de aceea o şi iubesc, şi n-am să mă despart de ea !

Zuzana se ridică pe neaşteptate şi veni spre el ca o somnambulă, deşi nu-i ghicise gîndurile. Respiră adînc lipită de pieptul lui, apoi întinse mîna să ia o scamă de pe reverul hainei cu faţa întoarsă în altă parte — nu ştia cum să se mai poarte.

„Ar fi bine să mîncăm ceva,“ propuse ea, cu intenţia de a schimba atmosfera lăsată de vizita regizorului. Prea avusese multe emoţii în ziua aceea : Jílek, Edit, Rychta ! Dar ce o tulbura mai mult, o copleşea, era sulul acela de hîrtie lăsat de regizor pe fotoliu. Evident că n-o să citească piesa acum. N-ar avea nici un rost !... Peste o săptămînă o să-i comunice lui Rychta, în scris, că o găseşte interesantă, dar... Nu, n-o să-l cheme la telefon, într-o scrisoare va putea exprima mai limpede ceea ce are de spus, fără ca vocea s-o dea de gol cît de îndurerată era.

Timp de două zile refuză să se ocupe de piesă. De cîte ori îşi amintea de ea sau vedea sulul i se strîngea inima, o năpădea un fel de dezgust. În schimb, se privea mai des în oglindă, cu impresia că arăta într-adevăr mai bine ; iar cînd va aplica peste cicatrice un strat de fard... Neaşteptatul devotament ce-i

arăta Eda o irita, nu credea că era nevoie ca el să stea acasă demonstrativ, sub motivul că avea de compus nişte melodii noi. Pentru ce făcea el gestul acesta ? La vîrsta lui un bărbat nu renunţă la bucuriile vieţii. Nu cumva intenţionează să se sacrifice ? Asta pur şi simplu ar ofensa-o !

O evoca pe Maria mai frecvent decît pînă atunci, împărtăşindu-i gîndurile ei destrămante, care o descumpăneau. M-au pus în faţa unei decizii importante. Bănui că dumneata în locul meu n-ai şovăi o clipă, te-ai duce să execuţi ceea ce ţi s-a cerut să îndeplineşti. Ai fi trecut peste amănunte, ignorîndu-ţi sentimentele de mîndrie şi demnitate, şi ai fi pornit la acţiune oricît de greu ţi-ar fi fost. Încerc să-mi explic această atitudine : atunci cînd un om încetează să se mai preocupe exclusiv de el, se situează în afara suferinţei. E sigur că de aici derivă teama noastră că nu ne vom putea realiza, frica de suferinţă, de moarte : pentru că prea mult ne iubim pe noi înşine. Poate cînd vom învăţa să ne dispreţuim destinul, atunci vom suferi numai cînd vom reflecta asupra necazurilor care s-au abătut peste capul semenilor noştri. Se enunţă, în mod obişnuit, că fiecare om are drept la un loc sub soare ! Dar sînt trei miliarde de oameni şi fiecare dintre ei aruncă o umbră pe acest pămînt... E probabil că, umbriţi unii de alţii, cu cît ne vom înmulţi pe pămînt, cu

atît se vor îndesi și eclipsele, omul va fi obligat să se apropie fizicește tot mai mult de semenii săi — cu toate că, paradoxal, cu cît mergem înainte, cu atît ne înțelegem mai puțin... Oare nu e suficient ca să-ți pierzi nădejdea ? Nu arareori mă gîndesc la faptul că dumneata n-ai suportat cu destul curaj durerea fizică. Ai înghițit atîtea hapuri la spital, încît m-ai speriat ! Pesemne nu doreai să mori din pricina orbului dumitale, să nu rămînă František singur ! Dacă aș învăța și eu ceva din dăruirea dumitale, fără îndoială că m-aș mîntui, numai că eu nu am pentru cine să mă sacrific. De aceea, poate, mă și interesează și mă chinuie într-atît propria mea soartă ! Este în același timp și tragedia și sărăcia mea ! Sînt ahtiată după succese și dornică de viață la fel ca oricare alt om, care e în stare să calce fără scrupul peste o victimă numai să-și atingă scopul și să profite cît mai mult. Și să știi că pentru mine e cu atît mai dureros, cu cît îmi dau bine seama de acest lucru !

A treia seară, după ce o invită în cîteva rînduri să iasă împreună, Eda plecă singur în oraș. Zuzana se bucură de singurătate, ca de o prietenă față de care te poți arăta așa cum ești. Își întinse pe față un strat gros de fard — resturi pe care le avea în casă, aduse de la teatru — și, după ce aplică și multă pudră, se privi în oglindă. Nu arăta deloc prost, dar nici

perfect ! Mai ales în comparație cu ceea ce fusese Zuzana Zlatá, a cărei trăsătură dominantă era prestanța. După ce înlătură machiajul, se simți mai ușurată. Dar mirosul cunoscut de fard îi impregnase pielea și gîndurile ei se fixară asupra teatrului. Oare ce urmărise Rychta cînd îi adusese piesa aceea ? Avea fler, nu greșea niciodată. Așadar, el o și văzuse și o auzise în rolul bătrînei ?

Mai apoi, se așeză să citească piesa, îndemnată nu numai de curiozitate, dar și dintr-un sentiment de vanitate.

Rychta avea dreptate : era o piesă tare ! Poate că nici un personaj nu i se înfățișase vreodată atît de tulburător prin curajul arătat, ca această mamă care, istovită trupește de lipsurile materiale, pierduse și atașamentul față de ființele cele mai apropiate, copiii săi. O înfiora pe Zuzana dureroasa soartă a văduvei lipsite de orice sprijin, aruncată de viață într-un ungher rece, pustiu. Îi aducea aminte de bătrînele eschimoșilor care, nemaifiind în stare să își asigure existența, erau părăsite de propriii copii undeva în nesfîrșitul zăpezilor polare, lăsate să înghețe sau să fie devorate de urși.

Ca și cum ar fi avut guturai, Zuzana trase de cîteva ori aerul pe nas, dar nu se mișcă să ia o batistă, ca să nu întrerupă lectura. Încă înainte de a o termina, figura bătrînii o captivase. Cu o febrilă înfiorare, Zuzana o acceptă

întocmai cum era înfăţişată : cu îmbrăcămintea jerpelită şi nişte pantofi scîlciaţi, împleticindu-se pe străzile New-York-ului, cutreierînd birourile de plasare, la uşile cărora bătea cu degetele ei atacate de reumatism... Zuzana realiza de pe acum acest personaj aşa cum l-ar fi interpretat ea — şi aşa cum se prezenta el în realitate — simţindu-se atrasă chiar de mizeria şi necazurile sale. Cealaltă lume, în care se mişcau numai femei frumoase, se pierdea pe încetul în ceaţă, în faţa Zuzanei se profila numai chipul uscat, istovit, al bătrînei, apăsată de gîndul : cum îşi va astîmpăra foamea, cu ce va plăti chiria ? În timp ce treptat avea senzaţia că i se ofileşte faţa, i se zbîrceşte, iar trupul dimpotrivă căpăta noi puteri — ca pentru o supremă încordare.

Lăsă textul cu senzaţia neplăcută a durerii ce-i sugruma gîtul ca într-o menghină. Îşi strigă mută : trebuie să joc acest rol neapărat ! şi se cufundă într-un lung monolog, de astă dată fără să i se mai adreseze Mariei. Ceea ce trăise în ultima vreme se pierdea în ceaţă ; în faţa ei viitorul se aşternea limpede, rezumat la această singură prioritate : să se dedice rolului bătrînei ! Nu era nou acest sentiment al datoriei de a juca, totdeauna dominase peste oricare altă dorinţă. Avu îndemnul să-l cheme pe Rychta, să recunoască dreptatea aprecierii lui, să-i comunice că e gata să înceapă repetiţiile... dacă e posibil, chiar începînd cu a doua zi, deşi nu era convinsă că ar fi izbutit să intre în pielea personajului atît de repede. Simţea totuşi că va reuşi pînă la urmă. Era sigură acum de acest lucru. Se plimba prin cameră, murmurînd un text închipuit, imitînd glasul stins al bătrînei, evocînd chipul pustiit al acesteia, nevoită totuşi să simuleze că dispune încă de putere, nu numai ca să trăiască, dar să şi muncească, deşi nimeni nu-i da ascultare. Fără să-şi dea seama, Zuzana se încovoiase uşor — descoperi apoi şi mersul bătrînei, şi felul cum îşi ţinea mîinile, îndoite în unghi, tremurul pleoapelor, respiraţia grea. Se materializară pe neaşteptate şi alte gesturi — trăsături caracteristice pentru întruchiparea unei bătrîne — poate mai numeroase decît era necesar să le folosească. Parcă rupsese orice legătură cu cei de vîrsta ei, trecînd în rîndul bătrînilor — a celor care îşi acopereau cu vestminte vetuste trupurile lor uscate. Lupta acum de partea lor. Filtrate prin artă, neplăcerile bătrîneţii ar putea să apară mai puţin deprimante, poate de aceea şi dorea Zuzana să cucerească respectul şi protecţia celor de vîrstă înaintată.

Ce departe se afla acum cartierul Líbeň şi František Jílek ! Noul rol, prin preocuparea ce i-o oferise, făcuse să se rostogolească departe, în trecut, şi atmosfera spitalului, şi cele două operaţii suportate ! Şi, ca mai înainte, Zuzana nu mai era legată decît de teatru, nu o preo-

cupau decît dificultățile de interpretare, cu sentimentul că le va depăși. Străpungînd bariera vicioasă a vanității, Zuzana împingea imaginația ei în viitor cu douăzeci de ani. Evocînd lumea din care făcea parte și doamna Šyčková, se transpuse și în rolul acelei prietene a ei, femeia paralizată, al cărui fiu nu avea voie, de la soție, s-o viziteze, ca nu cumva să fie nevoită să o îngrijească pe soacra bolnavă. O cuprinse în lumea ei de acum și pe umila cerșetoare, mama garderobierei sale, apoi și pe atîtea alte bătrîne din orășelul unde se născuse. Înfășurate cu toatele în șaluri sau baticuri și risipite pe băncile din parc, combatante obosite în lupta cu viața, își acopereau cu fard ieftin șanțurile de pe obraji, prin care parcă se scursese timpul ! O înconjurau mame care își pierduseră copiii sau foste aventuriere — femei neplăcute și ridicole — care au năzuit mereu să rămînă tinere, natura rezervîndu-le pentru boala bătrîneții binefăcătorul leac al înțelepciunii !... Toate băbătiile, doamne ofilite, cîndva frumoase și atrăgătoare — foste amante sau neveste ale unor bărbați demult răposați, care lăsaseră în casele lor, pentru văduve, pustiul, golul și teama pentru zilele care le apropia și pe ele neabătut de ceasul morții...

Rychta nu răspunse la telefon — nu se afla acasă, iar la teatru îi venea greu să telefoneze. Ar fi vrut să-i comunice că accepta ro-

lul și să-i explice că face această încercare pentru a intra într-o lume nouă.

Cînd Eda se întoarse acasă noaptea tîrziu, nu-i spuse nimic, dimpotrivă îi zîmbi ; îi zîmbi deoarece se considera fericită și chiar îi oferi un ceai, de parcă venise la ea în vizită. Ceea ce îl îndemnă și pe el să-și arate bucuria succesului avut : „Știi, mi-au lăudat nouă interludii... numai două trebuie să le revăd. Parcă mă și tem să-mi dezvălui sentimentul de... Zuzko, sînt grozav de mulțumit ! E prima mea compoziție pentru teatru“.

„Te felicit ! Zuzana îi dădu răgaz să-și guste din plin succesul. Ar fi vrut să-i vorbească de noul ei rol, care o copleșea, dar se stăpîni — avea impresia că în ultima vreme totul se învîrtise numai în jurul ei. Povestește !“ îl îndemnă, nevoită însă să se concentreze ca să-l poată asculta.

„Ce-ai vrea să-ți povestesc ? că au fost toți încîntați ? Autorul, regizorul și actorii ? Și-au dat silința cu toții, azi dimineață, să-mi execute compoziția... de-ar fi într-un ceas bun !... Îi vorbi și despre un alt contract încheiat pentru muzica la un nou film. În fine, s-a spart ghinionul !“

„Îți doresc din toată inima succes ! Așadar, mai era capabilă de sentimente generoase ? Ei bine, am să încep și eu munca... Viitorul meu rol e o interpretare nemaipomenită !“

„Despre ce e vorba ?“

„Rychta mi-a adus rolul."

Era salvată! Eda putea fi din nou liber acum. Ea se va închide între patru pereţi numai cu glasul ei, mai ales cînd va avea spectacol seara... El îşi dădea seama însă că va veni şi vremea ca ea să privească în juru-i. Atunci singurătatea ar înspăimînta-o. Şi nu era cinstit s-o lase pradă deznădejdii. A nedreptăţit-o numai cînd o ştia puternică şi greu de înfruntat. În afară de asta, se nimerea ca tocmai acum, cînd cei de la teatru i-au dovedit Zuzanei că mai era în stare să joace, Eda să nu se mai simtă tentat de vreo complicaţie sentimentală.

„O să avem bani, zise el. Vreau să plecăm în Grecia, ţie îţi prieşte soarele." Zuzana nu răspunse, era prinsă de gînduri legate de prezent — nu zise nici da, nici nu, aşadar, Eda revenise cu totul acasă?

Nervii ei, ca nişte degete de sculptor, modelau un nou chip, vibrînd ca sîrmele încărcate de electricitate. Îşi sorta din depozitul-memorie materialul de construcţie — deoarece ea aduna de peste tot impresii şi probe de viaţă. Ceea ce era propriu fiinţei ei se estompă, lăsînd loc pentru noua locatară, care şi începuse să-i aservească trupul după tiparul ei. Mişcările elegante ale mîinilor pierdură supleţea şi feminitatea; încetă să-şi mai aţîţe simţul de control al trupului — în mers sau în repaus — şi voluptuos chinuită de imaginaţie ajunse foarte departe de tot ce-i era personal. Îşi supunea pînă şi glasul metamorfozei şi se bucura că odată singură în cameră va putea să pregătească ceea ce pentru toţi va însemna o mare surpriză.

„Da, da... îngăimă, să-i lase lui Eda impresia că-l asculta, că răspunde la cuvintele lui. În realitate habar n-avea ce anume pretindea el... Deci ai făcut o treabă bună? se interesă apoi generoasă. Şi eu nici nu cunosc această compoziţie! Aşa cum susţii tu, cufundată mereu în nenorocirea mea, mi-a lipsit interesul pentru orice. Acum însă pot afirma, Eda, că sînt alta! Cu picioarele din nou pe pămînt. Nu mă mai las torturată de gînduri, nu mai mi-e teamă de ziua de mîine! Dacă viaţa înseamnă teamă, atunci arma cu care nimicim angoasa e munca, năzuinţa de a realiza ceva, de a avea un scop... şi ţelul meu e arta — al meu şi al tău! Pentru fiecare există un scop: a munci înseamnă pentru constructor a construi; pentru medic să tămăduiască oamenii! E vorba de acelaşi lucru. Cu alte cuvinte, scăpăm de nebunia şi absurdul existenţei numai prin dragostea pentru ceea ce urmărim să realizăm."

De astă dată, Eda era cel care asculta distrat, modelînd în gînd acorduri din cîntecele sale, fără să vrea a-i plăti Zuzanei lipsa de atenţie. Răspunse cu o mişcare gravă a capului: „Da, da..."

Momentul acesta profila definitoriu cadrul în care, în viitor, avea să se desfăşoare existenţa lor comună.

A doua zi, Zuzana îl chemă din nou la telefon pe Rychta, să-i spună că-i place piesa, că rolul bătrînei e formidabil și ca atare îl va interpreta.

„N-am considerat nici o clipă altă ipoteză!" răsună calm glasul regizorului.

„Cum așa?" se miră Zuzana. Rychta o cunoștea mai bine decît se cunoștea ea însăși?

„Pentru că dumneata ești o artistă, iar nu o cuconiță oarecare".

„Cum ați bănuit ce zace în mine?"

„În fiecare om există toate disponibilitățile, doamnă Zuzana! Cred că nu mai era nevoie să-ți amintesc acest lucru."

„Aveți dreptate! O să lucrăm împreună."

„Bineînțeles, și cît mai curînd posibil, să te văd în fine pe linia de plutire!"

Lăsînd receptorul din mînă, se simți ca trezită dintr-un coșmar. Lucrurile din jur începeau să-și recapete rostul din totdeauna. Divanul era locul preferat, unde înainte de culcare studia amănuntele unui rol; fotoliul sta gata s-o primească atunci cînd va învăța noul text; cît despre ea, trupul i se transformase iar într-un instrument care să imprime unui personaj nou gesturile — ființa ei se deschidea generos, să-l găzduiască!

În după amiaza aceea primi vizita lui Hanyk. Se răspîndise vestea, desigur, la teatru, despre revenirea Zuzanei pe scenă. Cum Rychta nu era însă prea comunicativ, nu dezvăluise evident amănunte, în ce anume piesă va juca.

Hanyk își manifestă bucuria, dar cum se uita cam neliniștit la chipul ei, îngăimînd în legătură cu cicatricea că s-a ameliorat, Zuzana nu fu convinsă de sinceritatea lui, încît îi comunică pe un ton sec: „Mă reîntorc la teatru, am și început să studiez rolul — un rol mare, de caracter, interpretez rolul unei bătrîne."

„Asta e chiar o noutate! rosti Hanyk pe un ton degajat, disimulînd surpriza — care dură doar o clipă, pînă se împăcă cu ideea. Admirabil! ai luat o hotărîre înțeleaptă, Zuzana! Vorbea la fel ca Rychta. Ce-i drept, e puțin cam devreme, dar la posibilitățile dumitale, pe care le cunoaștem cu toții, vei izbuti. Observînd că Eda nu apare de undeva, întrebă deschis: Ce se aude cu divorțul? În ce situație vă aflați dumneata și soțul?"

„N-am stabilit vreun termen... îi vorbi pe un ton uniform. De altminteri, evităm orice supărare, probabil ne mai unește trecutul comun. Multe căsnicii dăinuie în virtutea obișnuinții... Nu știu cît ne va mai lega pe noi acest trecut..."

Expresia de pe chipul lui Hanyk fu revelatoare: ca și cum Zuzana l-ar fi deposedat de ceva prețios, care nu putea fi înlocuit! Privirea lui arăta încărcată de grijă și dezamăgire, de parcă urma să piardă o misiune importantă.

„Ţi-am spus că te aştept. Cu mine vei fi în siguranţă, Zuzanka !“

Pentru ea, totul era limpede acum — de parcă se afla la capătul vieţii, cînd capeţi o deplină înţelepciune. „Eşti foarte amabil, Hanyk, dar nu pot accepta acest lucru.“

„Ce vorbe sînt acestea ?“ Hanyk arăta stînjenit de parcă ar fi fost prins măsluind cărţile de joc !

„Din moment ce voi lucra din nou, înseamnă că-mi voi regăsi echilibrul, nu vreau să te sacrifici pentru mine !“

„Să mă sacrific ? Hanyk se prefăcea că nu înţelege ce vrea ea să spună. Ce ciudat îmi vorbeşti, Zuzana !“

Zuzana persista în a fi sinceră. Încercă să-i demonstreze substratul atitudinii lui : „Eşti un bărbat admirabil, Hanyk ! Am înţeles generozitatea ta, dar am şovăit dacă trebuie ori nu să îngădui, să accept oferta făcută... Pentru că în fond, dumneata ai dorit să compensezi faptul că te-ai despărţit de soţia dumitale, care era evreică — din care cauză a şi murit în lagărul de la Auschwitz — căsătorindu-te cu o femeie nefericită. Ai socotit să-ţi ispăşeşti lipsa de omenie printr-un act plin de generozitate faţă de mine, căreia nu-mi datorezi nimic. Eşti un bărbat încîntător, dublat de un mare actor şi vei găsi fără îndoială pe cineva care să-ţi împace conştiinţa. Fiecare din noi tinde spre puritatea spiritului, despovărîndu-l

de trecutul care ne chinuie în nopţile de insomnie. Avem atîtea îndatoriri faţă de viaţă, încît sîntem permanent îndemnaţi să prezentăm lumii un chip uman desăvîrşit, nu-i aşa ? Te rog să nu te simţi jignit de ceea ce îţi spun, deoarece şi eu, la rîndul meu, cunosc această stare de spirit — cu alte cuvinte, fiecare din noi urmărim în prim plan să operăm o chirurgie morală asupra chipului nostru... Desigur, dumneata nu ţi-ai dat seama atunci că soţia dumitale avea să sfîrşească atît de tragic. Nu numai dumneata ai procedat aşa, s-au desfăcut multe căsnicii atunci, în speranţa salvării... Aceasta e pricina suferinţii dumitale ! Trebuie să-ţi declar sincer că sînt convinsă că aş fi fericită lîngă dumneata... Ei, ce părere ai ? Am intuit exact procesul sufletesc care te-a îndemnat să mă ceri de soţie ? Îmi dai zece la psihologie ?“

În clipa aceea, Hanyk o găsi pe Zuzana nesuferit de trufaşă, supărător de perspicace. Înainte, nu şi-ar fi îngăduit să-i vorbească în felul acesta. Era convinsă desigur că avea dreptul să ignore o purtare amabilă, convenţională şi plină de tact. Ia te uită ce schimbare poate opera un accident asupra unei persoane ! Îi replică iritat, grozav de roşu — îi tremurau mîinile în mod vizibil, un lucru nepermis unui gentlemen, unui adorator plin de cutezanţă. „Dar eu te-am iubit cu mult înainte de a ţi se întîmpla accidentul !“

„Nu era iubire, ci dorință... urmăreai posesia. Acum însă e vorba de... o problemă de conștiință. Cumperi o indulgență ca să ispășești păcatul săvîrșit față de femeia aceea gazată. Hanyk avea în fața lui o Zuzană răvășită de emoție, triumfătoare. Îți sînt recunoscătoare atît pentru mine cît și pentru ea, dar dacă te-aș lua de bărbat, te-aș urî ! În binefăcătorul din dumneata aș vedea doar generozitatea cu care, folosindu-te de mine, aspiri să te răscumperi. Nu, categoric nu ! Așa iubire nu-mi trebuie ! La urma urmei îl am pe Eda — îl am încă pe el — invocă Zuzana imaginea soțului, ca să se apere. Cînd ne apasă gîndurile, ne găsim alături, chiar dacă ne-am înstrăinat mult unul de altul. Ar fi dorit să fie singură și să i se destăinuiască Mariei în liniște, dar avea în fața ei un om în carne și oase, care aștepta să fie lămurit. Cunosc substratul acestor sentimente ! Și mie mi s-a năzărit să fac pe samariteanca, să-i dau iluzii unui orb... l-am și vizitat de cîteva ori... tocmai îi murise soția, pe care am cunoscut-o așa cum nu mi s-a mai întîmplat să cunosc pe altcineva !... Cum rămăsesem în afara sferei mele de ocupație și îmi pierdusem încrederea în mine, am devenit o ființă complexată, mă tenta pînă și ideea morții... Acum totul s-a limpezit, voi reveni în teatru !"

El stătea ca pe ghimpi. O admira inciudat. Îi ghicise suferința — se pare și pe a altora — un dar care ține de arta actoricească — doar și el se adîncise în analiza sufletului ei, a sentimentelor care o nefericeau !

Își ghiceau cărțile întocmai ca doi scamatori care cunosc toate trucurile, încît simțiră amîndoi nevoia să se desprindă din acest joc.

„Așadar, doamna Zuzanka va interpreta roluri de compoziție ! rosti Hanyk, cu o amabilă urmă de regret. De altminteri, aceasta însemna și apusul unei etape din cariera lui actoricească, ca partener titular al ei. Dumnezeule Mare ! o să fie o uluitoare senzație în lumea teatrului !"

„Numai de-ar fi așa ! Nu e chiar atît de simplu. Mai am mult de lucru cu vocea mea !"

„Ai să te adaptezi cu ușurință, în privința aceasta ești o adevărată vrăjitoare !"

„Sper ! adăugă Zuzana și-i vorbi cu pasiune despre lucrul ei. Un actor nu poate interpreta un personaj decît în felul în care el înțelege să se exprime. Cel puțin pentru mine el se întruchipează legînd trăirea sa interioară de o cît mai veridică exteriorizare. Am încercat să înregistrez o scenă, schematic evident... dacă ar asculta-o Rychta cred că ar face febră ! Deveniseră din nou doi actori și nimic mai mult. Hanyk se simțea ușurat, de parcă ar fi ieșit din cabinetul unui psihiatru care îi smulsese povara unor inutile frămîntări din suflet. O prețuia și o respecta din nou pe Zuzana — iubirea se estompase.

„De acum înainte n-am să-ţi mai dau replica în nici o piesă! Rolurile de bătrînă nu cer parteneri frumoşi. Zuzana îi surîse. Hanyk nu trebuia s-o compătimească. Înţelegînd că se vor revedea la teatru, se despărţiră. Pot spera că vei uita oferta mea, doamnă Zuzanka?"

„Nimeni nu va şti vreodată ce am discutat împreună! rosti ea ferm — ghicise că el aştepta să-i facă această promisiune. Ar da apă la moara bîrfitorilor, nu-i aşa, Karel? Prin atitudinea aceasta familiară, ea voia ca el să înţeleagă că-l situa de acum printre prieteni. Cum Hanyk stătea în faţa ei, în hol, cu trupul aproape ţeapăn, tot ce gîndise despre el se destrămă din mintea ei. Îi rămase mai distinct în imagine doar nodul perfect al cravatei şi felul lui deosebit de a strînge mîna cuiva, cu oarecare ceremonie, ca pe o favoare. Hanyk îndepărtă şi el, la plecare, toate gîndurile care-l legaseră de Zuzana. Ultimele ei cuvinte fuseseră: La revedere!... poate chiar în braţele mele, în caz că vei juca în rolul unui copil al meu..."

Rămasă singură, Zuzana se cufundă într-o binefăcătoare linişte. Lumea cu contururile ei începu să se risipească pe încetul, pînă se mistui cu totul. Simţea nevoia să se întoarcă la noul ei rol, la nefericita bătrînă care, cu mîinile ei reumatice, reuşise să împrăştie în zare toate problemele chinuitoare: ale ei şi ale lui Eda, ale Mariei şi ale lui František.

Spre norocul ei, Rychta se afla acasă, răspunse la telefon fără să se mire că-l căuta, deşi promisese să vină la teatru, pentru piesă, doar peste o săptămînă.

„Nu vă supăraţi, vă rog, că vă deranjez, dar rolul m-a copleşit, bătrîna aceea m-a dat gata, trec prin nişte stări sufleteşti grozave, pur şi simplu sînt obsedată, nu ştiu ce va fi mai tîrziu... Asemenea piese se scriu rar! Un rol ca al bătrînei face cît trei Rosalinde!..."

Rychta asculta în tăcere. Nici o replică. Ea nu fu stînjenită, simţea nevoia să comunice cuiva, care-i înţelegea limbajul, tot ce avea pe inimă. Încît continuă la fel de patetic: Am reflectat mult asupra genului, domnule regizor, şi am descoperit ce mesaj şi cîtă etică conţine. Vedeţi, tinereţea e frumoasă prin ea însăşi, chiar dacă un tînăr n-are un ban în buzunarul lui ori e frămîntat de îndoieli sentimentale! Nu contează nimic, lumea întreagă îi aparţine... pe cînd bătrîneţea e şi urîtă şi neplăcută, fără vreo perspectivă fiind neputincioasă, lumea întoarce spatele oamenilor bătrîni, îi lasă singuri în faţa nevoilor, la bunul plac al mizeriei. Puţini sînt cei care să le recunoască munca din trecut şi tot mai puţini se preocupă de felul cum trăiesc. Trădaţi de natură, daţi la o parte de cei puternici, nu mai dă nimeni nici doi bani pe situaţia lor socială de altădată! Pe scurt, domnule regizor, bătrîneţea are nevoie de un apărător, are ne-

voie să-și dezvăluie suferința prin interpretarea acesteia în fața lumii. Eu una am să fac cu tragere de inimă acest lucru."

„Ar trebui să scrii toate acestea, spuse Rychta. Știi, le-am putea publica într-un ziar, înainte de premieră. Ar fi o admirabilă prezentare a actriței Zuzana Zlatá, interpretă într-o piesă de caracter. În această atmosferă, cu elanul dumitale, mergem sigur la succes!"

După o săptămînă, Zuzana revenea acasă de la primele repetiții. Fusese înconjurată cu simpatie de colege și colegi, care se feriseră să manifeste uimirea ce-i anima, pentru faptul că ea primise să întoarcă reversul medaliei, renunțînd la feminitate. Își citise rolul într-o tăcere adîncă, în timp ce tiranul Rychta își scărpina dosul palmei. Cînd își da seama cît se îndepărta de ea, cea adevărată, Zuzana simțea un fior rece în jurul buzelor, de-a lungul degetelor. Din efortul de a se stăpîni, trupul ei simțea efectul epuizării. O sufocau cei șaizeci și opt de ani ai bătrînei, luați povară în spatele ei!

Acasă, uita uneori să mai mănînce sau să-i adresez fie și un cuvînt lui Eda. Muncea asiduu, căutînd mereu. După cîteva zile reuși să realizeze vocea stinsă a acelei femei istovite de viață, ruinată — o și înregistră, dar șterse mai apoi întreaga scenă și o prinse din nou pe bandă într-o variantă mai clară, de astă dată totul fiind interpretat cît se poate de real,

încît nimeni n-ar fi recunoscut vocea Zuzanei Zlatá. Numai după aceea se liniști. Își mai ascultă scena de cîteva ori, după care se înviora cu o cafea, își reveni în fire!

„Ce e cu tine?" o întrebă Eda. Se găsea acasă demult, tot învîrtindu-se pe lîngă ea. Ea nu-i răspunse, fie că nu auzise, fie că nu dorea să se smulgă din starea de încîntare în care se găsea. .

Eda tînjea după liniștea căminului mai mult decît după vreo aventură. Avea acum succes cu compozițiile sale. Pe deasupra și pe Edit, care îi polarizase sentimentele. Zuzana răspîndea o boare rece, pe care Eda o evita. Își dădea seama, în același timp, că nu o va părăsi niciodată, ca să caute zone mai calde. O să aibă nevoie de mine, se consola el de cîte ori îl apăsa sentimentul inutilității. Nu trebuie să rămînă singură. Cicatricea de pe chipul ei îi întărea această hotărîre. Se complăcea în rolul de ocrotitor, se simțea mai bărbat decît în brațele Reginei sau ale Ivanei. Păcat că Zuzana nu observa acest lucru!

Ea se găsea din nou în centrul vieții, iar nu la periferia ei, ca în ultimele luni. Totul în ea era numai clocot, încordare, hotărîre! Undeva, în adîncul ființei sale, începuse să scînteieze ceva, ca în rarele sale momente de fericire. Sînt din nou în posesia acelui *ceva*, își zicea, și asta face ca viața să aibă preț — este forța de neînlăturat, care cere de la viață scop, dăruire!

Puse capăt, cu o scuză, dialogului ei cu Maria. Mi-ai comunicat multe cît timp ai putut să vorbeşti, după aceea însă, prin dispariţia dumitale, ai devenit refugiul nervilor mei bolnavi ; bolnavi din cauza pustiului în care mă găseam. Ai fost duhovnicul exaltării mele artistice. Iartă-ne pe toţi că ne arătăm necruţători faţă de moarte, însă pe pămînt, să ştii, sălăşluieşte mai multă moarte decît viaţă. Ea reprezintă, cu certitudine, viitorul nostru ; de aceea, aceste fărîme de timp în care simţim că existăm, nu le cedăm, trebuie să le trăim din plin.

Deşi ar fi trebuit să-l întrebe pe Eda ce dorea să mănînce, în loc de asta Zuzana îi ceru un serviciu : „Maşina e jos, nu-i aşa ?“ întrebă şi, fără să-l privească, aşeză banda de magnetofon — pe care înregistrase vocea bătrînei istovite — într-o cutie, adăugă un bilet de cîteva rînduri : *Aşa după cum am făgăduit, îţi trimit vocea mea dintr-un nou rol. Îţi doresc numai bine, dumitale şi simpaticei dumitale vecine.* Soţului îi promise : „Eda, mîine mă duc eu în locul tău unde o să ai nevoie... dar acum te rog să duci cutia asta la Líbeň... Între timp, o să pregătesc ceva pentru masă“.

El nu ceru explicaţii de ce trebuia el să ducă cutia aceea. Ce idee ! Să-mi facă un contra-serviciu ! Doar mă bucur că pot s-o ajut. „Cred că trebuie împachetată mai bine !“ se oferi el, în timp ce ea îi repeta adresa cunoscută : „František Jílek, Thälmannova, zece. Adăugă : trăieşte singur, e orb. Poate că nu e acasă la ora aceasta, încît poţi să laşi cutia la vecina lui : Anežka Hašková, o să i-o dea. Îţi mulţumesc !“

„N-ai de ce ! Să-mi spui totdeauna cînd ai nevoie de ceva,“ îi surîse el afectuos.

După ce plecă Eda, Zuzana se surprinse fredonînd.

Cînta cu glasul tînăr al Zuzanei Zlatá.

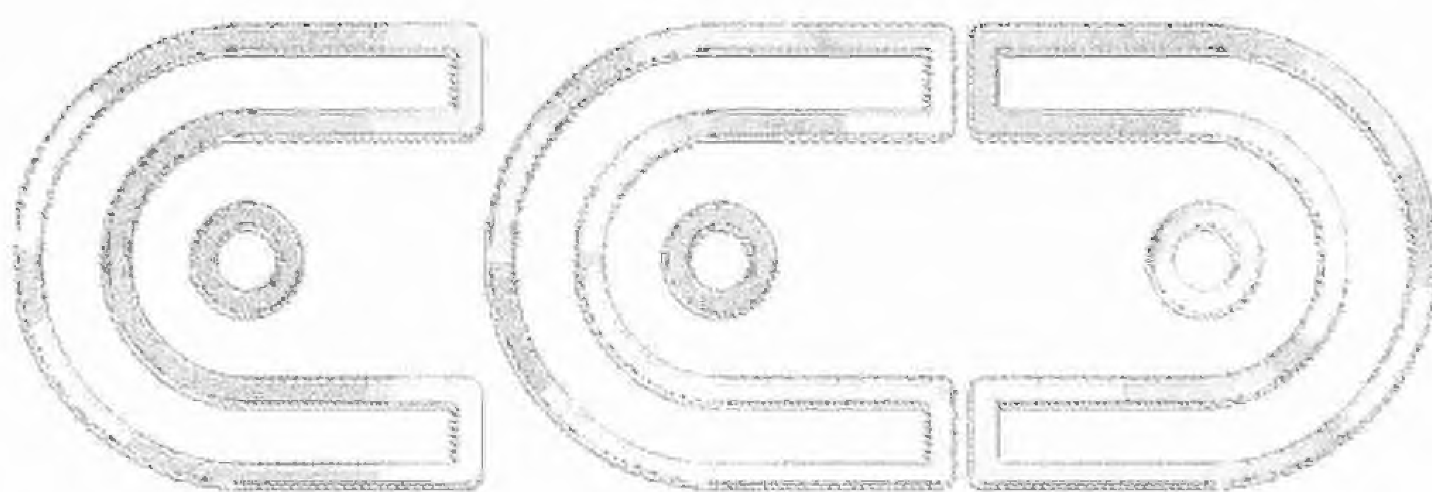
Lector: OLGA JORA
Tehnoredactor: VICTOR MAŞEK

*Tiraj 10.130 ex. broşate. Bun de tipar 03. 02. 1978.
Coli tipar 11,5.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 1678 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

AVENTURA

de

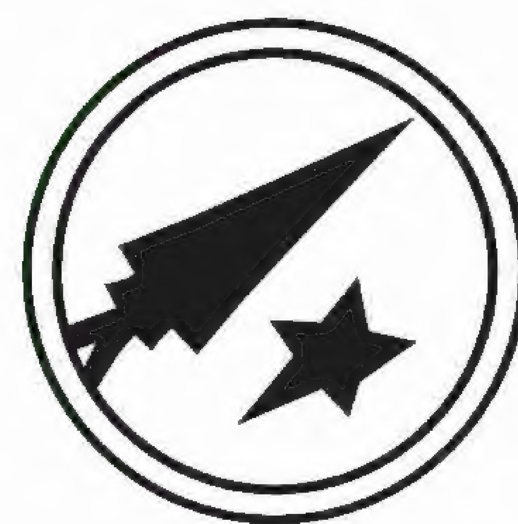

Anonim

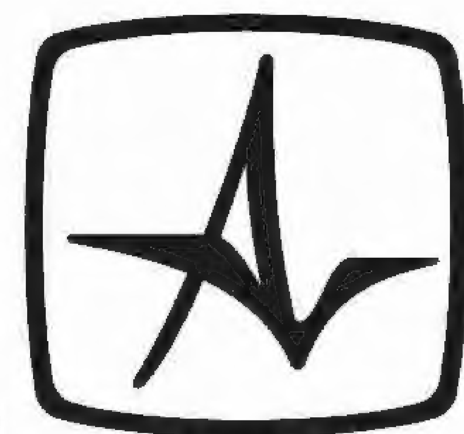
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

